

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI**

**KARŞILIKSIZ ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK
DÜZENLEMENİN HUKUKİ VE CEZAİ YAPTIRIMLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Abdullah ARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ**

MAYIS 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Abdullah ARSLAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı :Özel Hukuk
Program Adı :Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı :Karşılıksız Çek ve Karşılıksız Çek Düzenlemenin Hukuki ve Cezai Yaptırımları

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 164 sayfalık kısmına ilişkin 15/05/2023 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 23'tür.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 15/05/2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ

Öğrenci: Abdullah ARSLAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“Karşılıksız Çek Ve Karşılıksız Çek Düzenlemenin Hukuki Ve Cezai Yaptırımları” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Abdullah ARSLAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ danışmanlığında **Abdullah ARSLAN** tarafından hazırlanan “**KARŞILIKSIZ ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLARI**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Özel Hukuk** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

15/05/2023

JÜRİ:

Danışman	:Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ	İmza
Üye	:Dr. Öğr. Üyesi Melih SÖNMEZ	İmza
Üye	:Dr. Öğr. Üyesi Nurdan ORBAY ORTAÇ	İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

KARŞILIKSIZ ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN

HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLARI

Abdullah ARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Şengül AL KILIÇ

ÖZET

Çek, uygulamada sıklıkla başvurulanan bir ödeme yöntemi olduğu gibi, TTK ve ÇekK kapsamında yer alan düzenlemeler de göz önünde bulundurulduğunda kapsamlı ve ayrıntılı hükümleri bünyesinde barındıran bir kambiyo senedi türüdür. Çekin geçerli olabilmesi için, Kanun'da öngörülen sıkı şekil şartlarına riayet edilmesi gerekmektedir. Çekin karşılıksız çıkması neticesinde Kanun'da öngörülen yaptırımlara tabi tutulabilmesi için öncelikle Kanun'un aradığı şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Şekil şartlarına uygun bir şekilde düzenlenmiş olan çek, süresi içinde yetkili hamil tarafından ibraz edildiği halde çek hesabında kısmen veya tamamen yeterli karşılığı bulunmadığı için ödenememesi durumunda karşılıksız çek düzenlenmiş olacaktır. Hukukumuzda karşılıksız çek düzenlemenin hem hukuki hem de cezai yaptırımları bulunmaktadır. Karşılıksız çek düzenlemenin hukuki neticesi olarak yetkili hamile, Kanun'da öngörülen usule uyması koşuluyla, müracaat borçlularına karşı başvuru (müracaat) hakkı tanınmıştır. Karşılıksız çek düzenlemenin cezai yaptırımları ise, çek hukuku alanında geçmişten günümüze değin üzerinde en fazla değişikliğin yaşandığı alanlardan birini oluşturmaktadır. Hâlihazırda yürürlükteki mevzuat düzenlemelerine göre karşılıksız çek düzenleme, bir "suç" olarak kabul edilmiştir.

Çalışmamızda, çekin karşılıksız olarak nitelendirilmesi için Kanun'da aranılan şartlar üzerinde durulmuş, karşılıksız çekin hukuki ve cezai yaptırımlarına yer verilerek bu konuda öğreti ve uygulamadaki görüşlere ve var olan tartışmalara değinilerek vardığımız sonuçlar ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çek, Karşılıksız Çek Düzenleme, Hukuki Yaptırımlar, Cezai Yaptırımlar.

LEGAL AND CRIMINAL SANCTIONS FOR ISSUING A BOUNCED CHECK AND A BOUNCED CHECK

Abdullah ARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım University,

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, May 2023

Advisor: Asst. Prof. Dr. Şengül AL KILIÇ

ABSTRACT

According to Turkish legislation, check is a payment method that is frequently used in practice, and it is a type of bill of exchange that includes comprehensive and detailed provisions, considering the regulations within the scope of the Turkish Commercial Code and the Check Law. For having a valid check, it is necessary to comply with the strict form requirements stipulated in the Law. In order to be subject to the sanctions stipulated in the Law as a result of the bounced check, it must first be drawn up in accordance with the form requirements of the Law. If the check, which is drawn up in accordance with the format conditions, is not paid due to the lack of sufficient provision in the check account, even though it is submitted in due time, a bounced check will be issued. In our law, there are both legal and criminal sanctions for issuing bounced checks. As a legal consequence of issuing bad checks, the authorized holder has been granted the right of application against the debtors, provided that she complies with the procedure stipulated in the Law. The criminal sanctions of issuing bounced checks, on the other hand, have constituted one of the areas where the most changes have been experienced in the field of check law from past to present. According to the current legislation, issuing bounced checks is considered as a “crime”.

In our study, the conditions sought in the Law for the characterization of the check as bounced have been emphasized, the legal and criminal sanctions of the bounced check have been included, and the opinions in the doctrine and practice and the existing discussions on this issue have been tried to express the conclusions we have reached.

Keywords: Check, Issuing Bounced Check, Legal Sanctions, Criminal Sanctions.

İÇİNDEKİLER

KARŞILIKSIZ ÇEK VE KARŞILIKSIZ ÇEK DÜZENLEMENİN HUKUKİ VE CEZAİ YAPTIRIMLARI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇEK, ÇEKİN TİCARİ HAYATTAKİ ÖNEMİ VE MEVZUATIMIZDAKİ DÜZENLENİŞ BİÇİMİ İLE HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. Çek Kavramı	4
1.2. Türk Mevzuatında Çek	4
1.2.1 Türk Ticaret Kanunu'nda Çek	5
1.2.2. Türk Ticaret Kanunu Dışındaki Diğer Mevzuatlarda Çek	7
1.2.2.1. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun Dönemi.....	8
1.2.2.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu Dönemi.....	9
1.2.3. Sair Mevzuatlarda Çek	10
1.3. Çekin Hukuki Niteliği	10
1.3.1. Kıymetli Evrak Olması.....	10
1.3.2. Kambyo Senedi Olması.....	11

1.3.3. Kanunen Emre Yazılı Senet Olması.....	11
1.3.4. Havale Olması.....	12
1.3.5. Ödeme Aracı Olması.....	13
1.3.6. Çek Düzenlenmesinin İfa Uğruna Edim Olması.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ OLARAK NİTELENDİRİLMESİNİN ŞARTLARI

2.1. Geçerli Bir Çekin Düzenlenmiş Olması	16
2.1.1. Çek Düzenlemede Aranılan Ehliyet	17
2.1.1.1. Aktif Çek Ehliyeti.....	17
2.1.1.2. Pasif Çek Ehliyeti	19
2.1.2. Çek Düzenlenmesinin Ön Şartları.....	20
2.1.2.1. Çek Anlaşmasının Varlığı.....	20
2.1.2.2. Çekin Karşılığının Bulunması	22
2.1.3. Çekin Unsurları	22
2.1.3.1. Çekin Mutlak Zorunlu Unsurları	24
2.1.3.1.1. Çek Kelimesi.....	25
2.1.3.1.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Ödenmesi Konusunda Havale .	26
2.1.3.1.3. Muhatabın Ticaret Unvanı	29
2.1.3.1.4. Düzenlenme Tarihi	30
2.1.3.1.5. Düzenleyenin İmzası	32
2.1.3.1.6. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası.....	34
2.1.3.1.7. Karekod.....	34
2.1.3.2. Çekin Alternatif (İkamesi Mümkün) Zorunlu Unsurları.....	36
2.1.3.2.1. Düzenlenme Yeri.....	37
2.1.3.2.2. Ödeme Yeri	38

2.1.3.3. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Kayıtlar	39
2.1.3.3.1. TTK’da Çek Üzerine Yazılmasına Cevaz Verilen Kayıtlar	39
2.1.3.3.2. Çek Kanunu’nda Öngörülen Unsurlar	41
2.1.3.3.3. Uygulamanın Getirdiği Kayıtlar.....	43
2.1.3.4. Çek Üzerinde Yer Alması Yasak Olan Kayıtlar.....	44
2.1.3.4.1. Çeki Geçersiz Kılmayıp Yazılmamış Sayılan Kayıtlar	44
2.1.3.4.2. Çeki Geçersiz Kılan Kayıtlar	45
2.1.3.5. Çekin Unsurlarının Bulunmaması ve Açık Çek/Eksik Çek Meselesi	46
2.2 Çekin Kanuni İbraz Süresi İçerisinde Yetkili Hamil Tarafından Ödenmek Üzere İbraz Edilmesi	47
2.2.1. İbraz Süreleri.....	48
2.2.1.1. Kanunda Öngörülen İbraz Süreleri.....	48
2.2.1.2. İbraz Sürelerinin Hesaplanması.....	51
2.2.1.3. İbraz Sürelerinin Hukuki Niteliği	53
2.2.2. İbrazın Yapılacağı Yer	55
2.2.2.1. Çekin Çekle İşleyen Hesabın Bulunduğu Muhatap Banka Şubesinde İbraz Edilmesi	55
2.2.2.2. Çekin Çekle İşleyen Hesabın Bulunduğu Muhatap Banka Şubesinden Başka Bir Şubeye İbraz Edilmesi.....	55
2.2.2.3. Çekin Takas Odasına İbrazı	55
2.2.3. Çeki Ödeme İçin İbraz Edenin Yetkili Hamil Olup Olmadığının Tespiti	57
2.2.3.1. Nama Yazılı Çeklerde.....	57
2.2.3.2. Emre Yazılı Çeklerde.....	58
2.2.3.3. Hamile Yazılı Çeklerde.....	58
2.2.4. İbraz Edilen Çekin Sahte ya da Tahrif Edilmemiş Olmaması	59

2.3. İbrahim Edilen Çekin Karşılığının Kısmen veya Tamamen Bulunmaması Sebebiyle Ödenmemesi	65
2.3.1. Çekle İşleyen Hesapta Yeterli Karşılığın Kısmen veya Tamamen Mevcut Olmaması.....	66
2.3.2. Çekin Ödenmesinin Düzenleyenin İradesi Dışındaki Sebeplerle Durdurulması	67
2.4. Çekin Ödenmeme Halinin Usulüne Uygun Olarak Tespiti	68
2.5. Karşılığı Bulunmayan Çekin Muhatap Banka Tarafından Ödenmesi Halinde Yapılan Ödemenin Sonuçları	71
2.5.1. Karşılığı Bulunmayan Çekin Banka Tarafından Hataen Ödenmesi ve Sonuçları.....	71
2.5.2. Karşılığı Bulunmayan Çekin Banka Tarafından Bilinçli Olarak Ödenmesi ve Sonuçları.....	73
2.5.2.1. Banka ile Düzenleyen Arasında Borçlu Cari Hesabı İlişkisi Varsa	74
2.5.2.2. Banka ile Düzenleyen Arasında Alacaklı Cari Hesabı İlişkisi Varsa	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ ÇIKMASININ HUKUKİ YAPTIRIMLARI

3.1. Karşılıksız Çek Düzenlemenin Hukuki Yaptırımları	76
3.1.1. Çek Bedelinin Ödenmemesi ve Tespit Ettirilmesi	76
3.1.1.1. Çek Bedelinin Ödenmemesi	76
3.1.1.2. Çek Bedelinin Ödenmemesi Halinin Tespit Ettirilmesi	77
3.1.1.2.1. Ödememe Protestosu ile Tespit Ettirilmesi.....	79
3.1.1.2.2. Muhatabın Beyanı ile Tespit Ettirilmesi	80
3.1.1.2.3. Takas Odasının Beyanı ile Tespit Ettirilmesi.....	82
3.1.1.2.4. Çek Bedelinin Ödenmemesinin Tespit Ettirilmesine Gerek Olmayan veya İbrahim Süresinin Uzağığı Haller	83
3.1.1.2.4.1. Çek Üzerinde Protestodan Muafiyet Kaydı Bulunması.....	83

3.1.1.2.4.2. Mücbir Sebep	84
3.1.1.2.4.3. Hesaba Geçirilmek Üzere Düzenlenen Çeklerin Hesaba Geçirilmemesi	85
3.1.2. Başvurma (Müracat) Borçluları	85
3.1.2.1. Düzenleyen	85
3.1.2.2. Cirantalar	86
3.1.2.3. Diğer Çek Borçluları	87
3.1.2.3.1. Aval Veren	87
3.1.2.3.2. Yetkisiz Temsilci.....	89
3.1.2.3.3. Garanti Ciro su Yapan Kişinin Durumu	90
3.1.2.4. Muhatap Bankanın Durumu.....	91
3.1.3. Başvurma Borçlularının Sorumluluklarının Hukuki Niteliği	92
3.1.4. Başvurma Borçlularının Sorumluluklarının Kapsamı	93
3.1.4.1. Hamilin Başvurması Halinde	93
3.1.4.1.1. TTK md. 810'a Dayalı Talepler	93
3.1.4.1.1.1.Ödenmemiş Olan Çek Bedeli	93
3.1.4.1.1.2. Faiz	94
3.1.4.1.1.3. Yapılan Masraflar	95
3.1.4.1.1.4. Komisyon Ücreti	96
3.1.4.1.2. TTK md.783/3'e Dayalı Talepler	96
3.1.4.1.2.1. Karşılıksız Kalan Çek Bedelinin %10'unu Talep Hakkı	97
3.1.4.1.2.2. Çekin Karşılıksız Çıkması Sebebiyle Uğranılan Zararı Talep Hakkı.....	99
3.1.4.2. Ödeme Yapmış Olan Bir Başvurma Borçlusunun Başvurması Halinde	100
3.1.5. İhbar Yükümlülüğü	101
3.1.6. Zamanaşımı.....	102
3.1.6.1. Zamanaşımı Süreleri.....	102

3.1.6.2. Zamanaşımının Kesilmesi.....	103
3.1.6.2.1. Dava Açılması.....	105
3.1.6.2.2. Takip Talebinde Bulunulması.....	107
3.1.6.2.3. Davanın İhbar Edilmesi	108
3.1.6.2.4. Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi	109
3.1.6.3. Zamanaşımının Durması.....	109
3.1.6.4. Zamanaşımının İleri Sürülmesi.....	110
3.1.6.5. Çekin Zamanaşımına Uğramasının Sonuçları	111
3.1.7. Başvurma Hakkını Kaybeden Hamilin Durumu.....	112
3.1.7.2. Sebepsiz Zenginleşme Davası.....	113
3.1.7.3. Temel İlişki	116
3.1.7.4. Karşılığın Devri.....	118

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ ÇIKMASININ CEZAI YAPTIRIMLARI

4.1. Cezai Sorumluluğa İlişkin Özel Düzenlemeler	120
4.1.1. 3167 Sayılı Kanun Dönemi Öncesi Dönem (1985'e kadar).....	120
4.1.2. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun Dönemi (1985-2009 arası)	121
4.1.3. 5941 Sayılı ÇekK Dönemi (2009 sonrası).....	124
4.2. Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu.....	125
4.2.1. Genel Olarak	125
4.2.2. Suçla Korunan Hukuki Değer.....	127
4.2.3. Suçun Unsurları.....	128
4.2.3.1. Suçun Maddi Unsuru	129
4.2.3.1.1. Fiil.....	129
4.2.3.1.2. Fail	130
4.2.3.1.3. Mağdur.....	134
4.2.3.1.4. Suçun Konusu	135
4.2.3.2. Suçun Manevi Unsuru	136

4.2.3.2.1. Kast.....	136
4.2.3.2.2. Taksir	138
4.2.4. Suçun Özel Görünüş Halleri	139
4.2.4.1. Teşebbüs... ..	139
4.2.4.2. İştirak.....	139
4.2.4.3. İçtima.....	140
4.2.5. Şikayet Hakkı ve Süresi.....	141
4.2.6. Karşılıksız Çek Nedeniyle Açılacak Davalarda Yargılama Usulü	143
4.2.6.1. Görevli ve Yetkili Mahkeme	143
4.2.6.2. Yargılama Usulü	143
4.2.7. Kanun Yolları.....	146
4.2.7.1. İtiraz Yolu... ..	147
4.2.7.2. İstinaf Yolu	147
4.2.8. Yargılama Giderleri.....	148
4.2.9. Suçun Yaptırımları	150
4.2.9.1. Adli Para Cezası.....	150
4.2.9.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı.....	152
4.2.9.2.1. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Uygulanacağı Kişiler	152
4.2.9.2.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Sonuçları	153
4.2.9.2.3. Çek Yapraklarının İadesi	154
4.2.10. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren veya Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler	155
4.2.10.1. Sürenin Sona Ermesi	155
4.2.10.2. Etkin Pişmanlık	156
4.2.10.3. Şikâyetten Vazgeçme	156
4.2.11. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağına İlişkin Çek Kanununda Yer Alan Diğer Suçlar	157
4.2.11.1. Yasağa Rağmen Çek Düzenleme Suçu.....	157
4.2.11.2. Bankaların Çek Hesabı Açtırmak İsteyenleri Araştırma ve Kontrol Yükümlülüğü ile Buna Bağlanan Suçlar.....	157
4.2.11.2.1. Banka Görevlisinin Yasaklı Kişiye Çek Defteri Vermesi	158
4.2.11.2.2. Banka Görevlisinin Yasaklı Kişi Adına Çek Hesabı Açması	159
SONUÇ.....	160
KAYNAKÇA.....	165

ÖZGEÇMİŞ	176
-----------------------	------------

KISALTMALAR

AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
A.Ş.	: Anonim Şirket
AYM	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CD	: Ceza dairesi
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇekK	: 5941 sayılı Çek Kanunu
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
f.	: Fıkra
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBB	: İctihat Bilgi Bankası
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
md.	: Madde
MERSİS	: Merkezi Sicil Kayıt Sistemi

RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
SDÜHFD	:Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TCMD	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UYAP	: Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.	:Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK)¹ düzenlenen kambiyo senetleri arasında yer alan çek, ticarete kullanılan ödeme araçlarından birisidir. Diğer kambiyo senetleri olan bono ve poliçeye göre daha güvenli olması sebebiyle tercih edilen çek hakkında, Kanun'da öngörülen hukuki yaptırımların yanı sıra ayrıca 5941 Çek Kanunu'nda² özel cezai yaptırımlar da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile birlikte çekte duyulan güven sağlamlaştırılmak istenmiştir. Kanunlarda açık bir tanımı yapılmamış olan çeki, ana hatları ile Kanun'da belirtilen sıkı şekil şartlarına tabi olan, sadece banka üzerinden çekilebilen ve yalnızca ödeme amacıyla düzenlenebilen, vade içermeyen ancak kısa ibraz sürelerine sahip özellikli bir havale niteliği taşıyan kambiyo senedi türü olarak tanımlamak mümkündür.

Türk ticaret hukuku bağlamında geçerli bir çekten bahsedebilmek ve çeki diğer kambiyo senetlerinden ayırt edebilmek için 6102 sayılı TTK'da bazı unsurlara yer verilmiştir. Bu unsurlar 6102 sayılı Kanun'da zorunlu ve alternatif zorunlu unsurlar şeklinde ayrılmakta olup çalışmamızın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. TTK'da yer alan bu düzenlemelerin yanı sıra Çek Kanunu'nda da çekin taşınması gereken bazı unsurlara yer verilmiştir. Ancak Çek Kanunu'nda yer alan bahsi geçen bu unsurların bulunmaması, TTK'da aranılan şekil şartları varlığını koruduğu müddetçe, çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Çekin kanunen bulunması gereken zorunlu unsurlarının, çekin bankaya ibraz anında bulunmaması halinde ise bu senet; çek vasfını haiz olmayacak, havale hükmünde kabul edilecektir.

Geçerlilik unsurlarını taşıyan ve Kanun'da öngörülen ibraz süreleri içerisinde yetkili hamil tarafından bankaya ibraz edilen çekin, hesapta karşılığının bulunmaması nedeniyle ödenememesi halinde, çek hakkında karşılıksızdır işlemi uygulanacaktır. Karşılıksızdır işlemine sebebiyet veren kişi bakımından, mevzuatımızda bazı hukuki ve cezai yaptırımlar öngörülmüştür.

Ticari hayatın önemli ödeme araçlarından biri olan ve tedavül kabiliyeti yüksek olan çek; ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi sıklıkla kullanılmaktadır. Muhatabın

¹ RG 14.02.2011, 27846.

² RG 20.12.2009, 27438.

sadece banka olması, banka tarafından bastırılmış çek defterlerinin kullanılması gibi pek çok sebep çeki güvenilir bir kambiyo senedi yapmaktadır. Son yıllarda özellikle pandemi süreci ile birlikte ekonomik hayatta yaşanan sıkıntılar nedeniyle tacirler ve esnaflar başta olmak üzere ticari hayatın içerisindeki pek çok özne, nakit para akışını doğrudan sağlayamadığı için çek kullanımını artırmıştır. Çek kullanımının son yıllarda artmasıyla, enflasyonist sistem ve bozulan ekonomik düzen çerçevesinde çek düzenleyenler; çek bedellerini zamanında ödeyemez hale gelmiş ve çeklerin karşılıksız çıkma sayılarında artış söz konusu olmuştur. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısının artması ile birlikte bu durum yargının iş yükünde artışa da sebep olmuş, toplumun çeki olan güveni sarsılmış ve ticari hayat olumsuz olarak etkilenmeye başlamıştır. Yaşanan tüm bu sorunlarla baş etmek ve adil bir sistem oluşturmak amacıyla kanun koyucu tarafından sıklıkla Çek Kanunu'nda değişikliklere gidilmiş, bu durum uygulamada karışıklıklara ve yanlış uygulamalara yol açmıştır³. Çalışma konumuz seçilirken özellikle Çek Kanunu'nda karşılıksız çek ile ilgili değişikliklere yer verilerek uygulamada yaşanan sorunların tespiti ve tüm bu sorunların ortadan kaldırılması için çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır.

Giriş ve sonuç kısımları haricinde dört bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde, genel olarak çek kavramına dair bir tanım yapılmaya çalışılmış, ayrıca Türk mevzuatında çekle ilgili olan düzenlemeler hakkında ana hatları ile bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca çekin hukuki niteliğine ilişkin incelemeler ve değerlendirmelerde bulunmaya gayret edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, çekin karşılıksız olarak nitelendirilebilmesi için aranılan şartlar üzerinde durulmuş; bu bağlamda çekin geçerlilik şartları, çekin ibraz süreleri, ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması sebebiyle ödenmemesi hali, çekin ödenmeme halinin tespiti ve karşılığı bulunmayan çekin banka tarafından ödenmesi halinde sonuçları değerlendirilmiştir.

Tezimizin üçüncü bölümünde çekin karşılıksız çıkmasının hukuki yaptırımları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, yetkili hamilin müracaat hakkı kavramı açıklanmış; müracaat hakkının kullanılabilmesi için aranılan şartlar, müracaat hakkı kapsamında

³ Ali Sedat Uluğ, “Hukuki Yönden Karşılıksız Çek Kavramının Analizi”, *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3/2 (2020), 371.

başvurulabilecek müracaat borçluları, bu kişilerin ödeme yapması halinde sahip olduğu haklar ve nihayet müracaat hakkının düşmesi durumunda gidilebilecek diğer hukuki imkânlar ele alınmaya çalışılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise, çekin karşılıksız çıkmasının cezai yaptırımları hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Karşılıksız çek düzenleme ile ilgili cezai yaptırımlar bağlamında konu ele alınırken öncelikle, kanuni süreç içerisinde hangi aşamalardan geçildiği üzerinde durulmuş; ardından hâlihazırda yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine göre, karşılıksız çek düzenleme suçu sebebiyle açılacak davalarda uygulama alanı bulan yargılama usulü hakkında incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Tezimizin sonuç kısmında ise yürütülen çalışma kapsamında tespit edebildiğimiz aksaklıklar ve bu sorunlara dair elimizden geldiğince ortaya koyabildiğimiz çözüm önerilerine yer verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÇEK, ÇEKİN TİCARİ HAYATTAKİ ÖNEMİ VE MEVZUATIMIZDAKİ DÜZENLENİŞ BİÇİMİ İLE HUKUKİ NİTELİĞİ

Türk mevzuatında çeke dair hususlar farklı mevzuat hükümlerinde ve nispeten dağınık bir biçimde düzenlenmiştir. Çek ile ilgili düzenlemeler esas itibariyle TTK'da yer almaktadır. TTK'da kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek ile ilgili diğer bazı düzenlemeler ise esas itibariyle Çek Kanunu'nda bulunmaktadır. Bu iki Kanun bağlamında çekin hukuki niteliğini inceleyerek çek kavramını anlamlandırdıktan sonra çalışmamızın asıl konusu olan karşılıksız çek kavramına geçmekte yarar görmekteyiz. Bu nedenle de çalışmamızın bu kısmında çekin farklı mevzuat hükümlerinde nasıl düzenlendiği üzerinde durulacak, Kanunlardaki düzenlemelerin birbirinden farklı olan noktaları ele alınarak hükümlerin birbirini tamamlayıcı nitelik taşıyıp taşımadığı incelenecektir.

1.1. Çek Kavramı

Kambiyo senetleri, Türk mevzuatında genel bir tanımı bulunmayan ve özü itibariyle bir borcun ödenmesi, kredi edilmesi ya da teminat altına alınması için kullanılan, Türk Ceza Kanunu md. 210/1'e göre resmi belge hükmündeki evraklardır⁴. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda tahdidi esastan hareketle poliçe, bono ve çek şeklinde üç adet kambiyo senedi düzenlenmiştir (TTK md. 671-823). Kambiyo senetleri içerisinde yer alan poliçe ve bono daha ziyade kredi aracı olarak düzenlenmesine rağmen;

⁴ Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 68-69.

çek ise bunların aksine Kanun'da ödeme aracı kullanılmaktadır. Ancak çekin ileri tarihli düzenlenmesi suretiyle esasında uygulamada çek, kredi aracı olarak da kullanılmaktadır. Türk mevzuatında kambiyo senetlerinde olduğu gibi “çek” hakkında da kanuni bir tanımlama yapılmaktan kaçınılmıştır⁵. Doktrin ise çek ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır⁶. Bu tanımlamalara örnek olarak; “havale kılığına bürünmüş bir ödeme vaadi”⁷ veya “provizyon alacağının temliki”⁸ ifadeleri verilebilir. Ancak doktrinde yapılan tanımlarda yeknesaklık bulunmamaktadır⁹. Uygulamada ise Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında çekin tanımını yapmaktadır. Bizim de benimsediğimiz Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun yapmış olduğu tanım şu şekildedir; “... Çek banka üzerine çekilen, sıkı şekil şartlarına tabi, çifte yetkilendirme ve havale yolu ile ödeme amacı güden ve soyut ödeme vaadini içeren bir kambiyo senedi ve kıymetli evraktır...”¹⁰.

1.2. Türk Mevzuatında Çek

Türk mevzuatında çekle ilgili tek bir kaynak bulunmamakla birlikte, çeker dair hususlar farklı mevzuat hükümlerinde ve dağınık bir biçimde düzenlenmiştir. Çeker ilişkin ana mevzuat 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 sayılı Çek Kanunu olmakla birlikte ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda¹¹, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda¹² ve çek sahteciliği ile ilgili 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda¹³ özel düzenlemeler de yer almaktadır. Çalışmamızda ise özü itibarıyla Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda yer alan çeker ilişkin hükümler üzerinde durulacaktır.

1.2.1 Türk Ticaret Kanunu'nda Çek

Türk Ticaret Kanunu'nun 670 ilâ 823. maddeleri arasında kambiyo senetleri düzenlenmiştir. Çek de Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında kaleme

⁵ Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 1.

⁶ Doktrindeki verilen tanımlar için bkz. Hayri Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi IV*, (İstanbul: Temel Yayınları, 1990), 529; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1999), 259; Turgut Kalpsüz, Faruk Erem ve Gürkan Çelebicin, *İktisadi ve İdari Yönden Çek*, (Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1974), 54.

⁷ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak 1999*, 259.

⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 538; Aynı tanım, YHGK'nın 14.05.2014, E. 2014/637, K. 2014/658'da Domaniç'e atıf yapılarak kullanılmıştır. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.2.2021.

⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 2.

¹⁰ YHGK, 28.03.2018, E. 2017/1150, K.2017/634, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.12.2021.

¹¹ RG 01.11.2005, 25983.

¹² RG 19.06.1932, 2128.

¹³ RG 12.10.2004, 25611.

alınmıştır. Kambiyo senetleri içinde Kanun'daki en kapsamlı düzenlemeler poliçeye ait olmakla birlikte (TTK m.671-775) uygulamada sıklıkla kullanılan kambiyo senetleri, daha ziyade bono ve çeklerdir. Çekin diğer kambiyo senetlerine nazaran ticari hayatta daha sık kullanılması, tedavül gücünün yüksek olması, çekin muhatabının sadece banka olması ve bankalarca bastırılan çek defterlerindeki yaprakların kullanılıyor olması gibi pek çok hususu dikkate alan kanun koyucu; çek konusunda uygulamada daha fazla sıkıntı yaşanabileceğini öngörerek mevzuatımızda ayrıntılı düzenlemelere yer vermiştir. Çeke ilişkin ilk uluslararası toplantı 1912 yılında düzenlenen La Haye toplantısı olup 1. Dünya Savaşı dolayısıyla sonuçlandırılmamıştır¹⁴. 5 Ekim 1926 tarihinde 865 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹⁵ kabul edilmiştir. 1931 yılında Cenevre'de toplanılan ikinci konferansta "Cenevre Yeknesak Kuralları" kabul edilmiş olup mevzuatımızdaki düzenlemelerin merkezi de bu kurallardır¹⁶.

Çeke ilişkin ilk yasal düzenlemeler 865 sayılı TTK'da yer almış, bu Kanun 1 Ocak 1957 tarihine kadar uygulanmıştır. 1 Ocak 1957 tarihinde ise 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹⁷ yürürlüğe girmiş olup bu Kanun'da da çeklere ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir.

13.1.2011 tarihinde ise 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu kabul edilmiş, Kanun'un 1533. maddesi ile 6762 sayılı Ticaret Kanunu mülga hale gelmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Üçüncü Kitap, Üçüncü Bölümü'nde bulunan 780-823 maddeleri arasında çekin şekil şartları ve diğer birtakım düzenlenmeler ele alınmıştır. Bu düzenlemelerden sonra, yargının iş yükünün ve karşılıksız çek keşide edilme oranlarının artmasını engellemek amacıyla, 31.1.2012 tarihinde kabul edilen 6273 sayılı Kanun¹⁸ ile Çek Kanunu'nda yapılan değişiklik neticesinde, karşılıksız çek keşide edilmesi suç olmaktan çıkartılarak¹⁹ idari yaptırım uygulanan bir durum halini almıştır (6273 sayılı Kanun md. 5). Bu yasa değişikliği ile ayrıca TTK md. 814'de düzenlenen zamanaşımı süresi altı aydan üç yıla çıkartılmıştır (6273 sayılı Kanun md. 8).

¹⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 15.

¹⁵ RG 28.06.1926, 406.

¹⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 15.

¹⁷ RG 09.07.1956, 9353.

¹⁸ RG 03.02.2012, 28193 (Mükerrer).

¹⁹ Köksal Bayraktar, "Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 50/ 1-4 (1984), 198, <https://dergipark.org.tr/>, E.T. 06.04.2023

Asıl amacı yargının iş yükünün hafifletilmesi olan bu değişiklik, ticari hayatta olumsuz etkiler oluşturmuş ve çeke olan güveni daha da zedelemiştir. Çeke olan güveni tazelemek ve karşılıksız çek keşide etme oranını azaltmak için 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun²⁰ ile 15.07.2016 tarihinde, 5941 sayılı Çek Kanunu’nun ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun çek ile ilgili hükümlerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle birlikte karşılıksız çek düzenlenmesi yeniden suç olarak kabul edilmiştir (6728 sayılı Kanun md. 63/1). Ancak bu suçun soruşturması ve kovuşturması hususunda eski usullerden ve genel ceza usullerinden ayrılığa gidilmiştir. Bu değişiklikten sonra muhatap banka tarafından “karşılıksızdır” işlemi yapılmasının ardından yetkili hamilin icra ceza mahkemesine şikâyeti ile kovuşturma sürecine girilmiş olunacaktır²¹. Böylece karşılıksız çek düzenleyen hakkında adli para cezasına hükmedilecektir.

1.2.2. Türk Ticaret Kanunu Dışındaki Diğer Mevzuatlarda Çek

Mevzuatımızda 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar, karşılıksız çek düzenleyen kişiye yönelik cezai yaptırım uygulanacağına dair herhangi bir özel hüküm bulunmamaktaydı. Karşılıksız çek düzenleyenlere, 07.01.1929 tarihli T.B.M.M. yorum kararına göre Türk Ceza Kanunu’nun dolandırıcılık hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmişti²². 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte bu uygulamadan vazgeçilerek karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımı mevzuatımızda ayrıca yer almaya başlamıştır.

Kolay tedavül edebilen güvenilir bir kambiyo senedi olan çekin sıklıkla karşılıksız çıkması ve bu durumun ticari hayatı sekteye uğratması gibi sebepler karşılıksız çeke ilişkin Türk Ceza Kanunu’ndaki dolandırıcılık hükmünün yetersiz kaldığını göstermiş, kanun koyucu ticari hayatın vazgeçilmez unsuru olan çeke duyulan

²⁰ RG 09.08.2016, 29796.

²¹ Konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için aşağıdaki başlıkta bkz. “4.2.4.1.”.

²² Ali Bozer ve Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2020), 460; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 406; Safa Erşan, “Türk Hukukunda Karşılıksız Çek Keşide Etmek Fiiline Öngörülen Yaptırımların Tarihsel Gelişimi Ve Sorunları”, *TAAD*, 13-49 (2022), s. 458 vd.; Özgür Serhat Altınay, “Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkından Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 9.

güveni artırmak ve çekin karşılıksız çıkmasının önünü kesmek için özel düzenlemelerin yer aldığı 3167 sayılı Çek Kanunu'na ihtiyaç duymuştur²³.

İlerleyen süreçte karşılıksız çıkan çeklerin artması ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nda değişikliklere gidilmiş ve kanun koyucu karşılıksız çekle mücadele etmek için farklı çözüm yolları aramıştır. Aşağıdaki alt başlıklarda da kronolojik olarak TTK dışındaki çek mevzuatında meydana gelen bu değişiklikler ele alınarak mevzuatımızdaki gelişmeler açıklanacaktır.

1.2.2.1. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun Dönemi

19 Mart 1985 tarihinde “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. 3167 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile birlikte karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımını doğrudan mevzuatımızda özel olarak düzenlenmiştir.

3167 sayılı Kanun'un 16. maddesinde karşılıksız çek düzenlenmesi halinde; karşılıksız çek düzenleyen kişiye yönelik hapis cezası, çek düzenlemekten men ve çek hesabı açmama yaptırımları öngörülmüştü.

14.1.1993 tarih ve 3863 sayılı Kanun²⁴ ile 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesinde karşılıksız çekerle ilişkin düzenlenen yaptırımlar değiştirilmiştir. Bu değişiklikte birlikte, karşılıksız çekerle ilişkin açılmış dava bulunması halinde, çekin karşılıksız kalan bedeli ile birlikte karşılıksız kalan bedelin %10'u değerinde hesaplanacak çek tazminatının ve gecikme faizinin bankaya yatırılması halinde açılmış olan davanın düşeceği kabul edilmiştir. Bu değişikliğin de karşılıksız çek düzenlenmesinin engellenmesinde yeterli olmadığı düşünüldüğünden yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4 numaralı Protokolü'nün 1. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir; “Hiç kimse, yalnızca akdi ilişkiden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemiş olmasından dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz”. AİHS'nin 4 numaralı Protokolü'nün 1. maddesi 19.10.1992 tarihinde Ülkemiz tarafından da

²³ Ayşe Nur Ersoy, “5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (2019), 264, <https://dergipark.org.tr/>, E.T. 08.04.2023.

²⁴ RG 26.01.1993, 21477.

imzalanmış, 23.02.1994 tarihinde 3975 sayılı Kanun ile onaylanarak Kanun değerinde bir hüküm halini almış ve 4709 sayılı değişiklikle de Anayasal bir kural haline gelmiştir²⁵. Anayasa'nın 38. maddesinin 8. fıkrasına getirilen işbu hüküm 3.10.2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AİHS'nin 4 numaralı Protokolü'ne taraf olmamız ve 4709 sayılı Anayasa değişikliği sonrasında, 26.02.2003 tarihinde 4814 sayılı Kanun²⁶ ile 3167 sayılı Çek Kanunu'nda değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikle, karşılıksız çek düzenlenmesi durumunda, hapis cezası verilmesi yerine çek bedeli uyarınca ağır para cezaları verilmesi öngörülmüştür (4814 sayılı Kanun md. 14).

1.2.2.2. 5941 Sayılı Çek Kanunu Dönemi

14.12.2009 tarihinde 5941 sayılı Çek Kanunu kabul edilerek 3167 sayılı Kanun mülga hale gelmiştir. Çek defterinin içeriklerine ve çek ihdas etmeye ilişkin 3167 sayılı Kanun'a nazaran daha ayrıntılı düzenlemeler içeren 5941 sayılı Kanun'un temel amacı; hamilleri korumaktan ziyade kayıt dışı ekonominin denetim altına alınmasıdır²⁷.

5941 sayılı Çek Kanunu'nda karşılıksız çek keşide etmek suç olarak kabul edilmesine rağmen, karşılıksız çek düzenleyene hapis cezası yerine adli para cezası yaptırımını bulunmaktadır (Çek Kanunu md. 5/1)²⁸. Kanun'da ayrıca 31.12.2023 tarihinden önce, çekin, çek üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilmesinin geçersiz olacağına ilişkin de düzenlemeler yer almaktadır (Bkz. 5941 sayılı Kanun Geçici madde 3/5). Geçici madde 3'ün getirilme tarihinden önce verilmiş olan çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin kararlara ait veriler, bu yasağın kaldırılmasına ilişkin şartlar oluşuncaya kadar Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda tutulmaya devam edilecektir. 5941 sayılı Kanun'da meydana gelen değişiklikler çalışmamızın asıl konusunu oluşturmadığından açıklamalarımızı bu kadarla sınırlı tutmakla yetiniyoruz.

²⁵ İlyas Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, (Ankara: Astana Yayınları, 2015), 400-405; Aydan Ömür Surlu, "İnsan Haklarının ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Yargıtay İçtihatlarına Yansıması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 87 (2010), 177.

²⁶ RG 08.03.2003, 25042.

²⁷ İsmail Kırca, "5941 Sayılı Çek Kanunu-Bir Değerlendirme", *5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans*, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2010), 5.

²⁸ Konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için aşağıdaki başlıkta bkz. "4.2.7.1."

1.2.3. Sair Mevzuatlarda Çek

Çeke ilişkin asıl mevzuat 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 sayılı Çek Kanunu'dur. Bu düzenlemelerin yanında, pasif çek ehliyetine²⁹ ilişkin Bankacılık Kanunu (BankK. md. 3, 4, 50, 55), kambiyo senetlerine özgü takip yoluna ilişkin İcra ve İflas Kanunu (İİK md. 167 vd.) ve kambiyo senetlerinde sahtecilikle sınırlı olmak üzere Türk Ceza Kanunu (TCK md. 210/1, 204'de); çek hakkındaki diğer düzenlemelere örnek verilebilir³⁰. Bu kanunların haricinde bir takım başka kanunlarla birlikte yönetmelik ve tebliğlerde bulunan düzenlemeler ilerleyen bölümlerde yer i geldikçe ve konumuz kapsamında ele alınacaktır.

1.3. Çekin Hukuki Niteliği

Mevzuatımızda çekin hukuki niteliğini düzenleyen herhangi bir kanun hükmü yoktur. Ancak çekin özellikleri incelendiğinde bir takım hukuki nitelendirmeler yapılabilmektedir. Bu hususlar çekin kıymetli evrak olması, kambiyo senedi niteliğini haiz olması, havale niteliği taşıması, kanunen emre yazılı senetlerden olması, ödeme aracı olması ve çek düzenlemenin ifa uğruna edim olması şeklinde ifade edilebilir. Aşağıdaki alt başlıklar bu çerçevede oluşturulmuştur.

1.3.1. Kıymetli Evrak Olması

Türk Ticaret Kanunu md. 645'te, kıymetli evrak şu şekilde tanımlanmıştır; "Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez". TTK'ya göre çek, kıymetli evrak niteliğini haizdir. Kıymetli evrak için geçerli olan kural ve ilkeler, çek için de geçerlidir. TTK md. 645'de de belirtildiği üzere, kıymetli evraktan kaynaklı alacağın talep edilebilmesi için senedin borçluya ibrazı gerekmektedir. Çekte de çek bedelinin tahsil edilebilmesi için ödemeyi yapacak olan muhatap bankaya çekin ibraz edilmesi gerekmektedir. Çekin kıymetli evrak olmasının bir diğer önemli sonucu çekin tedavülünün mümkün olmasıdır³¹. Çekin, kıymetli evrak olduğuna ilişkin en belirgin özellikleri sıkı şekil şartlarına tabi olması ve sebepten mücerret olmasıdır.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıdaki başlık "2.1.1.2".

³⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 38-39.

³¹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 222.

1.3.2. Kambiyo Senedi Olması

Alacak hakkını içeren, tedavül aracı olarak kullanılan, sıkı şekil şartlarına tabi olan, temel borç ilişkisinden bağımsız ve sebepten mücerret olan kambiyo senetleri; ticaret hukuku bağlamında kıymetli evraklar içerisinde yer almaktadır. Türk Ticaret Kanunu düzenlemesinde çek, bono ve poliçe “Kambiyo Senetleri” başlığı altında ele alınmıştır (TTK md. 780-823). Bir kambiyo senedi olan ve çalışmamızın asıl konusunu oluşturan çek de kambiyo senetlerinin taşınması gereken ortak özellikleri bünyesinde ihtiva etmelidir.

1.3.3. Kanunen Emre Yazılı Senet Olması

Çek; bono ve poliçe gibi kanunen emre yazılı senet niteliğindedir (TTK md. 785/1,a). Çekin üzerinde doğrudan “emre yazılıdır” şeklinde bir ifade yer almasa dahi çek kanunen emre yazılı kıymetli evrak olarak kabul edilmektedir. Çekler, nama ve emre yazılı şekilde düzenlenebildiği gibi diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak hamile yazılı şekilde de düzenlenebilir³² (TTK md.785/1). Emre yazılı çeklerin devri, ciro edilmiş senedin zilyetliğinin teslimiyle mümkündür (TTK md. 788/1).

Çekin nama yazılı senet haline getirilmesi için çekin üzerine “emre yazılı değildir” “veya buna benzer kaydın” yazılması gerekmektedir. Çekte menfi emre yazılı kaydının bulunması durumunda çek nama yazılı hale geleceğinden çekin devrinde alacağın temlikisi usulü izlenir (TTK md. 788/2)³³.

TTK md. 788/2’de emre yazılı değildir veya buna benzer bir kayıtla bir kişi lehine ödeneceği düzenlenen çekin artık alacağın temlikisi yoluyla devredileceği düzenlenmiştir. Madde metninde yer alan “veya buna benzer bir kayıt” için “ciro ile devredilemez” veya “nama yazılıdır” şeklinde kayıtlar örnek olarak gösterilebilir³⁴. (TTK md. 681/2, 785/1,b; 788/2). Madde metninden de görüldüğü üzere emre yazılı olmadığına ilişkin beyan düşüldükten sonra birisinin adına düzenlenmesi halinde nama yazılı çek haline gelecektir. Nama yazılı çekin ise alacağın temlikisi ve zilyetliğin teslimi yoluyla devredilmesi mümkün olacaktır.

³² Ayrıca bkz. Nazım Aksoy, Mehmet Sürücü, “Karşılıksız Çeklerdeki Hukukî Ve Cezai Sorumluluğun Türk Ve Rus Ticari Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”, *SDÜHFD*, 12/1 (2022), 410.

³³ Ayrıca bkz. Altınay, “*Karşılıksız Çek*”, 12-13.

³⁴ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 35.

Çekin üzerine hiçbir isime yer verilmeksizin sadece “hamile” veya “hamiline yazılıdır” şeklinde bir kayıt düşülmek suretiyle kanunen emre yazılı olan çek, hamile yazılı hale getirilebilecektir. Ayrıca çek üzerinde ismen belirtilen bir lehtarın adının yanına “veya hamiline” şeklinde kayıt düşülmek suretiyle de çek hamile yazılı hale getirilebilecektir³⁵ (TTK md.785/2). Hamiline yazılmış çekte hakkın devri için ciroya gerek olmayıp yalnızca çekin zilyetliğinin geçirilmesi yeterlidir³⁶. Bu nedenle de hamile yazılı çekin tedavül kabiliyeti daha yüksektir.

1.3.4. Havale Olması

Kanun koyucu, TTK md. 780/1, b’de çekin havale aracı olduğunu düzenlemiştir. Bu fıkra da konu, “Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi” şeklinde ifade edilmiştir. Çek, ağır şekil şartlarına tabi yazılı, soyut bir havaledir³⁷. Çek, lehtara ya da lehtardan çeki devralan yetkili hamile, çeki muhatap bankaya ibraz edip bedelini alma; muhataba ise, çek bedelini ödeme yetkisi vermektedir. Türk Borçlar Kanunu md. 555’te havale; havale edenin havale ödeyicisini kendi hesabındaki para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere ve havale alıcısını ise bunları kendi adına kabul etmek üzere yetkili kıldığı bir hukuki işlem olarak tanımlamaktadır. TBK md. 560/1 ve 2. fıkralarında da Türk Borçlar Kanunu’nda bulunan havale hükümlerinin çek ve poliçeler için uygulanacağı kabul edilmiş, özel hükümler saklı tutulmuştur.

Çekteki havale ile TBK’da düzenlenen havale hükümlerinin ayrıldığı birçok husus bulunmaktadır³⁸. Bu farklılıkları incelemek gerekirse; çek belirli bir bedelin ödenmesi amacıyla düzenlenirken (TTK md.780/1,b) TBK’da kaleme alınmış havale; “para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşya” için oluşturabilecektir (TBK md. 555). Borçlar hukuku bağlamında düzenlenen havaleda; havale eden, havale alıcısına verdiği tahsil yetkisini geri alabilirken (TBK md. 559/1), çekte düzenleyenin böyle bir yetkisi bulunmamaktadır³⁹. Ayrıca çeki düzenleyen çekin ibrazı sırasında çekin

³⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 174-175.

³⁶ Ayrıca bkz. TTK md. 791.

³⁷ Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), 306 vd.

³⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 45-46.

³⁹ Yılmaz Yördem, “6728 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı”, *TAAD*, 9/33 (2018), 350, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.10.04.2023.

ödenmemesinden sorumlu tutulmaktadır (TTK md. 818/1 ve 679). Türk Borçlar Kanunu'nda kaleme alınan havaledede; havale eden, havale ödeyicisi tarafından havale alıcısına kabul beyanında bulununcaya kadar havaleden rücu edebilirken (TBK md. 559/2) çekte ödemeden cayma, ödeme yetkisinin ibraz süresinden önce geri alınması (TTK md. 799/1) veya kabul söz konusu değildir (TTK md. 784).

Çekin ödenmemesi halinde hamil, başvuru hakkı kapsamında düzenleyene başvurabileceği gibi imzası ile sorumluluk altına giren avalist ve cirantalara karşı da kambiyo senetlerine özgü takip yoluyla başvurabilecektir (TTK md. 808 vd.; İİK md. 167 vd.). Bu durum da yine çekin havaleden farklılık arz ettiği bir diğer özelliktir. Ayrıca çekin karşılıksız çıkması halinde muhatabın her bir çek yaprağı özelinde ödemekle yükümlü olduğu belirli bir miktar⁴⁰ bulunmasına rağmen Türk Borçlar Kanunu'ndaki havale hükümlerinde böyle bir sorumluluk bulunmamaktadır. Tüm bu sayılan özellikler çeki basit bir havale işleminden ayırmaktadır.

1.3.5. Ödeme Aracı Olması

Çekin en önemli özelliği kanaatimizce ödeme aracı olmasıdır⁴¹. Çeke ilişkin mevzuatta vadenin öngörülmemiş olması ve buna bağlı olarak görüldüğünde ödenmesi (TTK md. 795), çeki doğrudan ödeme aracı yapmaktadır. Vade taşımaması sebebiyle bono ve poliçeden farklı olarak çekte kredi aracı olma özelliği de bulunmamaktadır. Her ne kadar Türk Ticaret Kanunu'ndaki bu düzenleme kanun koyucunun çeki bir kredi aracı olarak görmediği yönündeki iradesini ortaya koysa da, Çek Kanunu Geçici md. 3/5'te çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğuna ilişkin bir düzenlemeye gidilmiştir. İlk kez geçici madde ile 2009 yılında getirilen bu düzenlemenin uygulanma süresi birden çok kez uzatılmış ve hükmün son halinde 31.12.2023 tarihine kadar çeklerin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihinden önce bankalara ibraz edilemeyeceği bu nedenle de muhatap bankalarca bu tarihten önce ödeme veya karşılıksızdır işlemi yapılamayacağı kabul edilmiştir. Bu hüküm ile birlikte ileri tarihli çek düzenlemenin önü açılmış, teoride çeklerin vadesinin olmadığı kabul edilse de zımnen çeklere vade uygulaması getirilmiştir. Geçici olarak

⁴⁰ RG 28.1.2023, 32087. Resmi Gazete'de yayınlanarak uygulamaya giren bu miktar her bir çek yaprağı için 2023 yılında "altı bin Türk Lirası" olarak belirlenmiştir.

⁴¹ Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: İmaj Yayıncılık, 2015), 147; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, (Ankara: Adalet Yayınları, 2020), 284; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 47; Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 222.

getirilen bu düzenlemenin uygulanma süresinin sürekli bir biçimde uzatılması da çekin ticari hayatta kredi aracı olarak kullanılmasına imkân sağlamaktadır.

Çekin adeta nakit para gibi tedavül etmesi amaçlandığından çekin ödenmesi herhangi bir şarta da bağlanamaz (TTK md. 780/1,b)⁴². TTK md. 786 gereğince çek üzerine faiz şartı konulması yasaklandığından çek üzerine temerrüt faizi dışında konulan faizler yazılmamış sayılacaktır. Ancak temerrüt faizi dışında belirlenmiş olan faizin başka bir davanın konusu olabileceği kabul edilebilir⁴³.

Çekin ödeme aracı olması, bir borcun ödenmesi için verildiğine karine teşkil etmektedir. Bu nedenle çekin ödeme haricinde başka bir sebeple verildiği veya bedelsiz kaldığı (hatır senedi olduğu) hususunu iddia eden düzenleyenin, bu iddiasını kesin delille ispat etmesi gerekir⁴⁴.

1.3.6. Çek Düzenlenmesinin İfa Uğruna Edim Olması

Yukarıda ayrıntılarıyla açıkladığımız üzere çek bir ödeme aracıdır⁴⁵. Düzenleyen, lehtara olan para borcunu, kambiyo senedi vasfındaki çekle ödemek için, çek düzenleyip senedi alacaklı konumundaki lehtara teslim etmektedir. Ancak düzenleyen, çeki düzenleyip lehtara teslim etmekle borcundan kurtulmuş olmayacaktır. Düzenleyenin borcundan kurtulabilmesi için muhatap bankanın çeki yetkili hamile ödemesi gerekir. Görüldüğü üzere düzenleyenin lehtara vermiş olduğu çekin ifa yerine geçmemesi sebebiyle çekin ifa uğruna edim niteliği bulunmaktadır⁴⁶. Borçlunun alacaklıya olan borcunu çek düzenlemek suretiyle ödediği durumlarda bu borç ödemesinin ifa uğruna edim olarak kabul edilmesinin asıl kaynağı Türk Borçlar Kanunu

⁴² Ayrıca bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 315.

⁴³ Mehmet Köle ve Fatma Görgülü, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21/35 (2016), 86.

⁴⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 47; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 306 vd. Kesin deliller HMK’da ikrar (md. 188), senet (md. 199 vd.), yemin (md. 225 vd.) ve kesin hüküm (md. 303) şeklinde düzenlenmiştir. Nitekim bu konuya ilişkin; davacının çeki davalıya avans için verildiğini iddia ettiği kambiyo senedine dayalı olarak açılmış bir menfi tespit davasında yüksek mahkeme; senedin ticari defterde kaydının olmasının onun avans için verildiği anlamına gelmeyeceğine hükmetmiştir. Çekin niteliği ödeme aracı olduğundan çekin verilme nedeninin borcun tediyesi olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Davacı tarafın bu hususları usulüne uygun delillerle kanıtlanması gerektiğine ilişkin yerleşik içtihatlar bulunmaktadır. Y.19. HD, 20.12.2016, E. 2016/4750, K. 2016/15910, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.12.2021; aynı yönde bkz. Y. 11. HD, 05.12.2016, E. 2016/1898, K. 2016/9296. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.12.2021; Y. 19. HD, 05.06.2013, E. 2013/7647, K. 2013/10395, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 25.05.2021.

⁴⁵ Bkz. yukarıda başlıkta yer alan açıklamalar “1.3.5.”.

⁴⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 51.

md. 133/2'dir. TBK md. 133/2 gereğince bir borç için kambiyo senedi düzenlenmiş ise taraflar açıkça yenileme iradesini ortaya koymadıkça bu işlem borcun yenilendiği anlamına gelmeyecektir. Bu hükümden hareketle, var olan bir borçtan kaynaklı olarak çek düzenlenmesi, tarafların bu borcu yenileme iradesi bulunmaması halinde, yenileme sayılmaz ve borçlu tarafından verilmiş olan çek ifa yerine geçmeyip ifa uğruna verilmiş kabul edilir⁴⁷. Tarafların aksi iradesi bulunması durumunda ise borç yenilenmiş olup verilen çek, ifa yerine edim olarak kabul edilir. Tarafların iradesinin borcun yenilenmesi olması, yani taraflar arasında ifa yerine edim olduğuna dair bir anlaşmanın bulunması durumunda önceki borç yenilenerek sona erer ve o borcun yerini kambiyo senedinden kaynaklı olan çek borcu alır⁴⁸. Yenilemeyle birlikte eski borç sona erdiği gibi ona bağlı ayni ve şahsi teminatlar da ortadan kalkar ve eski borca ilişkin def'iler ile sakatlıklar da artık ileri sürülemez⁴⁹.

⁴⁷ İcra takibine yapılan itirazın iptali için açılmış olan davada ilk derece mahkemesi; borçlunun çeki verdiği için asıl ilişkide borcun ödendiği gerekçesine dayanarak davanın reddine hükmetmiştir. Yüksek mahkeme ise çekin ödenmesinin ifa uğruna edim olacağını ancak çek bedelinin ödenmesi halinde borcun ifa edilmiş sayılacağını kabul edilmiştir. Tüm bu hususları açıklayan mahkeme; dava konusu çekin karşılıksız olduğunu belirlediğinde davacının defterinde çeke dayalı kaydın kapatılmasının davacı aleyhine kabul edilmemesi gerektiğine, çekin davalıya iade edilerek alacağa karar verilmesi gerektiği yönünde içtihatları vardır. Bu yönde bkz.Y. 11. HD, 28.02.2018, E. 2016/10878, K. 2018/1532, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.11.2022; bkz. Y. 11. HD, 13.04.2016, E. 2015/15442, K. 2016/4073, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.2.2021.

⁴⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 52; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 142-143.

⁴⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 52; Nurkut İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981), 16-17.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ OLARAK NİTELENDİRİLMESİNİN

ŞARTLARI

Düzenleyenin karşılıksız çek düzenlemekten ötürü hukuki veya cezai yaptırımlara tabi olması için düzenlemiş olduğu çekin Türk Ticaret Kanunu'nda aranılan şekil şartlarını taşıyor olması gerekmektedir. Düzenlenen çekin Kanun'da öngörülen şekil şartlarını taşıyamaması halinde ortada geçerli bir çek söz konusu olmadığından karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımları ile de karşılaşmayacaktır. Şekil şartlarını sağlayan çekin Kanun'da belirtilen süreler içerisinde yetkili hamil tarafından muhatap bankaya ibrazı da gerekmektedir. Çekin kanuni ibraz süreleri içerisinde ibraz edilmemesi halinde de düzenleyen hakkında çekin karşılıksız çıkması nedeniyle öngörülen yaptırımlar uygulanamayacaktır. Çalışmamızın bu kısmında çekin karşılıksız olarak nitelendirilmesine ilişkin şartlar açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1. Geçerli Bir Çekin Düzenlenmiş Olması

Bir çekin karşılıksız çıkabilmesi için öncelikle ortada Türk Ticaret Kanunu'ndaki şartları taşıyan bir "çek" olmalıdır. Bu nedenle de karşılıksız çekten söz edebilmek için öncelikle geçerli bir çekin varlığı araştırılacak, ardından karşılıksız çek ile ilgili diğer şartların gerçekleşip gerçekleşmediği irdelenecektir. Çek adı altında düzenleyen tarafından tanzim edilerek alacaklıya verilen evrak, kanun koyucunun Türk Ticaret Kanunu'nda öngördüğü şekil şartlarını taşımadığı takdirde ortada geçerli bir çek söz konusu olmayacağından, karşılıksız çek ve yaptırımlarından da bahsedilemeyecektir. Bu nedenle de çalışmamızın bu kısmında öncelikle geçerli bir çekin nasıl düzenleneceğinden bahsedilerek çekin taşınması gereken unsurlar açıklanacaktır.

2.1.1. Çek Düzenlemede Aranılan Ehliyet

Geçerli bir çek düzenlenebilmesi için öncelikli olarak çekle borç altına giren düzenleyenin ve çeki ödeyecek olan muhatap bankanın Kanun'un aradığı ehliyeteye sahip olması gerekmektedir. Kanun'un aradığı ehliyet şartlarının oluşmaması halinde senetteki taahhüt geçersiz olacak, bu geçersizlik iyiniyetli olup olmamasına bakılmaksızın herkes, herkese karşı ileri sürebilecektir⁵⁰. Ancak, bu hükümsüzlük sadece ehliyetsiz kişi açısından sonuç doğuracak olup, imzaların istiklali ve bağımsızlığı ilkesi gereği (TTK md. 677) çekin geçerliliğini ve çek üzerindeki diğer imzaların sıhhatini etkilemeyecektir. Doktrinde, aktif çek ehliyeti kavramı aktif bir biçimde çek tanzim edebilmeyi, başka bir deyişle kambiyo taahhüdünde bulunmayı; pasif çek ehliyeti ise çekin muhatabı sıfatıyla yer alabilmeyi ifade etmektedir⁵¹.

2.1.1.1. Aktif Çek Ehliyeti

TTK md. 670'te aktif çek ehliyeti, borçlanma ehliyeti başlığı altında düzenlenmiştir. Bu maddede TMK⁵²'da düzenlenen genel sözleşme ehliyetine atıf yapılarak sözleşmeyle borç altına girebilen kimsenin, kambiyo senedi düzenleyerek de borç altına girebileceği düzenlenmiştir. Yukarıda belirtildiği üzere, aktif çek ehliyetine ilişkin bu hüküm sadece çekin düzenleyeni için değil, aynı zamanda ciranta ve avalist gibi diğer çek borçluları için de aranılan koşuldur⁵³.

TMK'da bir kimsenin kendi eylemleriyle kendi lehine hak ve borçlar meydana getirebilmesine fiil ehliyeti denir⁵⁴. Borçlar hukuku bağlamında bir kimsenin sözleşme ile borç altına girebilmesi için sözleşme ehliyeti olarak da ifade edilen fiil ehliyetinin varlığı gerekmektedir⁵⁵. Gerçek kişilerde TMK md. 10'a göre, fiil ehliyeti, ayırt etme gücüne sahip olmak, ergin olmak ve kısıtlı olmamakla birlikte kazanılacaktır. Tüzel

⁵⁰ Y. 12. HD, 05.10.2015, E. 2015/11211, K. 2015/23053. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.1.2022.

⁵¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 53.

⁵² RG 08.12.2001, 24607.

⁵³ Abuzer Kendigelen, İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 94.

⁵⁴ Mustafa Dural, Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku Cilt 1*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2019), 216-217; Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2021), 281 vd.; Zafer Zeytin, Ömer Ergün, *Türk Medeni Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 81.

⁵⁵ Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C.I* (İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018), 80.

kişilerde ise TMK md. 49'a göre kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla birlikte fiil ehliyetine sahip olunacaktır.

Fiil ehliyetinden tamamen veya kısmen mahrum bırakılmış kişiler, kendi eylemleriyle kendilerini doğrudan borçlandıramayacağından kambiyo senedi de düzenleyemezler⁵⁶. Ayırt etme gücü bulunmayan kişiler TMK gereği tam ehliyetsiz olduğundan kendilerini borç altına sokan herhangi bir işlem yapamaz, dolayısıyla çek de düzenleyemez. Tam ehliyetsiz kimseler adına kanuni temsilcileri kambiyo taahhüdünde bulunabilir. Tam ehliyetsiz kısıtlı kimse adına vasinin kambiyo taahhüdünde bulunması için vesayet makamının izni gerekmektedirken (TMK md. 397/2 ve 462/b.5) velilerin yapacakları işlemler için böyle bir izin düzenlenmemiştir (TMK md. 342/1)⁵⁷.

Sınırlı ehliyetsiz olan kısıtlılar ile mümeyyiz küçükler de veli veya vasi izni olmadan borçlandırıcı işlemleri tek başına yapamaz. Bu nedenle de bu kişilerin kambiyo taahhüdünde bulunma işlemlerine vasi/veli gibi yasal temsilcilerinin onay vermesi gerekmektedir. Vasinin kısıtlı adına kambiyo işlemi altına girebilmesi için TMK md. 462/5 maddesi uyarınca vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinden izin alması da gerekmektedir.

Aktif çek ehliyetinin çekin düzenlenme anında mı yoksa bundan yararlanacak olan hamile teslim edildiği anda mı bulunması gerektiği hususunda doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Bazı yazarlar TTK md.800 uyarınca çekin tedavüle çıkarılmasından sonra ilgilinin ehliyetini kaybetmesi halinin çekin geçerliliğini etkilemeyeceğinden yola çıkarak düzenleyenin sahip olması gereken aktif çek ehliyetinin düzenleme anında bulunması gerektiğini kabul etmektedir⁵⁸. Bu görüşü savunanlar ileri tarihli düzenlenen çeklerde çekin tedavüle ne zaman çıktığının belirlenemeyeceğini bu nedenle düzenleme tarihindeki ehliyet durumunun dikkate alınması gerektiğini kabul etmektedir. Bazı yazarlar ise aktif çek ehliyetinin varlığının

⁵⁶ Y. 12. HD, 20.10.2009, E. 2009/10918, K.2009/19699, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, E.T.27.03.2023.

⁵⁷ Seda Ş. Güngör, Kambiyo Senetlerinde Ehliyet ve Ehliyetsizliğin Mutlak Def'i Olarak İleri Sürülmesi, Sosyal Bilimler Metinleri, 2023(1), 6 vd.

⁵⁸ Ali Ayli, Didem Yardımcıoğlu, "Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/ Özel Sayı (2014), 3216; Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Bursa: Dora Yayınları, 2021),60 vd.

arandığı tarihin; çekin düzenlendiği ya da üzerine borç doğurucu imzanın fiilen atıldığı tarih değil, senedin bundan yararlanacak üçüncü kişiye (lehtar veya hamile) teslim edildiği tarih olması gerektiğini kabul etmektedir⁵⁹.

Kanaatimizce Çek Kanunu md. 3/10 hükmündeki karekodlu çeki teslim alan lehtarın çeki sisteme kaydettikten sonra düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişikliklerden etkilenmeyeceği ve o andan itibaren temsilcilerdeki değişiklik sebebiyle düzenleyenin sorumluluktan kurtulmayacağı hükmü de dikkate alındığında; aktif çek ehliyetinin çekin tedavüle girdiği ve ticari hayatta dolaşmaya başladığı anda var olması gerektiği görüşü yerindedir. Ayrıca kanun koyucu çeki, nakit paranın ikamesi şeklinde bir anlam yüklediğinden bu görüş kabul edilmelidir. Bu bağlamda çekin tedavüle çıkartıldığı sırada aktif çek ehliyetine ilişkin koşulun gerçekleşmiş olması şartıyla, yalnızca imza anında ehliyetin bulunmaması kambyo taahhüdünün geçersizliği sonucunu doğurmayacağı gibi, çekin tedavüle çıkarılmasından sonra ehliyetin kaybı da çekin geçerliliğini etkilemeyecektir (TTK md. 800).

Aktif çek ehliyetinin bulunmaması senetteki taahhüdün hükümsüzlüğüne neden olacağından bu defiyi iyiniyetli olup olmamasına bakılmaksızın herkes, herkese karşı ileri sürebilecektir⁶⁰. Ancak, bu hükümsüzlük sadece ehliyetsiz kişi açısından sonuç doğuracak olup, imzaların istiklali ve bağımsızlığı ilkesi gereği (TTK md. 677) çekin geçerliliğini ve çek üzerindeki diğer imzaların sıhhatini etkilemeyecektir.

2.1.1.2. Pasif Çek Ehliyeti

TTK md. 782/1’de “muhatap olma ehliyeti” kenar başlığı altında Türkiye’de ödemesi yapılacak olan çeklerde muhatap sıfatının ancak bir bankaya ait olabileceği kabul edilmiştir. TTK md. 815’de ise banka tanımı ile ilgili olarak sadece Bankacılık Kanunu’na atıf yapılmış ve bu Kanun’a tabi kuruluşların “banka” olarak kabul edileceği ifade edilmiştir.

Pasif çek ehliyeti kapsamında sadece bankaların muhatap olmasının yegane sebebinin altında, bankaların bir güven kurumu olmasının yanı sıra çekten ekonomik olarak beklenen işlevlerin ancak bankaların muhatap olarak gösterilmesi ile

⁵⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 58, Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1970), 46.

⁶⁰ Y. 12. HD, 05.10.2015, E. 2015/11211, K. 2015/23053. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.1.2022.

sağlanabileceği düşüncesi yatmaktadır⁶¹. TTK md. 782/2'ye göre banka dışında başka bir üçüncü kişi üzerine çekilen çekin TTK md. 780'de kabul edilen bütün şartlarının sağlanması halinde sadece havale hükmünde sayılacağı kabul edilmiştir⁶².

2.1.2. Çek Düzenlenmesinin Ön Şartları

2.1.2.1. Çek Anlaşmasının Varlığı

Çek düzenlemenin ön şartları TTK md. 783/1 ve ÇekK md. 2/1'de yer almaktadır. TTK md 783/1'e göre bir çekin düzenlenebilmesi için muhatap banka ile düzenleyen arasında bir çek anlaşması yapılması, düzenleyen lehine bankada çek hesabı açılması, bu hesapta çekin karşılığının bulunması ve muhatabın düzenleyene çek aracılığı ile bu karşılık üzerinde tasarruf edebilme yetkisini tanımış olması gerekmektedir. Düzenleyen ile muhatap banka arasındaki bu anlaşma, açık veya zımni bir anlaşma şeklinde gerçekleşebilecektir. Ayrıca Kanun'da açıkça bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliğinin etkilenmeyeceği de ifade edilmiştir (Bkz. TTK md.783/1, c. son).

Çek K. md. 2/1, bankaların çek hesabı açılması ile ilgili kendilerine yüklenen görevleri icra ederken ve çek hesabı açtırmak isteyen kişilerin kendilerine başvurmaları halinde başvuran kimselerin çek düzenleme konusunda yasaklı olup olmadığını araştırmakla yükümlü olduğunu hüküm altına almıştır. Ayrıca bu düzenleme ile bankalara, kişilere çek verirken bu kimselerin ekonomik ve sosyal durumlarının da belirlenmesi konusunda gerekli basiret ve özeni gösterme borcu yüklenmektedir.

Bu hükümlere göre çek düzenlenebilmesi için, çek anlaşmasının bulunması, çek hesabının açılması, çekle işleyen hesapta karşılığın bulunması ve bankaya çekle işleyen hesapta tasarruf edebilme yetkisi verilmiş olması gerekmektedir. Çek anlaşması sinallagmatik bir sözleşme olup her iki tarafın da hem alacaklı hem de borçlu olduğu bir sözleşmedir⁶³. TTK md. 783'te, çek anlaşmasına ilişkin zorunlu bir şekil şartı öngörülmediğinden⁶⁴ bu hususta şekil serbestisinin geçerli olduğu söylenebilir (Ayrıca bkz. TBK md.12). Ancak uygulamada banka ile düzenleyen arasında cari hesap

⁶¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 63; Kalpsüz, Erem ve Çelebican, *Çek*, 50-51.

⁶² Ayrıca bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 63.

⁶³ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 246.

⁶⁴ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 302; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 339.

sözleşmesinin yanında çek anlaşması da yapıldığı görülmektedir⁶⁵. Banka, çek anlaşmasıyla çek hesabı sahibi olan müşterisine karşı her bir çek yaprağı için belirli bir bedel ödemeyi borçlanır. Çek anlaşması TTK uyarınca herhangi bir şekil şartına tabi olmadığından taraflar arasında zımni ve açık şekilde anlaşma söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda yazılı bir çek anlaşması bulunmamasına rağmen muhatap banka, düzenleyene çek defteri verirse veya muhatap banka düzenleyen lehine bir çek hesabı açarsa taraflar arasında zımni olarak gerçekleştirilmiş çek anlaşmasının varlığından bahsedilmelidir. Taraflar arasında açık bir çek anlaşması yoksa ancak çek hesabı açıldıysa veya düzenleyene çek defteri verildiyse çekin karşılığı çek hesabında bulunduğu muhatap banka, hamile ödeme yapmakla yükümlüdür⁶⁶. Nitekim yapılan bu ödemenin geçerli bir ödeme olduğu da kabul edilmelidir.

Çekle işleyen hesapta çek bedeli kadar karşılığın bulunmasına rağmen, bankanın kendi alacağı olması nedeniyle çek karşılığını ödememesi durumunda, yetkili hamil bankaya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklı dava açamayacaktır⁶⁷. Çünkü çekte kabul yasağı bulunmasından dolayı muhatap tarafından çek anlaşmasıyla, üçüncü kişi yararına bir sözleşme yapılmamış olduğundan hamil bankaya karşı kambiyo hukukundan kaynaklı talep hakkını yöneltmeyecektir⁶⁸.

Ayrıca çekle işleyen hesap dışında başka bir hesapta para olmasına rağmen, çek hesabında para olmaması halinde muhatap bankanın çek bedelini çek hesabı dışındaki hesaptan ödeme yükümlülüğü de bulunmamaktadır⁶⁹. Ancak düzenleyen tarafından bankaya virman talimatı⁷⁰ verilmesi halinde muhatap bankanın çekle işleyen hesap dışındaki hesapta para bulunması durumunda ödeme yapma yükümlülüğü bulunmaktadır⁷¹.

⁶⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 338-339.

⁶⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 303, Celal Göle, *Çek Hukuku*, (Ankara: Ankara Yayınevi, 1989), 98.

⁶⁷ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 305.

⁶⁸ Asım Kaya, “Çekte Kabul Yasağı ve Hukuki Sonuçları” *Terazi Hukuk Dergisi*, 10/105 (2015), 83-85; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 305.

⁶⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 67; Y. 11. HD, 26.02.2018 T, E. 2016/8253, K. 2018/1402, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.1.2021.

⁷⁰ Virman talimatı; muhataba düzenleyenin çek hesabında çek bedelini karşılayacak miktarda para olmaması ancak diğer hesaplarında çek bedelini karşılayacak miktarda para bulunması halinde hamile çek bedelinin o hesaplardan ödeme yetkisi veren bir talimattır. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 67.

⁷¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 67-68.

2.1.2.2. Çekin Karşılığının Bulunması

TTK md. 783'e göre karşılığın bulunmasından anlaşılması gereken, çek anlaşmasına göre düzenleyenin emrine tahsis edilmiş karşılığın bulunmasıdır. Karşılık olarak bir miktar para olabileceği gibi, nakit para dışında düzenleyen ile muhatap banka arasında bulunan ilişkiden kaynaklı kredinin kullandırılması da karşılık olarak kabul edilebilir⁷². Bunların bulunmaması halinde dahi çekin karşılıksız çıkması aşamasında, düzenleyenin cezai ve hukuki yaptırımla karşılaşma ihtimalinden kurtulması için çekin bedelinin muhatap banka tarafından ödenmesi de mümkündür⁷³.

Karşılığın tespitinde, çekin bankaya ibraz tarihinde karşılığının bulunup bulunmadığının dikkate alınması gerekmektedir⁷⁴. Çekin düzenlenmesi veya tedavülü sırasında karşılığının bulunmaması, karşılığın bulunup bulunmadığının tespitinde dikkate alınmayacaktır.

2.1.3. Çekin Unsurları

Çekin düzenlenmesine ilişkin geçerlilik şartları TTK md. 780-781'de hüküm altına alınmıştır. Çekin geçerli olabilmesi için bu maddede belirtilmiş olan şekil şartlarını sağlıyor olması gerekmektedir. Çek Kanunu'nda da çekin düzenlenmesi için bazı unsurlar aranmaktadır. Ancak Çek Kanunu'nda öngörülen bu unsurlar çekin geçerliliğini etkilemediğinden (ÇekK md.2/9) Çek Kanunu'nda yer alan bu unsurlara çalışmamızın ileriki kısımlarında Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Kayıtlar⁷⁵ başlığı altında ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Çekte zorunlu şekil şartlarından birinin eksik olması halinde, çek geçersiz kabul edilecektir. Nama veya emre yazılı çekler, zorunlu şekil şartlarını taşııyorsa ve şartları varsa çek adı verilen kıymetli evrak, havale olarak kabul edilecektir⁷⁶. Zorunlu şekil şartlarından birinin eksik olduğu hamile yazılı çekler ile havale alıcısı bulunmayan çekler, Yargıtay tarafından yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmektedir⁷⁷. Nitekim

⁷² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 66; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 303; Öztan, *Kıymetli Evrak*, 2021, 242.

⁷³ Öztan, *Kıymetli Evrak* 2021, 242.

⁷⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak* 2021, 242.

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. "2.1.3.3".

⁷⁶ Y.19. HD, 07.03.2016, E. 2015/12666, K. 2016/4048, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 3.4.2021.

⁷⁷ Köle ve Görgülü, "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambyo Senetlerine Özgü Takip Yolları", 86; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 243; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 381; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 314.

Yargıtay; çekin muhteviyatında borç ikrarını barındırmadığını, niteliği itibariyle ödeme aracı olduğunu ve bir miktar paranın ödenmesi amacıyla verilen havale emrini içerdiğini kabul etmektedir. Ödeme, herhangi bir borcu itfa etme amacı taşıyabileceği gibi ödünç verme amacıyla da yapılabilecektir. Bu nedenle çek, lehtarın mutlaka düzenleyenden alacağı olduğuna ilişkin kesin bir delil teşkil etmez. Ancak çekteki imza inkâr edilmediğinde çek, alacaklı lehtar lehine delil başlangıcı kabul edilebilecek ve alacaklı, çekte dayanarak alacağın varlığını tanıkla ispat edebilecektir⁷⁸.

Yargıtay'ın bu yönde bizim de katıldığımız kararları olduğu gibi; zorunlu unsurları içermeyen çeklerin bankaya ibraz edilmemesi durumunda bu çeklerin yazılı delil başlangıcı oluşturmayacağı yönünde kararları da bulunmaktadır⁷⁹. Kanaatimizce benzer şekilde zorunlu unsurları içermeyen çeklerin sadece bankaya ibraz edilmediği gerekçesiyle yazılı delil başlangıcı olarak sayılmaması doğru değildir. HMK⁸⁰ md. 202'de delil başlangıcı kavramı herhangi bir hukuki işlemi tamamen ispat etmeye yeterli olmayan ancak olasılığı olduğunu gösteren, kendisine karşı ileri sürülen kimse veya onun temsilcisi tarafından verilmiş belge olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda zorunlu unsurları içermeyen çekin, bankaya ibraz edilmemiş olması nedeniyle yazılı delil başlangıcı oluşturmayacağına ilişkin görüşün tarafımızca kabulü mümkün değildir.

Çalışmamızda çekin zorunlu unsurlarına dair hususlar açıklanmadan önce çekte bulunması gereken zorunlu unsurların ne zaman bulunmak zorunda olduğu ve zorunlu unsurların farklı kalemle doldurulması halinde banka tarafından ödememe durumunun söz konusu olup olmayacağına ilişkin sorulara açıklık getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle çekte bulunması gereken zorunlu unsurların hangi zaman diliminde bulunması gerektiği açıklanacak, ardından farklı kalemle doldurulan zorunlu unsurların akıbeti irdelenecektir.

Çekin zorunlu unsurlarının, çekin muhatap bankaya ibraz edildiği anda çekte bulunması gerekmektedir⁸¹. Çekin zorunlu unsurlarından birinin olmaması halinde

⁷⁸ Y. 13. HD, 04.07.1984, E. 1984/4495, K. 1984/ 5047, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 25.06.2021.

⁷⁹ Y. 19. HD, 13.02.1995, E. 1995/7070, K. 1995/1209 sayılı kararında Yargıtay, süresinde bankaya ibraz edilmeyen çekin yazılı delil başlangıcı oluşturmayacağını kabul etmiştir. <https://mevzuat.kararara.com/>, E.T. 30.01.2020.

⁸⁰ RG 04.02.2011, 27836.

⁸¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 144-145; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 285; Y. 10. CD, 11.04.1997, E. 1997/4645, K. 1997/4586, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 15.12.2022.

muhatap banka ödeme yapmayacaktır (TTK md. 818/1,c, TTK md. 680). Çekin bankaya ibraz edilmesi anında zorunlu unsurlarının bulunmamasına rağmen hamilin eksikliği fark ederek ibraz esnasında eksikliği tamamlaması halinde bankanın basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğü sebebiyle çekin zorunlu unsurlarının bulunmadığı gerekçesiyle ödeme yapmayarak çeki hamile iade etmesi gerekmektedir⁸².

Çekin düzenlenmesinde farklı kalem kullanılması veya farklı el yazısı kullanılması durumu da çeki geçersiz kılmayacaktır. Yargıtay da bir kararında “Senet metninin, düzenleyenin adresinin, keşide tarihinin ayrı mürekkeplerle yazılmasının mümkün olduğunu, mücerret kalem değişikliğinin senedi geçersiz kılmayacağını”⁸³ kabul etmiştir. Farklı kalemle düzenlenmiş olan çekin geçersizliğinin kabulü durumunda düzenleyen tarafından bu durum son derece kötüye kullanılmaya müsait olacaktır. Hakeza, çekin düzenleyenin imzasını taşımasına rağmen düzenleyen dışında başka kişiler tarafından doldurulması da çekin iptalini gerektirmeyecektir. Hamilin, çekin kim tarafından doldurulduğunu araştırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu sebeple, çekin düzenleyenin iradesi dışında düzenlendiği düzenleyen tarafından ispatlanmadıkça hamil korunmaya devam edecektir⁸⁴.

Çalışmamızda çekin düzenlenmesinde şekil şartları konusu dört başlık altında ele alınacak olup bunlar; mutlak zorunlu unsurlar, alternatifli unsurlar, çekte bulunan diğer kayıtlar ve çeke konulması yasak kayıtlardır.

2.1.3.1. Çekin Mutlak Zorunlu Unsurları

Çekin ibraz anında mutlak zorunlu unsurlarının bulunmaması halinde senet geçersiz çek hükmünde olacaktır. Bu sebeple düzenleyen tarafından karşılıksız çek düzenleme suçu oluşmayacak, düzenleyen karşılıksız çekten kaynaklanan hukuki yaptırımlara da tabi olmayacaktır. Karşılıksız çek konusunu açıklayabilmek için öncelikle çekin mutlak zorunlu unsurlarının neler olduğunun ortaya konulmasında fayda vardır. Aşağıdaki alt başlıklar bu minvalde oluşturulmuştur.

⁸² Köle ve Görgülü, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, 88.

⁸³ Y. 11. HD, 30.06.1994, E. 1994/1835, K. 1994/5682, <https://mevzuat.kararara.com/>, E.T. 30.01.2020.

⁸⁴ Yüksek mahkeme; borçlunun alacaklı ile kendisi arasındaki anlaşmaya aykırı olarak metni doldurduğuna ilişkin iddiasını takibe girişmiş olan hamile karşı ileri süremeyeceğine, hamilin kötü niyetli olduğunu iddia ve ispat edilmedikçe senetteki düzenleme tarihinin sonradan yazılmasının senedin niteliğini değiştirmediğine hükmetmiştir. Y. 12. HD, 01.06.1978, E. 1978/5078, K. 1978/3134 <https://mevzuat.kararara.com/>, E.T. 30.01.2020.

2.1.3.1.1. Çek Kelimesi

Bir senedin, çek olarak kabul edilebilmesi için öncelikle senet metninde “çek” kelimesinin bulunması zorunludur⁸⁵. Çek kelimesinin senet üzerinde herhangi bir kısaltmaya tabi tutulmadan aynen yer alması gerekmektedir⁸⁶. Çek kelimesinin senet metninde bulunmaması halinde çek geçersiz olacaktır⁸⁷. Banka havalesi gibi çek dışında başka bir kelimenin kullanılması dahi çekin geçersizliğine sebebiyet verecektir⁸⁸. Çekin, farklı dillerde de yazılması mümkün olup, ancak çek kelimesinin, çek hangi dilde yazıldıysa o dildeki karşılığına denk kelime ile yazılması gerekmektedir (TTK md. 780/1, a). Çek kelimesi yerine “havale” kelimesinin kullanılması yeterli değildir⁸⁹. Ayrıca çek metninde birden farklı dil kullanılması durumunda doktrinde “ödeyiniz” kelimesi hangi dilde yazıldıysa “çek” kelimesinin de o dilde yazılması gerektiğini savunan görüş⁹⁰ bulunduğu gibi; yalnızca bu nedenle çeki geçersiz kabul etmemek gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır⁹¹. Kanaatimizce de uygulamada çek metinlerinin büyük bir kısmının matbu olarak düzenlendiği dikkate alındığında, çek metninde birden farklı dil kullanılması halinde mutlaka “ödeyiniz” kelimesi ile aynı dilde “çek” kelimesinin yer almasının zorunlu bir şart olarak kabul edilmesi doğru değildir. Sadece bu sebeple çeki geçersiz kılmak uygulamada çok fazla geçersiz çek meydana getirecek, bu geçersizlikler yargıya taşındığında ise yargının fazla olan iş yükü biraz daha artacaktır.

Çek kelimesinin bulunmaması halinde doktrinde bazı görüşler senedin “emre yazılı havale” olduğunu kabul ederken⁹², bazıları ise senedi “adi havale” olarak kabul

⁸⁵ TTK md. 780/1, a maddesinde senet metninde çek kelimesinin yer alması gerektiğini eğer senet başka bir dille yazıldıysa çek kavramının da o dilde yazılması gerektiği kaleme alınmıştır. Öztan, *Kıymetli Evrak*, 2021, 226; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 311.

⁸⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 244.

⁸⁷ Çek, banka tarafından matbu evrak olarak bastırılması sebebiyle senet metninde çek kelimesinin olmaması durumu ile genel olarak karşılaşılmayacaktır. Bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 93.

⁸⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 92.

⁸⁹ Zeynep Çelik Öztürk, “Çekin Unsurları Ve Çekte Ödeme”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 10.

⁹⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak*, 2021, 80.

⁹¹ Köle ve Görgülü, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, 89.

⁹² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 164; Karayalçın, *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler*, 268; Gönen Eriş, *Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Kıymetli Evrak ve Taşıma C.2*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 1988), 688.

etmiştir⁹³. Çalışmamızın önceki kısımlarında adi havale ile havale niteliği taşıyan çekin birçok açıdan farklılık arz ettiği ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Kanaatimizce çek kelimesinin bulunmadığı durumda çekin; muhatap banka, hamil ve düzenleyen arasında üç köşeli bir ilişki olması ve çekin kanunen emre yazılı bir senet olmasından bahisle senet emre yazılı havale kabul edilmelidir.

2.1.3.1.2. Belirli Bir Bedelin Kayıtsız Şartsız Ödenmesi Konusunda Havale

TTK md. 780/1, b' ye göre çekin zorunlu unsurlarından bir diğeri “kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi” içermesidir⁹⁴. Bu havale işlemi muhatap bankaya karşı “ödeyiniz” şeklinde şarta bağlanmadan açık bir talimat şeklinde olmalıdır. Düzenleyenin ödeme vaadi olarak “ödeyeceğim” şeklinde yazması çeki geçersiz kılacaktır⁹⁵. Ancak çeklerin çek defteri ile düzenleyene verildiği ve muhatapın basiretli tacir sıfatına sahip olmasının yanı sıra ayrıca ağırlaştırılmış özen yükümlülüğüne tabi bulunan banka olduğu, çeklerin matbu olarak düzenlendiği hususları da göz önünde bulundurulduğunda uygulamada sorunun gündeme gelmeyeceği kanaatindeyiz.

Yine çekin herhangi bir şarta veya kayda bağlanması da çeki geçersiz hale getirecektir⁹⁶. Çekin bir ödeme aracı olduğunu yukarıda belirtmiştik⁹⁷. Uygulamada düzenleyen tarafından çekin birtakım kayıt ve şartlara bağlandığı görülmektedir. Bunlardan biri de teminat şartıdır. Çek üzerinde “bedeli teminat içindir”, “teminattır” şeklinde ifadeler kullanılabilmektedir. Doktrindeki bir görüşe göre çek üzerinde yer alan mücerret nitelikteki teminat kayıtları çeki geçersiz hale getirmeyecek, bu tür şartlar sadece düzenleyen ile lehtar arasında ileri sürülebilecek nitelikte şahsi defî mahiyetini taşıyacaktır. Bu nedenle de üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmeyecektir⁹⁸. Nitekim Yargıtay kararlarında da çek üzerindeki teminatların neyin teminatı olduğunu belirtilmemesi durumunda bu kayıtların çeki geçersiz kılmayacağı yönünde tespitlere

⁹³ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 311; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 545-546; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 1987), 312; Göle, *Çek Hukuku*, 15; Öztürk, “Çekin Unsurları Ve Çekte Ödeme”, 73.

⁹⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 277; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 311.

⁹⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 94; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 248.

⁹⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 248; Y. 12. HD, 02.03.2015, E. 2015/873, K. 2015/4355, (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 312).

⁹⁷ Bkz. yukarıda başlıkta yer alan açıklamalar “1.3.5”.

⁹⁸ Seza Reisoğlu, *Çek Hukuku*, (Ankara: Yazarın Kendi Yayınevi 2011), 86.

yer_verilmektedir⁹⁹. Ancak çek üzerinde yer alan teminat kayıtlarının mücerret olmaması halinde ise çek geçersiz olacaktır¹⁰⁰.

Çekin üzerinde bulunan bedel, “belirli” bir “nakit” paradır¹⁰¹. Para dışında başka bir değer belirlenemez¹⁰². Para dışında başka bir değer belirlenmesi, çeki geçersiz kılar. Örnek vermek gerekirse bir ton buğday, bir çuval kömür gibi bedele ilişkin kayıtlar çeki geçersiz kılar. Belirli bir evraka veya faturaya bağlanarak oradaki miktarın ödeneceğine dair kayıt da çeki geçersiz hale getirir¹⁰³. Bedelin, tedavül imkanı bulunan altın olarak belirlenmesi durumunda da bedel para olarak belirlenmediğinden çek geçerli olmayacaktır¹⁰⁴.

Son dönemlerde ortaya çıkan Bitcoin başta olmak üzere kripto varlıkların yaygınlaşmasıyla birlikte çek bedelinin kripto para cinsinden belirlenip belirlenemeyeceği¹⁰⁵ sorunu da gündeme gelebilecektir. Bunun için kripto paraların hukuki niteliğinin tespit edilmesi gerekmekte olup, hukuken “para” olduğu görüşü¹⁰⁶ kabul edildiğinde kripto varlıkların, çek bedeli olarak kullanılması mümkün olabilecektir. Ancak kanaatimizce kripto varlıkların hukuki nitelendirmesine yönelik mevzuatımızda kesin bir hükmün yer almaması ve doktrinde farklı görüşler bulunması nedeniyle bu konuda çıkartılan tek mevzuat niteliğini haiz Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik’in¹⁰⁷ dikkate alınarak yorum yapılması gerekmektedir. Yönetmelik’in 3. maddesi açıkça kripto varlıkların ödemelerde dolaylı veya doğrudan kullanılamayacağını düzenlediğinden kanaatimizce kripto varlıklar şimdilik çek bedeli olarak gösterilemeyecektir. Ancak kanımızca kripto varlıkların her geçen gün yaygınlaşması ve nakit para gibi kullanılabilir hale gelmesiyle birlikte kripto

⁹⁹ YHGK, 24.02.2010, E. 2010/19-67, K. 2010/99 sayılı kararında senette teminat kaydı ibaresinin bulunmasının neyin teminatı olduğu belirtilmediği için senedin mücerretlik vasfını ortadan kaldırmayacağı, bu sebeple de senedin geçerli sayılması gerektiği yönünde hüküm tesis etmiştir. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.2.2021; Y. 12. HD, 26.11.1996, E. 1996/14449, K. 1996/14829, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 1.6.2020.

¹⁰⁰ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 326; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 270-271.

¹⁰¹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 277; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 312.

¹⁰² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 245; Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 277; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 312.

¹⁰³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 95.

¹⁰⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 315.

¹⁰⁵ Belirlenemeyeceği görüşü için ayrıca bkz. Eylül Balıkcı, “Dava Ve Takip Konusu Olabilmesi Bakımından Kripto Paralar”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/2 (2021), 299.

¹⁰⁶ Süleyman Kıran, “Kambiyo Senetlerinde Bedelin Kripto Olarak Belirlenmesi”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 0/2 (2021), 2035.

¹⁰⁷ RG 06.04.2021, 31456.

varlıklar ile ilgili yasal düzenleme ihtiyacı doğacaktır. Kanun koyucu tarafından bu yasal düzenlemenin getirilmesi ile birlikte Bitcoin gelecekte döviz olarak nitelendirilebilecek ve Bitcoin ile yapılan işlemler T.C. Merkez Bankası'nın denetimi altına alınabilecektir. Bu durumda kanun koyucunun görüşünün de gelecekte değişebileceği kanaatindeyiz.

Çeke konulan anapara faiz kaydı çeki geçersiz kılmaz ancak çekin ödeme aracı olması sebebiyle söz konusu bu faiz kaydı yazılmamış sayılır¹⁰⁸ (TTK md. 786).

Çek bedelinin hem rakamla hem de yazıyla yazılması ve ikisi arasında fark olması halinde “yazıyla” gösterilen bedel kabul edilecektir. Ancak bu bedellerin sadece rakamla veya sadece yazıyla yazılması halinde TTK md. 818/1, b maddesinde yapılan atıfla TTK md. 676/2 gereğince gösterilen bedellerden daha az olanı esas alınacaktır.

Çek bedelinin herhangi bir para birimiyle düzenlenmiş olmasında sakınca yoktur.¹⁰⁹ Ancak bu bedelin hangi para birimiyle düzenlenmiş olduğu hususunda tereddüt olmamalıdır¹¹⁰. Örneğin 100 Dolar şeklinde düzenlenmiş olan çekte, dolar kelimesinden hangi ülkenin doları olduğunun belirlenememesi sebebiyle, çek bedelinin belirli olduğu söylenemez¹¹¹. Bu sebeple sadece dolar yazılması halinde çekin geçersiz olacağı söylenebilirse de ticari hayatta genellikle dolar olarak ABD doları kullanıldığından çekin geçersiz kabul edilmemesi yönünde içtihat da bulunmaktadır¹¹². Çekin hem Türk Lirası hem de yabancı para birimiyle düzenlenmiş olması da çeki geçersiz hale getirecektir¹¹³. Örneğin çek bedelinin “1000 TL veya 100 ABD doları” şeklinde yazılması halinde çek bedeli belirsiz olacağından çek geçersiz olacaktır. Yabancı para birimiyle düzenlenen çeki ilave edilen “veya karşılığı Türk Lirası” gibi bir ifade ise, çeki geçersiz kılmayacaktır¹¹⁴.

¹⁰⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 315; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 312.

¹⁰⁹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 312.

¹¹⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 95.

¹¹¹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 245.

¹¹² Yüksek Mahkemenin eski kanun döneminde bu konuda Türkiye hudutları içerisinde yaygın olarak kullanılan ve işlem yapılan para biriminin Amerikan doları olması nedeniyle cinsi belirtilmeksizin dolar yazılmasından Amerikan dolarının anlaşılması gerektiği ve bedelin belirli olduğuna ilişkin kararı için bkz.; Y. 12. HD, E. 2002/5551 K. 2002/6983 T. 04.04.2002, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay>, E.T. 10.04.2023.

¹¹³ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 245.

¹¹⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 95.

TTK md. 802'ye göre; çek üzerinde bedelin yabancı para birimi ile kararlaştırılmış olması halinde, “aynen ödeme kaydı” bulunmadıkça çek, ibraz günündeki rayiç bedel üzerinden memleket parası ile ödenebilir¹¹⁵. Çekin ibraz tarihinde ödenmemesi halinde ise hamil, çek bedelini ibraz günündeki rayiç bedel üzerinden talep edebileceği gibi fiili ödeme günündeki bedel üzerinden de talep edebilir (TTK md. 802/1). Kanuni rayici bilinmeyen paranın kıymeti, ödeme yerindeki ticari teamüllere göre belirlenecektir (TTK md. 802/2).

2.1.3.1.3. Muhatabın Ticaret Unvanı

TTK md. 780/1, c'ye göre çekte muhatap bankanın ticaret unvanının bulunması zorunludur. TTK md. 782/2'de ise; Türkiye'de ödenecek olan çeklerde muhatapın sadece banka olabileceği; muhatap olarak banka dışında başka bir gerçek veya tüzel kişi gösterilmesi durumunda bu şekilde düzenlenen çekin yalnızca havale hükmünde olacağı kaleme alınmıştır. Bir diğer ifade ile bu şekilde muhatapın banka dışında başka bir kişi olarak düzenlendiği evraklar çek niteliği taşımayacak olmakla birlikte, havale hükmünde olacaktır.

Bankacılık Kanunu'nun 2. maddesine göre yurt içinde bulunan katılım bankaları, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve yurt dışında kurulmuş olup bu nitelikteki bankaların yurt içindeki şubeleri “banka” olarak kabul edilmektedir.

TTK md. 818/1, a'nın göndermesiyle TTK md. 673 düzenlemesiyle muhatap banka kendi adına çek keşide edebileceği gibi muhatap bankanın lehtar olarak gösterilmesi de mümkündür. Yine “seyahat çekleri” ve “posta çekleri” TTK anlamında çek olarak kabul edilemeyecektir¹¹⁶. Hayalî banka üzerine çek düzenlenmiş olması durumunda çeki ibraz edilecek gerçek bir muhatap bulunamayacak bu nedenle de ibraz işlemi, karşılıksız işlemi gibi çeke ilişkin işlemler gerçekleştirilemeyecektir. Tüm bu sebeplerle hayali banka üzerinden üretilen çekler Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda kabul edilen çekin şartlarını taşınamaması sebebiyle, bizimde katıldığımız baskın görüşe göre çekin geçersizliğine yol açacaktır¹¹⁷.

¹¹⁵ Ayrıca bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 227.

¹¹⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 229.

¹¹⁷ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 546; Göle, *Çek*, 20. Aksi görüş için bkz. Karayağcın, *Ticari Senetler*, 268; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak 1987*, 314. Konunun ayrıntıları için bkz. Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 315-317.

2.1.3.1.4. Düzenlenme Tarihi

TTK md. 780/1, e'ye göre çekte bulunması zorunlu unsurlardan bir diğeri düzenlenme tarihidir. Düzenlenme tarihinin çekte bulunmaması çeki geçersiz hale getirir. Çekteki düzenleme tarihinin bir diğeri önemi ise çekin ibraz süresinin belirlenmesinde ortaya çıkar. Çekin ibraz tarihi, çek üzerinde belirtilen düzenleme tarihine göre hesaplanır (Ayrıca bkz. md. 796/3). Ayrıca düzenlenme tarihi çeki düzenleyen sıfatıyla imzalayanın ehliyetinin veya temsil yetkisinin varlığının tespitinde de önem taşımaktadır¹¹⁸. Nitekim çalışmamızın “Pasif Çek Ehliyeti” başlıklı kısmında da ayrıntılarıyla açıklandığı üzere Çek Kanunu md. 3/10'da lehtarın çeki teslim alıp karekodlu sisteme kaydettiği tarihten itibaren çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişiklikler düzenleyenin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır.

Düzenlenme tarihinin çekin herhangi bir yerine yazılmasında sakınca bulunmamaktadır¹¹⁹. Düzenlenme tarihi bulunmayan çek diğer şartları taşıyorsa alelade bir havale mahiyetindedir¹²⁰. Düzenlenme tarihinin belirli ve açık bir tarih olması gerekmektedir¹²¹. Düzenlenme tarihi açıkça anlaşılmalı ve tereddüte mahal vermemelidir. Bu bağlamda düzenleme tarihi genellikle gün, ay, yıl olacak biçimde sıralı olarak yazılmaktadır. Ancak bazen gün, ay, yıl sıralaması yapılmadan düzenleme tarihi de yazılabilir. Bu durumda eğer tarihten tek bir tarih anlaşılıyorsa ve düzenleme tarihi tereddüte mahal vermiyorsa geçerli bir düzenleme tarihinden bahsedilecektir. Tarihte açıklık bulunmaması durumunda ise çek geçersiz olacaktır. Bu hususa ilişkin belirleme, uyuşmazlığın gerçekleştiği yıla ve takvimde o günün gerçekte bulunup bulunmadığına göre yapılacaktır. Düzenleme tarihinin belirli olması hakkında başka bir örnek vermek gerekirse, 2021 yılının mayıs ayının son günü olarak düzenlenen çek, geçerliliğini koruyacaktır. Çünkü bu şekilde düzenlenmiş olan tarihin 31.05.2021 tarihini gösterdiği açıktır. Ancak gerçekte olmayan veyahut gerçekleşmesi mümkün

¹¹⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 107; Tüzel kişilere ait ileri tarihli çeklerinde, temsil yetkisinin tespitinde düzenlenme tarihi esas alınmayacak olup, çekin fiilen tedavüle çıkarıldığı tarihin esas alınarak incelemesi yapılması gerektiği yönünde örnek olarak bkz. YHGK, 16.04.2014, E. 2013/1285, K. 2014/531 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 107).

¹¹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 230.

¹²⁰ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 230.

¹²¹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 230.

olmayan 35 Şubat veya 16.18.2011 şeklindeki düzenlenme tarihli çekler geçersizdir¹²². Yargıtay, takvimde olması mümkün olmayan tarihlerin hataen yazılmasını geçersiz kabul ederken (32 Mayıs gibi)¹²³, takvimde olma ihtimali bulunan ancak hataen yanlış yazılmış düzenlenme tarihlerini (29 Şubat, 31 Nisan gibi) yanlış olarak kabul ederek o ayın son gününün keşide tarihi olduğunu kabul etmektedir¹²⁴. Düzenlenme tarihi olarak belirtilen tarihin fiili olarak çekin düzenlendiği tarih olup olmaması çekin geçerliliğine etki etmez¹²⁵. TTK md. 795/2'ye göre düzenlenme tarihi olarak gösterilen günden önce ibraz edilen çekin ibraz edildiği tarihte ödenmesi gerekir¹²⁶. Doktrinde çek üzerinde birden fazla tarihin bulunması halinde düzenleme tarihinin geçersiz olduğu ve senedin çek vasfını haiz olmadığı kabul edilmektedir¹²⁷. Bununla birlikte Yargıtay'ın çekte vade bulunmaması sebebiyle birden fazla düzenlenme tarihi yazılmış olması halinde, yazılmış tarihlerden önceki tarihli olanı düzenlenme tarihi sonrakini ise vade olarak kabul ettiği bazı eski tarihli kararları da mevcuttur¹²⁸. Kanaatimize göre, kanun koyucunun çekin düzenlenmesini sıkı şekil şartlarına tabi tutmuş olması sebebiyle çeke bakıldığında düzenlenme tarihinin şüpheye yer vermeyecek şekilde anlaşılması gerekir. Kanun koyucu çekte vade düzenlemesini kabul etmeyerek çekin tedavül gücünü artırmak ve çekin kredi vasfını taşımasını engellemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle de çekin üzerinde birden fazla düzenlenme tarihinin yazılarak birine vade anlamı yüklenmesi çekin Kanun'daki varlık sebebinin zedelemektir. Birden fazla düzenleme tarihinin geçerli olduğu kabul edildiğinde düzenleme tarihi konusunda tereddütler meydana gelecek ve çekin ibraz süresi doğru bir biçimde tespit edilemeyecektir. Bu

¹²² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 252; Y. 10. CD, 28.12.2004, E. 2004/8653, K. 2004/13504, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 21.12.2022.

¹²³ Doktrinde çekteki düzenleme tarihinin imkansız bir tarih yazılması halinde düzenleyen dolandırıcılık suçundan sorumlu olacağına ilişkin görüş bulursa da bu görüşe katılmamaktayız. Ayrıntılı bilgi için bkz. Feyzan Hayal Şehirali, "Yargıtay Kararlarında Karşılıksız Çek", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52/01 (1997), 670.

¹²⁴ Y. 12. HD, 21.03.2012, E. 2012/5190, K. 2012/5746, [Mahmut Coşkun, *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 593]. Yargıtay bazı kararlarında çekte 31 Şubat olarak yazılan düzenleme tarihlerini şubat ayının son günü şeklinde kabul etmektedir. Karar için bkz. YHGK, 21.06.2000, E. 2000/12-1011, K. 2000/1076 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 110).

¹²⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 114; Y. 12. HD, 10.03.2006, E. 2006/1757, K. 2006/4919, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 22.11.2021.

¹²⁶ Ancak bu maddenin uygulanması Çek Kanunu geçici madde 3/5'e göre ertelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "2.2.1.2".

¹²⁷ Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2018), 134; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 112; Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 230.

¹²⁸ Y. 12. HD, 26.04.2001, E. 2001/6458, K. 2001/7034, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 21.12.2022.

durum çek düzenleyenin menfaatleri ile lehtarın menfaatlerinin çakışmasına sebep olacaktır. Bu nedenle kanaatimizce birden fazla düzenleme tarihinin yer aldığı çeklerde çekin geçerliliğini sağlayabilmek adına çekin üzerine yazılı tarihlerden sonraki tarihli olanı geçersiz kabul ederek çekin önceki tarih üzerinden geçerliliğini devam ettirmek hem hamilin menfaatlerini koruyacak hem de çekin geçerli kalmasına hizmet ettiğinden ticari hayattaki öznelerin menfaatlerini yıpratmayacaktır.

Düzenlenme tarihini içermeyen senedin, nama veya emre yazılı olması halinde adi havale hükmünde olacağı; buna karşılık senedin hamiline düzenlenmesi halinde ise havale alıcısını içermemesi sebebiyle havale hükmünü içermeyeceği ve sadece (yazılı) delil başlangıcı (HMK md. 202) kabul edilebileceği sonucuna varmak gerekir¹²⁹.

2.1.3.1.5. Düzenleyenin İmzası

Düzenleyenin imzası TTK md. 780/1, f'ye göre çekte mutlaka bulunması gereken unsurlar arasında yer almaktadır¹³⁰. Düzenleyenin imzası bulunmayan çek, başka hususlara bakılmaksızın geçersiz kabul edilmektedir¹³¹. Düzenleyen çeki düzenlerken imzanın el ile atılması gerekmektedir¹³². Parmak izi, mühür, imza kaşesi gibi işlemler geçerlilik taşımamaktadır¹³³. Düzenleyenin adının olup olmamasının çekin geçerliliğine etkisi bulunmamaktadır¹³⁴. Geçerli bir çekte imzanın bulunması yeterli olup düzenleyen gerçek kişinin adı ve soyadının bulunmasına gerek yoktur¹³⁵. Zaten çek yaprağında matbu olarak hesap sahibinin adı soyadı bulunmaktadır. Ancak ticaret şirketlerinde şirketi temsil yetkisini haiz kimselerin, çeki şirket unvanı ve kaşesiyle imzalamaları gerekmektedir¹³⁶. Kaşe dışındaki kısma temsile yetkili kişilerin bu imza dışında atmış oldukları ikinci imza ise şirket lehine aval verdikleri sonucunu doğurur¹³⁷.

¹²⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 107.

¹³⁰ Ayrıca bkz. TTK md. 781.

¹³¹ Şaban Kayıhan ve Mustafa Yasan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 93.

¹³² Y. 11. HD, 09.05.1986, E. 1986/2178, K. 1986/2821 (Eriş, *Kıymetli Evrak*, 727); Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 318.

¹³³ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 318; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 270; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 128.

¹³⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231.

¹³⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 135-136; Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 318.

¹³⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 316; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 271; Kadir Akın, "Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 20; TTK md. 39/1.

¹³⁷ Şafak Narbay ve Şengül Al Kılıç, "Yargıtay 11'inci Hukuk Dairesi'nin 23.01.2017 Tarih ve 2017/38 Esas, 2017/444 Karar Sayılı Kararı Çerçevesinde Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda Asıl Borçlu Sıfatının Belirlenmesi Üzerine Düşünceler", *İstanbul Hukuk Mecmuası*,

Geçerli çek düzenlenmesi için düzenleyenin imzasının bulunması yeterli olup bu imzanın bizzat hesap sahibine ya da yetkilisine ya da yetkisini aşan temsilcisine veyahut temsil yetkisine haiz olmayan üçüncü kişiye ait olması çekin geçerliliğini etkilemeyecektir¹³⁸. Şirket kaşesi veya unvanı olmadan çekin şirket yetkililerince imzalanması durumunda şirket sorumlu olmayıp, şirket yetkilileri sorumlu olur¹³⁹; nitekim çekin şirkete ait olması da sonucu değiştirmeyecektir.

Her ne kadar Çek Kanunu md. 5/3'de çek hesabı sahibinin "gerçek kişi" olması halinde, çek düzenlenmesi için temsilci veya vekil tayin edemeyeceği hüküm altına alınmış olsa da çekin temsilci veya vekili tarafından düzenlenmiş olması ihtimalinde de çekin geçersiz hale gelmeyeceği belirtilmiştir¹⁴⁰. Çek Kanunu md. 5/3, c.2' de gerçek kişinin temsilcisinin veya vekilinin karşılıksız çek düzenlemesi halinde sorumluluğun çek hesabı sahibine ait olduğu açıkça düzenlenmiştir.

Düzenleyenin imzasının sahte olması halinde ciranta ve diğer çek borçlularının sorumlulukları, imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği bu durumdan etkilenmeyecektir¹⁴¹ (TTK md. 677). Nitekim çek de geçerli bir çek olarak varlığını koruyacaktır.

Çekteki imzaya itirazın, hamilin çeki ödenmesi için muhataba ibraz ettiğinde yapılması gerekmektedir. Ancak ödeme yapıldıktan sonra çekin alınması halinde çekteki imzanın sahte olduğu iddiasının ileri sürülmesi de mümkündür¹⁴². Bu durumda ödeme yapılan kimseye karşı sebepsiz zenginleşme davası açılarak ödenen meblağ talep edilebilir¹⁴³.

78/1(2020): 197, <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.1.0007>; YHGK, 04.04.2018, E. 2018/812, K. 2018/756,

Yüksek Mahkeme; şirketin temsil yetkisine sahip temsilcilerin senet üzerindeki düzenleme tarihinin altındaki şirket kaşesi üzerine şirketi temsil ettiğine ilişkin imza attığı fakat aynı kimsenin senet üzerine kendi isim ve soy ismi ile bir imzasının daha bulunduğu durumda bu kimsenin attığı ikinci imzanın aval veren olarak attığını kabul etmektedir. (Narbay ve Al Kılıç, "Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda", 197); Y. 12. HD, 06.10.1992, E. 1992/9573, K. 1992/11335 [Gönen Eriş, *Uygulamalı Çek Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 1993), 29]; Akın, "Karşılıksız Çek", 20.

¹³⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 127.

¹³⁹ Y. 12. HD, 27.03.1991, E. 1991/1959, K. 1991/9731 (Eriş, *Çek*, 31).

¹⁴⁰ Ayrıca bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 127.

¹⁴¹ Y.12. HD, 30.12.1992, E. 1992/10548, K. 1992/17546 (Eriş, *Çek*, 31).

¹⁴² Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 319.

¹⁴³ Y. 11. HD, 04.11.2003, E. 2003/3564, K. 2003/10446 (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 319).

2.1.3.1.6. Banka Tarafından Verilen Seri Numarası

6728 sayılı Kanun¹⁴⁴ ile 15.07.2016 tarihinde yapılmış olan değişiklik sonrasındaki TTK md. 780/1, g hükmü gereğince çekin geçerli olabilmesi için “Banka tarafından verilen seri numarasının” banka tarafından basılmış olan çekte yer alması gerekmektedir. TTK md. 781/4’e göre getirilmiş olan bu zorunluluk sadece Türk bankaları tarafından bastırılan çeklere ilişkindir. Yabancı bankalar tarafından bastırılan çeklerde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır (TTK md.781/4).

2.1.3.1.7. Karekod

6728 sayılı Kanun ile 15.07.2016 tarihinde yapılmış olan değişiklik sonrasındaki TTK md. 780/1, f’ye “karekod” ifadesi eklenerek çekin geçerli olabilmesinin son zorunlu unsuru çekin üzerinde karekod bulunması olarak düzenlenmiştir. İlgili hükme göre karekod bulunmayan çekler geçersizdir (Bkz. TTK md. 781). TTK md. 781/4 gereğince getirilmiş olan bu karekod şartı seri numarasında olduğu gibi sadece Türk bankaları tarafından bastırılan çeklere ilişkin bir düzenlemedir. Yabancı bankalar tarafından basılan çeklerde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Karekod uygulamasının asıl amacı çeke olan güvenin artırılması ve karşılıksız çek keşide edilmesinin engellenmesidir.

Karekod uygulaması, lehtar veya hamilin karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemine adet ve tutarı işlemesiyle çalışmaktadır (Ayrıca bkz. Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ md. 7)¹⁴⁵. Uygulamanın tam verimle işleyebilmesi için lehtar veya hamilin elindeki çeki sisteme işlemesi ve tanıtması gerekmektedir. Sisteme çekin işlenmemesi halinde sistem sağlıklı çalışmayacaktır. Çekin ilgili sisteme kaydedilmesiyle birlikte sisteme kaydedildiği tarihten itibaren çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişikliklerin, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacak olması, sistemin kötüye kullanılmasını engellemeyi amaçlayan bir hukuki imkândır (Ayrıca bkz. ÇekK md. 3/10). Çekin karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemine kayıt edilmesi gerekliliği, hamil veya lehtar

¹⁴⁴ RG 09.08.2016, 29796.

¹⁴⁵ Şafak Narbay ve Zehra Güney, “6728 Sayılı Kanun’un Çeke İlişkin Hükümlerinin Çekte Şekil Şartları Bakımından Değerlendirilmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 12/126 (2017): 52, <https://jurix.com.tr/article/7480#>.

bakımından yükümlülük oluşturmamaktadır¹⁴⁶. Yani sisteme kaydının yapılmaması, çekin geçerliliğine etki etmeyecektir.

Türk bankaları tarafından bastırılan çekler açısından daha önceden ihtiyari olan karekod düzenlemesi 31.12.2016 tarihinden itibaren zorunlu unsurlar arasında yerini almıştır¹⁴⁷. Bu uygulama ile karşılıksız çek keşide edilmesi engellenmeye çalışılarak çeklerin daha güvenilir bir kambiyo senedi haline gelmesi amaçlanmıştır¹⁴⁸. Karekodun okutulması ile çek hesabına sahip olan kişilerin kimlik bilgileri veya ticaret unvanına ilişkin bilgilere erişilebilecektir. Ayrıca çek hesabı sahibi tacir ise ticaret siciline yetkili olarak tescil edilen kişilerin de bilgileri bu karekod ile erişime açık olacaktır. Bunun yanı sıra karekod ile çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş veya edilen kaç adet çek olduğu ve bu çeklerin tutarlarına ilişkin bilgilere de erişilebilecektir. Ayrıca son beş yılda karşılıksız çıkan ve hala ödenmemiş çeklerin sayısı ve tutarı, son beş yılda karşılıksız çıkan ancak daha sonradan ödenmiş olan çeklerin sayısı ve tutarı, son beş yılda karşılıksız çıkan son çekin bankaya ibraz edildiği tarih, çek hesabı sahibinin çek hesabı açma yasağının olup olmadığı ve böyle bir yasak mevcutsa yasaklamanın karar tarihi, çek hesabı sahibinin her bir çek koçanı ile ilgili tedbir kaydı olup olmadığı, çek hesabı sahibi tacir olması halinde iflasına karar verilip verilmediği ve iflasına karar verilmişse bu iflas kararının tarihi gibi çekin güvenilirliği için önem arz eden bazı bilgilere de karekod aracılığı ile ulaşılabilecektir. Bu bilgilere ulaşılmasını sağlamak amacıyla karekod okutma ve bilgi paylaşma sisteminin TBB Risk Merkezi veya Risk Merkezi tarafından bilgi paylaşan şirketler tarafından kurulabileceği 6728 sayılı Kanun'un¹⁴⁹ 70.maddesi ile kabul edilmiştir. Böylelikle Türkiye'de bilinen ve önde gelen dokuz bankanın ortaklığı ile kurulan Kredi Kayıt Bürosu Anonim Şirketi tarafından Findeks uygulaması oluşturulmuştur. 2016'da getirilen bu karekod uygulaması sonrasında 2017 yılında Kasım ayında karşılıksız çek sayısının bir önceki

¹⁴⁶ Sevgi Bozkurt Yaşar, "Karekodlu Çek", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/195 (2020): 1594, <https://www.jurix.com.tr/>, E.T.02.04.2023; Serdar Demirci, "Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü Bugünüyle Çek", *Ankara Barosu Dergisi*, 78/3 (2020): 23.

¹⁴⁷ Eda Kurt, "Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Karşı Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek Uygulaması", (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021), 81-82.

¹⁴⁸ Demirci, "Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü Bugünüyle Çek", 20.

¹⁴⁹ Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG 09.08.2016, 29796

yıla nazaran %49,62 oranında düşüş yaşadığı görülmüştür¹⁵⁰. Bu bağlamda çeklere getirilen karekod uygulaması ve Findeks raporunun çeklerin güvenilirliğini artırdığı, çeklerin ticari hayatta dolaşmaya başlamadan önce çek sahibi hakkında bilgi edinilerek güvenilir olmayan çekin önceden alınmasının önünü kestiği ortadadır. Rapor sonucuna göre ilgili kişiler, çeki düzenleyen ya da sonrasında çeki devretmek isteyen kişi hakkında bilgi sahibi olup sonuca göre çekle yapılan ödemeyi kabul edip etmeme noktasında karar verebilecektir¹⁵¹.

Ticari hayat riskleri her zaman bünyesinde barındırır ancak gelişen teknoloji ile bu riskleri en aza indirgeyerek ticari hayattaki sorunları da en aza indirebilmek mümkün hale gelmektedir.¹⁵² Çeklerin karşılıksız çıkması, çekin ticari hayattaki kullanımını azalttığından ve çekte olan güveni sarstığından getirilen karekod ve Findeks raporu uygulaması ile birlikte çekte olan güvenilirlik artmıştır. Alacaklılara henüz çeki almadan çek hesabı sahibi hakkında bilgi veren bu uygulama sayesinde çek hesabı sahibinin rapordan çıkan sonucuna göre çek alınmakta, böylelikle ticari hayatta karşılıksız çıkan çek sayısı azalmaktadır.

2.1.3.2. Çekin Alternatif (İkamesi Mümkün) Zorunlu Unsurları

TTK md. 781/1’de, madde 780/1’e atıf yapılarak bu hükümde sayılan unsurların bulunmaması halinde kural olarak çekin geçersiz olacağı düzenlenmiştir. Ancak 781/2 ve 3’de bazı unsurlar alternatifli zorunlu unsur olarak kabul edilmiştir. Yasa koyucu düzenlenme yeri ve ödeme yerini alternatif zorunlu unsur olarak kabul etmiştir. Bu unsurların çekte bulunmaması halinde alternatifi olan hususların var olup olmadığına

¹⁵⁰<https://www.bankaciyim.net/haber/11669/kasimda-karsilik-cek-sayisi-dustu-ibraz-edilen-cek-tutari-yukseldi.html>, E.T. 09.04.2023

¹⁵¹ TTK md. 780/2’de çekte ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Bu hükümde karekod ile çek hesabının ad, soyad veya ticaret unvanına, çek düzenleyenin tacir olması halinde bu bilgilerin yanı sıra temsile yetkili kimselerin de aynı bilgilerine, hesap sahibinin çek hesabı bulunan bankalarının sayısına ve hesap sahibine ait ibraz edilmemiş çek sayısına ve bu çeklerin meblağlarına, keşide edilerek bankalara daha önce teslim edilen çeklerin sayısına ve bu çeklerin meblağlarına, son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin sayısına ve tutarına, ibraz edilen ilk çekin ibraz tarihi ile son çekin ibraz tarihine, ibraz edilerek ödenmiş olan son çekin ibraz tarihine, hesap sahibinin son beş yılda karşılıksızdır şerhi vurulmuş olan ve halen ödenmemiş olan çeklerin sayısı ve meblağlarına ve son beş yılda karşılıksızdır şerhi vurulan ve sonradan ödenen çeklerin sayısı ve meblağlarına, son beş yılda karşılıksız çıkan son çekin ibraz tarihi ile çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı olup olmadığına, varsa bu yasaklama kararının tarihine, her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığına ve çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihine ilişkin bilgilere ulaşılabileceğine yer verilmiştir.

¹⁵² Gizem Erim, “Karekodlu Çek Uygulaması”, *Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu*, Konya, 2017, 19, <https://www.kto.org.tr/>, E.T.06.04.2023.

bakılmalıdır. Bu unsurların alternatif olarak sunulan kısımlarının da bulunmaması halinde çekin geçersiz olduğunun kabulü gerekmektedir.

2.1.3.2.1. Düzenlenme Yeri

TTK md. 781/3'te düzenlenme yerinin bulunmaması halinde çekin, düzenleyenin isim ve soy isminin yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılacağı kabul edilmiştir. Ancak çalışmamızın önceki kısımlarında ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere TTK md. 780 uyarınca çekte düzenleyenin isim ve soy isminin bulunması zorunlu değildir. Bu nedenle TTK md. 781/3'te yer alan “adı” kavramının çekte bulunması zorunlu olan “düzenleyenin imzasının” yanında yazılı bir yer bulunması şeklinde algılamak gerekir. Düzenleyenin imzasının yanında yazılı bir yer bulunmaması halinde ise çek geçersiz kabul edilecektir¹⁵³. Birden fazla düzenlenme yerinin bulunması da çeki geçersiz kılacaktır¹⁵⁴. Düzenlenme yerinin, çekin ön yüzündeki herhangi bir yerine yazılmasında sakınca bulunmamaktadır¹⁵⁵.

Düzenlenme yerinin belirli ve mümkün olması gerekmektedir¹⁵⁶. Düzenlenme yeri, çekin ödeme sürelerinin belirlenmesi ve çekin ödenmemesi halinde icra takip ve davalarında yetkinin belirlenmesinde önem arz edecektir¹⁵⁷. Kanun koyucu “yer” kavramının içeriğini doldurmamış olup, bu konuda uygulamada ve doktrinde görüş ayrılıkları söz konusudur. Yargıtay'ın son dönemki uygulamalarından düzenlenme yeri olarak anlaşılması gerekenin idari birim olduğu sonucu varılmaktadır¹⁵⁸. Yargıtay kararına göre, ancak tüzel kişiliği haiz idari birimlerin düzenlenme yeri olarak gösterilebileceği ve tüzel kişiliği bulunmayan mahalle ve semt adlarının¹⁵⁹ düzenlenme yeri olmayacağı kabul edilmiştir. Doktrinde yer alan bir görüşe göre, çekte düzenlenme yeri olarak örneğin sadece Edremit ilçesinin yazılmış olması Edremit'in idari birim olması sebebiyle çeki geçersiz hale getirmeyecektir¹⁶⁰. Ancak Edremit ilçesi hem Van hem de Balıkesir illerinin ilçesi olduğundan belirli bir idari birim olarak

¹⁵³ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 116.

¹⁵⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 274.

¹⁵⁵ Reisoglu, *Çek 2011*, 67.

¹⁵⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 326; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 118.

¹⁵⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 231, Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 326.

¹⁵⁸ YHGK, 04.06.2008, E. 2008/12-416, K. 2008/416, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 12.11.2021.

¹⁵⁹ Y. 12. HD, 13.06.2017, E. 2016/16912, K. 2017/9208 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 119); Y. 6. CD, 20.06.2002, E. 2002/2092, K. 2002/8707 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 119).

¹⁶⁰ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 325-326; Eriş, *Çek*, 20.

değerlendirilemeyecek bu sebeple de çekin geçersizliğine yol açacaktır. Bu durum, Yargıtay kararlarında çekte düzenlenme yerinin idari birim olma şartını taşıyor olmasına rağmen öncesinde değinildiği üzere düzenlenme yerinin belirlilik ilkesine aykırılık taşımaktadır. Bu sebeple çekin düzenlenme yerinin idari birim olarak düzenlenmemesi durumu çeki geçersiz hale getireceği gibi, idari birimin karışıklığa neden olmasında da aynı sonuca varılmalıdır¹⁶¹.

Çekin düzenlenme yerinin yazılmasında kısaltmalar kullanılması mümkündür. Ancak bu kısaltmalar düzenlenme yerinin belirlenmesinde hiçbir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net olması durumunda geçerli sayılacaktır¹⁶². Örnek vermek gerekirse Kahramanmaraş yerine “K.maraş”, Gaziantep yerine “G.antep”, Şanlıurfa yerine “Ş.urfa” gibi kısaltmalar tereddüde yer vermeyecek şeklinde olması sebebiyle kabul edilebilir¹⁶³.

2.1.3.2.2. Ödeme Yeri

Ödeme yeri, çekin ibraz süresinin belirlenmesinde önemlidir. Aynı zamanda yabancılık unsuru taşıyan çeklerde uygulanacak hukukun tespitinde de önem taşımaktadır (Ayrıca bkz. TTK md. 819)¹⁶⁴. Çekin unsurları arasında yer alan ödeme yeri bazı yazarlara göre alternatif zorunlu unsurlar arasında değerlendirilmekte olup¹⁶⁵, bazı yazarlara göre ise çekin ihtiyari unsurları arasında olduğu kabul edilmektedir¹⁶⁶. Çekte ödeme yeri yazılmamış ise TTK md. 781/2’ye uyarınca muhatabın ticaret unvanının yanında yazılmış olan yer, ödeme yeri olarak kabul edilir. Bu fıkraya göre çekte ödeme yeri yazılmamış ve muhatap bankanın unvanının yanında da eğer birden fazla ödeme yeri yazılmış ise bunlardan ilk olarak yazılmış yer, ödeme yeri kabul edilecektir. Yine bu fıkraya göre ödeme yerinin çekte yazılmamış olması ve muhatap bankanın unvanının yanında da herhangi bir kayıt bulunmaması halinde ödeme yeri

¹⁶¹ Y. 12. HD, 10.09.2012, E. 2012/7924, K. 2012/25620, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 22.12.2021; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 119; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 326.

¹⁶² Öztan, *Kıymetli Evrak* 2021, 231; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 328; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 122; Yargıtay İçtihatı Birleştirme Büyük Genel Kurulu’nun 14.12.1992, E. 1992/1, K. 1992/5 Sayılı kararı da şu şekildedir; “hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olmak koşulu ile kısaltılmış bulunması” geçersizliğe sebebiyet vermeyecektir. <https://www.lexpera.com.tr/>, E.T. 25.06.2022.

¹⁶³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 122.

¹⁶⁴ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 329.

¹⁶⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 273; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 329.

¹⁶⁶ Köle ve Görgülü, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, 92.

muhatap bankanın merkezinin bulunduğu yer olarak kabul edilecektir. Çekte ödeme yerinin belirlenmesinde, düzenlenme yerindeki gibi idari birim olması zorunluluğu bulunmamaktadır¹⁶⁷. Çünkü çek üzerinde herhangi bir ödeme yerinin dahi olmaması çeki geçersiz kılmayacağı gibi çekin ödeme yerinin idari birim olmaması da çekin geçerliliğini etkilemeyecektir.

TTK md. 780-781’de düzenlenen “ödeme yeri” kavramı çekin “fiilen” ödenmesi gereken ya da talep edilen yer olarak anlaşılmamalıdır. Buradaki hukuki terim olarak belirtilen ödeme yeri kavramının düzenlenmesinin asıl amacı, çekin ibraz süresinin belirlenmesidir (Ayrıca bkz. TTK md. 796). Çek yaprağı muhatap bankanın bütün şubelerinde ibraz edilebilecektir ve çekler için muhatap bankanın bütün şubeleri fiili ödeme yeri olarak kabul edilecektir¹⁶⁸. Ayrıca TTK md. 798 uyarınca çekin takas odasına ibrazı da muhatap bankaya ibraz olarak kabul edilebilecek, takas odasına ibraz muhatap banka dışında başka bankalar tarafından yapılacaktır¹⁶⁹.

2.1.3.3. Çekin Geçerliliğini Etkilemeyen Kayıtlar

Uygulamada bazı kayıtların çek üzerine yazıldığı görülmektedir. Bu kayıtlardan bazılarının konulması Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu’nda düzenlendiği gibi bazı kayıtlar da uygulamadan gelen ve yer verilmesinde doktrin ve yargı kararlarıyla sakınca görülmeyen kayıtlar olup çekin geçerliliğini de etkilememektedir.

2.1.3.3.1. TTK’da Çek Üzerine Yazılmasına Cevaz Verilen Kayıtlar

Türk Ticaret Kanunu çek üzerinde bazı kayıtlara yer verilmesine cevaz vermektedir. Kanun’da belirtilen diğer kambiyo senetlerinde olduğu gibi, çek de kanunen emre yazılı kıymetli evraktır (TTK md. 785). Bu sebeple herhangi bir kayıt bulunmaması halinde dahi veya lehtar olarak belirli bir gerçek ya da tüzel kişi gösterilmiş olması halinde de emre yazılı çek olarak kabul edilecektir (TTK md. 785/1,a)¹⁷⁰. TTK md. 788/1’e göre çek üzerine “emre yazılır” kaydı konulmasıyla da

¹⁶⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 279.

¹⁶⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 280.

¹⁶⁹ Hanife Aydın, Zehra Badak, “Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/41 (2021), 898-923, <https://dergipark.org.tr/E.T.04.04.2023>.

¹⁷⁰ Y. İİD 22.04.1971, E. 1971/4460, K. 1971/4611 sayılı kararı: “Bir senedin emre yazılı bir bono(çek) vasfını kazanabilmesi için ayrıca emrühavalesine deyimini ihtiva etmesine kanuni bir gerek yoktur. ...”

çek emre yazılı çek olabilir fakat açıkça bu kayıt olmasa da kanunen emre yazılı kabul edilir. Çek üzerinde “emre yazılı değildir” veya “namadır” kaydına yer verilmesi ise, çeki nama yazılı çek haline getirecektir (TTK md. 785/1,b, 785/2, 788/2). Çekin üzerine “hamile/hamiline” veya “hamiline yazılıdır” şeklinde bir kayıt düşülmek suretiyle ise kanunen emre yazılı olan çek, hamile yazılı hale getirilebilecektir.

TTK’da çekin ödenmesi ile ilgili olarak çek üzerine bazı kayıtların konulabileceği düzenlenmiştir. TTK md. 787’de çekin “muhatapın yerleşim yerinde veya başka bir yerde üçüncü bir kişi nezdinde ödenmek üzere” düzenlenebileceği kabul edilmiştir. Her iki durumda da çeki ödeyecek kişi bankadır. TTK md. 802/3’e göre; çek bedelinin yabancı ülke parası ile ödeneceğinin kararlaştırılması ve ayrıca çekin üzerine “aynen ödeme” kaydı konulması halinde çek bedelinin Türk Lirası karşılığı ödenemeyecek olup, ancak yabancı para cinsi üzerinden ödenmesi gerekmektedir. TTK md. 803 uyarınca hamil veya düzenleyen, çekin ön yüzüne birbirine paralel iki çizgi çekmek suretiyle, senedi “çizgili çek” haline getirebilmektedir. Böylece TTK md. 804’teki şartlar kapsamında çek bedelini talep edebilecek kişiler sınırlandırılmakta olup, çekin gerçekte hak sahibi olmayan kişilere ödenmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. TTK md. 805’e göre çekin ön yüzüne hamil veya düzenleyen tarafından “hesaba geçirilecektir” kaydının veya benzer bir kaydın yazması halinde çek, “mahsup çeki” olarak isimlendirilen çeke dönüşecektir ve bu kayıt; çekin nakden ödenmesine engel olacaktır¹⁷¹.

Çekin ödenmesi ile ilgili olarak çek üzerine konulmasına TTK tarafından cevaz verilen kayıtlar da bulunmaktadır. TTK md. 794/1’deki düzenlemeye göre, çek bedeli kısmen veya tamamen aval ile temin olabilir. Bu hükme göre böylece avalist de kambiyo taahhüdü altına girmekte olup, çekin süresi içinde ibraz edildikten sonra ödenmemesi halinde çekin karşılıksız çıkmasından ötürü müracaat hakkı kapsamında sorumlu olacaktır (TTK md. 808). TTK md. 818/1, i’nin atfıyla TTK md. 722’ye göre; gerek düzenleyen gerek ciranta ya da avalistler çek üzerine “protestodan muafiyet” kaydı düşebilirler.

Erdoğan Moroğlu ve Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*. (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 654.

¹⁷¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 177.

Çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi halinde hamile karşı sorumluluğu bulunan cirantanın sorumlu olmayacağına ilişkin “bilâ teminat / bilâ mes’uliyet” kaydıyla “çekin ödenmemesinden cirantanın sorumlu olmayacağına” dair kayıt konulabilmektedir (TTK md. 818/1, d’nin atfıyla TTK md. 685/1). Çek üzerine TTK md. 818/1, d’nin atfıyla TTK md. 685/2’e göre ise, çekin tekrar ciro edilemeyeceğine ilişkin “ciro edilemez” kaydı da konulabilmektedir¹⁷².

2.1.3.3.2. Çek Kanunu’nda Öngörülen Unsurlar

Çek Kanunu md. 2/7’de TTK’da anılan unsurların haricinde çek yaprağında bulunması gereken birtakım unsurlara yer verilmiştir¹⁷³. Bu fıkra da belirtilen unsurların bankalarca bastırılan çek yaprağında bulunması gerekmektedir (ÇekK md. 2/7). TTK anlamında aranılan zorunlu unsurlar var olduğu sürece, Çek Kanunu’nda düzenlenen unsurların bulunmaması çekin geçerliliğine etki etmeyecektir (ÇekK md. 2/9). Dolayısıyla ÇekK md. 2/7’de bulunan unsurların tamamen düzen hükmü olduğu kabul edilmiş olup, bu fıkradaki unsurları taşımasa dahi, TTK md. 780’de sayılan unsurları taşıyan çek hem TTK’ya göre hem de ÇekK’na göre geçerli olacaktır¹⁷⁴. ÇekK md. 2’de öngörülen unsurlar çekin geçerliliğine etkisinden ziyade, çekin muhatap bankaya ibraz edildikten sonra banka şubesinin ödemeye dair gerekli bilgilere ulaşmasını kolaylaştıran unsurlardır.

Banka tarafından çek yaprağına düzenleyenin hesap numarasının yazılması zorunludur. Çek yaprağında düzenleyenin hesap numarasının yazılmaması ya da yanlış yazılması çekin geçersizliğini etkilemeyecektir (ÇekK md. 2/9). Çek yaprağında düzenleyenin hesap numarasının yazılmasındaki en büyük amaç, düzenleyenin çek anlaşmasından kaynaklı hesabına ulaşılmasındaki kolaylığın sağlanması ve karşılığı olup olmadığının tespitinin yapılmasıdır.

¹⁷² “...6102 Sayılı TT’nın 788/2. maddesine göre ise, ciro edilemez kaydı bulunan çekin ancak alacağın temlik yolu ile devri mümkündür. Bu durumda, çekin yüzünde bulunan ciro edilemez kaydı çekin kambiyo senedi niteliğini etkilemez ise de, ciro yoluyla devrini engeller...” Y. 12. HD, 23.10.2017, E. 2017/7353, K. 2017/12859, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.8.2021.

¹⁷³ Çek Kanunu md. 2/7’de şu hükümlerin bulunması gerektiği düzenlenmiştir; “Çek hesabının numarası, Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı, Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası, Çekin basıldığı tarih, Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası, Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası”.

¹⁷⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 150-151.

Çek üzerinde hesabın bulunduğu şubenin adının yazılması, ödeme yerinin tespiti açısından önemlidir. Ancak şubenin adının yazılı olmaması halinde bankanın merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri sayılacağından (TTK md. 781/2), hesabın bulunduğu şubenin adının yazılmaması da çekin geçerliliğine etki etmeyecektir.

Çek Kanunu ile kayıt dışı ekonominin engellenmesi için çekte düzenleyenin vergi kimlik numarasının yazılması gerekliliği kabul edilmiştir¹⁷⁵. Ancak çekte, vergi kimlik numarasının bulunmaması çekin geçerliliğine etki etmeyecektir (ÇekK md. 2/9). Asıl amaç, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır¹⁷⁶.

Çek Kanunu'na göre her çek yaprağında çekin basım tarihinin bulunması gerekmektedir. Çek Kanunu md. 3/9'a göre çekin basıldığı tarihten beş yıl sonra çekin bankaya ibraz edilmesi halinde çekin karşılığının bulunmaması nedeniyle bankanın ÇekK md. 3/3 gereğince ödemekle yükümlü olduğu tutardan artık banka sorumlu olmayacaktır.

ÇekK md.2/6'da tacir olan kişilerle tacir olmayan kişilerin kullanacağı çeklerin birbirinden ayırt edilebilecek şekilde bastırılacağı kabul edilmiştir. Ayrıca aynı hükümde hamiline düzenlenecek çeklerin de ayırt edilebilir şekilde basılması gerektiği kabul edilmiştir. Çek defterleri ÇekK md.2/5'e göre bankalarca bastırılacağından bu yükümlülüğün bankalara getirildiği açıktır. Tacir çeki ile tacir olmayan çekinin basımına ilişkin düzenlemeler Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ'de belirtilmiştir¹⁷⁷. Tebliğ'in 3. maddesinde tacir çeklerinin zemininin lacivert olduğu çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve hepsi büyük yazılan tacir ibaresinin olacağı, hamiline düzenlenen tacir çeklerinin ise zeminin kırmızı olacağı ve çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, tacir hamiline ifadesinin bulunacağı düzenlenmiştir. Tacir olmayan kişiler için basılan çeklerin ise zeminin yeşil olacağı, çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve

¹⁷⁵ Çek üzerine yazılacak kayıtlar arasında hesap sahibinin vergi kimlik numarasının çek üzerinde bulunmaması, çekin geçerliliğine etki etmeyeceğine ilişkin bkz. YHGK, 08.06.2005, E. 2005/12-357, K. 2005/363 (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 324).

¹⁷⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 284; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 324.

¹⁷⁷ RG 20.01.2010, 27468.

hepsi büyük yazılan tacir olmayan ibaresinin yer alacağı düzenlenmiştir¹⁷⁸. ÇekK’a göre getirilen bu düzenlemeler çekin üzerine konulabilen kayıtlar olup, çekin geçerliliğine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Çek Kanunu md.1 gereği bu düzenlemenin getirilme nedeni kayıt dışı ekonominin önlenmeye çalışılmasıdır. Tacir olan bir kimsenin, kendi özel ihtiyaçları için tacir olmayan kişiler için geçerli olan çek defterini alıp alamayacağı hususunda ise Kanun’da bir düzenleme yer almamaktadır¹⁷⁹.

2.1.3.3.3. Uygulamanın Getirdiği Kayıtlar

Uygulamada, TTK ve Çek Kanunu’nda öngörülen unsurların haricinde de çeke bazı ibareler konulduğu görülmektedir. Öğretide bu ifadelerin çekin geçerliliğine etki etmeyeceği kabul edilmektedir¹⁸⁰.

Çekin bankaya ibrazı halinde, bu çekin ödenmesinden önce düzenleyene bildirilmesi gerektiğine yönelik “ihbar” kaydı, düzenleyen ile muhatap banka arasındaki uygulamadan gelen kayıtlar arasında sayılmaktadır¹⁸¹. Çekin hangi hesaptan ödeneceğine dair muhatap bankaya verilen bir talimat niteliğinde olan “provizyon” kaydı da geçerli kayıtlar arasında sayılmaktadır¹⁸².

Uygulamadan gelen ve doktrinde de kabul edilen, tarafların çekle ilgili aralarında çıkacak olan uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık yöntemi olarak hakeme/tahkime başvurulması gerekli olduğuna ilişkin “tahkim” kaydı da çek üzerine yazılmasında herhangi bir engel bulunmayan kayıtlar arasında yer almaktadır¹⁸³. Yine aynı şekilde, tarafların, çekle ilgili aralarında çıkabilecek uyuşmazlıklarda belirli mahkemelerin (ve icra dairelerinin) yetkilendirmek için “yetki” kaydı da çek üzerine yazılabilecektir¹⁸⁴. Ancak HMK md. 17 çerçevesinde tacirler ve kamu tüzel kişiler

¹⁷⁸ Mehmet Fahrettin Önder, “5941 Sayılı Çek Kanunu Uyarınca Çek Türlerinin Açıkca Renkleri Ve İsimleriyle Ayrılmasının Ortaya Çıkaracağı Sonuçlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15/1 (2010), 299.

¹⁷⁹ Seza Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar” TBB Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum (2009), 2 https://www.tbb.org.tr/dosyalar/konferans_sunumlari, E.T.04.04.2023.

¹⁸⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 184.

¹⁸¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 183; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 151; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1074-1075.

¹⁸² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 184; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 151; Setenay Yağmur, “Türk Hukukunda Çeke Konulabilecek Kanunda Öngörülme-yen Bazı İhtiyari Kayıtlar”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/3 (2016), 2870, <https://dergipark.org.tr/>, E.T. 02.04.2023.

¹⁸³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 184; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 151; Yağmur, “Türk Hukukunda Çeke Konulabilecek Kanunda Öngörülme-yen Bazı İhtiyari Kayıtlar”, 2878.

¹⁸⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 184; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 150-151; Ebru Tüzemen Atik, “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı Ve Bu Kaydın Tacir Veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist Ve Cirantalara

782/2). Bu nedenle poliçeden farklı olarak (Bkz. TTK md. 691) çekte kabul işlemi söz konusu değildir. Ancak bu durum çekin geçerliliğine etki etmeyip, kabul yönünde çek üzerine düşülen kaydın yazılmamış olması sonucunu doğurur (Bkz. TTK md. 784).

Görüldüğünde ya da görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek olan poliçe (veya bonoda) faiz kaydına izin verilmesine rağmen (Bkz. TTK md. 675 ve md. 778/2-b), TTK md. 786’da çek üzerine “faiz” (anapara faizi) kaydının yazılması yasaklanmıştır. Bu hükmün düzenlenme sebebi ise, çekte vadenin bulunmaması ve çekin ödeme aracı olmasıdır¹⁸⁸. Bu maddeye göre yazılmış olan faiz kaydı ise yazılmamış sayılacak olup çekin geçerliliğine etki etmeyecektir.

TTK md. 795/1’de çekin görüldüğünde ödeneceği ve buna aykırı kayıtların geçerli olmadığı kabul edilmiştir. Bu sebeple çekte vade kaydı konulamayacağı, konulmuş olsa dahi kaydın geçersiz olacağı, ancak yine bu durumun çekin geçerliliğine etki etmeyeceği sonucuna ulaşılacaktır.

TTK md. 818/1, c’nin atfıyla TTK md. 679 uyarınca, “çekin ödenmesinden çeki düzenleyenin sorumlu olmayacağına dair” kayıt da geçersiz olup, ancak bu durum çeki yine geçersiz hale getirmeyecektir.

2.1.3.4.2. Çeki Geçersiz Kılan Kayıtlar

Çek üzerine yazılı olan bazı kayıtlar ise çeki geçersiz kılmaktadır. Örneğin çekin üzerine şarta bağlı olarak ödeme yapılacağına ilişkin konulan bir kayıt çeki geçersiz hale getirecektir (TTK md. 780/1, b). Sebepten mücerret olan çekin, asıl borç ilişkisine bağlanması halinde de yine çek geçersiz hale gelecektir. Ancak çekin hangi amaç için düzenlendiğinin çek üzerine yazılmış olması çeki geçersiz hale getirmeyecektir¹⁸⁹. Bedeli nakden veya malen alınmıştır kaydı da çekin hangi amaçla düzenlendiğine ilişkin bir kayıt olması ancak temel ilişkiye dair somutlaştırma yapmaması sebebiyle çeki geçersiz hale getirmeyecek kayıtlardandır¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 196; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 279; Dobur, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Unsurları ve Çeke Yazılabilecek Kayıtlar”, 158-159.

¹⁸⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 198.

¹⁹⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 198-199; Dobur, “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Unsurları Ve Çeke Yazılabilecek Kayıtlar”, 140-141.

Çekin üzerine salt “teminat içindir” veya “teminattır” şeklinde bir kaydın yazılması neyin teminatı olduğunu somut olarak göstermemesi sebebiyle senedin geçerliliğine etki etmeyecektir¹⁹¹.

2.1.3.5. Çekin Unsurlarının Bulunmaması ve Açık Çek/Eksik Çek Meselesi

Çekin geçerliliğini etkileyen unsurlar hakkında, çalışmamızın ilk kısımlarında açıklamalarda bulunulmuştur¹⁹². Bunlardan mutlak zorunlu unsurların bulunmaması çeki geçersiz hale getirecektir. Çek kelimesi, kayıtsız ve şartsız bir bedelin ödenmesi için havale, muhatabın ticaret unvanı, karekod, banka tarafından verilen seri numarası, düzenlenme tarihi ve düzenleyenin imzası unsurlarından herhangi biri bulunmayan senet, çek sayılmayacaktır. Bu tür çeklere öğretide eksik çek denilmektedir¹⁹³.

Normal şartlar altında şüphesiz beklenen düzenleyen tarafından çekin tüm mutlak zorunlu unsurlarını içerecek tarzda düzenlenmesi ve lehtara öyle verilmesidir. Ancak fiiliyatta durum her zaman bu şekilde olmaz. Düzenleyenin, bazen sadece çeki imzalayarak tedavüle çıkardığı da görülmektedir. Zaten imza dışındaki zorunlu unsurların çekin tedavüle çıkartıldığı anda bulunması zorunlu olmayıp muhatap bankaya ibrazı sırasında mevcut olması gerekli ve yeterlidir. Düzenleyenin, bu şekilde imza dışındaki unsurları çeki yazmayıp çekte bulunması zorunlu unsurların tamamlanması için lehtara yetki vermiş olduğu çeklere “açık çek” denilmektedir¹⁹⁴. Yargıtay kararlarında boş bırakılmış olan bir kambyo senedinde örneğin düzenlenme tarihi ve yerinin, sonradan doldurulması halinde, bu işlemin düzenleyenin bilgisi dahilinde

¹⁹¹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 334; Y. 12. HD, 22.01.2014, E. 2013/35342, K. 2014/1415 (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 334).

¹⁹² Çekin mutlak zorunlu unsurlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. “2.1.3.1.” ve çekin alternatif zorunlu unsurlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. “2.1.3.2.”.

¹⁹³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 144.

¹⁹⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 145; Yüksek mahkeme; sanığın şikayetçi ile aralarındaki ayçiçeği alışverişinden doğan asıl borca dayalı olarak düzenleme yeri olmayan çeki verme eylemi için sanığın şikayetçiye yönelik hileli davranışının kapsamı, müştekiyi hataya düşürüp düşürmediği hususu tartışılması gerekirken ETK’nın 730/3 maddesindeki gönderme nedeniyle anılan Kanunun 592. Maddesinin açık hükmü olmasına rağmen somut uyuşmazlıktaki çekte ibraz anına kadar şikayetçinin dahi tamamlayabileceği düzenleme yerinin yokluğu gerekçe gösterilerek ilk derece mahkemesinin sanığı dolandırıcılık suçuna mahkum etmesini kanuna aykırı bulmuştur. Y. 10. CD, 19.09.1995, E. 1995/6798, K. 1995/8027.

yapıldığının karine olarak kabul edileceği, aksini ise beyaza imza atan düzenleyenin ispat etmekle yükümlü olduğuna vurgu yapılmıştır¹⁹⁵.

Tedavüle çıkarılan bir çekin unsurlarının bazılarının düzenleyen tarafından bilinçli olarak boş bırakılması, ilke olarak lehtara bu unsurların doldurulması için örtülü olarak yetki verildiğine karine teşkil etmektedir¹⁹⁶. “Açık çek” olarak nitelendirilen bu çekin taraflar arasındaki anlaşmaya göre doldurulması gerekmektedir. Açık çekin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu düzenleyen tarafından dava ve def'i yolu ile ileri sürebilecektir.

Anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğu iddiasının ispatının, HMK'daki durumlar saklı kalması kaydıyla düzenleyen tarafından yazılı delille yapılması gerekmektedir (Ayrıca bkz. HMK md. 203). Yargıtay 24.03.1989 tarih ve 1/2 sayılı İçtihatı Birleştirme Kararında; “İmzalı ve yazısız bir kâğıda sahibinin zararına olarak hukukça hükmü haiz bir muamele yazıldığı veya yazdırıldığı iddiasıyla Eski TCK'nın 509. maddesine dayanılarak şikayet üzerine sanığa yüklenen bu eylemin HUMK'un cevaz verdiği ayrık durumlar dışında tanıkla ispat edilemeyeceği” yönünde karar vermiştir¹⁹⁷. Görüldüğü üzere Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da açık senedin anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunun iddia edilmesi halinde; senedin anlaşmaya uygun şekilde doldurulduğunun ispatının ancak senetle yapılabileceği kabul edilmiştir. Bu karar her ne kadar ceza yargılamasına ilişkin olsa da özel hukuk davalarında da aynı şekilde uygulama alanı bulacaktır¹⁹⁸. Oysa eksik çekte düzenleyen, lehtara açık çekte olduğu gibi bu konuda boşlukları doldurma yetkisi vermemiştir¹⁹⁹.

2.2 Çekin Kanuni İbraz Süresi İçerisinde Yetkili Hamil Tarafından Ödenmek Üzere İbraz Edilmesi

Geçerli olarak düzenlenen bir çekin ödenebilmesi için, muhatap bankanın herhangi şubesine veya takas odasına Kanun'da öngörülen ibraz süreleri içerisinde

¹⁹⁵ Y. 19. HD, 30.01.2013, E. 2012/14125, K. 2013/1744, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 21.12.2022; Y. 12. HD. 07.03.2011, E. 2011/20030, K. 2011/3179 (Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 287).

¹⁹⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 146; Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 505; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 286.

¹⁹⁷ RG 05.02.1990, 20424.

¹⁹⁸ Somut uyuşmazlıkta davacı, bonoyu düzenleyen; davalı ise lehtardır. Hal böyleyken senedin taraflar arasındaki anlaşmadan farklı tamamlandığının davacı yanca ispat edilmesi gerekmektedir. Y. 19. HD, 21.12.2017, E. 2016/14399, K. 2017/8118, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 6.5.2021; Y. 19. HD, 30.01.2018, E. 2016/10163, K. 2018/255, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.8.2021; Y. 11. HD, 08.02.2016, E. 2015/15438, K. 2016/1075 UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.7.2021.

¹⁹⁹ Aydın ve Badak, “Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”, 912.

ödenmek üzere ibraz edilmesi gerekir (Ayrıca bkz. TTK md. 796). Çekin karşılığını ibraz anında muhatap bankada bulundurması gereken düzenleyen, ibrazın Kanun'da öngörülen süreler içerisinde gerçekleştirilmemesi halinde ödemedenden sorumlu olmaz ve bu halde karşılıksız bir çek düzenlediği sonucu da ortaya çıkmaz²⁰⁰. Çekin süresi içerisinde yetkili kişi tarafından usulünce ibraz edilip edilmediğinin tespiti bakımından, Kanun'da öngörülen ibraz süreleri, bu sürelerin nasıl hesaplanacağı, ibraz süresinin hukuki niteliği, ibrazın nerede yapılabileceği, ibrazda bulunmaya yetkili hamilin nasıl tespit edilebileceği hususları üzerinde durulması gerekir.

2.2.1. İbraz Süreleri

Yetkili hamilin, çek üzerinde yazılı bedeli muhatap bankadan talep edebilmesi için çeki muhatap bankaya belirli süre içerisinde ibraz etmesi gerekmektedir. Kanun'da öngörülen süreler içerisinde hamil tarafından çekin bankaya ibraz edilmemesi halinde hamil; senet için artık düzenleyene, cirantalara ve diğer tüm sorumlulara karşı kambiyo hukukundan kaynaklı müracaat hakkını kaybedecektir²⁰¹. Düzenleyen cayma hakkını kullanmadıysa muhatap, ibraz süresi geçince kendisine başvuran hamile çek bedelini ödeyebilir (TTK md.799).

2.2.1.1. Kanunda Öngörülen İbraz Süreleri

Çekte ibraz süreleri TTK md. 796'da düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasına göre, çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün içerisinde, düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içerisinde ödenmek üzere ibraz edilmelidir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre ise çekin ödeneceği yer ile düzenlenme yerinin farklı ülkelerde ancak aynı kıtada olması halinde ibraz süresi bir ay, farklı kıtalarda ise üç aydır ve bu süreler içinde çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir²⁰². Çeklerde böyle kısa sürelerin öngörülmesinin nedeni çekin ödeme aracı olarak kabul edilmesi ve nakit para şeklinde kullanılması gerektiği düşüncesidir²⁰³. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre, çek Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdeniz'e sahili olan ülkede

²⁰⁰ Bilgili ve Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 184; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 290-291; Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2012), 162; Uluğ, "Hukuki Yönden Karşılıksız Çek Kavramının Analizi", 358.

²⁰¹ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 353.

²⁰² Düzenlenme yerinin belirlenmesi için ayrıca bakınız "2.1.3.2.1."

²⁰³ Hasan Onur Akay, *Teyitli Çek*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2011),77.

ödenekse veya Akdeniz'e sahili olan ÷lkede düzenlenip de Avrupa ÷lkesinde ödenekse ibraz süresi yine aynı kıtada düzenlenmişçesine bir ay olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle TTK'daki çekin ibraz süreleri açısından Akdeniz'e sahili olan tüm ÷lkeler Avrupa kıtasında sayılmaktadır²⁰⁴ . Bir örnek vermek gerekirse; Mısır'ın başkenti Kahire'de düzenlenerek Türkiye'de ödenecek olan çekin düzenleme yeri olan Mısır'ın Akdeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Cenevre Yeknesak Kuralları kapsamında, Türkiye Asya ile Avrupa kıtası arasında yer alsa da Avrupa kıtasında da toprakları yer aldığından Avrupa ÷lkesinde ödenecek kabul edilerek çekin ibraz süresi bir ay olarak kabul edilecektir.

İbraz sürelerinin tespitinde düzenlenme yeri ve ödeme yeri olarak yazılmış yerler dikkate alınarak bir hesaplama yapılmaktadır. İbraz süresinin tespitinde düzenleyenin çeki fiilen düzenlediği andaki yer önemli olmayıp, çek yaprağında belirtili yer düzenleme yeri olarak kabul edilecektir (Ayrıca bkz. TTK md. 781/3)²⁰⁵. Ödeme yeri olarak ise hamilin çeki fiilen ibraz ettiği banka şubesinin bulunduğu yer değil, çek üzerinde ödeme yeri olarak yazılan yer²⁰⁶, açıkça gösterilmediği takdirde muhatap bankanın ticaret unvanının yanında yazılan yer -birden fazla gösterilmiş ise ilk yazılan yer-, eğer muhatabın unvanının yanında da yer bulunmuyor ise muhatap bankanın merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri olarak dikkate alınacaktır (Ayrıca bkz. TTK md. 781/2).

“Yer” kavramına atfedilen anlam doğrudan ibraz süresinin belirlenmesini etkileyeceğinden bu kavramın içini doldurmak son derece önemlidir. Örneğin “aynı yer” kavramının ilçe sınırları olduğu kabul edilirse düzenleme ve ödeme yerinin aynı ilde farklı ilçeler olan çekler için ibraz süresi bir ay kabul edilecek, “aynı yer” kavramının aynı il sınırları olduğu kabul edilirse düzenleme ve ödeme yerinin aynı ildeki farklı ilçeler olması durumunda ibraz süresi on gün olacaktır²⁰⁷. Kanun koyucu tarafından TTK md. 796/1 hükmünde esas alınan “yer” kavramı ile ne anlaşılması

²⁰⁴ Hüseyin Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2021), 325; Ümmü Gülsüm Çelik, “Çekte Düzenleme Yeri Ve İbraz Süreleri”, *Dicle Akademi Dergisi*, 2/2 (2022), 99, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.10.04.2023.

²⁰⁵ Abuzer Kendigelen, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı” *Makalelerim Cilt-I: 1986-2001*, (2018), 86.

²⁰⁶ Şafak Narbay, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, (İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999), 36; YCGK 03.07.2001, E. 2001/10-147, K. 2001/153, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 12.10.2022.

²⁰⁷ Şafak Narbay, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına De Lega Lata ve De Lege Feranda Çözüm Önerileri”, *Ünal Tekinalp'e Armağan Cilt.1*, (İstanbul: Beta Yayıncılık,2003), 815.

gerektiği açık olmadığı gibi doktrinde ve Yargıtay’da da bu hususta farklı görüşler mevcuttur.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, yer ifadesinden il sınırlarının anlaşılması gerekir. Çekin ödeme ve düzenlenme yerlerinin aynı il sınırlarında bulunması halinde on gün, farklı il sınırları içerisinde yer alması halinde ise bir aylık ibraz süresinin olduğunu kabul edilmelidir²⁰⁸.

Doktrinde bu hususta ileri sürülen bir diğer görüşe göre ise, yer kavramının belirlenmesinde ilçe sınırlarının esas alınması gerekir, ancak büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçeler aynı yer olarak kabul edilmelidir²⁰⁹.

Doktrinde savunulan başka bir görüşe göre, yer kavramı konusunda yeknesaklığın sağlanması ve tereddütlerin giderilebilmesi için ülke sınırları dâhilinde bulunan tüm yerler için on günlük ibraz süresinin dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır²¹⁰. Nitekim çekin hamili, çekin ödenmesi için çeki muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz ettiğinde geçerli bir ibraz olacağından uygulamada birliğin sağlanması için tek bir sürenin belirlenmesi kanımızca da daha doğru olacaktır. Yargıtay’ın kararlarında ise bu hususta yeknesak bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Kararların bazılarında il sınırları²¹¹, azen ilçe sınırları²¹², bazen de il belediye²¹³ - büyükşehir belediye sınırları²¹⁴ kriter alınmıştır.

²⁰⁸ Edip Şimşek, *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*, (Ankara: Yonca Matbaası, 1982), 451; Narbay, *Çekte İbraz Süreleri*, 815; Can, *Kıymetli Evrak*, 145-146; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 348; Akay, Teyitli Çek, 49.

²⁰⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 273; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 283.

²¹⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 281; Narbay, *Çekten Cayma*, 42 (Narbay, bu hususta Cenevre Yeknesak Kuralları md. 29/1’in kıyasen uygulanmasını savunmaktadır). Hüseyin Ülgen vd. *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2021), 308.

²¹¹ “Keşide ve ödeme yeri aynı ilin sınırları içinde bulunan çekin muhatap bankaya TTK’nun 708. maddesinde yazılı 10 günlük süre geçtikten sonra 23.8.1988 tarihinde ibraz edildiği ve bu durumla 3167 Sayılı Yasanın 16. maddesine muhalefet suçunun unsurlarının oluşmadığı dikkate alınmadan yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiş...” Y. 10. CD, 02.07.1992, E. 1992/6933, K. 1992/7919 [Şener Güngör ve Mustafa Kaya, *4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, Açıklamalar - Kararlar - İlgili Mevzuat*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2004), 142].

²¹² “Muhatap bankanın bulunduğu Muratlı ilçesi ile keşide yeri olarak gösterilen Çorlu ilçesinin birbirinden bağımsız yerleşim birimleri olması nedeniyle TTK’nın 708. maddesi uyarınca bir aylık ibraz süresine tabi olduğundan tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir.” Y. 10. CD, 29.06.1998, E. 1998/6307, K. 1998/7067 (Güngör ve Kaya, *Çek Suçları*, 136).

²¹³ “Suça konu çekin ödeme yeri olan Değirmendere’nin keşide edilen Trabzon ile belediyesi sınırları içinde bulunup bulunmadığı araştırılarak sonucuna göre TTK’nun 708. maddesinde belirtilen 10 günlük ibraz süresine tabi olup olmadığı saptandıktan sonra sanığın hukuki durumunun tayini gerektiğini gözetilmemesi...” Y. 10. CD, 16.09.1992, E. 1992/6080, K. 1992/8747 [Sami Selçuk, *Çek Suçları, Öğreti - Mevzuat - İçtihat*, (Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, 1993), 247].

Görüldüğü üzere doktrindeki farklı görüşlerin yanı sıra Yargıtay'ın da TTK md.796'deki düzenlendiği yer kavramına farklı anlamlar atfetmesi içtihat ayrılıklarına yol açtığı gibi uygulamada ibraz süresinin tespitinde de sıkıntılar doğurmaktadır. Nitekim Çek Kanunu md.3/1'de çekin, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilebileceğine ilişkin düzenleme yer aldığından TTK m.796'daki bir aylık sürenin getirilmiş olmasının herhangi bir yararı bulunmamaktadır. Bu nedenle bizim de katıldığımız görüşe göre; Türkiye'de düzenlenen çek, Türkiye'de ödenecekse 10 günlük ibraz süresi kabul edilmelidir. Ayrıca düzenlendiği yer kavramının açıklığa kavuşturulması için konuya ilişkin olarak bir Yargıtay İçtihatı Birleştirme Kararı çıkartılarak uygulamada birlik sağlanmalıdır. Kanaatimizce aynı yer kavramından ülke sınırları içerisindeki yerleri kabul etmek gerekmektedir²¹⁵.

2.2.1.2. İbraz Sürelerinin Hesaplanması

TTK md. 796/3'e göre çekte ibraz süresi, düzenlenme günü olarak belirtilen tarihin ertesi gününden itibaren işlemeye başlar. Çekte ibraz süresinin hesaplanmasında çekin fiili düzenlenme tarihi değil, çek üzerinde yazan düzenlenme tarihi esas alınacaktır²¹⁶. Her ne kadar ibraz süresi düzenlenme tarihinin ertesi günü başlamış olsa da çekin ibrazının çekin düzenlendiği gün hemen yapılmasına da herhangi bir engel bulunmamaktadır²¹⁷. Kanun'da açıkça çekin bir ödeme aracı olduğunun kabul edilmiş olması da (Bkz. TTK md.795) çekin düzenlendiği gün muhatap bankaya ibraz edilebileceği gerçeğini desteklemektedir. Bu nedenle, ibraz süresinin işlemeye başlayacağı güne dair söz konusu bu düzenlemenin asıl amacının ibrazın yapılacağı son günün tespiti olduğunu söylemek mümkündür.

TTK md. 816/1'de çekin muhatap bankaya ibrazının iş günlerinde ve iş saatleri içinde yapılması gerektiği düzenlenmiştir. TTK md. 816/2'ye göre çekin ibrazının son

²¹⁴ “Suç konusu İstanbul keşide yeri olan 1.9.1990 keşide tarihli İş Bankası Mecidiyeköy/İstanbul şubesine ait çek, 1.11.1990 tarihinde İş Bankası Suadiye/İstanbul şubesine ibraz edildiğine göre, TTK'nın 708'inci maddesindeki on günlük ibraz süresinin geçirildiği gözetilmeden sanığın beraati yerine, kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi, yasaya aykırıdır.” Y. 10. CD, 12.05.1992 E. 19923972, K. 1992/5487 (Eriş, *Çek 2004*, 766).

²¹⁵ Benzer görüş için bkz. Narbay, “Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına De Lega Lata ve De Lege Feranda Çözüm Önerileri”, 818-819.

²¹⁶ Mahmut Bilgen, *Uygulamada Kambyo Senetleri (Police, Bono, Çek)*, (Ankara: Adalet Yayınları, 2010, 198; Mehmet Bahtiyar, “5941 sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”, *Makaleler III*, İstanbul 2014, 375.

²¹⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 381.

gününün pazar gününe veya diğer bir tatil gününe denk gelmesi halinde bu süre tatil gününü takip eden ilk iş gününe kadar uzayacaktır. İbraz süresi içerisinde bulunan tatil günleri ise sürenin hesaplanmasına dahil edilecektir.

Her ne kadar çekler ödeme aracı olarak Kanun'da kurgulanmış olsa ve bu nedenle çek üzerine vade konulamayacağı düzenlenmiş olsa da (TTK md. 795/1), uygulamada ileri düzenleme tarihli çeklerin keşide edildiği de görülmektedir. İleri düzenleme tarihli çek keşidesi, çekin geçerliliğine etki etmez. TTK md. 795/2'de yer alan açıklama neticesinde ileri düzenleme tarihli bir çek keşide edilmesi halinde yani düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce çek ödenmek için muhataba ibraz edilirse bu çekin, ibraz edildiği gün ödeneceği Kanun'da açıkça kabul edilmiştir. Ancak bu madde şu an için Çek Kanunu Geçici md. 3/5 gereğince ertelenmekte, uygulanmamaktadır. 27.12.2020 tarihli 7262 sayılı Kanun'un 26. maddesiyle, Çek Kanunu'nun Geçici md. 3/5 hükmünde değişiklik yapılmış, "31.12.2020" olarak belirlenen tarih değiştirilerek 31.12.2021 tarihi olarak belirlenmiştir. Bu değişiklik 31.12.2021 tarihine kadar, düzenlenme tarihinden önce çekin bankaya ibrazı yasaklanmıştır. 4.11.2021 tarihli 7341 sayılı Kanun'un 16. maddesiyle Çek Kanunu'nun Geçici md. 3/5'te yine değişiklik yapılarak 31.12.2023 tarihine kadar, üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihinden önce çekin bankaya ibrazı yasaklanmıştır.

Esasında, bir nevi çeke vade getirilmesine imkan veren bu uygulama ilk olarak 2009 yılının başında kabul edilen 5838 sayılı Kanun²¹⁸ ile öngörülmüş ve 2009 yılı sonuna kadar çekin üzerine yazılı düzenleme tarihinden önce muhatap bankaya ibrazına engel olan bu geçici düzenleme, 2023 yılına kadar uzatılmıştır. Bu geçici düzenleme, başlangıçta ekonomik kriz gerekçe gösterilerek bir yıl için kabul edilmiş olmasına rağmen, uygulamada maalesef geçici olmaktan çıkarılmış ve adeta süreklilik arz eden bir düzenleme halini almıştır²¹⁹. Vadeli çekin kabul edilmesi, ekonomik kriz gerekçesinden ziyade, kanun koyucunun hukuk politikasına yönelik bir tercih halini almıştır²²⁰.

²¹⁸ RG 28.02.2009, 27155.

²¹⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 267.

²²⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 269; İleri düzenleme tarihli çeklerin uygulamada yarattığı sorunlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Cem Çöl, "İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53/1 (2004), 200 vd.; Muharrem Gençtürk, "Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme", *EÜHFD*, C. XV, S. 1-2 (2011).

Kanaatimizce kanun koyucu, çeki ödeme niteliğini haiz bir kambiyo senedi olarak kabul ediyorsa çeke kredi vasfı yükleyen ileri düzenleme tarihli çek uygulamasına son verip Geçici Kanun'un uygulama süresini daha fazla uzatmamalıdır. Ancak uygulamada nakit para akışının azlığı, ekonomik hayattaki sıkıntılar ve enflasyonist sistem nedeniyle ticari hayatın öznelere her an kredi çekememekte, ticari hayatlarını idame ettirmek için nakit para yerine çeki bir kredi aracı olarak kullanmaktadır. Bu nedenle ileri düzenleme tarihli çek uygulamasına ilişkin Geçici Kanun ile getirilen düzenlemeden vazgeçilmesi gerekmektedir. Vazgeçilmemesi halinde ise, uygulamadaki sıkıntıları yok etmek için poliçe ve bono gibi çeke de vade uygulamasının getirilmesi yerinde olacaktır.

2.2.1.3. İbraz Sürelerinin Hukuki Niteliği

İbraz süreleri, zamanaşımı süresi olmayıp hak düşürücü nitelikte bir süredir²²¹. Bu sürelerin geçirilmiş (kaçırılmış) olması taraflarca her zaman ileri sürülebilirken, icra müdürleri, hakim ve savcılar tarafından da re'sen göz önünde bulundurulabilir²²². TTK'nın çekte ibraz sürelerinin düzenlenmesine ilişkin md. 796 hükmünün emredici nitelikte olması sebebiyle, tarafların aralarında yapacakları bir anlaşmayla veyahut çekin üzerine koyacakları bir kayıt ile ibraz sürelerini uzatıp kısaltmaları mümkün değildir²²³. Nitekim çek ödeme aracı olduğundan bu sürelerin uzatılamayacağı ancak kısaltılabileceği bir an için düşünülse de kanımızca bu sürelerin kısaltılmasının da mümkün olmaması gerekmektedir. İbraz süresinin uzatılmasına izin vermeksizin kısaltılmasına izin verilmesi halinde hamile tanınmış olan hak hukuka aykırı olarak elinden alınmış olacaktır. Bu nedenle de ibraz süresinin hem uzatılmasına hem de kısaltılmasına ilişkin kayıtlar yazılmamış sayılacaktır²²⁴. Bununla birlikte ileri düzenleme tarihli çek düzenlemek suretiyle ibraz süresinin uzatılması ve kısaltılması mümkün olup uygulamada çoğunlukla da bu yöntem kullanılmaktadır²²⁵.

Hamil, süresi içerisinde muhatap bankaya çeki ibraz etmezse düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma hakkını kaybeder (Bkz. TTK md. 808)²²⁶.

²²¹ Bilgili ve Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 184.

²²² Bilgili ve Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 184; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 289.

²²³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 290; Narbay, *Çekten Cayma*, 40.

²²⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 323.

²²⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 262-263.

²²⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 353. Bkz. aşağıda "3.1.7." nolu başlıkta yer alan açıklamalar.

Muhatap banka düzenlenmiş çek üzerine bloke kaydı düşmediği sürece bedeli ödemekle zorunlu olduğu tutar dışında ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çeki ödeme sorumluluğu bulunmamaktadır. Bir diğer deyişle çek üzerine bloke kaydı düşülmediyse muhatap bankanın süresinde ibraz edilmemiş çeki ödeme yükümlülüğü de ortadan kalkacaktır²²⁷. Teyitli çekler, çek hesabında yeterli veya hiç karşılık olmasa dahi muhatap bankanın hamile çek bedelini ödeme mükellefiyeti altında olması dışında diğer çeklerden farklı bir özellik içermemektedir. Bankanın bu ödeme yükümlülüğü de sadece ibraz süresi boyunca devam edecektir. Bankanın bu yükümlülüğünün muhatap banka ile çek hesabı sahibi ile arasındaki sözleşmesel ilişkiye dayandığı kabul edilmektedir²²⁸. Bu nedenle de teyitli çekte, çek hesabında karşılığın olmaması hali dışında çekin ödenmesini engelleyen nedenler olmamasına rağmen bankanın hamile ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde hamile karşı sorumluluğu TTK md.808 vd. hükümlerine değil, sözleşmeye aykırılığa ilişkin genel hükümlere (TBK md.112 vd.) dayanacaktır²²⁹.

İbraz süresi geçtikten sonra düzenleyen cayma hakkını kullanmadıysa muhatap bankanın, ibraz süresinin geçmesinden sonra kendisine başvuran hamile çek bedelini ödemesinde ise herhangi bir engel yoktur (TTK md.799). İbraz süresi geçtikten sonra ise düzenleyen çekten cayabilecektir. Ayrıca ibraz süresinden önce yapılan cayma beyanı da ibraz süresinin sonunda hüküm ifade edecektir. Süresi içerisinde ibraz edilmeyen çek kambiyo senedi vasfını kaybederek havale niteliği taşıyacaktır. İbraz süresi içinde ibraz edilmeyen çek, çek olma vasfını kaybedeceğinden düzenleyen, karşılıksız çek yaptırımlarıyla da karşılaşmayacaktır (bkz. Çek Kanunu md. 5/1)²³⁰. TTK md. 793'e göre ibraz süresi geçtikten sonra yapılan ciro alacağın temliki hükmünde olup, bunun hukuki sonuçlarını doğuracaktır.

²²⁷ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 354-355; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 376.

²²⁸ Nitekim bu sözleşmesel ilişkinin hamil lehine muhatap banka ile çek hesabı arasında yapıldığından sözleşmenin tam üçüncü kişi yararına sözleşme özelliği taşıdığı kabul edilebilir. Benzer görüş için bkz. Tamer, "Teyitli (Karşılıklı, Bloke) Çek", 6.

²²⁹ Badak Aydın, Zehra, "Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri", 916.

²³⁰ Ayrıca bkz. Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 355.

2.2.2. İbrahim Yapılacağı Yer

2.2.2.1. Çekin Çekle İşleyen Hesabın Bulunduğu Muhatap Banka Şubesinde İbrahim Edilmesi

Yetkili hamil tarafından çekin tahsilinin en kolay yöntemi düzenleyenin, çek üzerinde bulunan muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şubesine ibraz edilmesi yöntemidir. Bu şubeye ibraz edilmesi durumunda muhatap bankanın ilgili şubesi düzenleyenin imza kontrollerini ve hesapta karşılığının olup olmadığının tespitini daha hızlı şekilde yapabilecektir. Çek üzerinde çekle işleyen hesabın bulunduğu şubesinin yazılması dolayısıyla muhatapın ilgili şubenin neresi olduğunu bulma konusunda zorluk yaşanmamaktadır (Ayrıca bkz. Çek K. md. 3/1).

2.2.2.2. Çekin Çekle İşleyen Hesabın Bulunduğu Muhatap Banka Şubesinden Başka Bir Şubeye İbrahim Edilmesi

Yetkili hamil tarafından çekin ibrazının mutlaka çekle işleyen hesabın bulunduğu muhatap bankanın şubesine yapılması hususunda bir zorunluluk bulunmamaktadır. Çek Kanunu md. 3/1’de hamilin çekin ibrazını muhatap bankanın herhangi bir şubesine yapabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu fıkra göre ibraz edilen şube tarafından, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubeden çekin karşılığının bulunup bulunmamasına göre işlem yapılması gerekir.

2.2.2.3. Çekin Takas Odasına İbrazi

TTK md. 798’e göre takas odasına yapılan ibraz da geçerli bir ibrazın hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Takas odasına ibraz ancak banka aracılığıyla yapılabilmektedir. Yargıtay, hamil tarafından muhatap banka dışında başka bir bankaya yapılan ibrazı geçerli bir ibraz olarak kabul etmemektedir²³¹.

Çeki ibraz edecek bankanın, nama, emre veya hamiline yazılı olmasına göre çekin yetkili hamili konumunda olması gerekmektedir²³². Bankalar emre yazılı çeklerde tahsil cirosuyla veya tahsil amacıyla yapılan bir temlik cirosuyla çekin yetkili hamili

²³¹ Yargıtay; somut uyuşmazlıktaki çekin bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmediği, uygun bir ibrazdan olmadığında ise bankanın hukuki bir sorumluluğundan bahsedilemeyeceğine karar vermiştir. Y. 19. HD, 19.02.2008, E. 2007/10730, K. 2008/1459 (Reisoğlu, Çek 2011, 201).

²³² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 390.

durumuna geleceklerdir²³³. Tahsil cirosuyla veya temlik cirosuyla yetkili hamil haline gelen banka takas odası aracılığıyla muhatap bankaya başvurabilecektir²³⁴. Yetkili hamil durumuna gelen banka, çeki muhatap bankanın herhangi bir şubesine de ibraz edebilecektir²³⁵.

Çek Kanunu md. 8/3'e göre çekin fiziki olarak ibraz edilmeden çek bilgileriyle bankalararası takas odası vasıtasıyla elektronik ortamda muhatap bankaya başvuru yapılması takas odasına ibraz hükmündedir.

Çek Kanunu md. 8/1'e göre de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz bir sistemi kurma ve gözetim altında yürütme yetkisi verilmiştir. Çek Kanunu md. 8/2'ye göre hesaben ödenme sisteminin kuruluş ve işleyişinin T.C. Merkez Bankası'nca çıkarılacak olan yönetmelikle düzenleneceği kabul edilmiştir. T.C. Merkez Bankası bu hükme binaen Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği'ni²³⁶ 25.09.1985 tarihinde yürürlüğe koymuştur.

Bu Yönetmeliğe göre çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlamak için T.C. Merkez Bankası'nın gözetimi altında, merkezi Ankara'da bulunan faaliyetlerini özel hukuk hükümlerine tabi olarak yürütülen "Bankalararası Takas Odaları Merkezi" ismiyle bir tüzel kişilik oluşturulmuştur²³⁷.

02.07.2018 tarihinde "Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik" in²³⁸ yürürlüğe girmesiyle Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmış; Yönetmeliğe göre Bankalararası Takas Odası Merkezi'nin tüzel kişiliği sona ermiş olup bu tüzel kişiliğin görevi "İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi" tarafından yürütölmeye başlanmıştır.

²³³ Reisoğlu, *Çek 2011*, 218.

²³⁴ Reisoğlu, *Çek 2011*, 218; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 390.

²³⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 390; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 274; Reisoğlu, *Çek 2011*, 218.

²³⁶ RG 25.09.1985, 18879.

²³⁷ RG 25.09.1985, 18879.

²³⁸ RG 09.06.2018, 30446.

2.2.3. Çeki Ödeme İçin İbraz Edenin Yetkili Hamil Olup Olmadığının Tespiti

Muhatap banka, öncelikle çeki ibraz edenin yetkili hamil olup olmadığını, TTK ve Çek Kanunu gereğince tespit etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük takas odasına yapılan ibrazda da yine aynı şekilde varlığını sürdürmektedir²³⁹. Çekin muhatap bankaya meşru hamil niteliğini haiz olmayan bir kişi tarafından ibrazı halinde, bankanın ödemeden kaçınması durumu çeki ilişkin yasal düzenlemeye uygun davranarak kimlik tespiti yükümlülüğüne ilişkindir. Meşru hamil, çekin türüne göre Kanun'da öngörülen usulüne uyularak gerçekleştirilen devirlerden sonra çeki nihai olarak elinde bulunduran gerçek alacaklı konumundaki kişidir. Meşru hamilin, kim olduğunun tespiti TTK md. 646/2, 788/1-2, 790/1 ve 801 hükümleri çerçevesinde yapılır. Aşağıdaki alt başlıklarda çekin türüne göre meşru hamilin tespitinin nasıl yapılacağı ele alınacaktır.

2.2.3.1. Nama Yazılı Çeklerde

TTK md. 655/1'e göre nama yazılı çeklerde muhatap bankanın, senedin hamili olan ve çek üzerinde adı yazılı olan kişiye veyahut bu kişinin halefi olan kişiye ödeme yapması gerekmektedir. TTK md. 655/2'ye göre bu şartları sağlamayan kişilere banka tarafından yapılmış olan ödemelerden dolayı bankanın çekten kaynaklanan sorumluluğu ortadan kalkmayacaktır. Bu maddeye göre nama yazılı çeklerde, muhatap bankaya ancak meşru hamil çeki ibraz edebilecek olup, meşru hamil olmayan kişi tarafından çekin ibraz edilmesi halinde muhatap bankanın ödemeyi reddetmesi gerekmektedir. Nama yazılı çeklerin ciro ile devri mümkün değildir²⁴⁰. Nama yazılı çekler, alacağın temliki ve çekin teslimi ile devredilir (TTK md. 788/2). Çek bedelinin ödenmesi için kendi namına bir başkası tarafından çekin bankaya ibraz edilmesini isteyen meşru hamilin o kişiye vekaletname çıkarması gerekmektedir²⁴¹. Kanaatimize göre, nama yazılı çekler alacağın temliki ile devredilebileceğinden tam ciro ile devri mümkün olmamaktadır²⁴².

²³⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 207 vd.

²⁴⁰ Yüksek mahkeme; senedin muhatap bankaya beyaz ciroya devredilmiş olduğundan hukuka aykırı şekilde yapılan bu işlem nedeniyle muhatapın gerçek anlamda hamil olmadığına hükmetmiştir. Y.12. HD, 17.06.1980, E. 1980/3902, K. 1980/5254 [Talih Uyar, *İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri*, (Manisa: Şafak Basım, 1989), 82].

²⁴¹ Reisoğlu, *Çek 2011*, 191.

²⁴² Aksi yönde görüş için bkz. Y. 12. HD, 9.4.2002, E. 2002/6477, K. 2002/7345 (Eriş, *Çek*, 138).

2.2.3.2. Emre Yazılı Çeklerde

TTK md. 801'e göre emre yazılı çeklerde şeklen meşru hamil, düzgün bir ciro silsilesine istinaden çeki elinde bulunduran kişidir. Emre yazılı çeklerde devir, ciro ve çekin zilyetliğinin ciro edilene teslimiyle gerçekleşir (TTK md. 788)²⁴³. Emre yazılı çeklerin ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde muhatap bankanın çeki ibraz edenin şeklen yetkili hamil olduğunu kontrol etmesi yeterli ve geçerlidir²⁴⁴. Düzgün ciro silsilesinden söz edebilmek için, ilk cironun lehtar tarafından yapılması gerekmekte ve sonraki cirolarda ise kendisine ciro edilen kişinin bir sonraki işlemde ciranta konumunda bulunması ve bütün ciroların bu şekilde ciro yapılarak hamile kadar gelmiş olması beklenmektedir²⁴⁵. Emre yazılı çeklerde, nama yazılı çeklerde olduğu gibi, bankaya çeki ödenmek üzere ibraz eden hamilin gerçekten alacaklı olup olmadığının ayrıca araştırılmasına gerek yoktur. TTK md. 801'e göre muhatap banka, cirantaların imzalarının sıhhatini de araştırmakla yükümlü değildir.

Cironun kayıtsız ve şartsız yapılması gerekir. TTK md. 789/1'e ciro herhangi bir şarta tabi tutulursa bu şartlar çekin geçerliliğini etkilemeyecek ancak söz konusu kayıt ve şartlar geçersiz olacaktır. Bununla birlikte TTK md. 789/2'e göre kısmi ciro ve muhatabın cirosu batıldır.

2.2.3.3. Hamile Yazılı Çeklerde

TTK md. 785/1'e göre çeklerin hamiline yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür. Çekte bono ve poliçeden farklı olarak lehtar bulunma zorunluluğu bulunmamaktadır. Hamiline yazılı çeklerde muhatap bankaya ibraz etme yetkisi çeki elinde bulunduran kişiye ait olacaktır. TTK md. 647'e göre hamiline yazılı çeklerin devri zilyetliğin devri ile mümkün olacaktır.

²⁴³ Ayrıca bkz. Y. 11. HD, 11.05.2016, E. 2015/10378, K. 2016/5322 (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 342-343).

²⁴⁴ Narbay, *Çekten Cayma*, 43.

²⁴⁵ Murat Alışkan, *Kambiyo Senetlerinde Temlik Cirosu*, (İstanbul: Yaylın Yayıncılık, 1998), 217 vd.; Ayrıca ilk cironun lehtar tarafından yapılmadığı lehtarın diğer ciro silsilesi içerisinde bulunması halindeki olay için bkz. Y. 12. HD, 25.02.2005, E. 2005/256, K. 2005/3761 Yargıtay; ilgili karara göre takibin dayandığı 14.07.2004 düzenleme tarihli çekin arkasındaki ciro silsilesinde, ilk cironun lehtara ait olmadığı ve ciro zincirinde kopukluk olduğunu tespit etmiştir. Bu senette lehtar, ikinci ciranta sıfatı ile silsilede yer almakta olup, zincirdeki bozukluğun lehtar ile düzenleyen arasındaki temel ilişkiye etki etmeyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla lehtarın kendi sırasından önce gelen cirantaya karşı ise takibe giremeyeceği ancak düzenleyen aleyhine takibe girebileceği ifade edilmiştir. (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 228).

Hamiline yazılı çekin devrinde, uygulamada zaman zaman zilyetliğin devriyle birlikte ayrıca bir de ciro yapıldığı görülmektedir. TTK md. 791'e göre hamiline yazılı çekin ciro edilmesi, çekin niteliğini emre yazılı çek haline getirmeyecek olup, sadece cironun sadece teminat fonksiyonu bulunmaktadır, temlik ve teşhis fonksiyonu ise bulunmamaktadır²⁴⁶. Hamiline yazılı çeklerin ciro edilmesi halinde, emre yazılı çeklerde olduğu gibi hak sahipliğinin tespitinde ciro silsilesinin düzgünlüğünün kontrol edilmesine de gerek bulunmamaktadır²⁴⁷.

2.2.4. İbraz Edilen Çekin Sahte ya da Tahrif Edilmemiş Olmaması

Bazı durumlarda bankaya ibraz edilmiş olan çekler sahte veya tahrif edilmiş olabilir. Bu tür durumlarda muhatap banka tarafından yeterli karşılık bulunması halinde dahi ödeme yapılmaması gerekir²⁴⁸. Muhatap bankanın çekin sahte olup olmadığını veya çekte tahrifat olup olmadığını kontrol yükümlülüğü bankaların ağırlaştırılmış özen yükümlülüğünün ve basiretli iş adamı gibi davranma yükümlülüğünün bir gereğidir²⁴⁹.

Kanunda “sahte” ve “tahrif edilmiş çek” kavramından bahsedilse de bu kavramlar net bir biçimde tanımlanmamıştır. “Sahte” ve “tahrif edilmiş çek” ile kastedilenin ne olduğunu belirlemek, muhatap bankanın hukuki sorumluluğunun ve ödeme yükümlülüğünün tespiti açısından da son derece önemlidir²⁵⁰. Bu nedenle uygulama ve doktrin çekin sahteliği kavramını tanımlamaya çalışmış ve farklı şekillerde tanımlar oluşmuştur.

Bazı yazarlar çekin sahte olmasından anlaşılması gerekenin, çek üzerinde bulunan ve düzenleyene ait olduğu ileri sürülen imzanın gerçekte düzenleyene veya

²⁴⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 255.

²⁴⁷ Yargıtay; hamile yazılı çek üzerindeki cironun, senedi emre yazılı hale getirmediğini bu nedenle de bu şekildeki senetlerde ciro silsilesinin önemli olmadığına karar vermiştir. Aynı kararda çekten kaynaklanan alacağın teslim aracılığı ile hamile geçmiş olduğuna ve borçlunun, alacaklının yetkili hamili olmadığına dair itirazının yersiz olduğuna karar vermiştir. Y. 12. HD, 28.03.1995, E. 1995/1559, K. 1995/2668 [Erhan Günay, *Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil*, (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015), 42].

²⁴⁸ Reisoglu, *Çek 2011*, 169.

²⁴⁹ Y. 11. HD, 22.1.2007, E. 2005/13760, K. 2007/738, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 11.10.2021.

²⁵⁰ Bu konuda bkz. Kübra Betül Oruç, “Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu”. Konya Barosu Dergisi, 1 (1), 2022, 191-224; Sema Aydın, “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.1-2, 73-96.

yetkili temsilcisine ait olmaması halî²⁵¹ olarak kabul etmektedir. Bu görüşü savunanlar muhatap bankanın, TTK md. 801 uyarınca ciro zincirinde bulunan imzaların geçerliliğini araştırma yükümlülüğü bulunmadığını²⁵² bu nedenle de cirantaların imzalarının sahte olmasının çekin sahte olarak nitelendirilmesine sebebiyet vermeyeceğini kabul etmektedir (Ayrıca bkz. TTK md. 677). Bu görüşü destekleyen yazarlar TTK m.812'deki muhatap bankanın sorumluluğunu, TTK m.801 kapsamında ele alarak muhatap bankanın sorumluluğuna, çek üzerinde yer alan düzenleyenin imzasının düzenleyene ait olmamasından kaynaklı olarak gidilebileceğini kabul etmektedir.

Bizim de katıldığımız bu görüşe göre; muhatap bankanın TTK md.812'deki hukuki sorumluluğu, düzenleyen ile muhatap arasında gerçekleşmiş olan çek anlaşmasından kaynaklanmaktadır²⁵³. Muhatap banka, düzenleyen ile arasındaki çek anlaşması nedeniyle düzenleyenin imzasının olduğu bazı belgelere sahiptir. Bankanın bu belgelerdeki imza ile çekteki düzenleyenin imzasını karşılaştırarak düzenleyenin imzasının sahteliği olup olmadığını araştırması mümkündür²⁵⁴. Ancak muhatap bankanın elinde çekin cirantalarının imzalarının kıyaslanabileceği herhangi bir belge bulunmamaktadır²⁵⁵. Bu nedenle de muhatap bankaya cirantaların imzalarının sahteliğini araştırma yükümlülüğü getirmek basiretli bir şekilde davranmakla yükümlü olan muhatap banka için bile ağır ve hakkaniyete aykırı bir sorumluluk oluşturacaktır. Bu görüşü savunanların bir kısmı²⁵⁶ TTK md. 801 ile 812 arasında çelişki bulunduğunu ve muhatap bankanın cirantanın imzalarındaki sahteliği belirleyebilmesinin imkânsız olduğunu ifade ederek, muhatapın kusursuz sorumluluğunun imkansız olayları kapsamayacağını bu nedenle de TTK md.812 hükmünün sadece düzenleyenin imza veya beyanlarının sahte olması durumunda uygulanacağını kabul etmektedir.

Kanaatimizce kanun koyucu da bu doğrultuda TTK md. 801 hükmünü getirerek bankanın, cirantaların imzalarının geçerliliğini araştırmak zorunda olmadığını kaleme

²⁵¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 326.

²⁵² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 326.

²⁵³ Mehmet Türcan, Yargıtay Kararları Işığında Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, 2018), 122-127.

²⁵⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 326.

²⁵⁵ Benzer görüş için bkz. Domaniç, *Kıymetli Evrak*, 488.

²⁵⁶ Tekil, Müge, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, (İstanbul: Beta Basım, 1997) 79.

almıştır. Bu nedenle de TTK md.812'yi TTK md.801 ile birlikte yorumlayarak sahte çek kavramından düzenleyenin imzasının, düzenleyenin beyanlarının veya düzenleyenin imzası ile beyanlarının kendisine ait olmaması şeklinde bir anlam çıkarmak gerekmektedir. Bu bağlamda cirantaların imzalarının sahte olması halinde muhatap bankanın TTK kapsamında bir sorumluluğunun olmayacağını²⁵⁷, TTK md.812'de yer alan “sahte” çek kavramının ortaya çıkmayacağını kabul etmek yerinde olacaktır.

Çekin sahte olması kavramını daha geniş şekilde yorumlayan görüş ise; sahte çeki sadece düzenleyenin imzasındaki sahteliğin yol açmadığını, cirantaların imza ve beyanlarının sahteliğinin de çeki sahte kılacağını²⁵⁸ kabul etmektedir. TTK md.812'yi geniş yorumlayan yazarlar, düzenleyenin imzası dışında cirantaların imzasındaki sahtelik durumunu “zarar kıstası” çerçevesinde farklı olasılıklarla değerlendirmektedir²⁵⁹. Bir olasılığa göre; düzenleyen tarafından rızaen imzalanıp lehtara verilmiş ancak lehtarın rızası dışında elinden çıkıp kötüniyetli kimselerce lehtarın imzası taklit edilerek ciro yapılmış ise; lehtar çeki düzenleyene teslim etmedikçe veya TTK md.651 uyarınca çekin iptalini sağlamadıkça düzenleyenden aralarındaki temel ilişkiye dayanarak alacağını talep edemeyecektir. Bu sebeple de düzenleyenin mükerrer ödeme yapma durumu söz konusu olmayacak, düzenleyen zarar görmediğinden TTK md.812 uygulanamayacaktır. Lehtardan sonraki cirantaların imzalarının sahte olduğu bir diğer olasılıkta da çek kimin iradesi dışında elinde çıkarsa çıksın düzenleyenin zarar görme ihtimali olmadığından benzer şekilde TTK md.812 uygulanmayacaktır.

Bu görüşü savunan yazarlara göre; düzenleyen tarafından düzenlendikten sonra rızaen imzalanan çek henüz lehtara teslim edilmeden rızaen elden çıkmışsa ve lehtarın imzası taklit edilerek hamil konumuna gelen kişiye muhatap banka ödeme yaptıysa düzenleyenin zarar görme ihtimali ortaya çıkacaktır. Lehtar çeki teslim almadığından kambiyo alacaklısı konumunda olmayacak, bu nedenle de temel ilişkiye dayanarak düzenleyenden alacağını tahsil edebilecektir. Bu durumda düzenleyen, aynı borç için

²⁵⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 326; Müge Tekil, “Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu” (İstanbul: Beta Basım, 1997), 79.

²⁵⁸ Bozer, Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 398; İnan, *Çek Rizikolarından*, 119; Ekrem Törüner, “Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekarlık ve Çekte Tahrifat”, *Ankara Barosu Dergisi*, /1 (1980), 208-209.

²⁵⁹ İnan, *Çek Rizikolarından*, 120-121; Kalpsüz Erem ve Çelebican, 138-139; Ekrem Törüner, “Ticaret Yasamız Açısından”, 208.

gerçekte alacaklı olmayan hamil ile lehtara olmak üzere iki kere ödeme gerçekleştirilecektir. Düzenleyenin zararına bir işlem söz konusu olacağından muhatap bankanın TTK md.812 bağlamında lehtarın imzasının sahte olmasından kaynaklı hukuki sorumluluğu doğacaktır²⁶⁰.

Kanaatimizce doktrindeki bu tartışmaların ortaya çıkma nedeni TTK md.812'nin ilk kısmında sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmiş olmasından kaynaklı kimin zararının muhatap tarafından giderileceğinin net bir biçimde ifade edilmemiş olmasıdır. Ancak maddenin ikinci kısmı incelendiğinde muhatapın sorumluluğunun düzenleyenin kusurlu eylemlerinin varlığı halinde ortadan kalktığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda muhatap bankanın düzenleyenle arasındaki çek anlaşması sebebiyle düzenleyene karşı, ödenmesi için ibraz edilen çekin sahte veya tahrif edilmiş olup olmadığını kontrol yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁶¹. Bu nedenle meydana gelen düzenleyenin zararlarını TTK md.812 bağlamında karşılayabileceğini, sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyen muhatapın hamile (lehtara) karşı haksız fiil (TBK m. 49-76) hükümlerine göre kusurundan sorumlu olacağını kabul etmek kanaatimizce yerinde olacaktır²⁶².

Çekin sahte olması, muhatapın ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldıracak olsa da bu durum çekin geçerliliğini ve diğer imza sahiplerinin sorumluluğunu etkilemeyecektir²⁶³. Konu ile ilgili olarak TTK md. 677'de düzenlenen bu ilkeye "imzaların istiklali prensibi" adı verilmiştir²⁶⁴. Çekin sahte çıkması halinde hamil muhatap bankadan çek bedelini alamayacak olsa da imzaların istiklali prensibi gereğince diğer çek borçlularına başvurma hakkı saklıdır²⁶⁵.

Yetkisiz temsilci tarafından imzalanıp tedavüle çıkarılan çeklerin sahte olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrinde bazı yazarlar temsil yetkisi olmadan veya kendisine bu konuda yetki

²⁶⁰ İnan, *Çek Rizikolarından*, 121-122; Ekrem Törüner, "Ticaret Yasamız Açısından", 209.

²⁶¹ Öztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 251-252.

²⁶² Sefer Oğuz, "Muhatap Bankanın Çekten Doğan Hukuki Sorumlulukları", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/2 (2022), 388, <https://dergipark.ORGtr/en/download/article-file/2757178>

²⁶³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 328.

²⁶⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fırat Öztan, "Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi", *BATİDER*, 10/2 (1979).

²⁶⁵ Ayrıca bkz. Y. 12. HD, 07.12.2004, E. 2004/20680, K. 2004/25278 sayılı kararı. Kararda özetle, çekin geçerlilik şartlarında çek düzenleyenin imzası yeterli olup bu imzanın çeki düzenleyen kişiye ait olup olmadığının önemi olmadığı, çeki düzenleyenin imzasının sahte olması halinde çekin geçerliliğine etki etmediği, meşru hamilin cirantaya başvuru hakkını kaybetmeyeceği sonucuna varılmıştır. (karar metni için bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 131).

verilmeden bu yetkileri haizmiş gibi çek imzalayan yetkisiz temsilcinin düzenlendiği çekin, TTK md. 812’de bahsi geçen tarzda sahte bir çek olarak kabul edilmemesi gerektiğini savunur²⁶⁶. Bu görüşü kabul eden yazarlara göre; yetkisiz temsilcinin tanzim ettiği çekten TTK md. 818/1, c’nin atfıyla TTK md. 678 kapsamında yetkisiz temsilci veya vekilin bizzat sorumlu olması gerektiği²⁶⁷ kabul etmektedir.

Başka bir görüş ise; yetkisiz temsilciye ulaşıldığı durumlarda TTK md.678 uyarınca yetkisiz temsilcinin şahsi sorumluluğunun olacağını kabul etmektedir. Yetkisiz temsilcinin sorumluluğuna gidilmesi halinde bu kişilere ulaşılamaması halinde ne yapılması gerektiği hususunda TTK md. 678’de özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle de bu görüşü savunan yazarlar yetkisiz temsilciye ulaşılamadığı durumda TTK md. 812’ye göre sahte çekte ilişkin hükmün uygulanarak düzenleyenin zararının muhatap banka tarafından giderilmesi gerektiği görüşünü kabul etmiştir²⁶⁸. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre; düzenleyenin kendi rızası olmaksızın düzenlenmiş olan ve düzenleyenin hesabından karşılığı ödenmiş olan çekten düzenleyen hiçbir şekilde sorumlu olmayacaktır. İkili bir çözüm yöntemi getirerek her halükarda düzenleyenin sorumluluğunu kaldırmak için getirilen bu görüşün yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre ise temsil yetkisi bulunmayan kişi tarafından temsilci sıfatıyla düzenlenen çekin de sahte çek olduğunu kabul edilmektedir²⁶⁹. Bu görüş bağlamında yetkisiz temsilcinin düzenlediği çek, düzenleyenin rızasına dayanmadığından düzenleyen hesabından hamile ödeme yapılarak düzenleyenin zararına bir işlem gerçekleştiğinde bu zararın TTK md.812 uyarınca muhatap banka tarafından karşılanması gerekmektedir.

Çekte tahrifat ise, çek üzerinde bulunan zorunlu ve ihtiyari unsurların ilgililerin rızası olmaksızın değiştirilmesi durumudur²⁷⁰. Çek üzerindeki bedel, düzenlenme yeri ve tarihi, düzenleyenin ismi ve ödeme yeri gibi unsurların değiştirilmesi, silinmesi yada kazınması gibi durumlar çekin tahribata uğramasına örnek olarak verilebilir.

²⁶⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 398; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 366.

²⁶⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 398; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 366.

²⁶⁸ Ekrem Törüner, “Ticaret Yasamız Açısından”, 2010; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 398-399; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 366.

²⁶⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 326-327; Ekrem Törüner, “Ticaret Yasamız Açısından”, 210; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 398-399; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 366.

²⁷⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 328.

TTK md. 812'e göre sahte veya tahrif edilmiş çeklerin muhatap banka tarafından ödenmesi halinde oluşacak zararın tazmini de muhatap bankaya yüklenmiştir²⁷¹. Burada meydana gelecek zarar düzenleyenin çek hesabında bulunan paranın düzenleyenin borçlu olmayan bir kişiye ödenmesi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi düzenleyenin hesabına borç olarak yazılması şeklinde de karşımıza çıkabilecektir. Hangi şekilde zarar meydana gelirse gelsin düzenleyenin zararını muhatap banka üstlenmek zorunda kalacaktır. Bu maddeye göre asıl sorumluluk muhatap bankaya yükletilmiş olmasına rağmen maddenin devamında düzenleyenin de bazı hallerde sorumlu olabileceği ifadesine yer verildiği görülmektedir. İlgili maddede sorumluluğa ilişkin olarak düzenleyenin çek defterini iyi saklamamış olması nedeniyle kaybetmesi halinde duruma göre muhatap bankanın sorumluluğunun kalkabileceği düzenlenmiştir. Ancak düzenleyenin kusurunun bulunması, muhatap bankanın tazmin yükümlülüğünü her zaman tamamen ortadan kaldırmayacaktır. Düzenleyenin kusuru oranında muhatap bankanın tazmin sorumluluğu ortadan kalkacaktır²⁷².

Muhatabın yukarıda beyan edilen sorumluluğunun türünün ne olduğu hususu üzerinde de durulması gerekmektedir. Muhatap bankanın, zararı tazmin kapsamındaki sorumluluğu kanunen öngörülmüş olan objektif bir sorumluluktur²⁷³. Bu nedenle düzenleyene kusur atfedilemeyecek durumlarda muhatap banka tarafından meydana gelen zararda kusuru olmadığını ispatlaması halinde dahi sahte veya tahrif edilmiş çekin ödenmesinden kaynaklanan zarardan sorumlu olacaktır²⁷⁴. Düzenleyenin kusurunun bulunması halinde muhatap banka düzenleyenin kusuru oranında sorumluluktan kurtulacaktır²⁷⁵.

TTK md. 812'de yer alan sahte veya tahrif edilmiş çeklerden sorumluluğa ilişkin düzenleme, emredici nitelikte değildir. Çek anlaşması ile bu maddeye aykırı düzenlemeler yapılarak bankanın kusurunun olmaması halinde sahte veya tahrif edilmiş

²⁷¹ Y. 11. HD, 12.07.2011, E. 2009/13610, K. 2011/8722 (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 368).

²⁷² Reisoğlu, *Çek 2011*, 312.

²⁷³ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 367.

²⁷⁴ Reisoğlu, *Çek 2011*, 311; Bu konuya ilişkin Yüksek mahkeme; kanundaki bahsi geçen sorumluluk türünün banka için kusursuz ve kanundan kaynaklandığına ve taraflardan hiçbirisi kusurlu olmasa dahi bankanın sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeme sorumluluğunun devam ettiğine karar verilmiştir.Y. 11. HD, 19.04.2001, E. 2001/1590, K. 2001/3376 (Reisoğlu, *Çek 2011*, 311).

²⁷⁵ Y.11. HD, 18.06.1991, E. 1991/9199, K. 1991/4147 (Eriş, *Çek*, 158).

eke muhatapın ödeme yapmasından kaynaklı olan sorumluluğun düzenleyene ait olacağı kararlařtırılabilir²⁷⁶.

Uygulamada muhatap banka tarafından hesap sahiplerine imzalatılan ek taahhtnamelerinde hesap sahiplerinin sahte veya tahrif edilmiş olan çekten doğan sorumluluğun kendilerine ait olacağına ilişkin kabul ve taahhütlere yer verilmektedir. Her ne kadar böyle bir düzenleme geçerli olsa da muhatap bankanın ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin düzenlemeler TBK md. 115/1'e göre hükümsüz olması sebebiyle geçerli olmayacaktır. Nitekim TBK md.115/1'de ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan sorumsuzluk anlaşmalarının baştan itibaren geçerli olmayacağı kaleme alınmış olup, uzmanlığı gerektiren meslek sahipleri ile yetkili makamların izni ile mesleği icra eden kuruluşların hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşmaların dahi geçersiz olduğunu kabul etmiştir. ekte muhatap olarak gösterilebilen bankalar, Türkiye'de imtiyaz ile iş görebilen kurumlar olduğundan hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşmalar TBK md.115/2 uyarınca geçersiz olacaktır²⁷⁷. Ayrıca bankalar, düzenleyen ile sırf ek anlaşması yapmak amacıyla sorumsuzluk anlaşmasını dayatarak düzenleyen ile arasında sorumsuzluk anlaşması yapıyorsa bu durumda düzenleyenin iradesinin sakatlanması söz konusu olabilecek ve TBK genel hükümleri uyarınca sorumsuzluk anlaşmasının geçerliliğini değerlendirmek gerekecektir. Nitekim kanaatimizce ek anlaşması yapabilmek için sorumsuzluk anlaşması yapmayı bir şart olarak düzenleyen önüne sunmak açıkça TMK md.2 kapsamında hakkın kötüye kullanımı olarak değerlendirilebilecektir.

2.3. İbraz Edilen ekin Karşılığının Kısmen veya Tamamen Bulunmaması Sebebiyle denmemesi

Hukuken geçerli bir çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde muhatap banka, ek hesabında çekin karşılığının bulunması durumunda ek bedelini yetkili hamile ödemekle yükümlüdür. Ancak bazı hallerde ek bedeli, tamamen veya kısmen hesapta bulunmadığından ödeme yapılamaması da ihtimal dhilindedir. Bu durumda

²⁷⁶ ztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 252; Bilgili ve Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 174; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 360 vd.; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 372.

²⁷⁷ Reisoğlu, *ek 2011*, 316; ztan, *Kıymetli Evrak 2021*, 252; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 402; Y. 4. HD, 10.05.2016, E.2015/15817, K. 2016/6449, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.1.2020.

hamilin hukuki veya cezai imkânlarla sahip olduğu görülecektir. Çalışmamızın alt başlıklarında öncelikle çek hesabında çek bedelinin kısmen veya tamamen mevcut olmaması halleri irdelenecek ardından ödenmeme halinin nasıl tespit edileceği açıklanacaktır.

2.3.1. Çekle İşleyen Hesapta Yeterli Karşılığın Kısmen veya Tamamen Mevcut Olmaması

TTK md. 783'e göre, muhatap bankaya ibraz edilen çekin ödenebilmesi için öncelikle, muhatap banka ile düzenleyen arasında çek anlaşmasının bulunması ve çek anlaşmasına konu olan düzenleyene ait hesapta karşılığının bulunması gerekmektedir.

Muhatap bankada, düzenleyenin çekle işleyen hesabı iki türlü olabilir. Bunlar alacaklı olduğu cari hesabı ve borçlu olduğu cari hesabı şeklinde açılabilir. Alacaklı cari hesabında, düzenleyen bankaya yatırmış olduğu parayı banka ile yaptığı anlaşma hükümlerine göre çekebilir. Bu türden hesaplarda düzenleyen, düzenlediği çeklerin hesaba yatırdığı paradan ödenmesini banka ile yaptığı sözleşme hükümlerine göre kararlaştırarak bu hesabı çekle işleyen hesap haline getirmektedir²⁷⁸.

Borçlu cari hesabı ise, bankanın belirli bir limite kadar devamlı olarak kredi vermeyi taahhüt ettiği hesap türüdür. Düzenleyenin, bu kredi limiti sınırları dahilinde düzenleyeceği çeklerin ödenmesinde bu hesabın kullanılması hususunda muhatap banka ile anlaşması halinde borçlu cari hesabı, çekle işleyen hesap haline gelmektedir²⁷⁹.

Düzenlenen çekin karşılıksız olarak nitelendirilebilmesi için, çekle işleyen hesapta yeterli karşılığın kısmen veya tamamen bulunmaması sebebiyle ödenememiş olması gerekmektedir (Çek K. md. 3/2 ve md. 5). Karşılıksız sonucu doğması bakımından önemli olan çekin “ibraz edildiği anda” hesapta karşılığının olmamasıdır. Ancak, ileri düzenleme tarihli çeklerde üzerinde yazılı ibraz tarihinden önce çek muhataba ibraz edildiğinde, o anda hesapta karşılığın olmaması karşılıksızlık durumunu oluşturmaz²⁸⁰.

Çekin ibraz edildiği anda, çekle işleyen hesapta karşılığı olmasına rağmen muhatap banka tarafından ödemediği kaçınılmazı halinde muhatap bankanın hukuki

²⁷⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 338-339.

²⁷⁹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 438.

²⁸⁰ Bkz. yukarıda “2.2.1.2.” başlıkta yer alan açıklamalar.

sorumluluğu doğacaktır. Bankanın ödeme yapmaması halinde muhatabın sorumluluğunun tespitinde farklı görüşler bulunmaktadır²⁸¹. Bizim de kabul ettiğimiz bir görüşe göre, muhatap ile hamil arasında TTK md. 695/2 ve ÇekK'nın md. 4 hükmü gereği kanuni borç ilişkisinin kurulduğunun kabulü gerekir. Bu nedenle bu görüşe göre, muhatabın borca aykırı davranıp çek bedelinin hesapta bulunmasına rağmen ödemedi kaçınması halinde sözleşmeye aykırılık hükümlerinin kıyasen uygulanması gerekir ve bu halde hamil, muhatap bankaya karşı ifa davası açabilmelidir²⁸². Bir diğer görüşe göre ise, hamilin, muhatap bankanın hesapta karşılık olduğu halde ödeme yapmaması durumunda haksız fiil sebebiyle oluşan zararının tazminini talep edebileceği kabul edilmiştir²⁸³. Bu görüşün gerekçesi olarak ÇekK md. 3'de yer alan muhatabın hamile ödeme yapması yükümlülüğüne ilişkin hükmün emredici nitelikte olduğu kabul edilmiştir²⁸⁴.

Karşılığı bulunan çek bedelinin veya garanti miktarının muhatap tarafından haklı gerekçe olmaksızın hamile ödenmemesi halinde; ödeme yapmakta geciken muhatap, her geçen gün için hamile binde üç gecikme cezası ödemekle yükümlüdür (ÇekK md. 3/7,c.1). Kanun'da karşılığı bulunan çek bedelinin ödenmemesi aynı zamanda bir suç olarak düzenlenmiş olup, suçu işleyen banka görevlisine bir yıla kadar hapis cezası uygulanacağı da öngörülmüştür (ÇekK md. 7/5).

2.3.2. Çekin Ödenmesinin Düzenleyenin İradesi Dışındaki Sebeplerle Durdurulması

Bazı durumlarda çekle işleyen cari hesapta çek bedelini karşılayacak tutarda yeterli meblağ bulunmasına rağmen muhatap banka tarafından çek bedeli ödenememektedir. Çekle işleyen hesap üzerinde ihtiyati tedbir veya haczin bulunması, hesaptaki karşılığın üçüncü kişi veya banka lehine rehnedilmiş olması, TTK md. 757'ye

²⁸¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 298.

²⁸² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 298-299; Narbay, *Çekten Cayma*, 23-24; Yargıtay 11. HD, 07.11.2013, E. 2013/3129, K. 2013/19948, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.11.2022.

²⁸³ Tekil, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, 41; Y. 11. HD, 15.02.2002, E. 2002/01-1052, K. 2002/1243 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 299), Bu görüşü kabul etmeyen haksız fiil hükümlerine başvurmayla ilişkin görüşün çok zorlama olduğunu kabul eden görüş için bkz. Mertol Can, "Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukukî Durumu", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2/2 (1998), 13, <https://dergipark.ORGtr/>, E.T.03.04.2023.

²⁸⁴ Tekil, *Çekte Muhatap*, 41.

göre mahkeme tarafından ödeme yasağı kararı verilmesi gibi durumlarda muhatap banka çek bedelini hesapta karşılık olmasına rağmen ödeyemeyecektir²⁸⁵.

2.4. Çekin Ödenmeme Halinin Usulüne Uygun Olarak Tespiti

Çekin karşılıksız bir çek vasfında olabilmesi için, çek ibraz edildiğinde hesapta karşılığının bulunmadığının usulünce tespiti gerekir²⁸⁶. Yetkili hamilin, çeki süresi içerisinde bankaya ibraz etmemesi halinde, muhatap bankanın ibraz süresinin geçmesi sebebiyle karşılık bulunsa da ödeme yükümlülüğü olmadığı gibi, karşılıksız çek düzenleme suçu da oluşmayacaktır²⁸⁷. Dolayısıyla süresi içerisinde ibraz edilmeyen bir çek hakkında ÇekK md. 5/1 hükmüne göre karşılıksız çek düzenleme suçunun cezai ve hukuki herhangi bir yaptırımını uygulanmayacaktır²⁸⁸. Öte yandan suçun oluşabilmesi çekin karşılığının olmadığına tespit edilmesi gerekir. Bu tespitin yapılmadığı durumlarda karşılıksız çek düzenleme suçu oluşmayacaktır²⁸⁹. Doktrinde bir görüş²⁹⁰ çekin karşılıksız çıktığına ilişkin tespitin mutlaka bankalar tarafından yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Bu görüşe göre karşılıksızdır şerhinin hamil, keşideci, noter tarafından yazılmış olması durumunda “karşılıksız çek” tespitin yapılması kabul edilir. Başka bir görüşe göre ise²⁹¹; çekin karşılıksız çıktığının tespitin mutlaka bankalarca yapılmasının gerekli olmadığı, TTK md.808’de yer alan üç yoldan biri ile de yapılabileceği savunulmaktadır. Kanaatimizce ÇekK md.5/1 uyarınca süresi içinde ibraz edilen çek ile ilgili olarak “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesi” halinden bahsedildiği, mutlaka banka tarafından karşılıksız çıkmasının tespitin yapılmasının zorunlu tutulmamış olması nedeniyle TTK md.808’de yer alan yollar kullanılarak da çekin karşılığının olmadığına tespiti yapılabilir. Ancak kanaatimizce TTK md.808 sınırlı sayım ilkesine sahip olduğundan bu yollar dışında başka bir şekilde çekin karşılıksız çıktığının tespitin yapılması uygulamada ucu açık ve kötü niyetli uygulamalara yol açabilecektir ve mümkün değildir.

²⁸⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 438 vd.

²⁸⁶ Alternatif tespit yöntemleri için bkz. “3.1.1.2.”.

²⁸⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 291.

²⁸⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 291.

²⁸⁹ İzzet Özgenç, *Çek Kanunu*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 114 vd.

²⁹⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 394-395.

²⁹¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 274.

Hamilin karşılıksızdır işleminin süresinde tespitini sağlaması; karşılıksız çek düzenleme suçunun oluşması bakımından önemli olduğu gibi düzenleyen ve diğer müracaat borçlularına başvuru açısından da önem arz eder. Karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağı Çek Kanunu md. 3/4’de düzenlenmiştir.

Karşılıksızdır işlemi hamilin talebi üzerine yapılmaktadır. ÇekK md. 3’e göre muhatap banka, çekin ibraz edildiği tarihi çekin arkasına yazdıktan sonra karşılıksızdır işlemi yapmadan önce hamile karşılıksızdır işlemi yapılmasını isteyip istemediğini sormakla yükümlüdür. Hamil isterse, karşılıksızdır işlemi yapılmamasını ve sadece ibraz tarihinin yazılmasını isteyebileceği gibi ibraz tarihini çekin arkasına yazılmamasını istemesi ve çeki geri alması da mümkündür²⁹².

ÇekK md. 3/4’ e göre karşılıksızdır işlemi, çekin arka yüzüne ödeme için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödenen miktar, ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan miktar ve çeki ibraz edenin kişinin adı ve soyadı yazılarak yapılmaktadır. Karşılıksızdır işlemi, bankaya ibraz eden hamilin imzalaması şartıyla düzenlenmektedir. Hamilin imzalamaktan çekinmesi halinde karşılıksızdır işlemi yapılamayacaktır.

Çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması bakımından birden fazla alternatif durum üzerinde değerlendirme yapmak gerekir. Örneğin kısmi karşılığı bulunan çekin hamil tarafından kabul ihtimallerine göre karşılıksızdır işleminin uygulanma prosedürü de değişecektir. Çek hesabında karşılığın hiç bulunmaması ve yetkili hamilin muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutarı kabul etmesi halinde banka tarafından ödenen bu miktar çek bedelinden düşülerek kalan tutar için karşılıksızdır işlemi yapılacaktır (ÇekK md. 5 ve md. 3/2). İbraz tarihi ve ödememe günü ile ödememe nedeni çek üzerine banka tarafından yazılacak ve çek üzerine hamilin imzası da alınarak çek hamiline geri verilecek; ön ve arka yüzünün fotokopisi ise banka tarafından saklanacaktır.

Çek hesabında kısmi karşılığın bulunması durumunda ise, muhatap bankanın her çek yaprağı için kanuni ödemekle yükümlü olduğu kanuni tutar dâhil, hamil tarafından bu kısmi ödemenin kabul edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle zorunlu olduğu miktar çek bedelinin tamamından düşülerek kalan kısım için karşılıksızdır işlemi

²⁹² Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 448-449.

yapılacaktır (ÇekK md. 3/2). Çekin arka yüzüne ibraz tarihi ve ödememe nedeni yazılacak ve çek hamiline geri verilecek; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanacaktır (ÇekK md. 3/5).

Çek hesabında kısmi karşılığın bulunması halinde ve muhatabın kanunen ödemekle zorunlu olduğu miktarı hamilin kabul etmesi halinde ise, çek bedelinin kısmi karşılık ve banka tarafından ödenen kısmı haricindeki geriye kalan kısmı için karşılıksızdır işlemi yapılacaktır. Bu durumda çek aslı muhatap bankada kalacak ve çekin ön ve arka yüzünün onaylı hali ücretsiz olarak hamile verilecektir (ÇekK md. 3/6). Hamil elindeki evrakla icra dairesi ve icra mahkemelerine başvurabilecektir. Mahkeme ve icra müdürlüğünün istemi halinde ise çekin aslı bu mercilere gönderilecektir (ÇekK md. 3/6). Karşılığı kısmen ödenen çek, ödenen tutar kadar makbuz hükmünde olup bu çekin tekrar ibraz edilmesi yahut ciro edilmesi mümkün değildir²⁹³.

Çek hesabında kısmi karşılığın bulunması halinde; hamilin, kısmi karşılığı kabul ederek muhatabın kanunen ödemekle zorunlu olduğu miktarı kabul etmemesi durumunda ne yapılacağı Kanun'da açıkça belirtilmemiştir. TTK md.818'in atfıyla TTK md.709 uyarınca hamilin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği açıktır. Hamilin kısmi ödemeyi reddetmesi durumunda kanunda açık bir düzenleme yer almasa da TTK md.725 uyarınca başvuru hakkından bahsedebilmek için çek bedelinin ödenmemiş olma şartı yer aldığından öğretide hamilin reddettiği kısım için başvuru hakkını yitireceği kabul edilmektedir²⁹⁴.

Karşılıksız çıkan çek hakkında çek yaprağı başına bankanın ödemekle zorunlu olduğu miktar ÇekK md. 3/3'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre karşılığı bulunmayan veya kısmen karşılığı bulunan çeklerde muhatap banka belirli bir bedeli ödemekle yükümlüdür. Bankanın bu bedeli ödeme zorunluluğu çek hesabının sahibine çek defteri verilmesiyle kurulmaktadır ve geri dönülemeyecek bir yükümlülüktür. Basılan her bir çek yaprağı muhatap banka ile çek hesabı sahibi arasında çek yapraklarının verildiği an

²⁹³ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 441.

²⁹⁴ Bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 224.

geri dönülemez nitelikte gayri nakdi kredi ilişkisi doğduğu kabul edilmektedir²⁹⁵ Çek sahibi veya muhatap banka bu kredi sözleşmesinin feshini isteyemeyecek, muhatap bankanın her bir çek yaprağı için ödemekle yükümlü olduğu kısımdan vazgeçilemeyecektir.

Muhatap bankaların ödemek zorunda olduğu bu meblağ, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenen fiyat endekslerinin yıllık değişimleri dikkate alınarak TCMB tarafından her yıl Ocak ayında tespit edilerek Resmi Gazete’de yayımlanır²⁹⁶.

Bankaların ödemekle yükümlü olduğu bu meblağa ilişkin sorumlulukları, çekin ön sayfasındaki basım tarihinden itibaren beş yıl geçmekle ortadan kalkar (ÇekK md. 3/9). Banka karşılığı bulunmayan bir çek için karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü altındadır. Bunun yapılmamış olması, bankanın hukuki sorumluluğuna sebebiyet vereceği gibi, hamilin talebi üzerine çekin arka yüzüne karşılıksızdır kaydını yazmayan banka görevlisi, şikâyet edilmesi halinde bir yıla kadar hapis cezası ile de cezalandırılacaktır (ÇekK md. 3/7).

2.5. Karşılığı Bulunmayan Çekin Muhatap Banka Tarafından Ödenmesi Halinde Yapılan Ödemenin Sonuçları

Muhatap bankanın, kendisine ibraz edilen ancak kısmen veya tamamen karşılığını bulunmayan çekin bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu ve çekin kısmi karşılığı dışındaki kalan miktarını, hamile ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak muhatap banka ihtiyari olarak müşterisinin, karşılıksız çekten kaynaklı olarak hukuki ve cezai yaptırımlarla karşılaşmaması için çekin bedelini ödeyebilir. Aşağıdaki alt başlıklarda çeşitli olasılıklara göre bankanın yapacağı ödeme ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

2.5.1. Karşılığı Bulunmayan Çekin Banka Tarafından Hataen Ödenmesi ve Sonuçları

Çek bedelinin karşılığı bulunmamasına rağmen ibraz eden hamile hataen banka tarafından bir ödeme yapılmış olabilir. Bu durumda banka, çekle işleyen hesapta çek

²⁹⁵ Sefer Oğuz, Ertan Demirkapı ve H. Aydın Okuyan, “Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12/2 (2017), 186, <https://dergipark.org.tr/E.T.10.03.2023>.

²⁹⁶ RG 28.1.2023, 32087. Resmi Gazete’de yayınlanarak uygulamaya giren bu miktar 2023 yılı için “altı bin Türk Lirası” olarak belirlenmiştir.

bedelinin bulunmadığını bilmemektedir. Muhatap bankanın bu şekilde hataen ödemesi durumunda da yapılan ödeme hukuken geçerli bir ödemedir ve geçerli ödemenin tüm sonuçlarını doğuracaktır²⁹⁷. Bu durumda hamilin, düzenleyene ve cirantalara başvuru hakkı sona ermiş olacaktır.

Muhatap bankanın hataen ödemiş olduğu bu çek dolayısıyla ödediği çek bedelini hamilden veyahut düzenleyenden talep edilip edilemeyeceği ise ayrıca değerlendirilmelidir.

Reisoğlu'na göre; çek bedelinin hataen ödenmesi durumunda muhatap banka söz konusu tutarı hamilden TBK'nın sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre isteyebilir²⁹⁸. Yazara göre; bu ödeme hamilin uhdesine giren bedel kadar malvarlığında artışa sebep olmuş ve bu artış muhatap bankanın fakirleşmesine yol açtığından ve bu artış sonucu meydana gelen zenginleşmenin geçerli bir nedeni de olmadığından, hamilin bu bedeli TBK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre muhataba iade etmesi gerekmektedir²⁹⁹.

TBK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanabilmesi için hamilin aktifinde meydana gelen artışın haklı nedene dayanmaması gerekmektedir³⁰⁰. Karşılığı olmayan çekin banka tarafından hataen hamile ödenmesi durumunda bankanın fakirleşmesinin haklı bir sebep olmaksızın meydana geldiğinde şüphe bulunmamaktadır. Ancak haklı sebep olmaksızın banka fakirleşmiş olsa da hamilin ödemeyi alması hali haklı bir sebebe dayanmaktadır. Bu sebeple karşılığı bulunmayan çekin hataen banka tarafından ödenmesi halinde bankanın ödenen parayı sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca hamilden geri istemesi mümkün değildir³⁰¹.

Çek bedelinin hataen ödenmesi halinde banka, uğradığı zararın tazmini için düzenleyene başvurabilecektir³⁰². Banka, zararını çek anlaşması hükümlerine göre

²⁹⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 322.

²⁹⁸ Reisoğlu, *Çek 2011*, 277.

²⁹⁹ Reisoğlu, *Çek 2011*, 277.

³⁰⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. II*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 329; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 898; Rona Serozan, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt*, (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2016), 309-311.

³⁰¹ Sevilay Uzunallı ve Ali Haydar Yıldırım, *Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Seçkin, 2017), 117-118; Nurkut İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981), 76.

³⁰² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 331-332.

ticari işlerdeki temerrüt faizi oranını da uygulayarak talep edebilecektir³⁰³. Zarar çek anlaşması hükümlerine göre tazmin edilebileceği gibi, düzenleyen lehine açılan kredi sözleşmesi (TBK md. 386 vd.), vekaletsiz iş görme (TBK md. 526 vd.), havale (TBK md. 555 vd.) ya da en azından sebepsiz zenginleşme (TBK md. 77 vd.) hükümleri kapsamında zararın giderilmesinin istenebilmesi mümkündür³⁰⁴. Somut olayın özelliklerine göre muhatap bankanın düzenleyene başvururken kullanacağı hükümlerin de değişeceği görüşündeyiz. Ancak hataen ödenen karşılığı bulunmayan çek bedelini muhatap banka, düzenleyenden öncelikle aralarındaki çek anlaşmasına dayanarak talep edebilecektir. Çek anlaşması olmaksızın düzenleyene çek defteri verilmesi ve muhatap bankanın düzenleyen lehine bir çek hesabı açması halinde taraflar arasında zımni olarak çek anlaşmasının varlığından bahsedilecektir. Bu nedenle muhatap bankanın çek anlaşmasına dayanarak talepte bulunması uygulamada sorunları çözecektir. Ayrıca çekin uygulamada kredi aracı olarak kullanılmasıyla muhatap bankanın düzenleyene öncelikle çek anlaşması ve kredi sözleşmesine dayanarak talepte bulunması yerinde olacaktır.

2.5.2. Karşılığı Bulunmayan Çekin Banka Tarafından Bilinçli Olarak Ödenmesi ve Sonuçları

Banka, çekle işleyen hesapta çek bedeline yetecek miktarın olmadığını bilmesine rağmen yine de çek bedelini ödeyebilir. Bankanın isteyerek yapmış olduğu bu ödeme geçerli bir ödeme niteliğindedir. Banka bu ihtimalde yapmış olduğu ödemeden kaynaklı alacağını hamilden geri isteyemeyecektir.

Banka, ödenen bu bedelden kaynaklı alacağının tazminini çeki düzenleyenden talep edebilecektir. Muhatap bankanın, kambiyo ilişkisinin tarafı olmaması sebebiyle yapmış olduğu ödemeden kaynaklanan alacağını kambiyo ilişkisine dayanarak talep etmesi mümkün olmamaktadır. Bankanın alacağını düzenleyenden hangi hükümlere göre talep edebileceğini düzenleyen ile aralarındaki ilişkinin borçlu veya alacaklı cari hesabı olmasına göre değişecektir.

³⁰³ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 409.

³⁰⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 323-324; Reisoğlu, *Çek 2011*, 279 vd.

2.5.2.1. Banka ile Düzenleyen Arasında Borçlu Cari Hesabı İlişkisi Varsa

Banka ile düzenleyen arasında borçlu cari hesabı ilişkisinin bulunması durumunda karşılığı bulunmayan çekin banka tarafından ödenmesi halinde muhatap bankanın, düzenleyenden ödenen miktarı talep etme hakkı, kaynağını mevcut kredi açma sözleşmesi hükümlerinden almaktadır. Talep hakkının kapsamı ise, banka ile çek sahibi arasındaki kredi açma sözleşmesinin hükümlerine göre belirlenir³⁰⁵.

Düzenleyenin, hesapta karşılığı olmamasına rağmen çek düzenleyerek lehtara vermesi halinde, bankaya borçlu cari hesabında öngörülen kredi limitinin yükseltilmesi konusunda öneride bulunmuş olur. Bankanın çek ile işleyen hesapta çek bedeli bulunmamasına rağmen çek üzerinde yer alan meblağı ödemesi ise, düzenleyenin bu önerisinin örtülü olarak kabulü anlamına gelmektedir³⁰⁶. Örtülü kabulden sonra banka ile düzenleyen arasında bulunan kredi açma sözleşmesinin kredi limitine ilişkin maddesi örtülü olarak değiştirilmiş olacaktır³⁰⁷.

TTK md. 89/2'ye göre cari hesap sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması gerekir. Düzenleyenin; söz konusu sözleşmenin değiştirilmesinin yazılı şekilde yapılması gerektiği, aralarında yapılan tadilin bu şekilde yapılmaması sebebiyle geçersizliği yönünde itirazları kabul edilebilir değildir³⁰⁸. Çünkü şekle uymamayı düzenleyen karşılığı olmamasına rağmen çek düzenleyerek zımni olarak önerdikten sonra şekle uyulmadığı gerekçesiyle muhatapın ödemeyi kendisinden talep ettiğinde sözleşmenin geçersizliğini iddia ederek ödeme yapmaktan kaçınması TMK md. 2/2'ye göre hakkın kötüye kullanılmasıdır³⁰⁹.

2.5.2.2. Banka ile Düzenleyen Arasında Alacaklı Cari Hesabı İlişkisi Varsa

Banka ile düzenleyen arasında alacaklı cari hesabı ilişkisinin olduğu hallerde, müşterisi olan düzenleyenin karşılıksız çekini ödeyen bankanın vekaletsiz iş gören

³⁰⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 411.

³⁰⁶ Reisoğlu, *Çek 2011*, 277; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 411.

³⁰⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 411.

³⁰⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 411.

³⁰⁹ Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt I*, (İstanbul: Filiz Kitapevi, 2017), 327; Bu konuda YİBGK, 30.09.1988, E.1987/2, K.1988/2, Y.14.HD, 06.07.2005, E.2005/5514, K.2005/6897, Y. 13. HD, 13.04.1995, E. 1995/3568, K. 1995/3733; Y. 1.HD, 24.05.2005, E. 2005/4876, K. 2005/6406 <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, E.T. 4.04.2023.

durumunda olduğu kabul edilecektir³¹⁰. Banka tüzel kişi tacir olması ve karşılıksız çeki ödemesinin ticari işletmesiyle ilgili olması sebebiyle bankanın bu talebini TBK md. 526'ya göre değil de daha özel nitelik taşıyan TTK md. 20'ye dayandırması yerinde olacaktır³¹¹. TTK md. 20'de yer alan “gider” açıklaması bu haliyle bankanın ödediği karşılıksız çek bedelini de kapsar. Bu durumda da yine banka açısından işlem kredi açma işlemi olduğundan banka ödediği tutara karşılık düzenleyenden kredi işlemleri için uyguladığı temerrüt faizini de talep edebilecektir³¹².

Bankanın bu gibi talep hakkı, somut olaya göre değişecek olup, banka ayrıca karşılığı olmamasına rağmen ödediği çek miktarını müşterisi düzenleyenden TBK md. 555 vd. maddelerinde kabul edilen havale hükümlerine göre de talep edebilecektir³¹³. Banka havale hükümlerine göre ödediği bedeli talep ederken çeki bir makbuz gibi kullanabilecektir³¹⁴.

Bankanın, çekle işleyen hesapta yeterli karşılığın bulunmamasına rağmen çek bedelini bilinçli olarak ödemesi ihtimalinde, ödediği çek bedelinin iadesini düzenleyenden talep etmesine rağmen düzenleyen tarafından bedelin ödenmemesi halinde, TBK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmüne dayanarak düzenleyene başvuramayacaktır³¹⁵. Çünkü sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurulabilmesi için başka hukuki nedenlere başvuru imkanının bulunmaması gerekmektedir³¹⁶.

³¹⁰ Reisoğlu, *Çek 2011*, 281; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 412. Ömer Naneli, “Türk Hukukunda Mevduat Hesabı Üzerine Çek Keşide Edilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sayı. 12, 2018.

³¹¹ Sabih Arkan ve Celal Göle, “Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı”, *BATİDER*, 12/2-3 (1984), 57.

³¹² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 413; Reisoğlu, *Çek 2011*, 281; Arkan ve Göle, “Talep Hakkı”, 59.

³¹³ Reisoğlu, *Çek 2011*, 280.

³¹⁴ Reisoğlu, *Çek 2011*, 280.

³¹⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 413; Banka bu talep hakkını, kredilere uygulanan faizle birlikte ileri sürebileceğine ilişkin olarak bkz. Y. 11. HD, 01.05.1995, E. 1195/3008, K. 1995/3892 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 325).

³¹⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 413. Sebepsiz zenginleşme talebinin sözleşme talebine göre tali nitelikte olduğuna dair bir YHGK kararının ayrıntılı değerlendirilmesi için bkz. Barış Demirsatan, “Türk Borçlar Kanunu'nun 78. Maddesinin Uygulama Alanına İlişkin Olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 14.3.2012 Tarih ve E. 2011/13-748 K. 2012/140 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c. 71, s.2, 2014, 563-576.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ ÇIKMASININ HUKUKİ YAPTIRIMLARI

Çekin muhatap bankaya ibraz edildikten sonra hakkında karşılıksızdır işlemi yapılması halinde hamilin çek borçlularına karşı ileri sürebileceği bir takım hukuki yaptırımlar söz konusudur. Bu bölüm altında ayrıntılı şekilde çekin karşılıksız çıkmasının hukuki yaptırımları üzerinde durulacaktır.

3.1. Karşılıksız Çek Düzenlemenin Hukuki Yaptırımları

Çekin ibrazından sonra karşılığının bulunmaması durumunda, hamilin, çekin karşılığının olmaması sebebiyle; düzenleyen, lehtar, ciranta ve avaliste başvuru hakkı mevcuttur³¹⁷. Söz konusu kişilere “müracaat borçluları” denilmektedir. Hamilin muhatap bankaya başvuru hakkı ise bulunmamaktadır. Müracaat borçlularına karşı hukuki yollara başvurulabilmesi için bazı şartların yerine getirilmiş olması lazımdır. Aşağıdaki alt başlıklar bu minvalde oluşturulmuştur.

3.1.1. Çek Bedelinin Ödenmemesi ve Tespit Ettirilmesi

3.1.1.1. Çek Bedelinin Ödenmemesi

Hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için muhatap bankaya ibraz edilen çekin tamamen veya kısmen ödenmemiş olması gerekmektedir (Bkz. TTK md. 808). Müracaat borçlularına başvuru için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekir. Çalışmamızın bu bölümünde hamilin müracaat borçlularına başvurabilmesi için gerekli olan şartları mahsup çekleri ile mahsup çeki dışındaki alelade çekler açısından açıklamaya çalışacağız.

³¹⁷ Yavuz Süphandağ, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Bilge Yayınevi, 2013), 40.

Mahsup çeki; düzenleyen veya hamilin çekin ön yüzüne hesaba geçirilecektir kaydının veya buna benzer bir ibareyi yazarak çekin nakden ödenmesini yasakladığı çeklerdir³¹⁸ (TTK md.805). Bu çeklere “hesaba geçirilmek üzere düzenlenen çek” de denilmektedir³¹⁹. Bu şekilde düzenlenen çekler muhatap tarafından ancak alacak kaydı, takas, hesap nakli yoluyla kayden ödenir. Mahsup çeklerinde hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için TTK md.807’e göre; muhatap bankanın çek bedelini hesaba geçirmekten kaçınması veya takas odasının bu çekin hamilinin borçlarına mahsup edilme kabiliyetine haiz olmadığını tespit etmesi gerekir. Ayrıca mahsup çeklerinin hamili TTK md. 806’ya göre muhatap bankanın iflas etmesi, ödemelerini tatil etmiş olması ya da aleyhine yapılan icra takibinin semeresiz kalması hallerinde de müracaat hakkını kullanabilecektir.

TTK md.805’e göre üzerinde “hesaba geçirilecektir” kaydı içermeyen alelade çeklerde ise hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için çekin ödenmemesi gerekir. Çek bedelinin, hangi biçim ve saikle olursa olsun muhatap banka tarafından ödendiği tüm olasılıklarda hamil açısından karşılıksız çekten söz edilemeyecektir³²⁰. Çek muhatap banka tarafından ödenmişse, artık hamil karşılıksız çeki ilişkin ne hukuki ne de cezai yaptırımlara başvurabilir. Buradan çıkartılan sonuçla birlikte çek bedelinin muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu meblağdan düşük olması ve bu meblağın hamile ödenmesi halinde de, karşılıksız çek düzenleme durumu oluşmayacağı rahatlıkla ifade edilebilir.

3.1.1.2. Çek Bedelinin Ödenmemesi Halinin Tespit Ettirilmesi

Yetkili hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için öncelikle çeki süresi içerisinde ibraz etmiş olması ve çekin karşılıksız çıkmış olması gerekir. Bununla birlikte bu durum, hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için tek başına yeterli değildir. Ayrıca ödememe durumunun tespiti de lazımdır. Bu tespit, TTK md. 808’de düzenlenen yollardan birisi kullanılarak yapılmalıdır³²¹.

³¹⁸ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 299; Mehmet Bahattin Belen, Bankaların Çeklerle İlgili Yükümleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı, 2007), 140-141, <http://nek.istanbul.edu.tr/>, E.T. 02.04.2023.

³¹⁹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 345.

³²⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 351.

³²¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 355-356.

TTK md. 808 hükmü uyarınca çekin ödenmeme durumu şu yollardan biri ile tespit ettirilebilecektir:

1. Resmi belge ile yani noter tarafından düzenlenen bir protesto ile,
2. Muhatabın ibraz günü de göstermek suretiyle çekin ödenmediğini gösteren çek üzerine yazdığı beyanı ile³²²,
3. Takas odasının çekin ödenmediğini gösteren yazılı beyanıyla.

Çekin ödenmeme durumu bu yollardan hangisi ile nasıl tespit edileceğini açıklamak karşılıksız çekin hukuki yaptırımlarını açıklamak açısından önem arz ettiğinden bu bölümde konuya dair genel açıklamalara yer verilecek ve çalışmamızın sonraki kısmında çekin ödenmeme halinin TTK md.808'deki farklı yollarla tespiti ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

Çekin süresi içinde ödenmediğinin bu yöntemlerden biri ile tespitinin yaptırılmaması veya hamil tarafından çekin süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmemesi durumunda hamilin başvuru hakkı ortadan kalkacaktır. Bu durumda hamilin çekten borç vaadi veya adi senet olarak yararlanması da mümkün olmayacak; bu senet ilgili uyuşmazlıkta delil başlangıcı olarak kullanılabilecektir³²³.

Ödememe durumunun tespitinin Kanun'da belirtilen süreler içerisinde yapılması gerekmektedir (TTK md. 809/1). TTK md. 809/2'ye göre çekin ibrazı, ibraz süresinin son gününde yapılmışsa bu tespit, ibraz süresinin son gününden sonraki ilk iş günü içerisinde de yapılabilecektir. İbraz tarihinin son gününün tatil gününe denk gelmesi halinde, ibraz süresi tatil gününü izleyen ilk iş gününü kapsayacak şekilde uzayacaktır (TTK md. 816/2). TTK md. 811/1'e göre ödememe durumunun tespiti mücbir sebep veya Devletin mevzuatı gibi aşılması imkansız bir engel nedeniyle Kanun'da öngörülen

³²² TTK “çek üzerine” kavramına yer vermişse de Çek Kanunu md.3/4'te açıkça “çekin arka yüzüne” bu tespitini yazılacağı belirtilmiştir.

³²³ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 422-423; İbraz keyfiyeti tarihsiz bir şerh ile çek arkasına işlenmişse TTK md. 708 ve md. 720'ye uygun sayılmaz. Bu durumda çekin yasal süresi içerisinde ibraz olduğu tevsik edilmediği nazara alınıp ve İİK md. 170/a hükmü re'sen uygulanmak suretiyle takibin iptaline karar verilmesi gerekir. Y. 12. HD, 02.10.1987, E. 1987/13256, K. 1987/9648 (Eriş, *Kıymetli Evrak*, 819); Aynı yönde bkz. Y. 12. HD, 19.01.1988, E. 1988/1821, K. 1988/115 (Eriş, *Kıymetli Evrak*, 850). Nitekim ibraz süresi geçmiş çeklerin maddi hukuk açısından “adi havale”; ispat hukuku açısından da “delil başlangıcı” olarak kabul eden bir diğer görüş için bkz. Şafak Narbay, Ferhat Çelik, “Süresi İçinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14/167 (2016), 10.

süreler içerisinde gerçekleştirilmemişse bu süreler uzayacaktır³²⁴. TTK md. 813/3'e göre hamil engel ortadan kalktıktan sonra gecikmeksizin ödememe durumunun tespitini yaptırmak zorundadır. Ancak hamilin ibraz süresi bitmeden mücbir sebep meydana gelmiş ve hamilin kendisinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren mücbir sebep on beş günden fazla devam etmiş ise çekin ödenmemesine ilişkin TTK md.808'deki yollardan biri ile tespitini yaptırılmasına gerek olmaksızın hamil, başvurma hakkını kullanabilecektir (TTK md. 811/4).

İbraz sürelerine uymayan hamil, düzenleyen dahil tüm başvurma borçlularına karşı başvurma hakkını kaybeder³²⁵. Bu ihtimalde çeke ilişkin tüm kambiyo taahhütleri sona ereceğinden kambiyo ilişkisinden kaynaklı talep hakkı kalmayacaktır, hamilin TTK md.732'de yer alan sebepsiz zenginleşmeye ilişkin talep hakkı ise saklıdır.

Çek bedelinin ödenmediğinin tespitinin TTK md.808 kapsamında 3 farklı yöntem ile gerçekleştirildiğinden bahsetmiştik. Bu yöntemlerin her birinde uyulması gereken kural ve usullerin tespitinin önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle de çalışmamızda farklı yöntemlerle nasıl tespitini yapılacağı açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.1.2.1. Ödememe Protestosu ile Tespit Ettirilmesi

TTK md. 808'e göre meşru hamil, çekin ödenmeme durumunun tespitini resmi belge ile yaptırabilecektir. Bu resmi belgeye "ödememe protestosu" denilmektedir³²⁶. (TTK md.714/1)

TTK md. 818/1, ı hükmü atfıyla TTK md. 715'e göre ödememe protestosu noterlikçe düzenlenmektedir. TTK md. 716'da protestonun içeriğinde neler olması gerektiği düzenlenmiştir. TTK md. 721'e göre bu protestonun geçerli olması bakımından olmazsa olmaz zorunlu unsur noterin imzasıdır. Söz konusu protesto noterin imzasını taşıdığı sürece kanuna uygun olmadığı veya TTK md. 716'daki

³²⁴ Örneğin 06.02.2023 tarihinde 11 ili etkileyen AFAD verilerine göre 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler sebebiyle lehtarın çeki ibraz edememesi halinde ibraz süreleri mücbir sebep ortadan kalkıncaya kadar uzayacaktır. Nitekim Y. 10. CD 02.04.2002, E. 2001/28106, K. 2002/14892 sayılı ilamında "Deprem sonucu muhatap banka şubesinin kapanmasından dolayı mücbir sebep nedeniyle suça konu çekin on günlük yasal süre içinde ibraz edilmemiş olabileceği dikkate alınarak, muhatap banka şubesi kapanmışsa hangi tarihe kadar faaliyete geçtiği sorulup ibrazın süresinin süresinde olduğu saptanıp sonuca göre karar verilmelidir."; Ayrıca yaşanan bu depremler nedeniyle 03.05.2023 tarihli ve 32179 Sayılı RG'de yayınlanan 145 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çeklerin ibraz süresi 09.06.2023'e kadar durdurulmuştur.

³²⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 353.

³²⁶ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 251-252.

aranılan kayıtlar yanlış olsa dahi geçerli olacaktır. Kanun koyucu bu hükümle oluşması muhtemel hak kayıplarını ortadan kaldırmak istemiştir³²⁷. Uygulamada ödememe durumunun tespiti bakımından ödememe protestosu yönteminin pek kullanılmayışının sebebi muhatap bankanın ödememe durumunu tespitinin hamil açısından daha kolay olmasıdır.

3.1.1.2.2. Muhatabın Beyanı ile Tespit Ettirilmesi

TTK md. 808/1, b'ye göre, hamil ödememe durumunu, muhatap bankanın ibraz tarihini de belirterek çekin üzerine yazacağı bir beyan ile de tespit ettirebilir. Aynı maddeye göre, muhatap banka, çekin ibraz edildiği tarihi de belirtmek zorundadır. Yargıtay'ın birçok kararında çek üzerinde ibraz tarihinin gösterilmemesi halinde geçerli ibrazdan söz edilemeyeceğinden başvurma hakkını kullanamayacağına vurgu yapılmıştır³²⁸.

Çek üzerinde ibraz şerhinin olması fakat ibraz tarihinin bulunmaması, ancak çekin ibraz süresi içerisinde icra takibine konu olması halinde de Yargıtay tarafından geçerli ibrazın varlığı kabul edilmiştir³²⁹. Zira ibraz süresi içinde bu işlemin yapılması, çekin de bankaya ibraz süresi içinde ibraz edildiğini ortaya koyacaktır.

Çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap bankanın ödememe durumunun tespiti için Çek Kanunu'nda özel düzenlemeler bulunmaktadır. Çek Kanunu md. 3/4'e göre karşılıksızdır işlemi olarak ödememe halinin tespitinde çekin arka yüzüne "tahsil için çekin bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı" yazılmalıdır. Çeki bankaya ibraz eden kişinin bir tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde, bu husus da belirtilmeli ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak

³²⁷ Muzaffer Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, (İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi, 1994), 35.

³²⁸ YHGK, 8.4.2015, E. 2013/12-2013, K. 2015/1182 (Erhan Günay, *Uygulamalı Çek Rehberi*, 7. Baskı, Ankara 2018, 299); Aynı yönde bkz. YHGK, 25.6.2008, E. 2008/12-450, K. 2008/452 (Bilgen, *Kambiyo Senetleri*, 204-205).

³²⁹ "Somut olayda, 20.10.2003 tarihli çekin muhatap bankaya ibraz olduğu ancak ibraz tarihini taşımadığı görülmüştür. Ne var ki keşide tarihinden iki gün sonra 22.10.2003 tarihinde ibraz süresi bitmeden icra dairesinde takibe konulduğu, icra dairesince yapılan resmi nitelikteki işlemle kanıtlanmış olduğundan anılan madde gereğince çekin muhatap bankaya ibraz edildiği anlaşılmaktadır. Mahkemece borçlunun diğer itirazlarının incelenmesi gerekirken, ibraz tarihi belirtilmediği gerekçesiyle takibin iptaline karar verilmesi isabetsizdir." Y. 12. HD, 13.4.2004, E. 2004/4773, K. 2004/9036 (Günay, *Yetkili Hamil*, 104); Y. 12. HD, 24.11.2006, E. 2006/18915, K. 2006/22087 (Günay, *Yetkili Hamil*, 104-105).

suretiyle ödememe durumunu tespit ettirmelidir. Karşılıksızdır işleminin TTK md. 808'e göre "çekin üzerinde" yer alması gerekmektedir. Oysa Çek Kanunu md. 3/4'de bu husus bir adım daha öteye götürülerek bu işlemin çekin arka yüzüne yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Kanımızca TTK'nın genel kanun ÇekK'in ise özel kanun olması ve ÇekK daha yeni tarihli olması hususları göz önünde bulundurulduğunda lex-specialis ilkesi gereği ÇekK'deki hüküm uyarınca karşılıksızdır işlemi çekin arka yüzüne yapıldığı takdirde geçerli kabul edilmelidir. Ödememe durumunun tespitinin yapıldığının çek dışındaki bir belge veya muhatap bankanın kayıtları³³⁰ ile ispatlanması ise mümkün değildir³³¹.

Bankanın beyanının alonj üzerine yazılıp yazılmayacağı hususunda doktrinde görüş ayrılıkları bulunmaktadır. TTK md. 683/1 ve md. 701/1'e göre ciro ve avalin alonj üzerine de yazılabileceği Kanun'da açıkça kabul edilmiş olmasına rağmen, TTK md. 808'de bankanın beyanının alonj üzerine yazılıp yazılamayacağı hususu açıkça düzenlenmemiştir. Doktrinde maddeyi lafzi yorumlayanlar bu gerekçe ile muhatap bankanın ödememe durumunun tespitine ilişkin beyanının alonj üzerine yazılamayacağını ileri sürmektedirler³³².

Farklı görüşte olanlar ise ciro ve avalin gerektiğinde alonj üzerine yazılabildiğini, çek yaprağının boyutu düşünüldüğünde, muhatap bankanın beyanının da alonj üzerine yazılabilmesi gerektiğini ileri sürmektedir³³³. Yargıtay'ın eski tarihli kararları bankanın beyanının alonj üzerine yazılamayacağına ilişkin olup³³⁴, yeni tarihli kararlarında ise beyanın alonj üzerine yazılabileceği kabul edilmiştir³³⁵.

³³⁰ Yargıtay; çekin bankaya ibraz edildiğinde bu tarihin çek üzerine yazılması gerektiğine, yazılmadığında ibrazın ispatının bankadan sonradan alınacak bir yazıyla mümkün olmadığına karar vermiştir. Y. 12. HD, 12.4.1994, E. 1994/10282, K. 1994/10310 [Göner Eriş, *Açıklamalı - İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1995), 143].

³³¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 357; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, (Ankara: Turhan Yayınevi, 1997), 1319; Vural Seven, "Kambiyo Senetlerinde (Poliçe, Bono ve Çek) Alonj" *İzmir Barosu Dergisi*, /1 (2017), 72-73.

³³² Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 1319; Nitekim Y.12. HD, 27.11.2008, E.2008/17494, K.2008/21045 sayılı kararında muhatap bankanın üç çeke karşılıksızdır işlemini alonja yaptığı, TTK 595. maddesince alonj üzerine ciro ve aval verilebileceği ancak alonjun senedin eki sayılamayacağından T.T.K. 607/1 maddesindeki ödenmemeye ilişkin şerhin alonja yazılamayacağına bu şerhin çekin ön ve arka yüzüne yapılabileceğine hükmetmiştir. [Hüsnü Turanlı, "Türk Hukukunda Alonj", *TFM*, 3/1 (2017), 125].

³³³ Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 42; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 395; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 448.

³³⁴ Yargıtay; T.T.K. 595 maddesi uyarınca ciro ve aval ile ilgili imzaların alonja atılabileceğini ancak alonjun senedin parçası olmadığından şerhin ve ödenmemenin tespitinin alonja yazılamayacağına dair

Kanaatimize göre, banka tarafından çekin ödenmediğine ilişkin beyanının alonj üzerine de yazılabiliyor olması gerekmektedir. TTK'ya göre aval ve ciro, alonj üzerine yazılabilmekte olup, bankanın beyanının yazılmasına engel bir hüküm de bulunmamaktadır. Dolayısıyla çekin arka yüzünün cirolarla dolması nedeniyle bankanın ödenmeme durumunun tespitine ilişkin olarak beyanını çekin arka yüzüne yazacak yerin kalmadığı hallerde, alonj üzerine banka tarafından ödenmeme durumunun yazılması gerekmektedir.

3.1.1.2.3. Takas Odasının Beyanı ile Tespit Ettirilmesi

Kanun koyucu, çekin süresi içerisinde ibraz edilmesi halinde ödenmeme halinin tespiti bakımından takas odasını da yetkili kılmıştır (TTK md. 801/1-c). Takas odasının beyanında da çekin ibraz edildiği ve beyanın yapıldığı tarihlerin yer alması zorunludur. Çekin takas odasına ibrazı ancak banka aracılığıyla olmaktadır.

Hamilin, muhatap banka dışında sürekli ilişkide bulunduğu bankaya çeki tahsil (ya da temlik) amacıyla tevdi etmesi halinde, çek tahsil edilmek üzere doğrudan muhatap bankaya ibraz edilmeyecek kural olarak takas odasına ibraz edilmiş sayılacaktır³³⁶.

Hamilin muhatap banka dışında, başka bir bankaya çeki ibraz etmesi ödeme için ibraz niteliğinde değildir. Hamilin çeki başka bir bankaya ibraz etmesi tahsil amacıyla ibraz niteliği taşıdığından hamilin başvurduğu bankanın, hamil adına bu tahsil işlemini gerçekleştirebilmesi için çekin yetkili hamili haline gelmesi gerekir³³⁷. Yetkili hamil konumuna gelen banka alacağı tahsil etmek için bizzat muhatap bankaya başvurabileceği gibi çeki takas odasına da ibraz da edebilir³³⁸. Bu durumda takas odasına yapılan ibraz da ödeme için ibraz yerine geçmektedir (Bkz. TTK md. 798).

karar vermiştir. Kararın ayrıntıları için bkz. Y. 12. HD, 27.11.2008, E. 2008/17294, K. 2008/21045 <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 1.12.2022.

³³⁵ Y. 12. HD, 4.7.2012, E. 2012/6417, K. 2012/23441, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 12.1.2022; Y. 12. HD, 9.12.2019, E. 2019/7683, K. 2019/17547, Y. 12. HD, 24.09.2012, E. 2012/12420, K. 2012/28397, <https://legalbank.net/>, E.T.11.04.2023.

³³⁶ Bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 274.

³³⁷ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 390.

³³⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 390.

3.1.1.2.4. Çek Bedelinin Ödenmemesinin Tespit Ettirilmesine Gerek Olmayan veya İbraz Süresinin Uzadığı Haller

Çek alacaklısının başvurma hakkını kullanabilmesi için kural olarak ibraz süresi içerisinde ayrıca ödenmeme durumunun tespit ettirmesi de gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda öngörülen şartların gerçekleşmesi halinde tespit yapılmasa dahi çek alacaklısının başvurma hakkını kullanabilmesine izin verilmiştir. Bu haller aşağıdaki başlıklarda incelenecektir.

3.1.1.2.4.1. Çek Üzerinde Protestodan Muafiyet Kaydı Bulunması

TTK md. 818/1'in atfıyla TTK md. 722/1 hükmüne göre çek borçlularından birinin; çekin üzerine “gidersiz”, “protestosuz”, “franko” veya bunlarla aynı anlama gelecek herhangi bir ibareyi yazması ve imzalaması suretiyle³³⁹ hamilin başvurma hakkını kullanabilmesi için ödememe durumunu tespit ettirmesi yükünden kurtarılabilmesi mümkündür³⁴⁰. TTK md. 722/3'e göre, bu kaydın düzenleyen tarafından yazılması halinde, hamil, çek borçlularının tamamına ödememe durumunun tespitine gerek olmaksızın başvuru hakkını kullanabilecektir. TTK md. 722/3'e göre düzenleyenin koyduğu kayda rağmen hamil protesto düzenletirse protesto için yapılan giderlere kendisi katlanmak zorundadır.

TTK md. 722/3'e göre protestosuz kaydı düzenleyen dışındaki çek borçlusu tarafından konulmuş ise, hamil başvurma hakkını kullanabilmek için sadece bu kaydı koyan çek borçlusuna karşı ödememe durumunu tespit ettirme yükümünden kurtulur. Hamilin diğer çek borçlularına başvurabilmesi için ödenmeme durumunun yine ayrıca usulüne uygun olarak tespit ettirilmesi gerekmektedir. TTK md. 722/4'e göre düzenleyen dışındaki çek borçlusu tarafından protestosuz kaydının konulması halinde hamil protesto düzenlettirirse, protesto düzenlemesine ilişkin masrafları kaydı koyan kişi de dahil olmak üzere tüm başvurma borçluları karşılamakla yükümlüdür³⁴¹.

³³⁹ Hüseyin Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 301-302.

³⁴⁰ Çekin ibraz edilip hesapta karşılık olmaması nedeniyle ödenmediği hallerde, bu durum uygulamada daha ziyade çekin arkasına kısmen veya tamamen karşılıksızdır kaydının yazmasıyla tespit edilmektedir. Bu karşılıksızdır işlemi protesto ile eş bir işlemdir. Bu nedenle çeklere protestodan muafiyet kaydının konulmasının herhangi bir özelliği kalmamaktadır. Fakat TTK md. 818 hükmü gereği bu kayıt konulabilir (Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 334).

³⁴¹ Ayrıca bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 316.

Çek üzerine konulmuş olan protestodan muafiyet kaydıyla ödenmeme durumunu tespit ettirme yükümlülüğünden kurtulmuş olan hamil yine de çeki süresi içerisinde bankaya veya takas odasına ibraz etmek ve ibraz şerhini çekin üzerine yazdırmak zorundadır³⁴². TTK md. 722/2'ye göre protestodan muafiyet kaydı hamili çeki süresi içerisinde ibraz etme yükümlülüğünden kurtarmadığı gibi gereken ihbarları yapma yükümlülüğünü de bertaraf etmez.

3.1.1.2.4.2. Mücbir Sebep

Karşılıksızdır işleminin ibraz süresi içerisinde tespit ettirilmesi gerekmektedir. TTK md. 811/1'e göre ödememe durumunun tespiti "bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle" gerçekleştirilememişse tespitin yaptırılabilceği sürelerin uzaması söz konusu olacaktır³⁴³. Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmekle yükümlüdür. TTK md. 811/2'ye göre hamilin ayrıca bu ihbarı çek üzerine kaydedip, bu kaydın altına yerini ve tarihini yazarak imzalaması da gerekmektedir.

TTK md. 811/4'e hamilin ibraz süresi bitmeden mücbir sebep meydana gelmiş ve hamilin kendisinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren mücbir sebep on beş günden fazla devam etmiş ise çekin ödenmemesine ilişkin TTK md.808'deki yollardan biri ile tespitin yaptırılmasına gerek olmaksızın hamil, başvuru hakkını kullanabilecektir.

Hamilin veya temsilcisinin şahsına münhasır ibrazı etkileyen sebepler mücbir sebep sayılmamaktadır³⁴⁴. Nitekim Yargıtay da bir kararında, hamilin çeki kaybetmesi halinde TTK md. 811'deki mücbir sebepler ile ilgili düzenlemeden yararlanamayacağı kararını almıştır³⁴⁵. Buna karşın, çekin ibrazı, hakim, savcı veya polis tarafından önlenmişse hamil TTK md. 811' deki düzenlenmiş olan mücbir sebeplerden yararlanabilecektir³⁴⁶.

³⁴² Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku: Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2007), 134, Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 46.

³⁴³ Y. 12. HD, 23.02.2007, E. 2007/70, K. 2007/3123, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 28.8.2022.

³⁴⁴ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 352.

³⁴⁵ Y. 11. HD, 22.01.1985, E. 1985/5809, K. 1985/52, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 1.12.2022.

³⁴⁶ Y. 12. HD, 23.02.2007, E. 2007/70, K. 2007/3123 sayılı kararında; hamilin ölümü ile çekin savcılık tarafından tereke hakimliğine verildiği ve mirasçıların talebi ile iadesinin gerçekleştiği, işbu teslim anından itibaren on gün içinde çekin bankaya ibrazının gerçekleştiği, tereke hakimliğince elde tutulan

3.1.1.2.4.3. Hesaba Geçirilmek Üzere Düzenlenen Çeklerin Hesaba Geçirilmemesi

TTK md. 807'e göre; hesaba geçirilmek üzere düzenlenen mahsup çekinde muhatap banka, çek bedelini hesaba geçirmekten imtina ederse veya ibraz sonrasında takas odası bu çekin hamilinin borçlarına mahsup edilme kabiliyeti olmadığını beyan ederse hamil bu durumları ispat ederek başvuru hakkını kullanabilecektir. Bu durumlar hamil tarafından ispat edilirse, başvurma hakkının kullanılması için ayrıca ödenmeme durumunun tespit ettirilmesine gerek olmayacaktır. Bu durumun ispatı fiili bir durumun ispatı niteliğinde olduğundan hamil, tanık delili de dahil olmak üzere herhangi bir delil ile mevcut durumu ispat edebilecektir³⁴⁷.

3.1.2. Başvurma (Müracet) Borçluları

Yetkili hamil çeki süresi içerisinde bankaya ibraz ettikten sonra çek bedeli kısmen veya tamamen ödenmezse usulüne uygun olarak karşılıksızdır işlemini yaptırması gerekir. Bu aşamadan sonra hamil, başvurma hakkını TTK md. 808'de öngörülen düzenleyen, cirantalar ve diğer çek borçlularına karşı kullanabilir. Düzenleyen dışındaki çek borçlularına başvurulması üzerine borçlu tarafından çek bedelinin ödenmesi halinde, bu kişinin, düzenleyenden ve kendinden önce gelen diğer çek borçlularından ödemiş olduğu bu bedeli ve Kanun'da öngörülen diğer kalemleri tahsil etme hakkı bulunmaktadır³⁴⁸. Aşağıdaki alt başlıklarda ana hatları ile başvurma borçlularının kimler olduğu üzerinde durulacaktır.

3.1.2.1. Düzenleyen

Çekin ödenmemesi halinde başvurma hakkı kapsamında başvuru borçluları arasında takip edilecek ilk akla gelen kişi, düzenleyendir. Düzenleyenin, başvurma hakkı kapsamında çek bedelini ödemesi halinde kendisinin herhangi bir kişiye başvurusu söz konusu olmayacaktır³⁴⁹. Düzenleyen, çeki düzenleyerek bu süreci ilk

senet ile ilgili ibraz süresinde mirasçılara teslimi anı ile başlayacağı belirtilerek mücbir sebep olduğu yönünde hükmetmiştir. [Betül Vergili, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 Sayılı Çek Kanunu Kapsamında Karşılıksız Çek Kavramı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022) 66, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, E.T. 04.04.2023].

³⁴⁷ Şimşek, *Ticari Senetler*, 481.

³⁴⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 366-367.

³⁴⁹ Kalpsüz, Erem ve Çelebican, *Çek*, 117.

elden başlatan kişi olduğundan bu halde kendisinden önce başvurabileceği borçlu olmaması sebebiyle çek bedelinin düzenleyenden tahsili ile diğer müracaat borçlularının kambiyo ilişkisinden kaynaklı olan sorumlulukları da sona erecektir. Bir diğer ifade ile düzenleyenin çek bedelini ödemesi halinde kambiyo ilişkisi sona ermiş olacaktır.

3.1.2.2. Cirantalar

TTK md. 818/1,d'nin atfıyla TTK md. 685'e göre aksi düzenlenmedikçe ciranta çekin ödenmemesinden sorumludur (Ayrıca bkz. TTK md. 808).

Emre yazılı çeki temlik cirosu ile devreden ciranta, cironun teminat fonksiyonundan dolayı kendisinden sonra gelen hak sahiplerine çekin ödeneceğini garanti etmekte ve bu nedenle de başvurma borçluları arasında yer almaktadır³⁵⁰.

Hamiline yazılı çeki devreden kişi, çekin zilyetliğini çeki devralana geçirdiği anda çekle bağlantısı sona ereceğinden, bu kişi başvurma borçluları arasında olamayacaktır. Ancak hamiline yazılı çeki gerekli olmadığı halde ciro ile devreden kişi, TTK md. 791 hükmü gereği başvurma borçlusu olarak sorumlu olmaya devam edecektir³⁵¹. Hamiline yazılı çeklerde, hamilin isteğine bağlı olarak çekin ciro ve teslim yoluyla devri mümkündür. Hamiline yazılı çek üzerine yapılmış ciro, bu durumda geçerli bir cironun hüküm ve sonuçlarını doğuracak, ciro eden kişi artık başvurma borçlusu haline gelerek çekin ödenmemesinden sorumlu olacaktır. Hamiline yazılı çeklerde yapılan ciro devir veya teşhis işlevi yönünden etki oluşturmaz, bu tür cirolarda sadece teminat işlevi bulunmaktadır³⁵².

TTK md. 685/1'e göre ciranta çeke, çekin ödenmemesinden sorumlu olmayacağı yönünde bir şart koyabilecektir. Bu durumda cironun teminat şartı tamamen ortadan kalkacak olup, cirantanın ciro yoluyla senedi devrettiği kişi de dahil olmak üzere ödenmemeden dolayı kendisinden sonra gelen hiç kimseye karşı sorumluluğu söz konusu olmayacaktır³⁵³.

³⁵⁰ Alışkan, *Temlik Cirosu*, 71, 274.

³⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 365-366; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 254.

³⁵² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 254.

³⁵³ Alışkan, *Temlik Cirosu*, 184-185,322-323.

TTK md. 818/1-d atfıyla TTK md. 685/2 hükmüne göre cirantanın çekin tekrar ciro edilmesini yasaklaması halinde ise, cirantanın bizzat lehine ciro ettiği kişi dışındaki kimselere karşı çekin ödenmemesinden dolayı sorumluluğu olmayacaktır³⁵⁴.

TTK md. 790'a göre çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bu nedenle ciro zincirinde bulunan fakat imzası çizilen cirantalar başvurma borçluları arasında kabul edilmeyecektir³⁵⁵.

Çek tedavüldeyken ciro ile senet tekrar kendisine gelen cirantanın, kendisinin sorumlu olduğu kişilere kambiyo senedi kapsamında bir başvuru hakkı bulunmamaktadır³⁵⁶. Ancak devretmeden önce hangi cirantalara başvurabiliyorsa tekrar kendisine geldikten sonra da yine aynı kişilere başvuru hakkı mevcuttur.

3.1.2.3. Diğer Çek Borçluları

TTK md. 808'e göre hamil müracaat hakkı kapsamında cirantalar, düzenleyene ve diğer çek borçlularına başvuruda bulunabilecektir. Diğer çek borçluları ile kastedilenin kimler olduğu aşağıdaki alt başlıklarda izah edilmeye çalışılacaktır.

3.1.2.3.1. Aval Veren

Çekte başvuru hakkı kapsamında başvurulabilecek çek borçlularından biri de aval verendir. TTK md. 794'e göre çek bedelinin kısmen veya tamamen ödenmesi aval ile teminat altına alınabilir. TTK md. 794/2'e göre aval veren, muhatap dışındaki bir üçüncü kişi veya çek üzerinde imza sahiplerinden birisi olabilir.

³⁵⁴ Bu yasağın hamiline yazılı çeklerde bulunması halinde, hamiline yazılı çekin nama yazılı çekte dönüşeceğine ilişkin olarak bkz. Eriş, *Çek*, 183. Aksi yönde görüş olarak, hamiline yazılı çekin cirosu teminat işlevi niteliğinde olduğundan, teşhis ve temlik işlevi niteliğinde olmadığından ciro edilmesi yasağı konulması bir anlam ifade etmeyeceğinden bu tür kayıtların geçerli olmadığına ilişkin bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 255; Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 1150.

³⁵⁵ Aışkan, *Temlik Ciro*, 156 vd.

³⁵⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 427-428; Moroğlu ve Kendigelen, *Türk Ticaret Kanunu*, 599; "Ciro sıralamasının incelenmesinde çekin lehtar cirosuyla Hasan Arıcı 'ya, onun cirosuyla da tekrar takip yapan lehtara geçtiği ve sonrasında lehtar tarafından takibe konulduğu anlaşılmıştır. Yukarıda açıklanan ciro sıralamasına göre, borçluya karşı müracaat sorumlusu durumunda olan alacaklının kendisinin sorumlu olduğu kimseye müracaat borçlusu olarak başvurusu mümkün değildir." Y. 12. HD, 16.3.2006, E. 2006/2581, K. 2006/ 5415 (Günay, *Yetkili Hamil*, 64); Y. 12. HD, 11.7.2006, E. 2006/12663, 2006/15260 K. (Günay, *Yetkili Hamil*, 64).

TTK md. 818/1, g'nin atfıyla TTK md. 702/2'e göre aval veren, lehine aval verdiği kişi gibi sorumlu olacaktır. Bu nedenle aval verene başvurulabilmesi için öncelikle lehine aval verilen kişiye başvurulabiliyor olması gerekmektedir³⁵⁷.

Senedin ön yüzünde düzenleyen dışındaki kişilerin imzalarının yer alması halinde ve imzanın ne için atıldığı ayrıca belirtilmemişse kanunen düzenleyen lehine verilmiş bir aval olduğu kabul edilir (Ayrıca bkz. TTK md. 701/3-4). Senedin arka yüzünde yer alan imzalar ise "aval içindir"³⁵⁸ veya bu anlama gelen örneğin "kefil"³⁵⁹, "teminat olarak"³⁶⁰, "garantileyen"³⁶¹ şeklinde ibarelerle açıkça belirtilmemişse kural olarak beyaz ciro olarak kabul edilmekte olup aval sayılmayacaktır³⁶².

Aval verenin sorumluluğu senetten doğan, soyut sorumluluk niteliğindedir³⁶³. Bu sebeple aval veren, başvurma hakkı kapsamında kendisine karşı başvurma hakkı kullanıldığında lehine aval verdiği kişinin kişisel defilerini ileri süremez³⁶⁴. TTK md. 818/1, g'nin atfıyla TTK md. 702/2'ye göre aval verenin lehine aval verdiği kişinin sorumluluğu çekin şekle aykırılığı dışında bir sebepten dolayı, örneğin ehliyetsizlik ve imzanın sahte olması gibi bir nedenle geçersiz olsa dahi kendisi, başvurma hakkı kapsamında sorumlu olmaya devam edecektir.

Aval veren çek üzerine çekin karşılıksız çıkması halinde sorumlu olmayacağına ilişkin kayıt koyamaz³⁶⁵. Çünkü aval verenin sorumlu olabilmesi için öncelikle lehine aval verdiği kişinin de sorumlu olması gerektiğinden sorumsuzluk kaydı koyan kimse

³⁵⁷ Esra Civelek Acar, "Kambiyo Senetlerinde Aval", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2021), 1332; Firdevs Arslan, "Kambiyo Senetlerinde Aval", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1 (2020), 124-126, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.03.04.2023.

³⁵⁸ Y. 12. HD, 29.05.2017, E. 2016/15689, K. 2017/8305 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 179).

³⁵⁹ Yargıtay 12. HD. 27.06.2013, E. 2013/10055, K. 2013/24337 [Raziye Aksu, *Aval Kurumu*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 51].

³⁶⁰ Aksu, *Aval Kurumu*, 51.

³⁶¹ Aksu, *Aval Kurumu*, 51.

³⁶² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 179. Aksi yönde görüş olarak, senedin arka yüzünde yer alan ciro zinciri dışındaki bir imza aval hükmünde olduğuna ilişkin olarak bkz. Alışkan, *Temlik Ciro*, 310-311.

³⁶³ Ergun Tuna, *Ticaret Hukuku Prensipleri, Kıymetli Evrak*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2004), 141; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 222; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak 1987*, 207.

³⁶⁴ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 79; Tuna, *Kıymetli Evrak*, 141.

³⁶⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 366.

lehine aval verilemeyecektir³⁶⁶. Ancak TTK md. 794/1'e göre sorumluluğunu çek bedelinin bir kısmı ile sınırlandırabilir³⁶⁷.

3.1.2.3.2. Yetkisiz Temsilci

TTK md. 818/1, c'nin atfıyla TTK md. 678'e göre, yetkisiz temsilci çekten yetkisiz şekilde hareket ettiği kişi gibi sorumlu olacaktır³⁶⁸. Başka bir deyişle yetkisiz temsilci, yetkisi olmamasına rağmen senedi düzenlediye düzenleyen gibi, yetkisi olmamasına rağmen çeki ciro ettiyse ciranta gibi sorumlu olacaktır. Yine aynı maddeye göre temsilcinin yetkisini aşması halinde bu kişi de yetkisiz temsilci gibi başvurma hakkı kapsamında çek borçlusu arasına girecektir. TTK md. 678'de "yetkisini aşan temsilci için de hüküm böyledir" şeklinde yetki aşımı yapan temsilcinin sorumluluğuna ilişkin düzenleme getirilmişse de Kanun'un lafzı yeterince açık olmadığından doktrinde bu konuya ilişkin farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yetki aşımı halinde yetkisiz temsilcinin senet bedelinin tamamından sorumlu olacağını kabul eden yazarlar³⁶⁹ olduğu gibi yetkisiz temsilcinin yalnızca yetkisini aştığı kısımdan sorumlu olacağını kabul edenler de bulunmaktadır³⁷⁰. Bu konuda savunulan bir diğer görüşe göre ise temsilcinin yetkisi kapsamı içerisinde olan kısım için temsilci ve temsil edilenin müteselsilen sorumlu olması gerektiği, yetkisini aştığı kısım için ise yetkisiz temsilcinin tek başına sorumlu olması gerektiği kabul etmek gerekir³⁷¹.

³⁶⁶ Ebru Tüzemen Atik, "Bonoda Lehtarın Düzenleyen Lehine Aval Verip Veremeyeceği Hususunda Bir Değerlendirme", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, c. 6, sayı. 2, 2020, 311-327.

³⁶⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 366.

³⁶⁸ "Birlikte imza ile düzenlenen çek karşılığı borç yükümlülüğü doğabilecek şirket adına, davalının tek imza ile bizzat düzenlediği ve imzaladığı karşılıksız çeke dayalı olarak davacıya karşı keşideci gibi sorumlu olması ve çek tazminatından sorumluluğuna hükmedilmesi gerekir." Y. 11. HD, 11.07.2011, E. 2011/683, 2011/8676 (Günay, *Çek Rehberi*, 116).

³⁶⁹ Bkz. Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 125; Bozer, Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 92.

³⁷⁰ Şafak Narbay ve Şengül Al Kılıç, "Yargıtay 11'inci Hukuk Dairesi'nin 23.01.2017 Tarih ve 2017/38 Esas, 2017/444 Karar Sayılı Kararı Çerçevesinde Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda Asıl Borçlu Sifatının Belirlenmesi Üzerine Düşünceler", 207; Serdar Acar, "Kambiyo Senetlerinde Temsil Yetkisindeki Sakatlıklar ve Sonuçları", *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBFD*, 1/(2) (2006), 35.

³⁷¹ Muhammed Sulu, "Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsil ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması Sorunları", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/3 (2022), 155, <https://dergipark.ORG.tr/>, E.T. 10.03.2023; Argun Karamanlıoğlu, "Kambiyo Senetlerinde Düzenleyenin İmzası ve Bulunmamasının Sonuçları", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2013), 111, <https://jurix.com.tr/>, E.T.04.04.2023.

3.1.2.3.3. Garanti Cirou Yapan Kişinin Durumu

Çeki ciroyla devralmamış olup ve miras yoluyla iktisapta olduğu gibi çekin kambiyo ilişkisi dışındaki bir hakka dayanarak çeki elinde bulunduran ancak yetkili hamil olmayan kişinin, çekin arkasına teminat amacıyla sadece imzasını atması doktrinde garanti cirou olarak adlandırılmaktadır³⁷². Bu ihtimalde kambiyo senedinden doğan hakkın devri söz konusu olmayıp, sadece senedin ödenmesi konusunda sorumluluğu gerektirecek şekilde ve senedin değerini (itibarını) artırmak amacıyla çeki ciro eden kişinin başvurma hakkı kapsamında sorumlu olup olmayacağı tartışmalıdır. Çeki bu şekilde atılan imzanın sorumluluğu noktasında atılan imzanın hukuki niteliğine göre bir değerlendirme yapmak gerekir.

Bir görüşe göre, beyaz cironun senedin arka yüzüne yazılmasının öngörülmesine rağmen senedin arkasındaki her imzanın beyaz ciro olduğunun kabulünün çıkarılamayacağı ve senedin ön yüzüne düzenleyen dışında atılan imzanın aval sayılacağına ilişkin düzenlemeyle de senedin arka yüzüne atılan imzanın aval sayılamayacağı anlamının çıkarılamayacağı kabul edilmektedir³⁷³. Bu çıkarıma göre, çekin arka yüzünde ciro zinciri dışında atılan imzanın aval hükmünde olduğunun kabul edilmesi halinde, kimin adına aval verildiği belirli olmaması sebebiyle TTK md. 701/4'e göre düzenleyen lehine verilmiş aval vermiş sayılmalıdır. Avalistin ödeme yapması halinde avalist de lehine aval verdiği kişi konumunda başvuru hakkını kullanabilecektir³⁷⁴.

Atılan imzanın hukuki niteliği bakımından başka görüşe göre ise, atılmış olan imza ciro zincirine uygun olmaması sebebiyle ciro sayılmayacaktır. Arkaya atılmış olan imzanın aval olduğunu gösterir ibare de olmaması sebebiyle bu imzanın aval olarak kabul edilmesi de mümkün olmayıp³⁷⁵, herhangi bir değer atfedilemeyeceğinden imza atılmamış sayılmalıdır³⁷⁶. Yargıtay'ın istikrarlı kararlarında da senedin arka yüzünde ciro zincirine dahil olmayan, lehtarın cirosunun öncesinde atılmış olan imzaların yok

³⁷² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 202.

³⁷³ Alışkan, *Temlik Cirou*, 203.

³⁷⁴ Kübra Yıldız, “Kambiyo Hukukuna Özgü Bir Kişisel Güvence Türü: Aval”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17/2 (2018), 486, <https://www.researchgate.net/>, E.T. 08.03.2023.

³⁷⁵ Arslan, “Kambiyo Senetlerinde Aval”, 126, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.03.04.2023; Civelek Acar, “Kambiyo Senetlerinde Aval”, 1327, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.03.03.2023.

³⁷⁶ Halil Arslanlı, *Ticari Senetler Dersleri*, (İstanbul: Üniversite Kitabevi, 1954), 100.

hükmünde sayılması gerektiği görülmektedir³⁷⁷. Bu nedenle bu görüşe göre, hukuken herhangi değeri olmayan imza, sahibini başvurma borçlusu yapmayacaktır.

Başka bir görüşe göre ise, senedin arka yüzüne aval ibaresi olmadan sadece imza atılmış olması halinde bu imza, aval beyanı olarak kabul edilemez³⁷⁸. Bu şekildeki imzayı beyaz ciro olarak kabul etmek gerekir³⁷⁹. Beyaz ciro, kimin lehine ciro verildiği yazılmaksızın sadece imzadan oluştuğu için ciro zincirine dahil değildir, temlik fonksiyonu yoktur. Bu şekildeki ciro, beyaz ciroya imza atanı teminat borcu altına sokan yani teminat fonksiyonu olan geçerli bir cirodur³⁸⁰. Söz konusu cironun garanti cirosu olarak kabulü halinde imzayı atan kişinin zincirden sonraki gelen kişilere başvurma borçlusu olarak başvurabileceğinin kabulü gerekmektedir³⁸¹. Bu görüşe göre, çekte garanti cirosu bulunan kişinin başvurma borçlusu olması gerektiği hakkında fikir birliği olmasına rağmen, bu kişinin başvurma hakkı kapsamında çek bedelini ödemesi halinde başvurma hakkını kullanabilip kullanamayacağı hususu bu görüş içerisinde de tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre; çek borçluları garanti cirantasına senedi devrederek sorumluluk altına girmediklerinden ödemede bulunan garanti cirantasının, başvurma hakkı bulunmamaktadır³⁸². Bizim de kabul ettiğimiz karşı görüşe göre, ise başvurma hakkına sahip olabilmek için daha önceden senetten doğan haklara sahip olmak gerekmediğinden³⁸³ garanti cirantasının başvurma borçlusu olarak kabul edilmesi ancak başvurma alacaklısı olarak kabul edilmemesi haklı görülemeyecektir. Bu nedenle de garanti cirantasının da başvuru hakkına sahip olduğu kanaatindeyiz³⁸⁴.

3.1.2.4. Muhatap Bankanın Durumu

Muhatap banka, kambiyo ilişkisine hiçbir şekilde dahil olmaması sebebiyle kambiyo senedinden kaynaklı borç bakımından da başvuru borçlusu konumunda olamayacaktır³⁸⁵. Muhatap bankanın, TTK md. 789'a göre cirosunun batıl olması, md.

³⁷⁷ Kararlar için bkz. Murat Alışkan ve Cankat Rifat, "Teori ve Uygulamada Kambiyo Senedinin Arka Yüzüne Lehtarın Cirosundan Önce Atılan İmza (Şeklindeki Garanti Cirosu)", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/2 (2017), 30 vd.

³⁷⁸ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak* 1987, 148.

³⁷⁹ Öztan, *Kıymetli evrak* 1997, 806.

³⁸⁰ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak* 1987, 148-149; Alışkan, *Temlik Cirosu*, 314.

³⁸¹ Alışkan, *Temlik Cirosu*, 315.

³⁸² Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 605.

³⁸³ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak* 1987, 149.

³⁸⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 236.

³⁸⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 1310; Can, *Kıymetli Evrak*, 161-162.

794'e göre avalist olamaması, md. 784'e göre çekte kabul yasağının bulunması, md. 808'e göre başvurma borçluları arasında sayılmaması gerekçesiyle kanun koyucunun asıl iradesinin muhatap bankayı kambiyo ilişkisine dahil etmemek ve başvuru borçlularından birisi olmasını engellemek yönünde olduğu rahatlıkla ifade edilebilir ³⁸⁶.

Muhatap bankaya karşı başvurma hakkı kapsamında talepte bulunulamayacağı gibi kendisine karşı kambiyo senetlerine özgü takip yollarına da gidilemeyecektir. Çekin süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmesi halinde çekle işleyen hesapta karşılığın bulunmasına rağmen sebepsiz yere muhatap banka tarafından bedelin ödenmemesi halinde, kambiyo ilişkisine bağlı olmaksızın muhatap banka, hamile karşı TBK'da düzenlenen haksız fiil hükümleri uyarınca sorumlu olacaktır³⁸⁷. Ayrıca muhatap bankanın hesapta karşılık olmasına rağmen hamile ödeme yapmaması durumunda muhatap bankanın düzenleyene karşı da hukuki sorumluluğu doğacaktır³⁸⁸.

3.1.3. Başvurma Borçlularının Sorumluluklarının Hukuki Niteliği

TTK md. 818/1, k'nın atfıyla TTK md. 724/1'e göre başvurma borçluları hamile karşı "müteselsil borçluluk" hükümleri çerçevesinde sorumludurlar. TTK md. 818/1, k'nın atfıyla TTK md 724/2'ye göre hamil, başvuru borçlularından sıralarına riayet etme zorunluluğu bulunmaksızın hepsine veya bir kısmına başvuruda bulunabilecektir. Bu bağlamda seçim hakkı hamildedir. Yine TTK md. 818/1, k'nın atfıyla TTK md. 724/4'e göre başvuru borçlularından birine başvuran hamil diğer borçlulara karşı başvurma hakkını kaybetmeyecektir.

Bu kapsamda ayrıca başvurma borçlusuna tarafından çek bedelinin ödenmesi halinde ödeyen başvuru borçlusunun kendinden önce gelen başvurma borçlularına karşı başvuru hakkı mevcuttur (TTK md. 818/1, k'nın atfı ile TTK md. 724/1). Teselsül kapsamında sorumluluğun yukarı doğru olması sebebiyle ödeyen kişinin kendisinden sonra gelenlere ise, başvuru hakkı mevcut olmayacaktır³⁸⁹.

³⁸⁶ Can, *Kıymetli Evrak*, 161-162.

³⁸⁷ Bir diğer görüş için bkz. yukarıda "2.3.1." başlık.

³⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. "2.3.1."

³⁸⁹ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 425-426.

3.1.4. Başvurma Borçlularının Sorumluluklarının Kapsamı

Başvurma borçlularının sorumluluklarının kapsamı açıklanırken ikili bir ayrıma gidilmelidir. Zira hamilin başvurusunun kapsamı ile ödeme yapan bir başvuru borçlusunun başvurusunun kapsamı arasında farklılıklar söz konudur. Aşağıdaki alt başlıklar bu kapsamda oluşturulmuştur.

3.1.4.1. Hamilin Başvurması Halinde

Hamilin başvuru hakkı kapsamında müracaat borçlularından talep edeceği hususların başında her şeyden önce ödenmemiş olan çek bedeli gelecektir. Bunun yanı sıra hamil, ibraz tarihinden başlamak üzere ödenmemiş çek bedeline istinaden hesaplanacak temerrüt faizini de talep edebilecektir. Ödememe haline ilişkin olarak protesto ya da buna benzer Kanun'da öngörülen diğer tespit yöntemlerine ilişkin yapılan masraflar ile borçlulara gönderilen ihbarnamelerden kaynaklı olan giderler ve benzeri diğer giderler de yine hamilin müracaat hakkı kapsamında isteyebileceği kalemler arasındadır. TTK md. 810 kapsamında istenebilecek olan bir diğer husus ise çek bedelinin binde üçünü geçmemek üzere talep edilebilecek olan komisyon ücretidir. Aşağıdaki alt başlıklarda bu hususlara dair önem arz eden bazı açıklamalar üzerinde durulacaktır.

3.1.4.1.1. TTK md. 810'a Dayalı Talepler

TTK md. 810 hükmüne göre hamil; başvuru borçlularından çekin ödenmemiş olan bedelini, ibraz gününden itibaren çek bedeline işleyecek olan faizi, protesto veya ödenmeme durumunun tespitine ilişkin masrafları ve gönderilen ihbarnamelerin giderlerini, diğer giderleri ve çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini isteme hakkına sahiptir. İlgili maddede düzenlenen alacak kalemlerinin başlıklar halinde incelenmesi gerekirse şu açıklamaları yapmak mümkündür:

3.1.1.1.1. Ödenmemiş Olan Çek Bedeli

Başvuru hakkı kapsamında hamil her şeyden önce ödenmemiş olan çek bedelini talep edebilecektir. Söz konusu bedel, “hesapta hiç karşılık bulunmaması halinde” muhatap bankanın ödemekle zorunlu olduğu miktar, çek bedelinden mahsup edildikten sonra kalan tutara tekabül etmektedir. ÇekK md. 3/2'e göre “hesapta kısmi karşılık bulunması halinde” kısmi karşılıkla birlikte muhatap bankanın ödemekle yükümlü

olduğu tutar düşüldükten sonra kalan tutar ödenmemiş çek bedeli olarak hesap edilecektir.

ÇekK md. 3/5'te hamilin kısmi ödemeyi kabul etmemesi halinde çeke karşılıksızdır işleminin yapılacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca hamil, kısmi ödemeyi kabul etmeyebilir. Oysa TTK md. 818/1, h'nin atfıyla md. 709/2'e göre; hamil kısmi ödemeyi reddedemeyecektir. Bu iki düzenlemeden muhatap bankanın hamili zorlayabileceği anlamı çıkarılmamalıdır³⁹⁰. İlk bakışta bu iki düzenlemenin birbiri ile çeliştiği düşünülse de TTK bir bütün olarak yorumlandığında çözüme ulaşmak mümkündür. Nitekim bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre; TTK md.725 uyarınca başvuru hakkından bahsedebilmek için çek bedelinin ödenmemiş olma şartı yer aldığından kısmi ödemeyi reddeden hamilin reddettiği tutar kadar tüm başvuru borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedecektir³⁹¹. Kanaatimizce hamil, ayrıca bu tutarı reddettiği için başvuru hakkını kaybetmesinin bir sonucu olarak reddettiği tutara karşılık gelen temerrüt faizi, komisyon ve diğer giderlerini de talep edemeyecektir.

3.1.4.1.1.2. Faiz

TTK md. 810'da hamilin faiz isteyebileceği düzenlenmiş olmasına rağmen faizin türünün ne olduğu belirtilmemiştir. Bununla birlikte doktrin tarafından çekin süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi halinde talep edilebilecek olan faizin temerrüt faizi olduğu kabul edilmektedir³⁹². TTK md. 786'ya göre çekte anapara faizine ilişkin bir faiz kaydı olsa dahi, faiz kaydı yazılmamış sayılacaktır. Çekin bir ödeme aracı olması sebebiyle hamil, anapara faizi talep edemeyecek³⁹³ ancak çek üzerinde istenebileceği ayrıca belirtilmemiş olsa dahi temerrüt faizi isteyebilecektir. TTK md. 810'a göre hamil temerrüt faizini ibraz tarihinden itibaren talep edebilecektir.

TTK md. 810'da istenebilecek temerrüt faizinin oranına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin

³⁹⁰ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 349.

³⁹¹ Kendigelen, “Çekten Cayma”, 506; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 397.

³⁹² Turgut Kalpsüz, “Çek Hukukunda Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili”, *BATİDER*, 11/2 (1981), 43; Reisoğlu, *Çek 2011*, 285; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1322; Tuna, *Kıymetli Evrak*, 329; Uzunallı ve Yıldırım, *Uygulamalı Kıymetli Evrak*, 106.

³⁹³ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1322.

Kanun'un³⁹⁴ 2. maddesi kapsamında, çek üzerinde herhangi bir temerrüt faizi oranı düzenlenmemiş ise, uygulanacak olan temerrüt faizi oranı yıllık %9'dur.

Hamilin başvurma hakkı kapsamında talep edebileceği temerrüt faizi ile ilgili husus, TTK'da düzenlendiği için TTK md. 3'e göre ticari iş niteliğindedir. Bu nedenle hamil, 3095 sayılı Kanun md. 2/2'e göre TCMB'nın önceki yılının 31 Aralık günü kısa vadeli avanslar için uygulayacağı faiz oranı yıllık yüzde dokuz oranından fazla ise temerrüt faizini bu oran üzerinden de isteyebilecektir³⁹⁵. Zira ticari iş sayılmanın sonuçlarından biri de daha yüksek oranda olan "avans faizi" oranı üzerinden temerrüt faizi isteyebilmektir. 3095 sayılı Kanun md. 2/2'e göre, söz konusu avans faizi 30 Haziran günü önceki yılın 31 Aralık günü uygulanan faiz oranından beş puan veya daha çok farklı ise yılın ikinci yarısında bu oran geçerli olacaktır.

Bedel olarak Türk Lirası dışında yabancı bir para birimi üzerinden çek düzenlenmesi halinde sözleşme ile daha yüksek oranlı bir temerrüt faizi kararlaştırılmaması halinde hamil, 3095 sayılı Kanun md. 4/a'ya göre devlet bankalarının ilgili yabancı para birimi için yıllık mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranı üzerinden temerrüt faizi talep edebilecektir.

3.1.4.1.1.3. Yapılan Masraflar

TTK md. 810/1, c hükmüne göre hamil; çeki süresinde ibraz etmesine rağmen çekin karşılıksız çıktığını tespit ettirmek için protesto ve eşdeğer belirlemeler için yapmış olduğu masraflar ile birlikte başvurma hakkını kullanabilmek amacıyla yapmış olduğu diğer masrafları başvurma borçlularından talep edebilecektir. Bu kapsamda hamilin başvuru hakkını kullanabilmek için yapmış olduğu zorunlu masraflar ile birlikte, ihtiyati haciz, ihtiyati tedbir, icra takibi, delil tespiti gibi alacağına kavuşmak için yapmış olduğu diğer tüm masrafların bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir³⁹⁶. Ancak hamil, yapmış olduğu masraflara ilişkin faiz talep edemeyecektir³⁹⁷.

³⁹⁴ RG 19.12.1984, 18610.

³⁹⁵ TCMB'nın kısa vadeli avanslar için belirlemiş olduğu 31.12.2022 tarihinde yıllık %10,75 olarak belirlenmiştir. Cezai yaptırım kapsamında etkin pişmanlıktan yararlanabilmek için de Çek Kanunu md. 6/1 gereğince ticari işlere uygulanacak temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte karşılıksız kalan çek bedelinin tamamını ödeyen kişinin etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi mümkündür. Ayrıca bkz. aşağıda "4.2.8.2." başlıkta yer alan açıklamalar.

³⁹⁶ Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 64.

³⁹⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1324.

3.1.4.1.1.4. Komisyon Ücreti

TTK md. 810/1, d'ye göre hamil, çek bedelinin, usulüne uygun ve süresi içerisinde yapılan ibraza rağmen kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde başvurma hakkı kapsamında çek bedelinin binde üçünü aşmamak kaydıyla komisyon ücreti de isteyebilecektir. Komisyon ücreti, hamilin çekin ibrazı, ödenmemesi üzerine karşılıksız işleminin şerh edilmesi için gerekli işlemleri yaptırmaması, çek borçlularına yapmış olduğu ihbar ve başvurma hakkının kullanması maksadıyla yapılan diğer tüm işlemleri gerçekleştirirken harcadığı emeğin karşılığı olarak düşünülmüştür³⁹⁸.

Kanun koyucu TTK md. 810/1, d'de yer verdiği “çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere” ifadesi ile komisyon ücretine bir üst limit getirmiştir. Kanun maddesinden de anlaşılabacağı üzere komisyon ücreti; karşılıksız kalan kısım üzerinden değil, çek bedeli üzerinden hesaplanması mümkün olan bir meblağdır. Kanunun lafzında “isteyebilir” denilerek bu bedeli isteme iradesi hamile bırakılmıştır. Hamil, en fazla çek bedelinin binde üçüne kadar olan komisyon ücretini talep edebilecektir. Bu meblağdan daha aşağıda bir meblağ talep etmesi de mümkündür. Hamil binde üç komisyon ücreti talep etse de komisyon ücretinin belirlenmesinde mahkemeye takdir yetkisi verildiğinden³⁹⁹ mahkeme, daha azına hükmedilebilecektir. Kanaatimizce binde üçlük komisyon ücretinin miktarının belirlenmesinin hakim takdir yetkisi kapsamında olması yerinde değildir. Özellikle de bankanın kısmi ödemesini kabul etmeyen hamil, teklif edilen tutar kadar çek cezası talep etme hakkını kaybedeceğinden elinde zararlarını biraz olsun gidermek için tek argüman komisyon ücreti⁴⁰⁰ olacakken bu komisyon ücretinin de takdir kapsamında yer almasının hakkaniyetli olmadığı görüşündeyiz.

3.1.4.1.2. TTK md.783/3'e Dayalı Talepler

TTK md. 783/3'e göre süresi içerisinde bankaya ibraz ettiği çekin kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde hamil, çekin karşılıksız kalan bedelinin %10'unu ve bu yüzden uğramış olduğu zararları da “düzenleyenden” talep edebilecektir. Hamil bu talebini tüm başvurma borçlularına değil, yalnızca düzenleyene karşı

³⁹⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1324.

³⁹⁹ Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 64.

⁴⁰⁰ Ali Haydar Yıldırım, “Çek Cezası”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/Özel Sayı (2014), 3485.

yöneltebilecektir⁴⁰¹. Hamilin, yukarıda belirtmiş olduğumuz talepleriyle birlikte TTK md. 783/3'te düzenlenmiş olan karşılıksız kalan çek bedelinin %10'una ve karşılıksız çıkmasından dolayı uğramış olduğu zararlara ilişkin talep hakkı aşağıda iki alt başlık halinde değerlendirilecektir.

3.1.4.1.2.1. Karşılıksız Kalan Çek Bedelinin %10'unu Talep Hakkı

Doktrinde “medeni ceza”⁴⁰² olarak isimlendirilen ve uygulamada “çek tazminatı”⁴⁰³ olarak ifade edilen bu hak, hamilin sadece düzenleyenden talep edebildiği bir alacak kalemidir. Bu hak sadece hamil tarafından kullanılmakta olup, cirantalara tanınmamıştır. Düzenleyenin de bu tazminatı ödeme yükümlülüğü yalnızca hamile karşıdır⁴⁰⁴.

Çek tazminatının düzenleyen lehine aval veren kişiden talep edilip edilemeyeceği öğretide tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre düzenleyen lehine aval veren kişi de düzenleyen gibi sorumlu olacağından aval veren, düzenleyen lehine aval vererek, çek bedelinin ödenmemesi halinde talep edebilecek olan TTK md. 783'teki yaptırımları da kabul etmiş sayılacaktır. Bu nedenle hamil, düzenleyen lehine aval veren kişiden de çek tazminatı talep edilebilecektir⁴⁰⁵. Aksi görüşteki yazarlar ise, başvuru hakkının kapsamının TTK md. 810'da sayıldığı ve çek tazminatının karşılıksız çek düzenlemenin özel bir yaptırımı olması gerekçesiyle çek tazminatından düzenleyen lehine aval veren avalistin sorumlu olmayacağı görüşünü benimsemişlerdir⁴⁰⁶. Yargıtay ise, düzenleyen lehine aval verenin de tıpkı düzenleyen gibi çek tazminatından sorumlu olacağı görüşündedir⁴⁰⁷.

Kanaatimize göre, düzenleyen lehine aval verenin düzenleyenin kambiyo senedinden kaynaklanan borcuna teminat vermesi ve düzenleyenin sorumlu olduğu çek

⁴⁰¹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 357-358; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1306.

⁴⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Gül, “Türk Hukukunda Medeni Ceza Sorumluluğu Nasıl Olmalı?”, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/18 (2019), Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 1307.

⁴⁰³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 378.

⁴⁰⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 357-358.

⁴⁰⁵ Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 1308; Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 55; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 725.

⁴⁰⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 380; İnan, *Çek Rizikolarından*, 59.

⁴⁰⁷ Y. 12. HD, 25.1.2016, E. 2015/25395, K. 2016/1845, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 25.7.2022; Yargıtay; çeki düzenleyen kimse için aval verenin de aynı düzenleyen kişi gibi sorumlu olduğunu bu nedenle de aval veren kimsenin çek tazminatından da sorumlu olacağına hükmetmiştir. Kararın ayrıntısı için bkz. Y. 12. HD, 22.9.2016, E. 2016/17101, K. 2016/19416, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 8.12.2021.

bedeli ve masraflarının ödenmesini bir nevi garanti altına alması sebebiyle, düzenleyen lehine aval veren kişinin de çek tazminatından sorumluluğunun bulunması gerekir.

Çek tazminatının talep edilebilmesi için çekin karşılıksız çıkması tek başına yeterli olup, hamilin zarara uğramış olması gerekmediği gibi, düzenleyenin kusurunun bulunması da zorunlu değildir⁴⁰⁸. Her ne kadar uygulamada ve öğretide “çek tazminatı” olarak adlandırılrsa da hamilin zararının ve düzenleyenin kusurunun aranmaması nedeniyle “tazminat” ifadesinin yerindeliği dahi tartışmaya açıktır. TBK’da aranan tazminat şartlarının hiçbirinin “çek tazminatı” adı altında yapılan ödemede aranmaması nedeniyle bu ifadenin kullanılmasının hukuk literatürü açısından doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Çek tazminatının hamil tarafından ödenmiş olması hamilin cirantalar ve düzenleyenden talep edebileceği diğer zararlarının karşılandığı anlamına gelmemektedir⁴⁰⁹. Çek tazminatı bedelinin tahsilatı kapsamında düzenleyen ya da varsa onun lehine aval veren tarafından bir ödeme yapılmaması halinde, bu meblağ da karşılıksız kalan çek ile birlikte kambiyo senetlerine özgü takibe konu edilebilecektir⁴¹⁰.

Yargıtay zamanaşımına uğramış olan çek için çek tazminatı talep edilemeyeceği görüşündedir⁴¹¹. Yüksek Mahkeme’ye göre zamanaşımına uğramış çek sebebi ile tazminat ödemesi yapılmışsa ödenen bedelin iadesi gerekir⁴¹². Doktrinde zamanaşımının alacak hakkını sona erdirmeyeceği ancak alacak hakkının dava edilmesine engel olduğu görüşü⁴¹³ olduğu gibi, ifa edilebilen fakat dava edilemeyen borç olduğu da⁴¹⁴ kabul edilmektedir. Kanaatimizce zamanaşımı alacağı sonlandırmayacağından borçlu tarafından zamanaşımına uğramış borç ifa edilebilir; ancak alacaklı, zamanaşımına uğramış borcu dava ile talep ettiğinde borçlu zamanaşımı defini kullanarak ödeme yapmaktan kaçınabilecektir. Fikrimizce zamanaşımına uğramış olan çek, kambiyo

⁴⁰⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 379.

⁴⁰⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 379; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 727.

⁴¹⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 381.

⁴¹¹ Y. 19. HD, 14.12.2011, E. 2011/15095, K. 2011/15970 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 381); yine aynı yönde, Y. 19. HD, 31.03.2015, E. 2015/1591, K. 2015/14536 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 381).

⁴¹² Y. 11. HD, 10.06.2015, E. 2015/2832, K. 2015/8093 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 381).

⁴¹³ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2020), 98 ve 1430; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C.I*, 586 vd.

⁴¹⁴ Reisoğlu, *Çek 2011*, 304 vd.

senedi vasfını yitirecek ve eksik borç niteliği taşıyacaktır⁴¹⁵. Bu nedenle zamanaşımına uğramış çek için artık çek tazminatı talep edilemeyecektir. Hamil, çek tazminatı talep etse dahi zamanaşımı def'i ile karşılaşabilecektir. Zamanaşımına uğramış bir çeke dayalı çek tazminatının ödenmesi durumunda ise TBK'daki eksik borçlara ilişkin kurallar uygulama alanı bulacaktır. Nitekim eksik borçlar ifa edildikleri takdirde geçerli bir ifanın hüküm ve sonuçlarını doğurur ve geri istenemezler. TBK md.78/2 uyarınca da zamanaşımına uğramış bir borcun ifası nedeniyle zenginleşen kişiden bu zenginleşmelerin geri talep edilemeyeceği açıktır. Bu nedenle Yargıtay'ın zamanaşımına uğramış çek sebebi ile tazminat ödemesi yapılmışsa ödenen bedelin iadesi gerektiğine ilişkin görüşüne katılmamaktayız.

3.1.4.1.2.2. Çekin Karşılıksız Çıkması Sebebiyle Uğranılan Zararı Talep Hakkı

TTK md. 783/3'e göre çekin karşılıksız çıkması halinde, çek tazminatından ayrı olarak çekin karşılığının olmaması sebebiyle hamil, düzenleyenden uğramış olduğu zararı (aşkın zarar) da talep edebilecektir. Bu zarar, temerrüt faizi ile hamilin karşılanamayan zararını oluşturmaktadır⁴¹⁶.

Aşkın zararın tazmin edilebilmesi için düzenleyenin çekin karşılıksız kalmasında kusurlu olmasına gerek olmayıp, ancak zarar ile çekin karşılıksız kalması arasında uygun bir illiyet bağının olması gerekmektedir⁴¹⁷. Hamilin bu tür zararlarının tahsili için kambiyo senetlerine özgü yolla takip başlatılması mümkün olmayıp uğranılan zararı ancak dava yoluyla talep edilmesi gerekmektedir⁴¹⁸. Zira zararın tespitinin kambiyo ilişkisi içerisinde yapılmasının mümkün olmaması ve yargılamayı gerektirmesi sebebiyle aşkın zarar talebinin dava yoluyla ileri sürülmesi gereklidir⁴¹⁹.

⁴¹⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 314.

⁴¹⁶ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1307, Kendigelen, *Çek Hukuku*, 380.

⁴¹⁷ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1308; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 380-381; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 727.

⁴¹⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 381.

⁴¹⁹ Yıldırım Keser, "Aşkın Zararın İspatı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11/2 (2020), 485 - 491.

3.1.4.2. Ödeme Yapmış Olan Bir Başvurma Borçlusunun Başvurması Halinde

Çalışmamızın önceki kısımlarında da ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere hamil, çek borçlularına karşı başvurma hakkını kullanarak, icra takibi ya da yargılama neticesinde çek bedelini, ibraz tarihinden itibaren işleyecek temerrüt faizini, protesto ve sair masrafları, komisyon ücretini talep edebilecektir. TTK md. 818/1, l'nin atfıyla md. 726'ya göre hamilin bu taleplerini ödeyen başvuru borçluları hamile ödemiş oldukları tutarın tamamını, ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini, yaptığı giderleri ve çek bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini kendisinden önce gelen borçlulardan isteyebilir.

Başvurma hakkını kullanan çek borçlusunun talep edebileceği faiz de yine temerrüt faizidir⁴²⁰. Talep edilen bu temerrüt faizi, ilgilinin başvurma hakkı kapsamında hamile yapmış olduğu ödeme tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır⁴²¹.

TTK md. 818/1, l'nin atfıyla md. 727/1'e göre, çek borçlusu ödeme yaptıktan sonra çeki talep edebileceği gibi, ödememe halinin tespiti için protesto çekilmişse bu protestoyu ve ayrıca ÇekK md. 3/6'ya göre muhatap banka tarafından kısmi ödeme yapılmışsa muhatap banka tarafından onaylanmış olan çekin suretini, ödenmeme durumu alonj üzerine tespit edilmiş ise bu belgeyi ve ödeme yaptığına ilişkin makbuzun kendisine de verilmesini isteyebilir. TTK md. 818/1, l'nin atfıyla md. 727/2'ye göre ödeme yapan çek borçlusu kendisinden önce gelenlere başvuracağından kendisinden sonra gelen ciroları ve kendi cirosunu çizebilir. Böylece kendisi yetkili hamil konumuna gelerek, kendisinden önce gelenlere başvuru yapabilecektir.

Başvurma hakkı sahibinin, çek borçlusunun kısmi ödeme yapma talebini kabul etme zorunluluğu bulunmamakla birlikte kısmi ödemeyi kabul etmesi de mümkündür. Kısmi ödeme yapmış olan çek borçlusunun diğer çek borçlularına başvuru hakkını kullanabilmesi için ödemede bulunduğu bu çeke ihtiyaç bulunmaktadır. Kısmi ödeme alan başvuru hakkı sahibinin de ödenmeyen kısma dair başvuru haklarını kullanabilmesi için çeki elinde bulundurması gerekir. Bu durumda ne yapılması gerektiğine ilişkin TTK'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁴²⁰ Can, *Kıymetli Evrak*, 119.

⁴²¹ İmregün, *Kıymetli Evrak*, 88.

Özta'n'a göre, kısmi ödeme yapılması halinde başvuru hakkı sahibine sadece kısmi ödeme yapan borçlunun adıyla ödenen miktarın yazıldığı bir makbuz verilir. Kısmî ödeme yapıldığında çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi hamile ücretsiz olarak verilir. Çek bedelinin birden fazla çek borçlusuna tarafından kısmi olarak ödenmesi suretiyle başvurma hakkı sahibinin alacağının tamamına kavuşması halinde ise başvurma hakkı sahibi, çeki en son ödemede bulunan başvurma borçlusuna iade etmesi gerekir⁴²².

3.1.5. İhbar Yükümlülüğü

TTK md. 818/1, j'nin atfıyla md. 723/1'e göre hamil çekin ödenmediğini TTK md. 808'e göre yaptırdığı tespiti izleyen dört iş günü içerisinde veya çekte protestosuz kaydının bulunması halinde ibraz gününü izleyen dört iş günü içerisinde kendi cirantasına ve düzenleyene ihbar etmek zorundadır. Bu ihbarın nedeni ciro silsilesinde hamilin, cirantalara ve düzenleyene, her bir ciranta ise kendisinden önceki borçlulara karşı yukarıda açıklanan alacak kalemlerini talep hakkı bulunduğundan ciro silsilesinde borçluların sorumlu olduğu bedellerin katlanarak artma riski taşımasıdır. Bu nedenle de kanun koyucu hamile, çek bedelinin ödenmemesi halinde bu riskle karşı karşıya kalma ihtimali olan düzenleyene ve kendi cirantasına ihbar yükümlülüğü getirmiştir.

İhbarı alan ciranta da ihbarı aldığı günü izleyen iki iş günü içerisinde önceki ihbarları yapan kişilerin adlarını ve adreslerini de göstererek kendi cirantalarına ihbar etmekle yükümlüdür. TTK md. 818/1, j'nin atfıyla md. 723/2'ye göre cirantaların ihbar yükümlülüğü lehtarın düzenleyene bildirmesine kadar devam edecektir. Yine anılan maddeye yapılan atıf gereğince, cirantaya yapılan ihbar süresi içerisinde cirantanın avalistine de ihbar yapılması gerekmektedir (TTK md. 723/3).

TTK md. 723/5'e göre ihbar noter aracılığıyla veya çekin iadesi yoluyla yapılabilecektir. Çekin iadesi şeklinde bir ihbarın yapılması, hamilin başvuru hakkını kullanmasını zorlaştıracak ve hatta tehlikeye sokabileceği için ihbarın noter aracılığıyla yapılması daha uygun olacaktır. TTK md. 818/1, j'nin atfıyla md 723/4'e göre cirantanın adresini hiç yazmamış olması veya adresini okunmayacak şekilde yazması halinde ihbarın ondan önceki cirantaya yapılması yeterlidir.

⁴²² Özta'n, *Kıymetli Evrak 1997*, 769.

İhbar yükümünü yerine getirmeyen kişi başvurma hakkını kaybetmeyecektir (TTK md. 727/7). Ancak TTK md. 818/1, j'nin atfıyla md. 723/7'ye göre ihbar etmekle yükümlü olduğu kişinin bu nedenle uğramış olduğu zararı karşılamak zorundadır. Örneğin ödenmeme durumu kendisine ihbar edilmemiş olan kişi, temel ilişkilerden kaynaklı bazı defilerini ileri sürebilme, kanıtlarını toparlayarak hazırlama, ihtiyati tedbir alabilme imkanlarından yoksun kalarak bazı zararlara uğrayabilecektir⁴²³.

Bununla birlikte ihbar yükümünün yerine getirilmemesi halinde ödenmesi gereken tazminat, çek bedelini aşamayacaktır. TTK md. 723/6'ya göre ihbarın yapıp yapılmadığı konusunda herhangi bir uyuşmazlık çıkması halinde yükümlü olan kişi süresi içerisinde ihbarı yaptığını ispat etme zorunluluğundadır.

3.1.6. Zamanaşımı

Çekte başvurma hakkı zamanaşımı sürelerine tabidir. Zamanaşımının işlemeye başlayabilmesi için her şeyden önce başvuru hakkının doğmuş olması ve ibraz süresinin geçmiş olması gerekmektedir⁴²⁴. Başvuru hakkının henüz doğmamış olması halinde hakkın zamanaşımına uğramasından da söz edilemeyecektir⁴²⁵.

3.1.6.1. Zamanaşımı Süreleri

TTK md. 814/1'e göre hamilin, başvurma hakkı kapsamında düzenleyene ve diğer çek borçlularına başvurusu üç yıllık zamanaşımına tabidir. Söz konusu süre çekte, poliçe ve bononun aksine tek bir zamanaşımı süresi şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Aynı maddeye göre üç yıllık zamanaşımı ibraz süresinin bitiminden itibaren başlayacaktır.

TTK md. 814/2'ye göre çek borçlularından birinin diğer çek borçlusuna başvurma hakkı da yine üç yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Ancak bu halde zamanaşımı süresi çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yoluyla kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren başlayacaktır⁴²⁶.

⁴²³ Ömer Adil Atasoy, Burcu Kandemir, “Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğunun Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”, 2018, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4 (1), 83-104.

⁴²⁴ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 359; Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 1360; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 373.

⁴²⁵ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 851-852.

⁴²⁶ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 376.

Hamilin başvurma hakkı kapsamında zamanaşımı süresinin hesaplanmasında çekin ibraz edildiği tarihin önemi bulunmamaktadır⁴²⁷. Zira zamanaşımı süresinin başlangıcı, ibraz süresinin son günü dikkate alınarak hesaplanmaktadır (TTK md. 814).

Ödeme yapmış olan çek borçlusunun diğer çek borçlularına başvuru hakkının zamanaşımı süresi ise, birinci ihtimalde TTK md. 810 kapsamında hamile yaptığı ödeme tarihinden itibaren başlayacaktır⁴²⁸. Ödeme kavramından sadece nakden yapılan ödemeler anlaşılmamalıdır. Başvurma hakkı sahibinin, örneğin takas gibi bir yöntemle tatmin edildiği haller de ödeme kapsamına girecektir⁴²⁹.

İkinci bir ihtimal olarak başvurma hakkına ilişkin taleplerin başvurma borçlusuna dava yolu ile ileri sürülmesi hali söz konusu ise zamanaşımı süresi, dava dilekçesinin veya ödeme emrinin çek borçlusuna tebliğ edildiği tarih itibarıyla başlayacaktır⁴³⁰.

TTK md. 817'e göre üç yıllık zamanaşımı süreleri hesaplanırken sürenin başlayacağı gün hesaba katılmaz. TTK md. 816/2'ye göre zamanaşımı süresinin "son günü, pazara veya diğer bir tatil gününe rastladığı takdirde, bu süre onu izleyen ilk iş gününü kapsayacak kadar uzar" ve sürenin hesabına aradaki tatil günleri de dahil edilir⁴³¹.

TTK md. 6'da, ticari hükümler koyan kanunlarda zamanaşımı sürelerinin, kanunda aksi düzenlenmedikçe sözleşme ile değiştirilemeyeceği düzenlenmiştir. TTK'da çeklerin başvurma hakkının kullanımının zamanaşımına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmaması sebebiyle sözleşme ile uzatılması veya kısaltılması mümkün değildir.

3.1.6.2. Zamanaşımının Kesilmesi

Kanunda çeklere ilişkin zamanaşımını kesen sebeplerle ilgili özel bir düzenleme yapılmamış olup poliçelerdeki düzenlemelere atıfta bulunmuştur. TTK md. 818/1, p'nin atfıyla uygulama alanı bulacak TTK md. 750'ye göre dava açılması, takip talebinde

⁴²⁷ Reisoğlu, *Çek 2011*, 306; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1361; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 360; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 374-375.

⁴²⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 853.

⁴²⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 887.

⁴³⁰ Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 87.

⁴³¹ Ayrıca bkz. Pulaşlı, *Kıymetli Evrak*, 375.

bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi, zamanaşımını kesecek sebeplerdir.

TTK md. 750’de sayılan zamanaşımını kesen sebepler tahdidi olmasından dolayı bunlar dışında kalan bir nedenle çekler bakımından zamanaşımının kesilmesi mümkün değildir⁴³². Bu sebeple TBK’da genel hükümler içerisinde yer alan TBK md. 154/1 hükmünde sayılan borçlunun borcu ikrar etmesi, özellikle faiz ödemesi veya kısmen ifada bulunması ya da rehin vermesi veya kefil göstermesi hallerinde, çeklerde başvurma hakkına ilişkin zamanaşımı süresi kesilmeyecektir⁴³³. TTK md. 750’deki sayım tahdidi olduğundan, alacaklı lehine olmasına rağmen çekler hakkında TBK md. 154/1 uygulama alanı bulamayacaktır.

TBK md. 155/1’deki genel hüküm uyarınca zamanaşımı süresinin müteselsil borçlulardan biri için kesilmesi halinde, bu süre diğerlerine karşı da kesilmiş olur. Ancak çeklerde genel hükümlerden farklı bir düzenleme getirilerek TTK md. 818/1, p’nin atfıyla TTK md. 751’de zamanaşımını kesen işlemin kim hakkında ortaya çıktıysa ancak ona karşı etkisinin olacağına ilişkin düzenlemeye yer verilerek zamanaşımının sadece onun için kesileceği kabul edilmiştir⁴³⁴. Bu hüküm imzaların istiklali ilkesinin sonucudur.

TTK md. 751/2’ye göre zamanaşımının kesilmesiyle aynı sürede yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Bu süre hem hamil için hem de diğer çek borçluları için üç yıldır. Süreler, zamanaşımı kesen sebebin gerçekleştiği andan itibaren yeniden işlemeye başlayacaktır. Aşağıda zamanaşımını kesen sebeplere ayrı alt başlıklarda ana hatları ile yer verilecektir.

⁴³² Kendigelen, *Çek Hukuku*, 383 vd.

⁴³³ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 410.

⁴³⁴ “TTK 730. maddesinin (6102 sayılı TTK m. 818) göndermesi ile çekler hakkında uygulanması gereken aynı kanunun 663. maddesine göre (6102 sayılı TTK m. 751), zamanaşımını kesen işlem her kim hakkında vaki olmuşsa ancak ona karşı hüküm ifade eder. Somut olayda, borçluya ödeme emri tebliğ edilerek takip kesinleştikten sonra, 27.05.2010 ila 31.05.2011 tarihleri arasında borçlu hakkında zamanaşımını kesen hiçbir işlem yapılmadığı anlaşılmıştır. İcra takibinin diğer borçlusu hakkında yapılan zamanaşımını kesen işlemlerin şikâyetçi borçlu yönünden hüküm ifade etmesi de mümkün olmadığından, TTK m. 726 da yazılı 6 aylık zamanaşımı süresi dolmuştur.” Y. 12. HD, 4.6.2012, E. 2012/1820, K. 2012/18946 (Günay, *Çek Rehberi*, 177).

3.1.6.2.1. Dava Açılması

Çeklerde davanın açılmasının zamanaşımını kesmesi için açılan davanın “eda davası” türünden bir dava olması gerekir⁴³⁵. Hakeza ihtiyati tedbir talebi de zamanaşımını kesmeyecektir⁴³⁶. Çekin iptali için dava açılması, ödeme yasağı için mahkemeye başvurulması, adli yardım talebi, delil tespiti ve idari birimlere başvurma gibi talepler de zamanaşımını kesmeyecektir⁴³⁷.

Eda davasının mahkemede veya hakem nezdinde açılması arasında herhangi bir farklılık oluşmayacaktır⁴³⁸. Fakat davanın usulüne uygun ve yetkili mahkemede açılması gerekmektedir. Aksi halde davanın zamanaşımını kesmeyeceği kabul edilmektedir⁴³⁹.

TBK md. 158’e göre, açılmış olan davada mahkemenin görevli veya yetkili olmaması, düzeltilebilecek bir yanlışlık yapılması veya davanın vaktinden önce açılmış olması sebepleriyle reddedilmesi halinde, reddin kesinleştiği süre içerisinde zamanaşımı süresi sona erer ise, davanın açılabilmesi için altmış günlük ek süre verilmektedir.

Zamanaşımını kesen durumları düzenleyen TTK md. 750’de dava açılmasından bahsedebilmekte ise de davanın kim tarafından açılması gerektiği ayrıca ve açıkça belirtilmemiştir. Başvurma hakkı kapsamında başvuru hakkı sahibince açılan bir dava ile zamanaşımının kesileceği hususunda şüphe bulunmamaktadır. Çek borçluları tarafından açılan menfi tespit davasının zamanaşımını kesip kesmeyeceği meselesi doktrinde tartışmalıdır.

Bir görüşe göre, sadece senet alacaklısının açacağı dava, zamanaşımını kesecek olup borçlu tarafından açılan dava ise zamanaşımını kesmeyecektir⁴⁴⁰.

⁴³⁵ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 273; “Öte yandan takip dayanağı çekin ibraz süresinin dolduğu tarih itibarıyla uygulanması gereken 6762 s. TTK 662. maddesinde zamanaşımını kesen sebepler dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi şeklinde sınırlı olarak sayılmıştır. Kanundaki dava tarihinden maksat eda davalarıdır. Bu bağlamda yukarıda belirtilen nitelikte olmayan davalar zamanaşımını kesmemektedir (İstihkak, izale-i şuyu, kıymet takdirine itiraz, senet iptali, tasarrufun iptali vb. nitelikte davalar.” Y. 12. HD, 22.10.2015, E. 2015/25451, K. 2015/25539 (Günay, *Çek Rehberi*, 301).

⁴³⁶ Reisoglu, *Çek 2011*, 309.

⁴³⁷ Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 890; Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 90-91.

⁴³⁸ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 412; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 890.

⁴³⁹ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 412.

⁴⁴⁰ Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak 1987*, 227.

Diğer bir görüşe göre, TBK md. 154'te açıkça “alacaklının açacağı” davanın zamanaşımını keseceği düzenlenmişken, TTK md. 750'de sadece dava açılmasından söz edilmiş olması ve alacaklı borçlu ayrımına gidilmemesi bilinçli bir tercihtir⁴⁴¹. Bu nedenle borçlunun açacağı menfi tespit davası da zamanaşımını kesecektir⁴⁴².

Üçüncü görüşe göre ise, zamanaşımının kesilmesi için borçlunun açacağı menfi tespit davası tek başına yeterli olmayıp menfi tespit davasının davalısı konumundaki çek alacaklısının bir defa ileri sürmesi yani davaya cevap verip geçerli bir alacağı olduğunu iddia ederek davanın reddini istemesi gerekmektedir⁴⁴³. Yargıtay'ın da güncel kararlarında da borçlunun açmış olduğu menfi tespit davalarında alacaklının defa ileri sürmesi halinde bu andan itibaren zamanaşımının kesileceği yönünde kararları bulunmaktadır⁴⁴⁴.

Kanaatimize göre, her ne kadar TTK 750'de hükmünün metninde yalnızca dava açılmasından söz edilmiş olsa da bu ifade ise anlaşılması gereken alacaklı tarafın fiilleri ile zamanaşımının kesilecek olmasıdır. Borçlunun açacağı menfi tespit davasının da zamanaşımını kestiğinin düşünülmesi borçlunun davranışı ile borçlu aleyhine bir durum oluşturmak anlamına gelir ve bu kabul hakkaniyete aykırılık teşkil eder. Bu nedenle de kanaatimizce borçlunun menfi tespit davası açması halinde zamanaşımının kesileceğinin kabulü yerinde değildir. Borçlunun menfi tespit davası açmasının yeterli kabul edilmediği, alacaklının defa sunduğu durumlarda zamanaşımının kesileceğine ilişkin Yargıtay'ın da kabul ettiği görüş ise nispeten daha yerindedir. Bu görüş ile borçlunun kendi davranışları ile kendi aleyhine bir durum yaratmasının önü kesileceği gibi alacaklı ile borçlu arasındaki menfaat dengesi de sağlanacaktır. Bu nedenle zamanaşımının “dava açılması” ile kesileceğine ilişkin hükmü hükmün altında yatan menfaatlere aykırı bir biçimde geniş yorumlamamak gerekmektedir. Borçlunun menfi tespit davası açtığı durumlarda alacaklının sessiz kalmaması ve bir defa ileri sürmesini de alacaklının dava açmasına benzer şekilde yorumlayarak üçüncü görüşün ve bu görüşü benimseyen Yargıtay'ın kararlarının yerinde olduğu görüşündeyiz.

⁴⁴¹ Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 91.

⁴⁴² Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 91; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 273-274; Erol Ertekin ve İzzet Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1998), 529.

⁴⁴³ Kağan Susuz, *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008), 108-109.

⁴⁴⁴ Y. 12. HD, 3.4.2017, E. 2016/13706, K. 2017/5173 UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.5.2022; aynı yönde bkz. Y. 12. HD, 3.5.2017, E. 2016/15175, K. 2017/7045 UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 26.12.2021.

3.1.6.2.2. Takip Talebinde Bulunulması

Çeklerde zamanaşımını kesen bir diğer durum ise başvuru hakkı sahibinin icra takibi başlatmasıdır. Takip talebi, alacaklının icra dairesine başvurarak alacağını cebri icra yoluyla tahsil etmeyi talep etmesidir. İİK md. 58'e göre takip talebi yazılı veya sözlü ya da elektronik ortamda yetkili icra müdürlüğüne yapılır. Başvurma hakkı sahibinin yetkisiz icra müdürlüğünde açmış olduğu kambiyo senetlerine özgü icra takibinde çek borçlusu, icra dairesinin yetkisiz olduğuna ilişkin icra hukuk mahkemesine itirazda bulunabilir. İcra hukuk mahkemesi, itirazı yerinde bularak icra takibinin yapıldığı icra dairesinin yetkisiz olduğuna karar verirse başvurma hakkı sahibi, bu kararın kesinleşmesinden itibaren iki hafta içerisinde HMK md. 20/1'e göre takip talebinin yetkili icra dairesine gönderilmesini talep etmesi gerekmektedir. Başvuru hakkı sahibi, süresi içinde bu talepte bulunmazsa yetkisizliği kesinleşen icra takibi hiç açılmamış sayılacak ve böyle bir takibin zamanaşımını süresini kesmesi de söz konusu olmayacaktır⁴⁴⁵. Takibin kambiyo senetlerine özgü yolla, genel haciz yoluyla, rehlin paraya çevrilmesi yoluyla veya iflas yoluyla yapılmış olması açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır⁴⁴⁶. Her türlü icra takibi çeklerde zamanaşımını kesecektir. Ancak takip talebinde bulunulması zamanaşımının tek başına kesilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda İİK md. 59 gereğince takip masraflarının da peşin olarak yatırılması gerekir. Bu işlemin ardından zamanaşımının kesilmesinden söz edilecektir⁴⁴⁷. Zamanaşımı süresi, peşin olarak ödenmesi gereken icra harçlarının ödendiği tarihte kesilir⁴⁴⁸.

Zamanaşımın kesilmesi için takip talebinde bulunulup icra harçlarının yatırılması yeterlidir. Açılmış olan takipte ayrıca başvuru alacaklısının, ödeme emrinin tebliğini talep etmesi şart değildir⁴⁴⁹. Takip talebinde bulunması veya dava açılması ile kesilmiş olan zamanaşımının yargılamaya yahut takibe ilişkin her işlemle tekrar kesilip

⁴⁴⁵ Yargıtay borçlunun icra dairesinin yetkisine itiraz ettiği bu itiraz üzerine icra mahkemesi tarafından dairenin yetkisizliğine karar verildiği somut olayda; alacaklı vekilinin yetkisizliğin tespitinden on ay geçtikten sonra takibin yetkili icra dairesine gönderilmesini istediğinden burada süresinden sonra yapılan işlemin zamanaşımını kesmeyeceği yönünde karar vermiştir. Y.12. HD, 16.3.2007, E. 2007/2186, K. 2007/5037, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 5.7.2022.

⁴⁴⁶ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 414.

⁴⁴⁷ Y. 12. HD, 28.2.2008, E. 2008/ 811, K. 2008/3599 (Günay, *Çek Rehberi*, 165).

⁴⁴⁸ Y. 12. HD, 18.10.2012, E. 11956, K. 30295 (Günay, *Çek Rehberi*, 174-175).

⁴⁴⁹ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, (İstanbul: Yetkin Yayınları, 2021), 139-140; Ejder Yılmaz, *İcra ve İflas Kanunu Şerhi*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 296; Coşkun, *Kıymetli Evrak*, 352.

kesilmeyeceğine ilişkin TTK md. 750 ve md. 751’de herhangi düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda TTK’da düzenlenen özel bir hüküm olmadığından doktrinin kabul ettiği⁴⁵⁰, Yargıtay içtihatları ile uygulamada da karşılığını bulan⁴⁵¹ TBK m.157’nin uygulanması gerektiğine ilişkin görüşe biz de katılmaktayız. TTK md.750 ve 751’de özel düzenleme bulunmadığından TBK md.157’deki genel nitelikli düzenlemenin dikkate alınarak dava ve takip sırasındaki tarafların yaptıkları her bir işleminden veya hakimin her bir kararından sonra zamanaşımının kesildiğini ve sürenin tekrar başladığını kabul etmek gerektiği görüşündeyiz.

3.1.6.2.3. Davanın İhbar Edilmesi

TTK md. 750 gereğince davanın ihbar edilmesi de çeklerde başvurma hakkı sahibi açısından öngörülen zamanaşımı süresini kesecektir. Türk Borçlar Kanunu’nda zamanaşımını kesen sebepler arasında düzenlenmeyen davanın ihbar edilmesi; açılmış ve görülmekte olan herhangi bir davada taraflardan birinin davayı kaybetmesi halinde üçüncü kişiye rücu edebilecek olması ve üçüncü kişinin de bu durumdan etkilenmesi halinde davanın o kişiye bildirilmesidir⁴⁵². İhbar edildiğinde bu kişi davaya müdahil olabileceği gibi olmayabilir. TTK’ya göre zamanaşımının kesilmesi için davaya müdahil olup olmadığına bakılmaksızın davanın ihbar edilmiş olması yeterlidir⁴⁵³. Başvurma hakkı sahibi, başvuru borçlularından birine alacağı için dava açtığında diğer çek borçlularına ayrı ayrı dava açmaya gerek olmaksızın onlara açılan bu davayı ihbar ederek onlar için de zamanaşımının kesilmesini sağlayacaktır⁴⁵⁴. Hamil alacağı için başvuru borçlularından birine karşı dava açtığında o davada davalı olan başvuru borçlusunu borcu ödediği takdirde ciro silsilesinde kendisinden önce gelenlere başvuru hakkı kazanacaktır. Bu nedenle de davanın sonucundan açılan davadaki başvuru borçlusundan önce gelen borçlular etkilenme tehlikesi altındadır. İhbarı, çek hamili yapabileceği gibi alacaklı durumuna geçtiği zaman ciranta da başvuru hakkı kapsamında

⁴⁵⁰ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 414.

⁴⁵¹ Yargıtay alacaklının 02.03.2007 tarihinde takibe giriştiği ve zamanaşımını kestiği ve bu tarihte yeniden işlemeye başladığı somut olayda; borçluya 04.03.2011 tarihinde ödeme emrinin tebliğ edildiği ve tarihte zamanaşımının bir kez daha kesildiğine karar vermiştir. Kararın ayrıntısı için bkz. Y. 12. HD, 6.3.2013, E. 2012/12-820, K. 2013/321, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 12.7.2021.

⁴⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Pekcanitez, *Medeni Usul Hukuku C.1*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 737-766.

⁴⁵³ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 417; Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 895; Coşkun, *Kıymetli Evrak*, 353.

⁴⁵⁴ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 141.

diğer çek borçlularına ihbar edebilecektir⁴⁵⁵. Davanın ihbarı mahkeme aracılığıyla yapılabileceği gibi noter aracılığıyla, iadeli taahhütlü mektupla veya telgrafla yapılan ihbarlar da geçerlidir⁴⁵⁶. Davanın ihbar edilmesi zamanaşımının kesilmesi için yeterlidir.

3.1.6.2.4. Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi

Çek alacağının iflas masasına bildirilmesi de zamanaşımını kesen bir diğer haldir. Başvurma hakkı sahibi, çek borçlusunun iflasa tabi olanlardan olup da iflas etmesi halinde, Kanunda öngörülen zamanaşımı süresinin kesilmesi ve alacağına kavuşabilmesi için, alacağını iflas masasına kaydettirmelidir⁴⁵⁷. Alacağının iflas masasına kaydettirerek zamanaşımını kesen başvuru hakkı sahibinin yeni üç yıllık zamanaşımı süresi alacağın masaya kaydedildiği tarihten itibaren başlamayacaktır. Zira TBK md. 157/3'e göre çekte başvuru hakkı sahibinin zamanaşımı süresini iflas masasına başvurarak kesmesi halinde zamanaşımı süresi ancak alacağın tekrardan istenebilmesinin mümkün olduğu andan itibaren başlayacaktır.

3.1.6.3. Zamanaşımının Durması

Kambiyo senetlerinde başvurma hakkının tabi olduğu zamanaşımı sürelerini durduran sebepler TTK'da özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle zamanaşımının durmasını düzenleyen genel hüküm niteliğindeki TBK md. 153 hükmü burada da uygulama alanı bulacaktır⁴⁵⁸.

TBK md. 153/1 uyarınca zamanaşımını durduran sebeplere ilişkin olarak;

- Velayet süresince çocukların ana ve babalarından olan alacakları için,

⁴⁵⁵ Ciranta, yetkili hamile çek bedeli ve diğer alacak kalemlerini ödedikten sonra alacaklı duruma geçecektir.

⁴⁵⁶ Öztan, *Kıymetli evrak* 1997, 891; Coşkun, *Kıymetli Evrak*, 353.

⁴⁵⁷ Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 418.

⁴⁵⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 275. TBK md. 153'de hükmü şu şekildedir: “Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için, Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için, Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için, Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için, Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece, Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece, Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece”.

- Vesayet süresince vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için,
- Evlilik devam ettiği sürece eşlerin diğerinden olan alacakları için,
- Hizmet ilişkisi süresince ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için,
- Borçlunun alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu süre boyunca,
- Alacağın Türk mahkemelerinde ileri sürülme imkânı bulunmadığı süre boyunca,
- Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek süre boyunca zamanaşımının işlemeye başlamayacağı, işlemeye başlayan sürelerin ise duracağı ifade edilmiştir.

TBK md.153/2’de zamanaşımı süresi durduğunda zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde sürelerin tekrardan işlemeye başlayacağı veya durmadan önce başlayan sürelerin devam edeceği düzenlenmiştir. Zamanaşımını durduran sebepler TBK md. 153’de sayılanlarla sınırlı değildir. Başka kanunlarda da zamanaşımını durduran sebepler düzenlenmiştir. Örneğin 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu md. 16/2’ye göre arabuluculuk sürecinin başlamasından sona ermesine kadar geçirilen sürelerin zamanaşımı hesaplamasında dikkate alınmayacağı düzenlenmiştir. Mutlak ticari dava niteliğinde olan çek hukukundan kaynaklanan uyuşmazlık nedeniyle alacaklı dava açmadan önce arabulucuya başvurmak zorundadır (TTK md. 5/A). Bu nedenle bu durumda da zamanaşımı süresi duracaktır.

3.1.6.4. Zamanaşımının İleri Sürülmesi

Çekin zamanaşımına uğraması halinde çeke dayalı talep hakkı kendiliğinden sona ermeyecek çeke dayalı borç “eksik borç” haline gelecektir⁴⁵⁹. TBK md. 161 gereği zamanaşımı defî ileri sürülmedikçe hakim bunu re’sen göz önüne alamayacağı gibi

⁴⁵⁹ Eksik borç, geçerli bir borç ilişkisi olmasına rağmen, borçlunun Devletin yetkili organları kanalıyla sorumlu tutulamadığı borçlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Mithat Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 49-50.

tarafllara da hatırlatamaz. Dolayısıyla çekin zamanaşımına uğraması halinde çek borçlusunun açıkça çekin zamanaşımına uğradığını ileri sürmesi gerekmektedir.

Zamanaşımı defileri senet metnine bakıldığında başka bir inceleme yapılmaksızın anlaşılabildiğinden “senet metninden anlaşılabilen defiler” arasında yer almaktadır⁴⁶⁰. Senet metninden anlaşılabilen defiler ciro silsilesindeki her borçlu tarafından alacağını talep eden her alacaklıya karşı ileri sürülebilir⁴⁶¹. Nitekim Yargıtay⁴⁶² da kambiyo senetlerinde zamanaşımının uyuşmazlık konusu olduğu bir olayda “Ayrıca zamanaşımı bir defi olduğundan hakim tarafından re’sen dikkate alınamaz, mutlaka ilgili kişinin bu defiyi ileri sürmesi gerekir. Borçlunun zamanaşımı defini süresi içerisinde ya dava sırasında ya da icra takibi sırasında ileri sürmesi gerekir.” şeklinde zamanaşımının itiraz değil, defi niteliğinde olduğuna hükmetmiştir. Alacağın zamanaşımına uğraması bir defi olması sebebiyle talep edilmesi halinde göz önünde bulundurulacaktır.

3.1.6.5. Çekin Zamanaşımına Uğramasının Sonuçları

Çekin zamanaşımına uğraması ile talepte bulunmayan başvuru hakkı sahiplerinin çeke dayalı talep hakları kendiliğinden sonra ermez⁴⁶³. Başvuru hakkı sahipleri zamanaşımı sürelerinden sonra da çekten kaynaklı alacaklarını talep edebilirler. Bu talep icra yoluyla veya dava yoluyla olabilecektir. Çek borçluları tarafından zamanaşımı defi ileri sürülmeksizin alacaklının talebi yerine getirilerek ödeme yapılması halinde bu ödeme geçerli bir ödeme olup, yapılan ödemenin geri istenebilmesi mümkün değildir⁴⁶⁴. Bu halde hamil çek zamanaşımına uğramamış gibi talepte bulunabileceği gibi çalışmamızın bir sonraki kısmında ele alınacak olan TTK md.732’deki sebepsiz zenginleşme davası veya temel ilişkiye dayanarak da alacağını talep edebilecektir.

⁴⁶⁰ Talih Uyar, Kambiyo Senetlerine İlişkin Haciz Yolu İle Takiplerde Borca İtiraz Nedenleri, İstanbul Barosu Dergisi, 88/5 (2014), 206, <https://jurix.com.tr/article/>, E.T.10.04.2023; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 2021*, 46-47.

⁴⁶¹ Abdülhamid Oğuzhan Hacıömeroğlu, *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Kıymetli Evrak Hukukunda Ciro*, (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2017), 109.

⁴⁶² Y.9. HD. 21.04.2022, E.2022/3406, K.2022/5115, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, E.T.09.04.2023.

⁴⁶³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 388-389.

⁴⁶⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 1362; Reisoğlu, *Çek 2011*, 309.

Çek borçluları ancak çekin zamanaşımına uğradığını usulüne uygun olarak ileri sürmesi halinde ödeme yapmaktan kaçınabileceklerdir. Zamanaşımının ileri sürülmesi halinde çek adi senede dönüşmez⁴⁶⁵.

Yargıtay zamanaşımına uğramış çekin delil başlangıcı olduğunu kabul etmektedir⁴⁶⁶. Ancak Yargıtay zamanaşımına uğramış çekin delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi için iki taraf arasında temel ilişkinin varlığını şart olarak aramaktadır⁴⁶⁷. Kanaatimizce HMK md.202 ile birlikte değerlendirildiğinde delil başlangıcı için taraflar arasında hukuki bir işlem olması ve bu işlemin ispatını muhtemel olarak sağlayan, kendisine karşı ileri sürülen kimse tarafından verilmiş belge gerekmektedir. Bu nedenle de taraflar arasındaki hukuki ilişki temel ilişkinin varlığı ile ortaya çıkacağından zamanaşımına uğramış olan çekin delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi için taraflar arasında temel ilişkinin varlığının aranmasının yerinde olduğu görüşünderiz.

3.1.7. Başvurma Hakkını Kaybeden Hamilin Durumu

Başvurma hakkı; çekin süresi içerisinde ibraz edildikten sonra ödenmemesi üzerine ödenmeme halinin tespit ettirilmesi sonucu çek bedelinin, düzenleyen yahut diğer çek borçlularından tahsil edilmesi olanağını sunan kanuni bir haktır. Ödenmeme durumunu tespit ettiren hamil, başvurma hakkını ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl içerisinde kullanmak zorundadır. Kanunda öngörülen süreler içinde çeki muhatap bankaya ibraz etmeyen veya ödenmeme durumunu tespit ettirmeyen yahut başvurma hakkını Kanunda öngörülen süreler içerisinde kullanmayan çek hamili başvurma hakkını kaybedecektir.

Başvurma hakkını kaybeden hamilin alacağına kavuşması için başka hukuki imkanlar da bulunmaktadır. Başvurma hakkını kaybeden hamil alacağına kavuşmak için kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davasına (Bkz. TTK md. 732) başvurabileceği gibi çeki düzenleyen ile aralarındaki temel ilişkiye de

⁴⁶⁵ "...zamanaşımına uğramış olan bono adi senet sayılamayacağı gibi, aralarında temel ilişki bulunmayan hamil yönünden yazılı delil başlangıcı da teşkil etmez." YHGK, 28.3.2001, E. 2001/19-230, K. 2001/310, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 12.8.2022.

⁴⁶⁶ Y. 3. HD, 11.10.1999, E. 1999/10393, K. 1999/10381, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 1.6.2022; Y. 19. HD, 9.10.2001, E. 2001/7084, K. 2001/6341, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 12.8.2022.

⁴⁶⁷ Y. 9. HD, 21.04.2022, E. 2022/3406, K. 2022/5115, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, E.T.09.04.2023.

başvurabilecektir⁴⁶⁸. Şartların oluşması halinde hamil, temel ilişkinin yanı sıra karşılığın devri (TTK md. 818/1, n'nin atfıyla bkz. TTK md. 733) imkanını da kullanabilecektir⁴⁶⁹.

3.1.7.2. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Başvurma hakkını kaybeden hamilin çeki tahsil edememesi, malvarlığında beklenen artışın olmamasına sebebiyet verecektir. Çek bedelinin ödenmemesi durumu ise, düzenleyenin malvarlığındaki olması gereken azalmanın önüne geçecektir. Bu nedenle başvurma hakkını kaybeden hamile, çek bedelini tahsil edebilmesi için TTK md. 818/1, m'nin atfıyla TTK md. 732 kapsamında kambiyo hukukuna özgü sebepsiz zenginleşme davası açma imkânı tanınmıştır.

Başvurma hakkının kaybı halinde açılacak olan sebepsiz zenginleşme davası ile TBK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası birbirinden farklılık göstermektedir (TBK md. 77 vd.)⁴⁷⁰. TBK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmüne binaen alacak talep edilebilmesi için zenginleşmenin haklı sebebe dayanmaması gerekmektedir. TTK'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasında ise hamilin başvurma hakkını kaybetmesinden ötürü Kanun gereğince verilen bir imkan söz konusudur.

Başvurma hakkının kaybedilmesi halinde hamil sebepsiz zenginleşme davasını sadece düzenleyene karşı açabilecektir⁴⁷¹. TTK md. 732/3'e göre diğer çek borçluları sebepsiz zenginleşme davasının davalısı olamazlar. Çeki başvurma hakkı kapsamında ödemiş olan çek borçlusu da kendinden öncekilere karşı başvuru hakkını yitirirse süresi içerisinde düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilecektir⁴⁷².

TTK md. 732/4'e göre sebepsiz zenginleşme davasında ispat yükü hamilin üzerinde olmayıp, çeki düzenleyenin sebepsiz zenginleşmediğini ispat etmesi gerekmektedir⁴⁷³.

⁴⁶⁸ Abuzer Kendigelen, "Müracaat Hakkını Kaybeden Çek Hamilin Başvurabileceği Hukuki Yollar" *Makalelerim Cilt II: 2001-2017*, (2018), 303.

⁴⁶⁹ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 303; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 853.

⁴⁷⁰ Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 904-905.

⁴⁷¹ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 306; Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 98.

⁴⁷² Öztan, *Kıymetli evrak 1997*, 907.

⁴⁷³ "Davacının 25.7.2016 tarihli çek yönünden başlangıçta alacak talebi mevcut olup, artık ıslah dilekçesiyle keşideci ile arasındaki temel ilişkiye değil, sebepsiz zenginleşmeye dayandığından işbu talep yönünden ispat yükü davalı keşideci üzerindedir." Y. 11. HD, 18.1.2017, E. 2017/15069, K. 2017/340 (Günay, *Çek Rehberi*, 319).

Bu dava ile hamil, düzenleyenden uğramış olduğu zararı talep edebilecektir. Hamilin zararı, çek bedelini başvurma hakkı kapsamında tahsil edememesi sebebiyle meydana gelmiş kabul edilmektedir. Zararın varlığı için çekin mutlaka temel ilişkiye istinaden düzenlenmesi zorunluluğu bulunmamaktadır⁴⁷⁴. Çekin bağışlama veya hatır ilişkisi sebebiyle de verilmiş olması halinde de sebepsiz zenginleşme davası açılabilir⁴⁷⁵. Bu bağlamda, hamilin çekin; bir hatır senedi olmadığını ya da düzenleyen ile arasında var olan bir temel ilişkiye istinaden bu temel ilişkide alacaklı olmasından ötürü kendisine verildiğini ispat etme zorunluluğu bulunmamaktadır⁴⁷⁶. Böyle bir ihtimalde sebepsiz zenginleşmediğini ispatla mükellef olan düzenleyen, senedin hatır senedi olarak verildiğini ispatlayabilirse, TTK md. 732 kapsamında sebepsiz zenginleşme nedeniyle bir ödeme de yapmaz.

Hamilin sebepsiz zenginleşme davası ile talep edebileceği zarar çekin ödenmeyen bedeli kadardır⁴⁷⁷. Hamil bu dava ile düzenleyenden çek bedeli ile birlikte temerrüt faizini de talep edebilir. Çekin karşılıksız çıkması halinde düzenleyenden başvuru hakkı kapsamında talep edilebilen masraflar, komisyon ücreti ve çek tazminatı gibi alacak kalemlerinin ise sebepsiz zenginleşme davasında talep edilmesi mümkün değildir⁴⁷⁸.

Temerrüt faizinin hangi tarihten itibaren işletileceği belirlenirken sebepsiz zenginleşmenin meydana geldiği tarih dikkate alınacaktır⁴⁷⁹. Başvuru hakkının kaybedilmesi nedeniyle açılacak sebepsiz zenginleşme davasında temerrüt faizinin başlangıç tarihi, çek süresi içerisinde ibraz edilmemişse ibraz tarihinin son günü; zamanaşımına uğraması sebebiyle bu davanın açılması halinde ise, başvuru hakkının zamanaşımına uğradığı tarih esas alınarak hesaplanacaktır⁴⁸⁰.

TTK md. 4/1, a gereğince TTK'da düzenlenen hususlardan doğan davalar mutlak ticari davadır. Kambiyo senetlerine özgü sebepsiz zenginleşme davaları da TTK'da düzenlenmesi sebebiyle mutlak ticari dava olarak kabul edilir. TTK md. 5/1'e

⁴⁷⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 913; Reisoğlu, *Çek* 2011, 291.

⁴⁷⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak* 1997, 913; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 289.

⁴⁷⁶ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 289.

⁴⁷⁷ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 306 vd.

⁴⁷⁸ Reisoğlu, *Çek* 2011, 291-292.

⁴⁷⁹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 396.

⁴⁸⁰ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 308; Y. 11. HD, 17.6.2002, E. 2002/2756, K. 2002/ 6224 (Eriş, *Kıymetli Evrak* 2016, 1216).

göre aksine bir hüküm bulunmaması halinde tüm ticari davalara bakmakla görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesi olduğundan sebepsiz zenginleşme davasında görevli mahkeme de asliye ticaret mahkemesidir. Yetkili mahkeme ise, HMK md. 6 gereğince genel yetki kuralı kapsamında davalının ikametgâhının bulunduğu yer ya da çekin düzenlendiği yer mahkemesidir⁴⁸¹.

6762 sayılı Kanun döneminde TTK'da sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bu nedenle de doktrin ve Yargıtay tarafından sebepsiz zenginleşme davasının niteliği dikkate alınarak davanın tabi olacağı zamanaşımına ilişkin farklı fikirler ortaya atılmaktaydı⁴⁸². Mülga Kanun döneminde sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin belirlenmesi hakkında ileri sürülen bir görüş, TTK md.1 uyarınca TMK ve TBK'nın genel hüküm olarak uygulama alanı bulabileceğini, bu nedenle de TBK'da yer alan sebepsiz zenginleşme davasındaki zamanaşımı süresi olan bir yılın burada da uygulanması gerektiğini kabul etmişti⁴⁸³. Bir diğer görüş ise TBK'daki sebepsiz zenginleşme davasının TTK'da yer alan sebepsiz zenginleşme davasından düzenleniş amacı, tarafları ve özellikleri açısından tamamen farklı olduğunu bu nedenle de TBK'da genel zamanaşımı olan on yıllık zamanaşımının uygulanması gerektiğini savunmaktaydı⁴⁸⁴. 6102 sayılı TTK'nın kabulü ile birlikte uygulamadaki farklı uygulamalar son bulmuştur. TTK md. 732/4'e göre sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için Kanunda öngörülen zamanaşımı süresi, çekin zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren bir yıldır. Böyle bir düzenleme ile uygulamada ve doktrindeki fikir ayrılıklarının giderilmesinin yerinde olduğu görüşündeyiz. Ayrıca kanaatimizce doktrindeki bu tartışmalardan sonra kanun

⁴⁸¹ "... Sebepsiz zenginleşme davası, davalının ticari işlerini yürüttüğü bir yer varsa o yer; böyle bir yer yoksa davalının ikametgâhının bulunduğu yer veya çekin düzenlendiği yer mahkemesinde açılabilir. Davacı çeklere dayanarak, TTK' nun 644'üncü maddesi uyarınca istemde bulunmuştur. Çekler, İstanbul'da düzenlendiğine göre, çeke dayalı bu davada çekin düzenlendiği yer mahkemesi de yetkilidir." (Y. 11. HD, 24.04.1997, E. 1997/2557, K. 1997/ 2918 (Eriş, Çek, 399-400); "...Sebepsiz zenginleşme davası, davalının ticari işlerini yürüttüğü bir yer varsa o yer; böyle bir yer yoksa davalının ikametgâhının bulunduğu yer veya çekin düzenlendiği yer mahkemesinde açılabilir..." YHGK, 17.06.2015, E. 2014/1122, K. 2015/1664, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 21.11.2021.

⁴⁸² Mustafa Yasan, "Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme", (Yayımlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Bilim Dalı, 2007), 287 vd.

⁴⁸³ Göle, *Çek Hukuku*, 186; Eriş, *Çek Hukuku*, 292; Karayalçın, *Ticari Senetler*, 341-342; Domaniç, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 299.

⁴⁸⁴ Eriş, *Kıymetli Evrak ve Taşıma*, 499; Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 286; Hayri Bozgeyik, "Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, VII (2003): 622-623; Fahiman Tekil, *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınevi, 1984), 91-92.

koyucunun zamanaşımı için bir yıllık süreyi kabul etmesi, sebepsiz zenginleşme davasını TBK’da yer alan sebepsiz zenginleşmenin özel bir türü olarak kabul ettiğini de göstermektedir.

TTK md.732/4 her ne kadar sebepsiz zenginleşme davasında zamanaşımı ile ilgili sorunu ortadan kaldırırsa da ilgili maddede çekin süresi içerisinde ibraz edilmediği veya ödememe durumunun ibraz süresi içerisinde tespit ettirilmemesi sebebiyle başvuru hakkının kaybedilmesi halinde zamanaşımı süresinin ne olacağı düzenlenmemiştir. Bu nedenle de öğretide farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Bir görüş bu durumda hamilin sebepsiz zenginleşme davasını açmak için üç yıllık zamanaşımı süresini beklemek zorunda olmadığını, derhal sebepsiz zenginleşme davası açılabileceğini kabul etmektedir⁴⁸⁵. Başka bir görüş ise bu durumda da çekte başvuru hakkının zamanaşımı süresinin üç yıl olması sebebiyle bu ihtimalde de sürenin yine üç yıl olması gerektiği savunmaktadır⁴⁸⁶. Kanaatimizce hamilin ödeme için süresinde ibrazı gerçekleştirmesi ya da ödenmeme durumunu tespit ettirmesi Kanun’da müracaat borçlularına başvuru için bir yükümlülük olarak hamile yüklenmiştir. Hamilin bu yükümlülüğünü yerine getirmeyerek sadece düzenleyenden temel ilişki veya sebepsiz zenginleşme ile talepte bulunması çekin hamile sağladığı hakları kullanmaması şeklinde yorumlanabilecektir. Bu nedenle de bu durumlarda sebepsiz zenginleşme davasının derhal açılması gerekmektedir. Nitekim başvuru hakkının kaybedildiği durumlarda üç yıllık zamanaşımı süresinin varlığından söz edilemeyeceğinden başvuru için ayrıca hamile üç yıllık zamanaşımı süresinin tanınması halinde düzenleyenin durumunun gereğinden fazla ağırlaşaacağı görüşündeyiz.

3.1.7.3. Temel İlişki

Kambiyo senetleri kural olarak temel ilişkiye dayanılarak düzenlenir. Bu temel ilişkiyi çoğu kez bir borçlar hukuku sözleşmesi oluşturmaktadır. Kambiyo ilişkisinde hatır senetlerinde olduğu gibi taraflar arasında bir borç ilişkisi bulunmasa bile, öğretide yine de bir temel ilişki bulunduğu kabul edilmektedir⁴⁸⁷. Ancak kambiyo taahhüdü temel ilişkiden ayrı soyut bir ilişkidir⁴⁸⁸. Bunun sonucu olarak temel ilişkinin geçersiz

⁴⁸⁵ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 399.

⁴⁸⁶ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 436.

⁴⁸⁷ Hüseyin Ülgen vd., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 94.

⁴⁸⁸ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 141; Can, *Kıymetli Evrak*, 54.

olması, sakat olması yahut işlemin sonradan ortadan kalkması kambiyo taahhüdünü etkilemez⁴⁸⁹. Kambiyo senedinin düzenlenmesi halinde senedi teslim alan kişinin hem kambiyo taahhüdünden hem de temel ilişkiden doğan alacağı bulunmaktadır. Temel ilişki ile kambiyo ilişkisi arasındaki ilişkinin birbirlerine göre durumlarının ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Temel borç ilişkisi, kambiyo senedinin ifa yerine mi yoksa ifa uğruna mı verildiğinin tespitine göre şekillenmektedir⁴⁹⁰. Eğer kambiyo senedi “ifa uğruna” verilmiş ise, temel ilişkiden doğan alacak ortadan kalkmamış olup, senetten doğan alacak hakkı kullanılmaya kadar temel ilişkiden doğan hak donacak ve temel ilişkiden doğan alacak kambiyo senedinin vadesi gelinceye kadar talep edilemeyecektir⁴⁹¹. Kambiyo senedi “ifa yerine” verilmiş ise senedin verilmesi ile borcun yenilenmesi sonucu ortaya çıkacak ve böylece temel ilişkiden doğan alacak hakkı sona erecektir⁴⁹².

TBK md. 133/2’ye göre tarafların yenileme konusunda anlaşmaları kesin şekilde belli değilse kambiyo taahhüdünde bulunulması borcun yenilenmesi anlamına gelmeyecek olup, kambiyo senedinin ifa uğruna verildiği kabul edilecektir. Bu sebeple kambiyo senedi alan kişinin temel ilişkiden kaynaklanan alacak hakkı sona ermemiş olup, başvurma hakkının kaybedilmesi halinde bu kişinin kambiyo senedine ilişkin olarak sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı söz konusu olduğu gibi, çekin düzenlenmesinin altında yatan temel ilişkiye dayalı olarak alacağını talep etme imkanı da bulunmaktadır⁴⁹³.

Temel ilişkiye dayanabilecek kişiler doğrudan doğruya bu ilişkinin taraflarıdır⁴⁹⁴. Çek, düzenleyen tarafından temel ilişkiye dayanılarak lehtara verildiğinden, bu temel ilişki gereği talep hakkı ancak lehtardadır⁴⁹⁵. Hukukumuzda geçerli olan “sözleşmelerin nispiliği ilkesi” gereğince, çeki düzenleyen ile lehtar arasındaki temel ilişkiye, çekin lehtar tarafından ciro edilmesi halinde, hamil tarafından dayanılması mümkün değildir⁴⁹⁶. Ancak bazı yazarlara göre, çekte her ciro yeni bir

⁴⁸⁹ Can, *Kıymetli Evrak*, 54.

⁴⁹⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 400.

⁴⁹¹ Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 143.

⁴⁹² Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak*, 142.

⁴⁹³ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 903; Coşkun, *Karşılıksız Çek*, 97.

⁴⁹⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak 1997*, 903.

⁴⁹⁵ Kendigelen, “Müracaat Hakkı”, 312.

⁴⁹⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 401-402.

kambiyo taahhüdü olması sebebiyle çekin hamili kendi cirantası ile arasındaki temel ilişkiye dayanabilecektir⁴⁹⁷.

Kambiyo senedinden kaynaklanan alacağına dair başvuru hakkı düşen hamil, zamanında sebepsiz zenginleşme hükmünden de yararlanmamışsa, artık sadece temel ilişkiye dayanabilecektir.

Temel ilişkiye dayalı talep hakkının zamanaşımı süresi olarak temel ilişkinin tabi olduğu asıl borç ilişkisine bağlı zamanaşımı süresi uygulama alanı bulacaktır. Artık kambiyo hukukuna ilişkin herhangi bir talep söz konusu olmadığından TTK md. 814'deki zamanaşımı süresi burada dikkate alınmayacaktır⁴⁹⁸.

3.1.7.4. Karşılığın Devri

Bir çekin düzenlenmiş olması, düzenleyenin muhatap banka nezdindeki çekle işleyen hesabında bulunan çek bedeli oranındaki karşılığın lehtara devredilmiş olduğu anlamına gelmemektedir⁴⁹⁹. Bunun sonucu olarak muhatap bankanın kanuni ibraz süresi içerisinde usulünce ibraz edilen çek bedelini ödeme zorunluluğu bulunsa da hamilin karşılık üzerinde hakları bulunduğunu iddia ederek muhatap bankayı sözleşmesel sorumluluk hükümleri çerçevesinde ödeme yapmaya zorlaması mümkün değildir⁵⁰⁰. Bu durum çekin havale ilişkisine dayanmasının temel sonucudur⁵⁰¹.

TTK md. 818/1, n'nin atfıyla çekler hakkında da uygulama alanı bulacak olan TTK md. 733/1'e göre düzenleyen hakkında iflasın açılması durumunda banka nezdindeki karşılık kanunen çek hamiline geçecektir. TTK md. 733/2'de ise düzenleyenin çekin üzerine koyacağı bir kayıtla muhatap nezdindeki karşılık ilişkisinden doğan haklarını iradi bir şekilde hamile devredilebileceği düzenlenmiştir. Bu hüküm ile birlikte karşılığın devri halinde çek hamili, devredilen alacağa ilişkin zamanaşımı süresi içerisinde olmak şartıyla ibraz süresine tabi olmaksızın ve alacaklı sıfatıyla muhatap banka nezdindeki karşılığı talep edebilecektir⁵⁰².

⁴⁹⁷ İnan, *Çek Rizikolarından*, 75.

⁴⁹⁸ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 314.

⁴⁹⁹ Tekil, *Çekte Muhatap*, 143.

⁵⁰⁰ Tekil, *Çekte Muhatap*, 143.

⁵⁰¹ Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 315.

⁵⁰² Kendigelen, "Müracaat Hakkı", 315.

TTK md. 733/3'e göre muhatap banka; karşılığın kanunen devredilmesi halinde iflasın açıldığı ilan edildikten sonra, karşılığın iradi olarak devredildiği durumda ise kendisine devir durumu bildirildikten sonra yalnızca çeki ibraz ederek hak sahipliğini ispatlayan hamile ödeme yaparak karşılık ilişkisinden kaynaklı borcundan kurtulabilir.

Karşılığın iradi veya kanuni olarak devredilmesi halinde TBK md. 183 vd. maddelerinde düzenlenen alacağın devrine ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır⁵⁰³.

⁵⁰³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 405.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEKİN KARŞILIKSIZ ÇIKMASININ CEZAI YAPTIRIMLARI

4.1. Cezai Sorumluluğa İlişkin Özel Düzenlemeler

Çekin karşılıksız çıkması neticesinde düzenleyen cezai ve hukuki bazı yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde çekin karşılıksız çıkmasının hukuki yaptırımlarına yer verilmiş olup, bu bölümde ise cezai yaptırımları ele alınacaktır.

4.1.1. 3167 Sayılı Kanun Dönemi Öncesi Dönem (1985'e kadar)

1926 tarihli eTK'da ve 1956 tarihli eTTK'da karşılıksız çek düzenlenmesine dair herhangi bir suç tipi düzenlenmemiştir⁵⁰⁴. Bununla birlikte, mülga Ticaret Kanunları'nda karşılıksız çek düzenlemenin bir suç olarak düzenlenmemiş olması bilinçli bir tercih gibi görülmektedir. Zira TBMM'nin 07.01.1929 tarihli 471 sayılı yorum⁵⁰⁵ kararında bu husus, "Karşılığı olmadığı halde, çek keşide edenlere ceza tertibine dair TCK'nın 610. maddesine bir fıkra eklenmesi önerilmişse de TCK'nın 503. maddesinde yer alan dolandırıcılık hakkındaki suç unsurları, karşılıksız çek keşide edenlerin hareketine uygun bulunmaktadır. Muhatabı elinde, çek karşılığı parası olmayanların hile, kötü niyet, kayıtsızlık ve ihmal ile çek keşide ettikleri takdirde, taşıyanı zarara sokmak suretiyle dolandırıcılık suçunu işlemiş olurlar. TCK'nın genel hükümlerinin uygulanması halinde, hesabının kesin sonucunu bilmeyerek, yanlışlıkla çek keşide edenlerin hareketlerinde suç kastı bulunmaması nedeniyle ceza sorumluluğu söz konusu olmaz. Bu yaptırım ve güvence karşısında 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun sözü edilen maddesine bir fıkra eklenmesine yer olmadığına TBMM Genel Kurulunca karar

⁵⁰⁴ Erşan, 457.

⁵⁰⁵ Sulhi Dönmezer, "Karşılıksız Çek", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 43/1-4 (1977), 315.

verilmiştir”⁵⁰⁶ şeklinde ifade edilmiştir. Bu yorum kararına göre karşılıksız çek düzenlenmesi söz konusu olduğunda; şartları varsa dolandırıcılığa ilişkin hükümlerin uygulanabileceği kabul edilmiştir⁵⁰⁷. Yorum kararı 14.01.1929 tarihinde Resmi Gazete’de⁵⁰⁸ yayınlanmıştır. Söz konusu yorum kararı çerçevesinde 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun⁵⁰⁹’un yayımlandığı 3.4.1985 tarihine kadar karşılıksız çek düzenleme fiili, dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilmekte idi. 1956 tarihli eTTK döneminde de karşılıksız çek düzenleme fiiline özel bir yaptırım öngörülmemiş olup TBMM’nin almış olduğu yorum kararı bu dönemde de yine geçerliliğini sürdürmüştü.

Söz konusu dönemde Kanun’da öngörülen unsurları taşıması halinde karşılıksız çek düzenleme fiiline dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümler uygulanmaktaydı⁵¹⁰. 765 sayılı TCK md. 503’e göre dolandırıcılık suçu kast derecesinde işlenebilen bir suç türü idi⁵¹¹. Bu süreçte karşılıksız çek düzenleyen kişilerin çoğunluğunda suç kastı bulunduğu ispatlanamaması sebebiyle cezai yaptırım uygulanmamıştı⁵¹². Özellikle uygulamada sıkça başvuru alan ileri düzenleme tarihli çeklerde failin suç işleme kastının bulunmadığı gerekçesiyle dolandırıcılık suçunun hükümlerinin uygulanması neredeyse imkânsız hale gelmekteydi⁵¹³.

4.1.2. 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun Dönemi (1985-2009 arası)

Ülkemizde çek kullanımının söz konusu bu dönemde giderek yaygınlaşmış olması, karşılıksız çıkan çeklerin ayrıca ve özellikle ele alınmasını gerektirmiştir. Zira karşılıksız çıkan çeklerle ilgili cezai yaptırımların uygulanma zorluğu, karşılıksız çek

⁵⁰⁶ TBMM’nin bu kararının yorum kararı olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Ancak kararın sadece duraksamaları gidermek için getirildiğini yorum kararı olmadığını kabul edenler de bulunmaktadır. Bkz. Sami Selçuk, “Çek Keşidesinin Koşulları Ve Karşılıksız Çek”, *Adalet Dergisi*, 65/4-5 (1974), 276.

⁵⁰⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 407; Zeki Yıldırım ve Ekrem Çetintürk, “İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 103 (2012), 30-31.

⁵⁰⁸ RG 14.01.1929,1092.

⁵⁰⁹ RG 03.04.1985, 18714.

⁵¹⁰ Dönmezer, “Karşılıksız Çek”, 316; Talih Uyar, “Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 5-6 (1987), 671-672.

⁵¹¹ Volkan Maviş, “Dolandırıcılık Suçunun Hile Unsuruna İlişkin Sorunlar”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/3 (2015), 605.

⁵¹² Senem Ülkün Keskin, *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki Ve Cezai Sorumluluklar*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2011), 84.

⁵¹³ Keskin, *Karşılıksız Çekten*, 84.

düzenleme suçunun mağduru olan hamillerin ikincil mağduriyetine sebebiyet vermiştir. Buna ilişkin çalışmalar 1985 yılında sonuçlanmış olup “3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun” ile karşılıksız çek keşide edilmesine yönelik bir suç tipi öngörülerek, karşılıksız çek keşide etmek dolandırıcılık suçundan ayrılmıştır⁵¹⁴. (eÇekK 1985/16). 3167 sayılı Kanun’un 16. maddesinde yer alan karşılıksız çek keşide etme suçunun soruşturma ve kovuşturması şikâyeteye bağlıdır⁵¹⁵.

1985 tarihli eÇekK md. 16’nın ilk halinde, ibraz süresi içerisinde veya üzerinde düzenlenme tarihi olarak belirtilen tarihten önce ibraz edilen çekin karşılıksız olmasına sebebiyet veren failin, bir yıldan beş yıla kadar cezalandırılması gerektiği düzenlenmişti. Aynı madde içerisinde failin işlediği suçun niteliğine göre bir yıldan beş yıla kadar mahkeme tarafından faile bankalarda çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verilebileceği de öngörülmüştü. Failin cezalandırılması için kusurunun (kastının veya taksirinin bulunması) olup olmadığının bir önemi bulunmamaktaydı. Bir diğer ifade ile ilgili hükümle birlikte karşılıksız çek keşide etme suçu, objektif sorumluluk esasına dayalı bir suç olarak düzenlenmişti⁵¹⁶. İstisnai bir sorumluluk türü olan objektif sorumluluk, karşılıksız çek düzenleme fiilinin, failin kastının olmaması sebebiyle yaptırımsız kalmasını önlemek amacıyla kabul edilmişti⁵¹⁷.

Bu hüküm ile çek düzenleyenin, çek bedelini faiz ve tazminatlarıyla birlikte ödemesine rağmen, hamilin şikâyetini geri almaması nedeniyle hürriyeti bağlayıcı cezaya da maruz kaldığı görülmüş ve objektif sorumluluğun ceza hukukunun temel ilkelerine aykırı olması sebepleriyle eleştirilerin odağı olmuştur⁵¹⁸. Bu eleştirilere kayıtsız kalmayan kanun koyucu 1993 yılında 3863 sayılı Kanun ile eÇekK md. 16’da değişikliğe gitmişti⁵¹⁹. Bu düzenlemelerden sonra hamilin şikâyetten vazgeçmemesi halinde dahi düzenleyenin çek bedelini faiziyle ve tazminatlarıyla birlikte ödemesi

⁵¹⁴ Erşan, 463.

⁵¹⁵ Burhan Caner Hacıoğlu, “Son Yasal Değişiklikler Açısından Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunun Soruşturma ve Kovuşturma Usulü”, *AÜEHFD*, 5/ 3-4 (2003), 265.

⁵¹⁶ Sabih Arkan, “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler”, *BATİDER*, 22/1 (2003), 18-19; Reisoğlu, *Çek 2011*, 359.

⁵¹⁷ Keskin, *Karşılıksız Çekten*, 84.

⁵¹⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 408; Koparan, Başal, “3167 Sayılı Kanunun Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 15/2 (1989), 59.

⁵¹⁹ RG 26.01.1993, 21477.

halinde açılan kamu davası veya hükme bağlanan cezayı ortadan kaldırılabileceği düzenlenmiştir⁵²⁰.

Bu iyileştirmeler sonrasında Anayasa md. 38/8’de 2001 yılında yapılan değişiklikte birlikte hükme şu şekilde bir ifade eklenmiştir; “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.” Anayasa’da yapılan iş bu değişiklikte birlikte karşılıksız çek keşide edilmesinin yaptırımının Anayasa’ya aykırılık teşkil ettiği düşünülmeye başlanmış ve bu değişiklik sonrasında karşılıksız çek düzenleme suçuna hürriyeti bağlayıcı ceza verilmeyeceği yönünde kamuoyunda bir beklenti oluşmuştur⁵²¹.

Ceza yargılamasında mahkemelerin 1985 tarihli eÇekK’nun ilgili maddesinin, Anayasa’ya aykırı hale geldiği düşüncesiyle karşılıksız çek düzenleme fiillerine 16. maddede düzenlenen hapis cezası yaptırımını uygulamama yönünde tercihte bulundukları görülmüştür⁵²². Bu süreçte ayrıca Vezirköprü Asliye Ceza Mahkemesi, Kanunun 16. maddesinin Anayasa’ya aykırılığı gerekçesiyle iptal isteminde bulunmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesi, Anayasa’ya aykırılık teşkil etmediğine ilişkin karar almıştır⁵²³. Bu sefer “ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi” ilkesi gerekçe gösterilerek karşılıksız çek keşide etme suçunun cezai yaptırımı ile ilgili 3167

⁵²⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 409.

⁵²¹ Mehmet Özdamar, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/1-2 (2002), 104; Hüseyin Kurt, “6728 Sayılı Kanun Kapsamında Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Sorumluluk ve Yaptırımlar” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 65; Bu durumun Anayasa’ya aykırılık teşkil etmediği görüşü için bkz. Dağlar Ekşi, “4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması Ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21/2 (2003), 222.

⁵²² Özdamar, “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik”, 104.

⁵²³ “Türk Ticaret Kanunu’nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temeline her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır. İtiraz konusu kuralın, Anayasa’nın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Bu nedenlerle kural, Anayasa’nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.” AYM 11.12.2002, E. 2002/165, K. 2002/195 (RG 26.04.2003, 25090).

sayılı mülga ÇekK md. 16'da, 2003 yılında 4814 sayılı Kanun⁵²⁴ ile bir değişiklik yapılmıştır⁵²⁵. Bu değişiklik neticesinde ilk defa karşılıksız çek keşide edilmesi halinde, yaptırım olarak uygulanan hapis cezası kaldırılarak, çek bedeli kadar adli para cezası yaptırımına geçiş yapılmıştır. Ancak aynı suçun tekrardan işlenmesi durumunda çeki düzenleyen hesap sahipleri ve çek sahibi tüzel kişi ise, yetkili temsilcilerine bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği öngörülmüştür (eÇekK md. 16/1).

26.02.2003 tarihinde, 4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un 14. maddesiyle çekin düzenlenme tarihinden önce ibraz edilmiş olmasının karşılıksız çek düzenlenme suçunun oluşması için yeterli görülmüş olmasına karşılık, gerek karşılıksız çeki ilişkin düzeltme hakkı, gerek hamilin şikâyet hakkı bakımından çekin ibraz edildiği tarihin değil, düzenleyene tanınan düzeltme hakkına ilişkin on günlük sürenin sona ermesinin esas alınacağı düzenlenmiştir⁵²⁶. Bu süre de çek üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihine göre hesaplandığından, kanun koyucu ilk defa düzenleyen ile lehtar arasındaki "vade anlaşmasına" kısmen de olsa örtülü olarak itibar etmiştir.

4.1.3. 5941 Sayılı ÇekK Dönemi (2009 sonrası)

5237 sayılı TCK⁵²⁷ 2004 yılında yürürlüğe girmiş, pek çok hükümde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda yeni TCK'ya uyum sağlamak için 2009 yılında 5941 sayılı ÇekK kabul edilmiştir. 5941 sayılı ÇekK md. 5'e⁵²⁸ göre karşılıksız çeki cezai yaptırımın uygulanabilmesi için çekin üzerinde yazılı olan düzenlenme tarihine göre kanuni ibraz süresi içerisinde çekin ibraz edilmiş olması şartı getirilmiştir. Üzerinde yazılı ibraz tarihinden önce ibraz edilip, karşılıksız çıkması hali cezai anlamda suç sayılmamış olup, üzerinde yazılı düzenleme tarihi içerisinde ibrazına rağmen karşılıksız çıkması suç olarak kabul edilmiştir.

⁵²⁴ RG 08.03.2003, 25042.

⁵²⁵ Seza Reisoğlu, "Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek", *Bankacılar Dergisi*, 14/44 (2003), 64, https://www.tbh.oRGtr/dosyalar/konferans_sunumlari, E.T.08.04.2023.

⁵²⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 411.

⁵²⁷ RG 12.10.2004, 25611

⁵²⁸ 5941 sayılı Kanun md.5/1; "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, az olamaz..."

Karşılıksız çek düzenleyene yaptırım olarak ÇekK md. 5'e göre adli para cezası verilmesi kabul edilmiştir. Ancak ÇekK md. 6'ya göre ayrıca etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanma imkânı da tanınmıştır⁵²⁹.

Bu düzenlemelerden sonra mahkemelerin iş yoğunluğunun artması sebebiyle⁵³⁰ 2012 yılında 6273 sayılı Kanun'la⁵³¹ yapılan değişiklikle 5941 sayılı Çek Kanun'un 5. maddesi değiştirilerek, karşılıksız çek keşide edilmesi suç olmaktan çıkartılmış olup "kabahat" olarak nitelendirilmiş, "çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" adı altında idari yaptırım yeterli görülmüştür. ÇekK Geçici md. 3/7'ye istinaden bu düzenlemeden önce açılan ceza davaları hakkında idari yaptırım kararı verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. 2016 yılında ise, aradan geçen dört buçuk yıl içerisinde çek kullanımı arttığından ve bununla orantılı bir şekilde karşılıksız çekte artış yaşandığından⁵³² hamillerin korunmasını sağlamak, ticari hayatı düzene sokmak için karşılıksız çek düzenleme eylemi yine adli para cezasını gerektiren bir suç olarak kabul edilmiştir⁵³³.

4.2. Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu

4.2.1. Genel Olarak

Çekin üzerinde bulunan keşide tarihine göre muhatap bankaya ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen yeterli karşılığının bulunmaması nedeniyle ödenmemiş olması durumu, karşılıksız çek düzenleme suçunu oluşturmaktadır. Yani çek üzerinde yazılı bedelin, çekin ibraz edildiği anda çekle işleyen muhatap banka hesabında karşılığını bulundurmamak karşılıksız çek düzenleme suçunu oluşturacaktır.

Suçun konusunu, "karşılıksız çıkan çek" oluşturmaktadır. Dolayısıyla muhatap bankaya ibraz edilen senet, "çek" vasfına sahip değilse, karşılıksız çek düzenleme suçu

⁵²⁹ 5941 sayılı Kanun md.6/1'de; "Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir." şeklinde etkin pişmanlık hükümlerine yer verilmiştir.

⁵³⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 412.

⁵³¹ RG 03.02.2012, 28193.

⁵³² Arslan, "Karşılıksız Çek Düzenlemek Tekrar Suç Haline Getirildi", *Mali Çözüm Dergisi*, 137 (2016), 207.

⁵³³ Ayrıca bu maddenin güncel hali şu şekildedir; "Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur...".

da oluşmayacaktır. Senedin çek hükmünde olmasının tespiti için, yukarıda ele alındığı üzere⁵³⁴ 5941 sayılı ÇekK' da öngörülen unsurların değil, TTK'nın 780 ve 781. maddelerinde düzenlenmiş olan zorunlu şekil şartlarının bulunması yeterlidir. Eğer senet TTK'da düzenlenmiş olan şekli şartları taşımıyorsa; ancak dolandırıcılık suçunun şartları varsa karşılıksız çek düzenleyen kişi, dolandırıcılık suçundan sorumlu olacaktır. Dolandırıcılık suçu TCK'nın 157. maddesinde failin hileli davranışlarla mağduru aldatarak mağdurun veya başkasının zararına hareket edip kendisine veya başkasına yarar sağlama davranışı olarak düzenlenmiştir. Dolandırıcılık suçu malvarlığına karşı işlenen ve karmaşık ekonomik ilişkilerde ortaya çıkan suç tiplerinden olduğundan⁵³⁵ çekin zorunlu unsurlarının bulunmaması halinde failin eylemi tipikse dolandırıcılık suçu söz konusu olabilecektir. Ancak çekin zorunlu unsurları taşınamamasının yanı sıra karşılıksız çıkması da yeterli olmayıp failin aldatma ve hileli davranışlarda bulunması da dolandırıcılık suçu için zorunludur⁵³⁶.

3167 Sayılı Kanun döneminde ileri düzenleme tarihli çeklerin ibraz anında karşılığı bulunmaması durumunda cezalandırılacağı kabul edilmiştir. Ancak 3167 sayılı Kanun'dan farklı olarak 5941 Sayılı Kanun'un md. 3/8'e göre ileri tarihli çeklerde düzenlenme tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilmesi durumunda hesapta para bulunmaması halinde karşılıksızdır işlemi yapılamamakta ve hukuki takip başlatılamamaktadır. Bu durumda karşılıksız çek düzenleme suçunun da oluşmayacağının kabulü gerekir⁵³⁷. Muhatap bankanın çek hesabının bulunduğu şubesinden provizyon sorması neticesinde karşılığının olmadığı öğrenilmesi karşılıksızdır işlemi açısından tek başına yeterli olmadığından bu halde de karşılıksız çek düzenleme suçunu oluşturmaz⁵³⁸.

⁵³⁴ Bkz. yukarıda "2.1.3.1." başlıkta yer alan açıklamalar.

⁵³⁵ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2008), 173. "Dolandırıcılık suçu, kaynağını hırsızlıktan alan, ticaret ve sanayideki çağdaş ve aynı zamanda küresel, karmaşık ekonomik ilişkilerin ortaya çıkardığı bir suç tipidir".

⁵³⁶ Ali Parlar, *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları* (Ankara: Bilge Yayıncılık, 2015), 21.

⁵³⁷ Ersan Şen, *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 81; Nazif Kaçak, *Yeni Çek Kanunu Şerhi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), 245.

⁵³⁸ Seza Reisoğlu, *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek* (Ankara: Yazarın kendi yayını, 1985), 171.

4.2.2. Suçla Korunan Hukuki Değer

Ceza hukukunda bazı eylemlerin suç olarak düzenlenmesinin nedeni bu eylemlerin toplum veya bireylerin menfaatlerini zedelemesidir. Başka bir deyişle bazı eylemlerin hukuk düzeninde suç olarak düzenlenmesi ve cezai yaptırımının bulunmasının nedeni eylemin koruduğu hukuki menfaattir. Türk Ceza Kanunu'nda yer alan özel hükümlerin kapsamı ve tasnifi de Anayasa'da koruma altına alınmış olan hukuki değer ve menfaatlere göre yapılmıştır⁵³⁹. Bu bağlamda karşılıksız çek keşide etme suçunun unsurlarını incelemeden önce bu suç tipinin hukuk düzeninde koruduğu menfaati incelemenin yerinde olacağı görüşünderiz.

Karşılıksız çek düzenleme suçu ile korunan hukuki değer⁵⁴⁰; çekin güvenilirliği ve hamilin malvarlığı değeridir⁵⁴¹. Çek, muhatabın sadece banka olması ve karekod uygulaması nedeniyle güvenilirliği yüksek ve tedavül kabiliyeti fazla olan ticari hayatta sıklıkla kullanılan bir kıymetli evraktır. Nakit akışının yetersiz gelmesi durumunda sıklıkla kullanılan çekin karşılıksız çıkması hali, hamil ve ticari hayattaki öznelerin çeke karşı duydukları güveninin boşa çıkmasına (sarsılmasına) ve çekin kullanımından imtina edilmesine sebebiyet vermektedir. Bu nedenle de ticari hayatta yer alan kişiler, ticari hayatta çeki kullanmaktan imtina ederler. Ayrıca çek bedelinin zamanında ve tamamıyla ödenmemiş olması hamilin malvarlığında beklenen artışın gerçekleşmemesine de sebep olduğundan doğrudan hamilin malvarlığında bir zarar oluşturur⁵⁴². Çekin karşılıksız çıkması sadece hamil nezdinde bir mağduriyete yol açmamaktadır. Çekin karşılıksız çıkması, ciro silsilesindeki herkes için zarara neden olup, iç piyasa zincirleme olarak zarar görmektedir⁵⁴³.

⁵³⁹ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 161-165.

⁵⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yener Ünver, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), 290 vd

⁵⁴¹ Ersan Şen, *Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 21; Veli Özer Özbek, "Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu (5941 Sayılı Çek Kanunu m. 5/1-3) ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı (5941 Sayılı Çek Kanunu m. 5/4-10)", *Ceza Hukuku Dergisi*, 5/14 (2010), 10.

⁵⁴² Ahmet Büyükişli, "Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, 2019), 121.

⁵⁴³ Eda Kurt, Ömer Adil Atasoy, "Çek Kanunu'nda Yapılan Son Düzenlemeler Işığında Karşılıksız Çek Sorununa Bir Çözüm Olarak Karşılıklı Sigorta ve Türkiye'deki Uygulaması", *Hacettepe HFD*, Özel Sayı, (2022), 117.

4.2.3. Suçun Unsurları

Herhangi bir insan davranışının cezalandırılabilmesi için TCK veya özel kanunlarda suç olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durum ceza hukukunda geçerli olan “kanunilik ilkesinin” doğal bir sonucudur⁵⁴⁴. Ceza hukukunda suç teorisi kapsamında bir suç incelenirken suç bazı unsurlara ayrılarak incelenir. Bu şekilde inceleme somut insan davranışının kanunlarda yer alan suç tipine uyum sağlayıp sağlamadığını gösterir. Ceza hukukunda farklı zaman dilimlerinde suçun unsurları ile ilgili farklı fikirler ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın konusu dışında kaldığından suç teorisi bağlamında suçun unsurlarının tarihsel gelişimine yer vermeyi gerekli bulmuyoruz. Ancak suçun unsurları şu anda da doktrinde farklı şekillerde tasnif edilmektedir. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında öncelikle doktrindeki suçun unsurlarına ilişkin farklı görüşlere ve tasniflere yer verdikten sonra bizim kabul ettiğimiz görüşe göre karşılıksız çek düzenleme suçunun unsurlarını incelemeyi gerekli görmekteyiz.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun kabul etmiş olduğu suç teorisine göre, suçun unsurlarını tipiklik ve hukuka aykırılık olarak ikiye ayırarak incelemek ve tipikliği de kendi içerisinde tipikliğin maddi unsurları (fail, mağdur, suçun konusu, hareket, netice, nedensellik ve objektif isnadiyet) ile tipikliğin manevi unsurları (kast ve tipikliğin diğer subjektif unsurları) şeklinde ayırmak mümkündür⁵⁴⁵. Biz ise çalışmamızda bu görüş doğrultusunda karşılıksız çek düzenleme suçunun unsurlarını tipiklik içerisinde yer alan maddi ve manevi unsurlar başlıkları altında ele alacağız. Bu bağlamda kast ve taksir suçun manevi unsurları içinde yer almakla birlikte aynı zamanda kusur çeşidi de olduğundan çalışmamızda ayrıca kusurluluk başlığı incelenmeyecek, kusurun ortaya çıkış şekli olan kast ve taksir “Suçun Manevi Unsurları” başlığı altında yer verilecektir.

Karşılıksız çek düzenleme suçunun oluşabilmesi için ÇekK ve TTK hükümlerinin aramış olduğu bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurların bazıları suçun konusu olan çek için aranan unsurlardır. Karşılıksız çek düzenleme suçunun

⁵⁴⁴ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020) 66 vd.

⁵⁴⁵ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Mehmet Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 509 vd.; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), 86 vd..

oluşabilmesi için gerekli olan suçun unsurlarını çalışmamızda maddi unsurlar ve manevi unsurlar şeklinde iki başlık olarak değerlendireceğiz.

4.2.3.1. Suçun Maddi Unsuru

4.2.3.1.1. Fiil

Suçun gerçekleşebilmesi için öncelikle TTK md.780 ve 781’de düzenlenmiş şartlara uygun çekin; kanuni ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. İbraz edilen çekin muhatap banka tarafından kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması üzerine karşılıksızdır işleminin yapılması ile suç tamamlanmış olacaktır. Suçun işlenme zamanı için ise çeki “karşılıksızdır” işleminin yapıldığı zaman kabul edilmektedir. Kanunda belirtilen şartları sağlamayan senedin “karşılıksızdır” işlemine tabi tutulmuş olması karşılıksız çek keşide etme suçunu oluşturmayacaktır⁵⁴⁶. Suç teorisine göre neticesine göre suçlar belirli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaların tamamına çalışmamızın konusu kapsamında olmadığından yer verilmeyecek, karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin sınıflandırmalara yer verilmekle yetinilecektir. Bu bağlamda neticesine göre suçlar, sırf hareket suçu ile neticeli suçlar olarak şeklinde ayrılmaktadır⁵⁴⁷. Neticeli suçlar, hareket gerçekleştikten sonra neticenin farklı bir yerde veya zamanda ortaya çıkmasına elverişli olan başka bir değişle yer ve zaman bakımından hareket ile neticenin ayrılabilirdiği suçlardır. Sırf hareket suçları ise hareketin sonuçtan yer ve zaman olarak ayrılamadığı suçlardır. Sırf hareket suçları ise hareketin yapılması ile suçun tamamlandığı, kanun koyucu tarafından suçun oluşması veya tamam olması için ayrıca bir neticenin aranmadığı suçlardır. Karşılıksız çek düzenleme suçu ise üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilip karşılığının olmadığına dair işlemin yapılması ile netice meydana gelmiş kabul edilebileceğinden sırf hareket suçudur⁵⁴⁸.

Karşılıksız çek düzenleme suçu, ihmali davranışla işlenebilen suç olup çekin ibrazında muhatap bankada çek bedelinin hazır bulundurulmaması suretiyle, yani çekin ödenmesi sırasında hareketsiz kalınarak işlenmektedir⁵⁴⁹.

⁵⁴⁶ Şen, *Çek Suçu 2010*, 22.

⁵⁴⁷ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 128-129.

⁵⁴⁸ AYM, 26.07.2017, E. 2016/191, K. 2017/131, R.G.10.10.2017, 30206.

⁵⁴⁹ Şen, *Çek Suçu 2010*, 23.

5941 sayılı ÇekK md. 3/2'ye göre, çek bedelinin muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktardan az olması halinde bankanın bu bedeli yetkili hamile ödeme zorunluluğu bulunmaktadır. Banka bu şekilde bir ödeme halinde, karşılıksızdır işlemi yapamayacağından karşılıksız çek keşide suçu da oluşmayacaktır⁵⁵⁰.

Geçerlilik şartlarını taşıyan çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulabilmesi için muhatap bankaya yetkili hamil tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir. Geçerlilik şartlarını taşıyan çekin yasada düzenlenen ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilmesi halinde, iş bu hal karşılıksız çek düzenleme suçunu oluşmasına engel olacaktır⁵⁵¹.

4.2.3.1.2. Fail

Fail, suçun kanuni tanımında yer alan fiili gerçekleştiren suçun sujesidir⁵⁵². 5941 sayılı ÇekK md. 5/1'de; çek düzenleme suçunun failinin “çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi” olacağı ifade edilmiştir⁵⁵³. Kanun maddesinde gerçek veya tüzel kişiler için ayırım yapılmadığından çek düzenleme suçunun failinin tüzel kişiler olup olmayacağı sorunu gündeme gelecektir.

TCK md.20/2'de tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımını uygulanamayacağı ancak suç nedeniyle kanunda tüzel kişiler için kabul edilen güvenlik tedbirlerine hükmedilebileceği kabul edilmiştir. TCK md.20'deki bu düzenleme ceza hukukunda tüzel kişilerin fail olup olmayacağı yönünde doktrinde farklı fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu konudaki faraziye teorisine göre tüzel kişiler hukukun icadı olarak ortaya çıkmıştır. Tüzel kişilerin bazı hakları olsa da doğrudan iradeleri olmadığını kabul eden bu görüşe göre; tüzel kişilerin iradesi olmadığı için fail de olamayacak, tüzel kişiler adına hareket eden gerçek kişiler fail olabilecektir⁵⁵⁴. Gerçeklik teorisine göre ise tüzel kişiler onu oluşturan kişilerden ayrı ve bağımsız bir varlık taşımakta olup, hukuk

⁵⁵⁰ Kaçak, *Çek Kanunu*, 238.

⁵⁵¹ Abuzer Kendigelen, “Çekte Cayma Ödeme Yasağı”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 64/7-8-9 (1990), 589.

⁵⁵² Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 114; Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 213.

⁵⁵³ Suçun failinin ÇekK md.5/2 uyarınca düzenlenmiş bir çekin karşılığını bankada bulundurmamakla yükümlü olan kişi olacağını bu nedenle de herkesin bu suçun faili olamayacağına, karşılıksız çek düzenleme suçunda özgü faillik olduğuna ilişkin görüş için bkz. Burcu Ertem, Uğur Ersoy, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu”, *ÇÜHFD*, 5/1 (2020), 1505.

⁵⁵⁴ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 222, Yasin Aslan, *Türk Hukukunda Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu*, *Ankara Barosu Dergisi* 2010/2, 341,

tarafından icat edilmemiştir⁵⁵⁵. Bu nedenle bu görüş kabul edildiği takdirde tüzel kişiler de suçun faili olabilecektir. Karma teoriye göre ise; tüzel kişiler hukuk sistemi tarafından yapay olarak üretilmemiştir. Bu teoride tüzel kişinin suçun faili olup olamayacağı fiilin özelliğine ve tipine göre belirlenir. Bu görüşe göre kanunun kabul ettiği bazı hallerde tüzel kişiler de suçun faili olabilecektir⁵⁵⁶. Bu görüşler bağlamında “ceza sorumluluğunun şahsiliği” ilkesinin ceza hukukunda temel ilke olması, tüzel kişilerin bir suçu ancak yetkili organlarda yer alan gerçek kişiler aracılığı ile işleyebileceği sonucunu çıkarmak mümkündür. Kanaatimizce de tüzel kişilerin eylemlerini yetkili ve görevli organlardaki gerçek kişiler aracılığı ile yerine getireceği⁵⁵⁷ TCK md.20/2 ile birlikte yorumlandığında tüzel kişilerin fail olamayacağı sadece gerçek kişilerin fail olabileceğini kabul etmek gerekir⁵⁵⁸.

Bu açıklamalar çerçevesinde karşılıksız çek düzenleme suçunun failinin ancak gerçek kişi olabileceği görüşünde olduğumuzdan çalışmamızın sonraki kısımlarındaki açıklamalarımıza da bu çerçevede devam edeceğiz. Karşılıksız çek düzenleme suçunun faili ancak çek düzenleyen hesap sahibi veya çekin karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü tüzel kişinin yetkili temsilcisi olacaktır.

5941 sayılı ÇekK md. 5/1’e göre çek hesabı sahibi gerçek kişi ise, çek karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişi çek hesabı sahibi olduğundan hukuki ve cezai olarak sorumlu olacak kişi de çek hesabı sahibi olacaktır. Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre çek hesabı sahibi gerçek kişi, çek düzenlemesi için bir başka kişiyi temsilci veya vekil olarak tayin edemeyecektir. Yine aynı maddeye göre, bir şekilde gerçek kişi adına vekil veya temsilci tarafından çek düzenlenmesi durumunda, düzenlenen bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olacaktır.

Ceza hukukunun evrensel ilkelerinden biri de “ceza sorumluluğunun şahsiliği”dir. Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi, herkesin kendi eyleminden sorumlu olması kuralına dayanmaktadır. Bir başka deyişle, bu kavramı bir kişinin başkasının

⁵⁵⁵ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 219; Aslan, *Türk Hukukunda Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu*, 339, <https://dergipark.ORGtr/tr/pub/abd/issue/33778/374101>, E.T. 02.04.2023.

⁵⁵⁶ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 220.

⁵⁵⁷ Metin Topçuoğlu, “Yeni Çek Kanunu’na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14/2 (2010), 147, <https://dergipark.ORGtr/tr/>, E.T. 29.03.2023.

⁵⁵⁸ Nur Centel, “Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4 (2016), 3326.

fiilinden sorumlu tutulamaması olarak da ifade edilebilir⁵⁵⁹. Anayasa md. 38’de de yer alan bu ilke uyarınca yetkili temsilcinin hareketinden dolayı çek hesabı sahibinin ceza yaptırımına tabi tutulması doktrinde farklı görüşler ortaya çıkmasına neden olmuştur. Karşılıksız çek düzenleme suçundan dolayı temsilci ile çek hesabı sahibinin TCK’da yer alan iştirak hükümlerine göre sorumlu olmasını kabul eden⁵⁶⁰ görüşler bulunduğu gibi; yetkili temsilcinin yardım eden sıfatıyla sorumlu olması gerektiğini kabul eden⁵⁶¹, düzenlemenin hatalı olduğunu bu nedenle de vekilin veya temsilcinin de sorumlu olması gerektiğini⁵⁶² kabul eden görüşler de bulunmaktadır.

Çek Kanunu md. 5/3’te her ne kadar vekil veya temsilci ile çek düzenleme yasağı kabul edilmiş olsa da, çek hesabı sahibi gerçek kişi adına, onun yetkili temsilcisi veya vekili tarafından düzenlenmesi durumunda çek, çek vasfını yitirmez ve hukuken geçerlidir⁵⁶³. Bu çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapıldığı takdirde sorumluluğun kime ait olacağına ilişkin yukarıda açıklamış olduğumuz farklı fikirler bulunsa da kanaatimizce böyle bir durumda yetkili temsilcinin eylemlerinin çek hesabı sahibi hesabına gerçekleştiği, bu nedenle de çek hesabı sahibi gerçek kişinin hukuki ve cezai sorumluluğu olacağını kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca Kanun’da açık bir hüküm olduğundan cezai sorumluluğun genişletilerek yetkili temsilci veya vekili de sorumlu tutulması durumunda hukuki zeminin dışına çıkılacaktır. Bu hüküm uyarınca karşılıksız çek keşide etme suçunda failde özgülemeye benzer bir durumun söz konusu olduğu bu nedenle de getirilen hüküm ile çek hesabı sahibi gerçek kişinin suçun faili olabileceğine ilişkin yorum yapılabilirse de kanaatimizce bu durumda da ceza sorumluluğunun şahsiliği gibi ceza hukukunun temel ilkeleri sekteye uğrayacaktır. Bu nedenle biz de bu hükmün değiştirilerek, ceza hukukunun temel ilkelerine uyumlu bir şekilde müşterek sorumluluğun getirilmesine ilişkin yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu görüşünderiz.

⁵⁵⁹ Kayıhan İçel, Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 0/7,(2016), 630.

⁵⁶⁰ Metin Topçuoğlu, “Yeni Çek Kanunu’na Göre”, 162; Ali Kınacı “Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Barosu İşbirliği İle Düzenlenen 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli” içinde *5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar ve Koruma Tedbiri Gerektiren Fiiller*, editörler Mehmet Özdamar vd. (Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 2010), 49.

⁵⁶¹ İsmail Ercan, *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 19 vd.

⁵⁶² Şen, *Çek Suçu 2010*, 35; Ersan Şen ve Erkam Malbeleş, *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013), 44.

⁵⁶³ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 432-433; Seza Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, *Bankacılar Dergisi*, 72 (2010), 53.

ÇekK'nın yürürlüğe girdiği ilk halinde md. 5/4'de çek hesabı sahibi adına hareket eden yetkili temsilci ve vekiline de “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” verileceği kabul edilmiştir. Ancak 31.1.2012 tarihinde 6273 sayılı Kanun ile bu madde getirilmiş olup vekil veya temsilcinin hukuki ve cezai sorumluluğu ortadan kaldırılmıştır⁵⁶⁴. Kanaatimizce yukarıda da belirttiğimiz gibi Çek Kanunu'nda ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinde değişikliğe gidilerek çek hesabı sahipleri ile birlikte yetkili temsilci ve vekillerin de sorumluluğuna gidilmeli ve bu sorumluluk kapsamında yetkili temsilciler ve vekiller aleyhine de çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı getirilmelidir.

Çekin hesap sahibinin temsilcisi dışında başka biri tarafından düzenlenmesi halinde yetkisiz temsilci tarafından çek tanzim edilmiş olacak, TTK md. 818/1, c hükmünün poliçe hükümlerine yaptığı atıfla bu çekten yetkisiz temsilci şahsen sorumlu olacaktır (TTK md. 678). Böyle bir durumda hesap sahibinin karşılıksız çıkan bu çekten dolayı sorumluluğu olmayacaktır⁵⁶⁵. Şartları oluşması halinde yetkisiz temsilci dolandırıcılık suçundan dolayı sorumlu olacaktır⁵⁶⁶.

ÇekK md. 5/1'e göre fail, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişidir. Çekin karşılığı, düzenleyen çek sahibi tarafından muhatap banka hesabında bulundurulur. Yukarıdaki açıklamalarımız çerçevesinde karşılıksız çek düzenleme suçunun failinin gerçek kişi olabileceği görüşünü kabul ettiğimizden bu suçun faili olarak gerçek kişilerde çek hesabı sahibini işaret etmektedir. 5941 sayılı ÇekK md. 5/2'ye göre, “Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmamakla yükümlüdür.” Yükümlülüğü bulunan kişilere maddede belirtilmiş olan adli para cezasıyla birlikte çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilir (md 5/1). Tüzel kişi hakkında ise sadece çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilecektir (ÇekK md. 5/1, ayrıca bkz. TCK md. 20/2).

⁵⁶⁴ Mülga edilen ÇekK md. 5/4: “Karşılıksız çek düzenleyen, adına karşılıksız çek düzenlenen ve ileri düzenleme tarihli çek üzerinde yazılı tarihe göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmayan gerçek ve tüzel kişi hakkında, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde resen mahkeme tarafından, karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilir.”

⁵⁶⁵ Reisoğlu, *Çek 2011*, 368, 375, 376.

⁵⁶⁶ Reisoğlu, *Çek 2011*, 368, 375, 376.

Tüzel kişi adına çek düzenleyen yetkili temsilcinin, çekin bankaya ibrazından önce görevinin sona ermesiyle yeni bir yönetim kurulu üyesi seçilirse artık düzenleyen kişinin çekin karşılığını bankada bulundurma yetkisi kalmayacağından şirketin yönetim kurulundan ayrıldıktan sonra karşılıksızdır işlemine tabi tutulan çek nedeniyle cezai sorumluluğu bulunmayacaktır ve suçun faili bu halde çekin ibraz edildiği tarihteki çekin karşılığını bankada bulundurmakla yükümlü olan yeni yönetim kurulu üyesi olacaktır⁵⁶⁷.

ÇekK md. 5/2 uyarınca karşılıksız çek düzenleme suçunun faili olan şirket temsilcilerinin çek hesabı açma yasağının verilmesinden sonra mevcut organ üyelikleri sürelerinin sonuna kadar devam edecektir. Bununla kastedilen durum ise mevcut organ üyeliklerinde yer alan kişilerin bu yasağa tabi olmasından sonra üyelik halinin kendiliğinden sona ermeyeceğidir.

Düzenleyen lehine aval veren kimse, her ne kadar düzenleyen gibi sorumlu olacaksa da bu sorumluluk hukuki sorumluluktur ve müracaat hakkı kapsamındadır. Bu nedenle de düzenleyen lehine aval veren kimsenin sorumluluğu cezai sorumluluk kapsamında değerlendirilemeyecek, avalist karşılıksız çek düzenleme suçunun faili olmayacaktır⁵⁶⁸.

4.2.3.1.3. Mağdur

Mağdur, failin suç konusu eylemlerini üzerinde icra ettiği, suçla korunan hukuki menfaati zedelenen kişidir. Çoğu zaman suçtan zarar gören kavramları ile mağdur kavramları örtüşse de bu kavramlar birbirinden farklıdır. Bu bağlamda dar anlamda suçtan zarar gören kişinin mağdur olduğunu söylemek mümkün olsa da⁵⁶⁹ suçtan zarar gören kavramı daha geniş bir anlama sahiptir. Mağdur, suçun koruduğu hukuki menfaatin sahibi olan suç konusu eylemlerle menfaati zedelenen kişi iken suçtan zarar gören kişinin ise her zaman suçla korunan hukuki menfaati zedelenmez⁵⁷⁰.

⁵⁶⁷ Y. 19. CD, 03.12.2019, E. 2019/33988, K. 2019/14958 (RG 20.12.2019, 30984); Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 483.

⁵⁶⁸ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 432. Ayrıca bkz. Y. 10. CD, 16.11.1998, E. 1998/9481, K. 1998/10970 (Kendigelen, *Çek Hukuku*, 432).

⁵⁶⁹ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 205-206.

⁵⁷⁰ Mehmet Beyhan Seçkin, “Ceza Muhakemesinde Mağdur Ve Şikâyetçinin Hakları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8/15 (2020) 630.

Karşılıksız çek düzenleme suçunun mağduru, çeki muhatap bankaya ibraz eden ve çeki kısmen veya tamamen karşılıksız kalan yetkili hamildir. Mağdurun tüzel kişi olup olmayacağına ilişkin doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Bir görüşe göre⁵⁷¹, suçun mağduru sadece gerçek kişiler olabilir bu nedenle de tüzel kişiler suç mağduru kabul edilemez. Bu görüş uyarınca tüzel kişiler ancak suçtan zarar gören sıfatını taşıyabilecektir. Bir diğer görüş ise suçun doğası izin veriyorsa tüzel kişilerin de suçun mağduru olabileceğini çünkü tüzel kişilerin hukuken kişi sıfatını taşıdığını kabul etmektedir⁵⁷². Çalışmamızın asıl konusunu oluşturmadığından bu tartışmalara çalışmamızda bu kadar yer vermeyi gerekli görmekle birlikte TCK’da yer alan bazı suçların “devlet”, “anayasal düzen”, “adliye” gibi cansız ve gerçek kişi olmayan mağdurlara karşı işlenebileceğini TCK’nın özel hükümlerinden anlamak mümkündür. Bu nedenle biz de ikinci görüşü benimsemekteyiz. Kanımızca tüzel kişiler de hukuken haklara ve borçlara ehil olabildiğine göre bazı haklarının zedelenmesi ve hukuken korunan menfaatlerinin ihlal edilmesi de kaçınılmazdır. Bu nedenle mağdurun gerçek veya tüzel kişi olabileceğini kabul etmekteyiz. Dolayısıyla karşılıksız çek düzenleme suçunun mağdurunun yetkili ve meşru hamil olması gerekmektedir. Bu durum ise, çekin türü de dikkate alınarak, çeki geçerli bir biçimde devralıp, elinde tutmuş olmasına göre tespit edilecektir.

4.2.3.1.4. Suçun Konusu

Karşılıksız çek düzenleme suçunun konusunu hesapta yeterli tutarda karşılığı olmadığı için ödenemeyen “çek” oluşturmaktadır. Bir senedin çek vasfında olup olmadığının tespiti TTK hükümlerine göre belirlenmektedir. TTK’da düzenlenen geçerli çekin şartlarını taşımayan bir senedin bankaya ibraz edilmesi suretiyle “karşılıksızdır” işlemi yapılmış olması karşılıksız çek düzenleme suçunu oluşturmaz⁵⁷³.

⁵⁷¹ Özgenç, İzzet. (2011). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 205; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 145-155.

⁵⁷² Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2006, 490; Zafer, Hamide *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m 1-75*, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010, s. 52.

⁵⁷³ Şen, *Çek Suçu 2010*, 22; Uluğ, “Hukuki Yönden Karşılıksız Çek Kavramının Analizi”, 352.

4.2.3.2. Suçun Manevi Unsuru

4.2.3.2.1. Kast

Ceza hukukunda tipikliğin subjektif-manevi nitelikteki unsurları kast ve taksir olarak karşımıza çıkmaktadır. Kast ve taksir, bir davranış şekli olarak suçun manevi unsurlarında yer aldığı gibi aynı zamanda kusurluluk içerisinde de ele alınmaktadır⁵⁷⁴. Ceza hukukunda kusur sorumluluğu ilkesi kabul edilmiş olup, kusursuz sorumluluk söz konusu değildir⁵⁷⁵. Bu bakımdan kast ve taksirin çifte işlevi olduğu kabul edilmektedir⁵⁷⁶. Suç teorisinde asıl kusurluluk şekli kast olarak karşımıza çıkmakta olup bir suçun taksirli halinin cezalandırılabilmesi için kanunda özel olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

TCK md. 21’de kast; doğrudan kast ve dolaylı (olası) kast şeklinde iki fıkra düzenlenmiştir. TCK mdd.21/1’de doğrudan kast; failin suç tanımında yer alan fiili oluşturan hareket ve neticeyi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesi şeklinde tanımlanmıştır. TCK md.21/2’de ise failin suçun kanunda yer alan unsurların gerçekleşebileceğini öngörüp tahmin etmesine rağmen neticenin meydana gelmesini umursamaması, neticeyi göze alması⁵⁷⁷ hali olası kast şeklinde düzenlenmiştir. Olası kast, doğrudan kasta göre failin isteme unsurunun daha hafif olduğu bir kast şeklidir. Taksirle işlenebileceği özel olarak düzenlenmemiş olan her suç, kast ile işlenebilecektir. Buradaki kast, temel kusurluluk şekli olup⁵⁷⁸ suç tipinde yer alan unsurların bilinmesi ve istenmesinden ibarettir. Özel kast ise TCK’da ayrıca düzenlenmemişse de suç tipinde failin neticeyi gerçekleştirmeye yönelik özel bir amaç veya saikine yer verildiği haller olarak tanımlanabilecektir⁵⁷⁹.

⁵⁷⁴ Ersan Şen, *Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2011), 26.

⁵⁷⁵ Bengünur Kavlu, “Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 9/26 (2020), 579, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.05.04.2023

⁵⁷⁶ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 254.

⁵⁷⁷ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 258-260; Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 240 vd

⁵⁷⁸ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 268; Işıl Kacar Ercan, “Öldürmeye Teşebbüs Ve Kasten Yaralama Suçu Bağlamında Kastın Tespiti”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2019, 19-25.

⁵⁷⁹ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 267-269; Ali Kahveci, “Yargıtay Kararları Işığında Olası Kast Ve Bilinçli Taksir”, *Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2014, 82-85.

Taksir ise TCK md. 22 uyarınca öngörülebilir bir neticenin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketlerle öngörülmemesi şeklinde tanımlanmaktadır⁵⁸⁰.

Karşılıksız çek düzenleme suçunun işlenebilmesi için kastın gerekip gerekmediği ile ilgili 3167 sayılı Kanun'da herhangi bir hüküm yoktu. 3167 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında karşılıksız çek suçu açısından objektif ceza sorumluluğunu benimsemişti⁵⁸¹. 4814 sayılı Kanun ile 3167 sayılı Kanun'da değişikliğe gidilmişse de Kanun'un değiştirilmiş hükümlerinde de suçun manevi unsuru hakkında herhangi bir özel düzenleme bulunmamaktaydı.

5941 sayılı Kanun'da ise, bu hususla ilgili herhangi bir açık hüküm bulunmamakla birlikte, "karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi"den bahsedilmiştir. Burada suçun manevi unsuru net bir şekilde belirtilmemişse de 5941 sayılı Kanun'un 6273 sayılı Kanun ile değişiklik olmadan önceki 5. maddesinin gerekçesinde "Söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerekir. Anayasanın 38 inci maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına aldığı kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç, objektif sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı sorumluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla, kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır."⁵⁸² denilmektedir. Buradan yola çıkarak kanun koyucunun Yargıtay'ın objektif sorumluluk esasından vazgeçtiğini söylemek mümkün olacaktır.

6273 sayılı Kanun ile ÇekK ile değişiklik yapılmadan önce suçun taksirle işlenebileceğine ilişkin kanunda herhangi bir düzenleme yer almamakta, bu nedenle de suçun sadece kasten işlenebileceği sonucu açık bir şekilde çıkmaktaydı. Böyle bir anlam çıkmasına rağmen kişinin elinde olmayan sebeplerle çekin karşılığını çek hesabında

⁵⁸⁰ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 473; Öztürk ve Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 452-456.

⁵⁸¹ YCGK, 09.10.1989 E. , 1989/7-213, K. 1989/280, UYAP Bilişim Sistemi, E.T.28.05.2023

⁵⁸² Bkz. ÇekK md.5'in gerekçesinde yer alan açıklamalar.

bulunduramaması halinde de yaptırıma maruz kalmaya devam etmesi, kişilerin kusursuz şekilde sorumlu olmasına neden olmakta ve sıklıkla eleştirilmekteydi⁵⁸³.

4.2.3.2.2. Taksir

TCK md. 22’de taksirle işlenen fiiller, ancak Kanun’da açıkça belirttiği hallerde cezalandırılacağı düzenlenmiştir. TCK md. 21/1 uyarınca suçun oluşması için asıl aranan kusur şekli kasttır. Bir kişinin taksirli eyleminden sorumlu olabilmesi için suç tipinde ayrıca taksirli sorumluluğun düzenlenmiş olması gerekmektedir. Kanaatimizce, TCK’da da yer aldığı üzere, ceza normunda “kasten” ibaresi yer almasa dahi o suçun kast ile işlenebildiği kabul edilmektedir⁵⁸⁴. Failin taksirli hareketinden sorumlu tutulabilmesi için ise, ceza normunda suçun taksirle işlenebileceğinin açıkça düzenlenmesi gerekmektedir⁵⁸⁵.

ÇekK md. 5/1 hükmünde düzenlenen “sebebiyet verme” ifadesinin hareketin taksir ile gerçekleştirilebileceğinin ceza normuyla ortaya konulması bakımından yeterli açıklıkta olduğunu söylemek mümkün değildir⁵⁸⁶. Bu nedenle de karşılıksız çek düzenleme suçu kasten işlenebilen bir suçtur⁵⁸⁷. Açıkça taksir sorumluluğuna yer vermeyen ÇekK md. 5/1 hükmündeki “sebebiyet verme” ifadesine dayanılarak karşılıksız çek düzenleme suçunun taksirle de işlenebileceğini kabul etmek mümkün değildir⁵⁸⁸. Her ne kadar ÇekK md. 5 gerekçesinde taksirle işlenebileceği ifade edilmiş olsa dahi ceza normunun içerisinde taksirle işlenebileceği açıkça belirtilmediğinden kanaatimizce de suçun taksirle işlenebilmesi mümkün değildir⁵⁸⁹. Kanun koyucunun bu

⁵⁸³ Yıldırım ve Çetintürk, “İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”, 57-59.

⁵⁸⁴ İsa Başbüyük, “Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Barosu Dergisi*, 70/2 (2012): 313; Veli Özer Özbek, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 5/14 (2010), 14; Şen, *Çek Suçu 2010*, 25.

⁵⁸⁵ Şen, *Çek Suçu 2010*, 30; Süheyl Donay, *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2010), 79.

⁵⁸⁶ Şen, *Çek Suçu 2010*, 31.

⁵⁸⁷ Seza Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları”, *Bankacılar Dergisi*, 76 (2011), 34; Murat Kayaççek, “5941 Sayılı Çek Kanunu’na İlişkin Eleştiriler Ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin)”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1/8 (2012), 277.

⁵⁸⁸ Kayaççek, “5941 Sayılı Çek Kanunu’na İlişkin Eleştiriler”, 277.

⁵⁸⁹ Bu yönde bkz. Süheyl Donay, *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu 6273 Sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2012), 115; Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu”, 34; Şen, *Çek Suçu 2010*, 30-31; Kayaççek, “5941 Sayılı Çek Kanunu’na İlişkin Eleştiriler”, 277; Yıldırım ve Çetintürk, “İbraz Edilen Çekle İlgili”, 57.

yönde bir iradesi olsaydı bu durumun gerekçede değil kanun metninde yer alacağını düşünmekteyiz.

4.2.4. Suçun Özel Görünüş Halleri

4.2.4.1. Teşebbüs

TCK md. 35/1'e göre teşebbüs; failin neticeye elverişli ve kasıtlı hareketleriyle icrai hareketlere başladıktan sonra elinde olmayan sebeplerle eylemini tamamlayamaması, neticenin meydana gelmemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Çalışmamızın "4.2.2.1.1." numaralı başlığı altında ayrıntılı şekilde açıkladığımız üzere karşılıksız çek düzenleme sırf hareket suçudur. Çekin üzerinde yazılan keşide tarihine göre kanuni ibraz süresinde muhatap bankaya ibraz edildiğinde karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde suç tamamlanmış olacaktır. Görüleceği üzere karşılıksız çek düzenleme suçunda hareket kısımlara ayırlamadığından ve sırf hareket suçu olduğundan bu suça teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün değildir⁵⁹⁰.

4.2.4.2. İştirak

5941 sayılı ÇekK md. 5'e göre karşılıksız çek düzenleme suçunun faili, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişidir. Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise, çek karşılığını hesapta bulundurmamakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibi olduğundan suçun faili olacaktır.

Çek hesabı sahibi tüzel kişi ise, tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organı üyesi, böyle bir belirleme yapılmamış olması halinde yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerin, çekin karşılığını muhatap banka hesabında bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır (ÇekK md. 5/2).

Tüzel kişinin yönetim organında birden fazla kişi bulunması halinde, tüzel kişi adına çek hesabında çekin karşılığını bulundurma yükümlülüğü bulunan, bir başka deyişle şirket yönetim üyesi veya temsilcilerinin tüzel kişi hesapları üzerinde tasarruf yetkisiyle görevlendirilen yönetim organının gerçek kişi üyelerinin, tüzel kişi adına

⁵⁹⁰ AYM 26.07.2017, E. 2016/191, K. 2017/131 sayılı ilamında, karşılıksız çek düzenleme suçunun neticesi harekete bitişik bir suç olduğu ve ibraz sırasında karşılığının bulunmadığına ilişkin işlemin yapılmasıyla tamamlanacağı kabul edilmiştir. (RG 10.10.2017, 30206). Karşılıksız çek düzenleme suçuna teşebbüs olmayacağına ilişkin bkz. Ertem ve Ersoy, "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2020), 1510.

karşılıksız çek düzenleme suçu işlenmişse TCK'nın iştirake ilişkin md. 37 ve devamı hükümlerine göre sorumlulukları belirlenecektir⁵⁹¹.

Çekle işleyen hesabın birden fazla kişiye ait olması halinde, çekin hesap sahiplerinden biri tarafından imzalanması halinde, karşılıksız çek düzenleme suçunun cezai sorumluluğu açısından müşterek faillikten bahsedebilmek için faillerin, suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Burada faillerin fiil üzerine ortak hakimiyet kurmaları, suçun icrasında birlikte rol oynamaları önem arz edecektir⁵⁹². Bu bağlamda çek hesabı birden fazla kişiye aitse çek hesabı sahiplerinin biri tarafından imzalanan çekten diğer hesap sahiplerinin haberi bulunmadığı hallerde çek karşılıksız çıkarsa haberi olmayan çek hesabı sahiplerinin herhangi bir cezai sorumluluğunun olmaması gerektiği görüşündeyiz. Yukarıdaki açıklamalarımıza göre bu suç tipi kasten işlenebilen bir suç olduğundan failin bilmediği bir istemediği bir neticeden sorumlu olması beklenmemelidir.

4.2.4.3. İçtima

Bir suçun işlenme kararının yerine getirilmesinde, aynı suçun farklı zamanlarda aynı kişiye karşı birden fazla kez işlenmesi durumunda zincirleme suçun olduğu kabul edilmektedir (TCK md. 43)⁵⁹³. Zincirleme suçun varlığının kabul edilmesi hallerinde, kişiye her suçtan ayrı ayrı bir cezalandırma söz konusu olmayıp, TCK md. 43'e göre artırılarak ceza verilecektir. Zincirleme suçun oluştuğu durumlarda TCK'nın 43. maddesi uygulanma alanı bulacaktır. Aynı suçun tek bir fiile birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde aynı neviden fikri içtima oluşacak olup, TCK md. 43/1 hükümleri uygulanacaktır (TCK md. 43/2)⁵⁹⁴. Ancak TCK, genel kanun olması sebebiyle eğer özel kanunda zincirleme suç hükümlerinin uygulanmayacağı ayrıca ve özel olarak düzenlenmiş ise bu durumda TCK md. 43 lex specialis ilkesi uyarınca dikkate alınmayacak olup, sanık işlediği her suçun karşılığında ayrı ayrı cezalandırılması gerekecektir.

Çek Kanunu md. 5/1'de "hamilinin şikayeti üzerine her bir çekle ilgili olarak 1500 güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır" denilerek zincirleme suç

⁵⁹¹ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 433.

⁵⁹² Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 513-515.

⁵⁹³ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 545.

⁵⁹⁴ Özbek vd., *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 541.

hükümlerinin uygulama alanı olmayacağı düzenlenmiştir. Böyle bir durumda gerçek içtima hükümleri uygulama alanı bulacak ve sanık hakkında her bir çek yaprağı için ayrı ayrı ceza tayin edilecektir. Bir borç ilişkisi için düzenleyen tarafından bir kişiye birden fazla çekin farklı zamanlarda verilmesi, sonrasında ise bu çeklerin karşılıksız çıkması halinde ÇekK md.5'teki her bir çek yaprağı ile ilgili ayrı cezaya hükmedileceği kabul edildiğinden zincirleme suç hükümleri uygulanmayacaktır. ÇekK md.5/1'de böyle bir düzenleme yer almasaydı aynı failin aynı suçu aynı mağdura karşı farklı zaman diliminde işlenmesi sebebiyle faile tek bir ceza verilecek, zincirleme suç hükümleri uyarınca cezada artırımı gidilecekti. Bir tek çekin birden fazla lehtara verilmesi halinde, tek bir fiille birden fazla aynı suç işlenmiş olacağından “fikri içtima” çerçevesinde tek ceza verilmelidir⁵⁹⁵.

Karşılıksız çek nedeniyle ÇekK'da öngörülen cezai müeyyide dışında ayrıca TCK md. 158 anlamında dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için ise, failin karşılığının olmadığını bildiği bir çeki hileli davranışlarla karşı tarafa çekin tahsil edilebileceği izlenimini oluşturularak menfaat elde etmeye çalışması gerekmektedir⁵⁹⁶. Suçun failinin, birden fazla kez karşılıksız çek düzenlemiş olması, tek başına bu sebeple dolandırıcılık suçu olduğu ortaya koymaya yetmeyecektir⁵⁹⁷.

4.2.5. Şikâyet Hakkı ve Süresi

Karşılıksız çek düzenleme suçu, şikâyete tâbi bir suçtur⁵⁹⁸. Herhangi bir şikâyetin olmaması durumunda re'sen harekete geçilmesi ve mahkeme tarafından yargılama yapılması söz konusu değildir. Çek Kanunu md. 5/1'de “hamilin şikâyeti üzerine” denilmek suretiyle Kanun'da kural olarak şikâyet hakkı sadece hamile verilmiştir⁵⁹⁹. Ancak Yargıtay 19. Ceza Dairesi tarafından, Bölge Adliye Mahkemeleri arasındaki karar uyuşmazlığının giderilmesine dair verilmiş olan bir kararda; karşılıksızdır işlemi yapılmasından sonra çeki elinde bulunduranın ve aynı zamanda

⁵⁹⁵ Mahmut, Coşkun, *İcra İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*. (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 419.

⁵⁹⁶ Şen ve Malbeği, *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek*, 33.

⁵⁹⁷ Şen ve Malbeği, *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek*, 33-34, Ersoy, 5941 Sayılı Çek Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai Ve İdari Yaptırımları, 299.

⁵⁹⁸ Muharrem Gençtürk, “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 15/2 (2010), 237.

⁵⁹⁹ Bu yönde bkz. Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 475-476.

karşılıksızdır işlemi yapılmadan önceki dönemdeki geçerli cirantanın da şikâyet hakkı bulunduğu kabul edilmiştir⁶⁰⁰. Bu nedenle bölge adliye mahkemeleri de bu yönde karar vermektedir⁶⁰¹.

TCK md. 73’de genel şikâyet süresi altı aydır. Ancak karşılıksız çek suçuna ilişkin şikâyet süresi TCK’daki şikâyet süresinden farklı olarak, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halükarda fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıldır (Bkz. ÇekK md.5/1’in atfıyla İİK md. 347). Her ne kadar karşılıksız çek düzenleme suçunda İİK’da özel olarak düzenlenmiş olan TCK’dan farklı şikâyet süresinin uygulanması gerektiğini kabul edilmişse de doktrinde şikâyet süresi açısından TCK md. 73 hükmünün uygulanması gerektiğini söyleyen görüş de bulunmaktadır⁶⁰². Hangi süre kabul edilirse edilsin şikâyet süreleri hak düşürücü süreler olduğundan süresi içinde şikâyet hakkı kullanılmazsa mağdurun şikâyet hakkı düşmektedir⁶⁰³. Ayrıca bu süreler hak düşürücü süreler olması sebebiyle sözleşme ile uzatılması da mümkün değildir.

CMK md.158 uyarınca suçlara ilişkin Cumhuriyet Başsavcılığı’na veya kolluk makamlarına ihbar ve şikâyetlerin yapılabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle TCK bağlamında işlenen bir suç olduğunda şikâyet kolluk veya savcılığa yapılacak, Cumhuriyet Savcılığı şikâyetin süresi içerisinde yapılıp yapılmadığını değerlendirecektir. Karşılıksız çek düzenleme suçundan açılacak davalar ÇekK md.5/1 uyarınca icra mahkemelerinde görüleceğinden icra mahkemeleri şikâyetin süresinde yapılıp yapılmadığını re’sen incelemek zorundadır⁶⁰⁴. Süresi içerisinde olmak şartıyla, yanlış merciye yapılmış olan başvuru, şikâyet hakkının düşmesine sebebiyet vermez⁶⁰⁵. Şikâyet süresinde yapılmamış ise, davanın reddine değil, şikâyet hakkının

⁶⁰⁰ Y. 19. CD, 10.05.2018, E. 2018/3072, K. 2018/5874 (RG 18.05.2018, 30425); Aynı yönde bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 340.

⁶⁰¹ İstanbul BAM 14. CD, 26.06.2019, E. 2018/1993, K. 2019/1863 UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.6.2022.

⁶⁰² Meryem Günay ve Mehmet Günay, “5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, /2 (2010), 342.

⁶⁰³ “Somut olayda müştekinin suça konu çeki ciro yaptığı ancak ödenmek üzere bankaya ibraz edildikten sonra çekin hamilinin müşteki şirket olduğu ve müşteki tarafından icraya konulduğu, fiilin öğrenildiği tarihin icra işlemlerinin başlatıldığı tarih olarak belirlenmesinde yasal üç aylık şikâyet süresinin geçmediği anlaşılmakla, üç aylık yasal süre geçtiğinden bahisle şikâyetin yapılması nedeniyle şikâyetin reddine dair verilen karar usul ve yasaya aykırı bulunmakla kararın kaldırılarak, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek suçundan sanık hakkında aşağıdaki hüküm tesisi uygun görülmüştür.” İstanbul BAM 14. CD, 26.06.2019, E. 2018/2304, K. 2019/1855, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.11.2022.

⁶⁰⁴ Ersan Şen, *Yorumluyorum 17*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 148.

⁶⁰⁵ Y. 16 HD, 23.01.2011, E. 2010/7239, K. 2011/18, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.2.2022.

düşürülmesine karar verilecektir⁶⁰⁶. CMK'ya göre şikâyet tabi suçlarda müştekinin duruşmaya katılmaması davanın düşmesine sebep olmaz. Ancak İİK md. 349'da şikâyetçi olan kişinin veya vekilinin zamanında duruşmaya gelmemesi halinde şikâyet hakkının düşeceği düzenlenmiştir. Karşılıksız çek keşide etme suçunda İİK md. 5/1 hükmünün atfıyla İİK md.349 uygulama alanı bulacağından karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı yapılan yargılamada müşteki veya vekilinin duruşmaya katılmaması halinde de yine dava düşmektedir.

4.2.6. Karşılıksız Çek Nedeniyle Açılacak Davalarda Yargılama Usulü

4.2.6.1. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Çek Kanunu md. 5/1'e göre çekin karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında yargılama icra ceza mahkemelerinde görülecektir. 6728 sayılı Kanun'un 62. maddesi ile 5941 sayılı Kanun'un md. 3/6 hükmünde yer alan "Cumhuriyet Başsavcılığına talepte" ifadesi değiştirilerek "icra mahkemelerine şikâyet" ifadesi haline getirilmiştir. Bu değişiklikten önce karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin olarak yapılan şikâyetler hakkında görevli merci Cumhuriyet Başsavcılığı olarak kabul edilmekteydi. Yine aynı maddeye göre, bu davalarda yetkili mahkeme, çek hesabının açıldığı yer mahkemesi veya çekin ödeme için bankaya ibraz edildiği yer mahkemesi ya da şikâyetçinin yahut hesap sahibinin yerleşim yeri mahkemesidir.

4.2.6.2. Yargılama Usulü

ÇekK md. 5/1'e göre karşılıksız çek düzenleme suçundan açılmış olan davalarda İİK'nun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanacaktır. İİK md.347'de şikâyet süresi düzenlenmiş olup, müştekiye tanınan şikâyet hakkını fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl olduğuna yer verilmiştir⁶⁰⁷. İİK md.349'da şikâyetin usulü gösterilerek şikâyet hakkının dilekçe ile veya sözlü şekilde yapılabileceği, şikâyeti alan icra mahkemesinin izleyeceği usul, şikâyetçinin veya vekilinin duruşmaya gelmemesi halinde davanın düşeceği, tanıkların dinletilmesine ilişkin usullere yer verilmektedir. İİK md. 350'de icra mahkemesinin nasıl bir yargılama yapacağına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre yargılama sırasında

⁶⁰⁶ Y. 16 HD, 16.02.2009, E. 2008/9489, K. 2009/766, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 2.5.2021.

⁶⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. başlık "4.2.5".

Cumhuriyet Savcısının bulunmayacağı, mahkemenin iki tarafı ve tanıkları dinledikten sonra beyanlarını duruşma tutanağına geçireceği düzenlenmektedir. Yargılamanın tahkikat aşamasını düzenleyen İİK md.351’de ise şikâyetçinin dilekçe veya beyanında gösterdiği delillerle bağlı olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca mahkemelerin karar usulüne ilişkin İİK md.352’de icra Mahkemesinin iki tarafın ifadelerini ve bütün delillerini ve iddia ve savunmaları dinledikten sonra nihayet beş gün içinde kararını vererek kararını Cumhuriyet Savcısına bildireceği hükmü yer almaktadır. En nihayetinde icra mahkemesinin verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz kanun yoluna gidilebileceği, itirazın hangi mahkeme tarafından inceleneceği İİK md.353’de düzenlenmiştir.

ÇekK md. 5/10’a göre, söz konusu suç nedeniyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması hükümleri uygulanmayacaktır.

Bu suçla ilgili olarak adli soruşturma ve iddianame düzenlenmesi gerekmemektedir. Karşılıksız çek düzenleme suçundan dolayı soruşturma aşaması yoktur. Yargılama süreci, hamilin şikâyeti ile ve kovuşturma aşamasıyla başlayacaktır⁶⁰⁸. Şikâyet dava şartı olup, şikâyet iddianamenin yerini alan belge yerine geçmektedir⁶⁰⁹. TCK bağlamındaki şikâyete tâbi suçlarda şikâyet soruşturmaya başlanabilmesi için bir soruşturma şartı olarak aranmakta olup,⁶¹⁰ kovuşturma aşamasına geçildikten sonra suçun şikâyete tâbi olduğunun anlaşılması halinde ise mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde yargılamaya devam edilir (CMK md.158/7).

CMK md. 195’e göre “Suç yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise, sanık gelmese bile duruşma yapılabilir”. Ancak sanık gelmese bile duruşmanın yapılabileceğine ilişkin “sanık gelmese bile açıkça duruşmanın yapılabileceği” hususundaki uyarının sanığa çıkartılan davetiyeye açıkça yazılmış olması gerekmeyle birlikte sanığa çıkartılan davetiyenin usulüne uygun olarak tebliğinin

⁶⁰⁸ Hakan Albayrak ve Ahmet Bozdağ, “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 33 (2018), 268.

⁶⁰⁹ Özgenç, *Çek Kanunu*, 98.

⁶¹⁰ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 111.

edilmiş olması gerekmektedir (bkz. CMK md. 195). Aksi durum, Yargıtay içtihatlarına göre bir bozma sebebidir⁶¹¹.

İİK md. 349/3'e göre icra mahkemesi gerektiği takdirde tarafların bizzat hazır bulundurulmasını emredebilir. Şüphelinin, duruşmaya gelmemesi halinde icra mahkemesi bizzat bulunmasına lüzum görürse zabıta aracılığıyla getirilir (bkz. İİK md. 349/5). Şüpheli bu şekilde de duruşmaya katılmaz ise, duruşma gıyabında yapılacaktır⁶¹² (bkz. İİK md. 349/5). Karşılıksız çek düzenleme suçunda şikâyet üzerine icra ceza mahkemesince dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olmayıp, yargılamanın duruşmalı yapılması gerekmektedir⁶¹³.

Çek Kanunu md. 5/1'e göre bu suç bakımından ceza olarak adli para cezası; güvenlik ve koruyucu tedbir niteliğinde ise çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı öngörülmüştür. Ancak CMK md. 195'de; "Suç yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir." şeklinde sınırlayıcı hüküm bulunmakta olup, "güvenlik tedbirlerine ilişkin olarak açıkça düzenleme bulunmamaktadır. ÇekK md.5/1'de ise adli para cezası ile birlikte koruyucu ve güvenlik tedbir de öngörüldüğünden karşılıksız çek düzenleme suçundan kaynaklı yargılamalarda CMK md. 195 hükmü uygulanmayacaktır. Ancak sanığın sorgusu yapıldıktan sonra yukarıda belirtilmiş olan tebligat usulüne uygun yapılması halinde yokluğunda yargılama yapılabileceği yargı kararlarında vurgulanmıştır⁶¹⁴.

⁶¹¹ Y. 10. CD, 17.01.2005, E. 2004/13949, K. 2005/116, <https://www.kazanci.com.tr/>, E.T. 1.12.2022.

⁶¹² AYM, 26.7.2017, E. 2016/191, K. 2017/131 (RG 10.10.2017, 30206) (Kazancı İBB, Erişim Tarihi: 08.12.2021); "Başvuru kararında, itiraz konusu kuralın atıfta bulunduğu 349. maddenin beşinci fıkrasına göre, mezkûr suçtan dolayı açılan davalarda sanığın duruşmaya gelmediği veya müdafî göndermediği takdirde yokluğunda yargılama yapılmasının sanığın etkili bir şekilde savunma yapmasını engellediği ileri sürülmekte ise de sanığın gıyabında yargılanmasını öngören kuralın iptali talebiyle daha önce Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuş ve başvuru Mahkemenin 28.2.2008 tarihli ve E.2006/71, K.2008/69 sayılı kararıyla reddedilmiştir. Kararda, sanığın usulüne uygun olarak yapılan bildirimlerle karşın mahkemeye gelmemesi veya avukat göndermemesi, duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçtiği anlamına geldiğinden, bildirimlerle karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafî göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasında adil yargılanma hakkına aykırı bir husus bulunmadığı ifade edilmiştir. Anılan kararda belirtilen gerekçeler karşılıksız çek suçundan açılan davalar için de geçerli olup sanığın bildirimlerle karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafî göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasında adil yargılanma hakkına aykırı bir husus bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İptal taleplerinin reddi gerekir."

⁶¹³ Ankara BAM 9 CD, 20.02.2018, E. 2017/4629, K. 2018/431, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 4.7.2021.

⁶¹⁴ Y. 10. CD, 28.12.2009, E. 2009/15031, K. 2009/19857, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 27.11.2021.

İİK md. 351/1-2'e göre şikâyetçi, dilekçe ve beyanında göstermiş olduğu delillerle bağlı olup, şüphelinin savunması için tahkikatın yapılmasını ancak bir kere isteyebilir.

İcra mahkemesi hâkiminin adli para cezasına hükmettiği durumlarda, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile çek yapraklarının muhatap bankaya iadesi kararının verip-vermeme konusunda bir takdir hakkı bulunmamaktadır⁶¹⁵. ÇekK md. 5/6'da hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişilerin elindeki tüm çek yapraklarını ilgili bankalara iade etmekle yükümlü olduğu ifade edildiğinden bu konuda mahkemenin herhangi bir takdir yetkisinin olmadığı kabul edilmelidir.

Ayrıca eklemek gerekir ki, karşılıksız çek düzenleme suçuyla ilgili icra ceza mahkemesinde yapılan yargılama sırasında sanık tarafından imzaya itiraz iddiası ileri sürüldüğünde mahkeme sanığın bu itirazını somutlaştıracak bazı hususları göz önünde bulundurmaktadır. Çekteki imzaya ilişkin menfi tespit davası, icra takip dosyasında yapılan imza itirazı ya da imza sahteliğine dayanan soruşturma dosyasının varlığı icra ceza mahkemesi tarafından dikkate alınarak bunların olmaması halinde sanığın imza itirazının soyut olduğunu kabul eder. Bu hususların bulunmaması halinde mahkeme yargılama sırasında sanığın imza itirazını ayrıca bekletici mesele yapmaksızın yargılamayı sonuçlandırmaktadır⁶¹⁶. Nitekim CMK md.63 vd. hükümleri uyarınca ceza yargılaması sırasında bilirkişi aracılığı ile de imza tetkiki re'sen yaptırılabilir.

4.2.7. Kanun Yolları

Karşılıksız çek düzenleme suçundan kaynaklı verilen cezanın türüne ve cezanın verildiği kişiye göre kanun yolu değişiklik göstermektedir⁶¹⁷. İcra mahkemeleri tarafından verilen ceza tazyik, disiplin hapsi niteliğini taşıdığı ve yargılama sırasında tedbiren çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verildiğinde kararlara karşı İİK md. 353 uyarınca “itiraz yoluna” başvurulabilmektedir. Ancak verilen cezanın niteliğinin

⁶¹⁵ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 474.

⁶¹⁶ Sakarya BAM 5. CD, E. 2021/754, K. 2021/1248, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 23.12.2022; İstanbul BAM 16. CD, E. 2018/710, K. 2020/1589, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 15.12.2022; Kayseri BAM 5. CD 2021/2457 E. 2021/2395 K. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.01.2023.

⁶¹⁷ Kurt, “6728 Sayılı Kanun Kapsamında Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Sorumluluk ve Yaptırımlar”, 70.

adli para cezası olması halinde ise ÇekK md. 5/1'in göndermesiyle İİK md. 353/2 hükmü uyarınca CMK'da "istinaf kanun yoluna" başvurulabilecektir.

4.2.7.1. İtiraz Yolu

Çek Kanunu md. 6/3'e göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına mahkûm olan kişi, bu yasağın kaldırılmasını talep edebilir. Yasağın kaldırılması talebinde bulunan kişi, mahkemenin talebe ilişkin verdiği karara karşı itiraz kanun yoluna gidebilecektir. Bu itirazı ÇekK md. 6/3 atfıyla İİK md. 353/1'e göre yapacaktır. İİK md. 353/1'de genel olarak icra mahkemesinin vermiş olduğu tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, itiraz yolu düzenlenmiş olup ÇekK md. 6/3 hükmüne göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması talebine ilişkin verilen kararlara tefhim veya tebliğden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebileceği düzenlenmiştir.

Çek Kanunu md. 5/1, c.6'da mahkemelerce yargılama sürecinde tedbiren verilmiş olan çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı itiraz olarak İİK md. 353/1 hükümleri uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, icra mahkemesinin tesis ettiği çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı, kararın tefhim veya tebliğden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilecektir. Aynı maddeye göre, itirazın incelenmesi için dosya, aynı yerde birden fazla icra mahkemesinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen mahkemeye, son numaralı mahkeme için birinci mahkemeye, aynı yerde tek icra mahkemesi bulunması halinde asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesi hakimi ile asliye ceza mahkemesinin aynı hakim olması halinde ise, en yakın asliye ceza mahkemesine gönderilir ve itiraz incelemesi sonucunda verilen karar kesin niteliktedir.

4.2.7.2. İstinaf Yolu

İstinaf kanun yoluna başvuru için ÇekK md. 5/1 göndermesiyle İİK md. 353/2 hükmünün uygulanacaktır. İİK md. 353/2'ye göre; on altıncı bapta bulunan suçlar için icra mahkemesinin verdiği hükümlerle ilgili olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun kanun yolları uygulama alanı bulacaktır. Çek Kanunu md. 5/1'e göre karşılıksızdır işlemine sebebiyet verenlerin binbeşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması öngörüldüğünden bu suçla ilgili olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanacaktır. CMK md. 272/I

gereğince, ilk derece mahkemelerinin vermiş olduğu kararlara karşı istinaf kanun yolu açık olduğundan, icra mahkemelerince verilen beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkumiyet, davanın reddi ve düşme kararlarına karşı istinaf kanun yolu açıktır. İstinaf mahkemesinin vermiş olduğu kararlara karşı ise CMK md. 286/2, e’de adli para cezasını gerektiren suçlarda ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlara karşı temyiz yolunun kapalı olduğu düzenlenmiştir. Bu nedenle karşılıksız çek suçu için istinaf kanun yoluna gidilebilecektir.

4.2.8. Yargılama Giderleri

Kısa karar tefhim edildiğinde bu kararda yargılama giderleri ve vekâlet ücretine yer verilmesi gerekmektedir⁶¹⁸. Aksi halde hak edilmiş olan vekâlet ücreti ve yargılama giderinin varlığından bahsedilemeyecektir. ÇekK’da ve İİK’da icra ceza mahkemeleri tarafından hükmedilecek olan yargılama giderlerine ilişkin herhangi bir yasal düzenleme yoktur. 6728 Sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kurumlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunla 5941 sayılı ÇekK md. 3/6’da görevli mahkeme hakkında değişiklik yapılmadan önce, yargılamada ortaya çıkmış giderler CMK md. 324 ve 325’e göre belirlenmekteydi. İcra ceza mahkemelerinde yapılan yargılama giderleri bakımından da yine CMK md. 324 ve 325 esas alınarak bir belirleme yapılmaktadır⁶¹⁹.

CMK md. 324 ve 325’den anlaşılaacağı üzere sanık hakkında güvenlik tedbirine veya adli para cezasına hükmedildiğinde yargılama giderlerinin sanık üzerine bırakılması gerekmektedir⁶²⁰. Şikâyetçinin kendisine avukat tutarak vekil ile temsil ettirmesi halinde ise Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi’nin ikinci kısım ikinci bölümünde

⁶¹⁸ “...30.07.2003 gün ve 25184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4949 sayılı İİK’unda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 99.maddesi ile İİK’nun 352.maddesine eklenen fıkra uyarınca dava ve cezanın İİK’nun 354.maddesinde yazılı sebeplerden düşeceğine ilişkin ihtarlar ile yargılama gideri ve avukatlık ücretine hükmün esasını oluşturan ve tefhimle geçerlilik kazanan kısa kararda yer verilmediği halde gerekçeli kararda yer verilmek suretiyle hükmün karıştırılması...” Y. 16. HD, 15.03.2010, E. 2010/724, K. 2010/2095, Uyap Bilişim Sistemi, E.T. 11.8.2021.

⁶¹⁹ Emine Çetin Halman, *İcra ve İflas Suçları ve Yargılama Usulü*, (Ankara: Adalet Yayınları, 2012), 88.

⁶²⁰ Keskin, *Karşılıksız Çekten*, 116.

belirlenen maktu vekâlet ücreti verilmelidir⁶²¹. Verilecek vekâlet ücreti, hüküm tarihi dikkate alınarak belirlenmelidir⁶²².

Sanık ile ilgili olarak karşılıksız çek düzenleme suçu bakımından beraat veya ceza verilmesine yer olmadığına kararı verilmesi halinde ise, sanık kendi kusurundan kaynaklanan giderlerden sorumlu olacağından, sanığa yükletilemeyen yargılama giderlerinin kısmen veya tamamen Devlet Hazinesine yüklenmesine karar verilebilecektir⁶²³.

Karşılıksız çek düzenleme suçunda, şikâyetçinin, şikâyet hakkının bulunmaması, şikâyetten vazgeçmesi (ÇekK md.6/1 ve 2), borcun ödenmesi (ÇekK md.6/1) , sanığın ölümü (TCK md.64) durumlarında davanın düşmesine karar verilmektedir. Şikâyet süresi olan eylemin öğrenilmesinden itibaren 3 ay ve her durumda 1 yıl geçtikten sonra eylemle ilgili olarak şikâyet hakkının kullanılması (İİK md.347) şikâyetçi veya vekilinin mazeretsiz duruşmaya katılmaması halinde ise, şikâyet hakkının düşürülmesine karar verilmesi gerekmektedir. (İİK md.349/6)

Davanın düşürülmesi⁶²⁴ ve şikâyetin reddi kararı verildiğinde Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne göre, kişi avukat yardımından yararlanan sanık ve katılan lehine

⁶²¹ İzmir BAM 14. CD, 31.12.2018, E. 2018/2506, K. 2018/2778, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.02.2021.

⁶²² İzmir BAM 11. CD, 19.07.2018, E. 2017/3553, K. 2018/2622, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.02.2021.

⁶²³ Keskin, *Karşılıksız Çekten*, 117.

⁶²⁴ "...Gereği Görüşülerek Düşünüldü; Avukatlık Ücret Tarifesinin genel hükümlerinden ceza davalarında ücretin düzenlendiği 14. Maddesinin 1. Fıkrasında Kamu davasına katılma üzerine, mahkûmiyete ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş ise vekili bulunan katılan lehine Tarifenin ikinci kısmın ikinci bölümünde belirlenen avukatlık ücreti sanığa yükletilir. 2. fıkrasında Ceza hükmü taşıyan özel kanun, tüzük ve kararnamelere göre yalnız para cezasına hükmolunan davalarda Tarifeye göre belirlenecek avukatlık ücreti hükmolunan para cezası tutarını geçemez. 3. fıkrasında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 141 ve devamı maddelerine göre tazminat için Ağır Ceza Mahkemelerine yapılan başvurularda, Tarifenin üçüncü kısmı gereğince avukatlık ücretine hükmedilir. Şu kadar ki, hükmedilecek bu ücret ikinci kısmın ikinci bölümünün on ikinci sıra numarasındaki ücretten az olamaz. 4. fıkrasında Beraat eden ve kendisini vekil ile temsil ettiren sanık yararına Hazine aleyhine maktu avukatlık ücretine hükmedilir. 5.fıkrasında Ceza mahkemelerinde görülen tekzip, internet yayın içeriğinden çıkarma, idari para cezalarına itiraz gibi başvuruların kabulü veya ilk derece mahkemesinin kararına yapılan itiraz üzerine, ilk derece mahkemesi kararının kaldırılması halinde işin duruşması veya duruşmalı oluşuna göre ikinci kısım birinci bölüm 1. sıradaki iş için öngörüldüğü şekilde avukatlık ücretine hükmedilir. Ancak başvuruya konu idari para cezasının miktarı Tarifenin ikinci kısım birinci bölüm 1. sıradaki iş için öngörülen maktu ücretin altında ise idari para cezası kadar avukatlık ücretine hükmedilir. şeklinde düzenlenmiş olup, ceza davasının düşmesine karar verilmesi halinde sanık yararına vekalet ücretine hükmolunacağına dair yasal düzenleme bulunmadığı anlaşılmakla ,Hükmün 2 numaralı bendinde yer alan Sanık kendisini bir vekil ile temsil ettirdiğinden karar tarihinde yürürlükte olan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince 600,00 TL vekalet ücretinin şikayetçiden alınarak sanığa verilmesine ibaresi hükümden çıkarılarak CMK 280/1-a, 303/1-a maddeleri gereği hükmün

vekâlet ücreti verileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmaması sebebiyle bu kimseler için vekâlet ücretine hükmedilemeyecektir⁶²⁵. Yargılama gideri bakımından ise, ödeme nedeni ile düşme kararı verildiğinde ise sanık, işbu davanın açılmasına neden olduğundan yargılama giderleri sanık üzerine bırakılacaktır⁶²⁶.

4.2.9. Suçun Yaptırımları

4.2.9.1. Adli Para Cezası

ÇekK md. 5/1'e göre karşılıksız çek düzenlenmesine sebebiyet veren kişi hakkında her bir çek yaprağı ile ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmedilir. Ancak hükmedilecek adli para cezası, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamayacaktır⁶²⁷. Adli para cezasının miktarının, karşılıksız kalan çek bedeli miktarından az olması halinde ÇekK md. 5/1 uyarınca belirlenen adli para cezası tutarı, çek bedelinin karşılıksız kalan kısmına tamamlanacaktır⁶²⁸. ÇekK md. 5/10'a göre ise bu durumda ön ödeme, uzlaşma hükmünün açıklanmasının geriye bırakılması kararı verilmesi söz konusu değildir. Hâkim, sanığın ekonomik ve şahsi hallerini göz önünde bulundurarak verilen adli para cezasının sanığın ödemesi için hükmün kesinleşmesinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, verilen adli para cezasının taksitle ödenmesine de karar verebilir (Bkz. TCK md. 52/4). TCK md. 52/4 uyarınca taksit süresi iki yılı aşamayacak ve en fazla dört taksitle ödeme

DÜZELTİLEREK İSTİNAF BAŞVURUSUNUN ESASTAN REDDİNE.." İstanbul BAM 14. CD, 28.12.2018, E. 2018/3043, K. 2018/2705, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.10.2021.

⁶²⁵ "...Suça konu çekin ödenmesi nedeniyle düşme kararı verilmiş olup, ödemenin şikayet tarihinden sonra yapıldığı yönünde dosyada delil bulunmaması nedeniyle yargılama giderleriyle ilgili karar yerinde olduğundan, ayrıca düşme kararı verilmesi halinde Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca kendisini vekil ile temsil ettiren sanık ve katılana ücreti vekaletle hükmolunacağına ilişkin bir düzenleme bulunmadığından yargılama giderleri ile ilgili karar da yerinde olduğundan, mahkemenin kararında usule ve esasa ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığın bulunmadığı anlaşıldığından." İstanbul BAM 15. CD, 05.06.2018, E. 2018/916, K. 2018/1557, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.10.2021.

⁶²⁶ "...Mahkemece dava konusu çek bedelinin yargılama sırasında sanık tarafından ödenmesi nedeniyle davanın düşürülmesine ve yargılama giderlerinin müşteki üzerinde bırakılmasına karar verildiği anlaşılmıştır. İlk derece mahkemesince davanın düşürülmesine karar verildiğinden müşteki lehine vekâlet ücreti takdir edilmemesinde isabetsizlik görülmemiş, istinaf başvurusunda bulunan müşteki vekilinin talebinin incelenmesinde; ileri sürdüğü diğer nedenler yerinde görülmemiştir. Ancak yargılama giderinin dava açılmasına sebebiyet veren ve kovuşturma sırasında ödemede bulunan sanığa yüklenmesi gerektiğinin gözetilmemesi.." İstanbul BAM 15. CD, 29.03.2018, E. 2018/487, K. 2018/955, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 02.10.2021.

⁶²⁷ Bu düzenlemeyle çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı adli para cezasının tespitinde değerlendirildiğinden, kanun koyucu bu düzenlemeyle karşılıksız kalan çek bedelinin müştekiye ödenmesini amaçladığı kanaatindeyiz.

⁶²⁸ Günay ve Günay, "5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu", 336-337.

yapılabilecektir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun⁶²⁹ md. 106/6'ya göre adli para cezası taksitle bağlanmamışsa hükümlü bir aylık süre içinde adli para cezasının üçte birini ödemişse hükümlünün talebi üzerine geri kalan kısmının birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenmesine hâkim tarafından izin verilebilir. Fakat ilk taksitin ödenmemesi halinde verilen ikinci taksite ilişkin izin hükümsüz kalır (CGTİHK md. 106/6). Adli para cezasının ödenmemesi ihtimalindeyse CGTİHK md.106/3 uyarınca fail, hapis cezasına mahkûm edilecek ve fail aleyhine kamuya yararlı bir işte çalıştırmaya ilişkin karar verilemeyecektir (ÇekK md. 5/11). Burada kastedilen hapis cezası “tazyik (zorlama) hapsi”⁶³⁰ niteliğindedir.

CGTİHK Geçici Madde 1' e göre, TCK dışındaki diğer kanunlarda yer alan adli para cezasının ödenmemesi halinde, hükümlüler bir gün karşılığı yüz Türk Lirası hesabı ile hapsedilirler. Söz konusu karşılıksız çek düzenleme suçu ÇekK'da düzenlenmesi sebebiyle adli para cezası hapis cezasına dönüştürülürken her bir günün karşılığı yüz Türk Lirası kabul edilerek hesaplanacaktır. Adli para cezası ödenmediği takdirde CGTİHK md. 106/3'e göre Cumhuriyet Savcısı tarafından hapis cezasına dönüştürülecektir. CGTİHK md. 106/8'e göre hükümlü, hapiste yattığı günlerin dışında kalan günlere karşılık gelen meblağı ödeyerek hapisten çıkabilecektir.

CGTİHK md. 106/7'e göre adli para cezasının yerine getirilmemesi neticesinde tesis edilecek olan özgürlüğü bağlayıcı cezanın süresi en çok üç yılı olabilecektir. Ayrıca yine bu hükme göre birden fazla adli para cezası söz konusu olduğunda da verilecek olan hapis cezasının süresi en çok beş yıl olabilecektir. Bu düzenleme karşılıksız çek düzenleme suçundan sanığın mahkûm edilmesi halinde de uygulanacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Ek 4 No'lu Protokol md. 1 hükmüne göre herhangi bir kişi sadece sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünü icra etmediği için özgürlüğünden yoksun bırakılamayacaktır. Benzer bir hüküm olan Anayasa md. 38/8 uyarınca da herhangi bir kimse sadece sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünü icra etmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacaktır. Söz konusu bu düzenlemeler esasında adli para cezasının ödenmemesi halinde cezanın

⁶²⁹ RG : 29.12.2004, 25685

⁶³⁰ Özgenç, *Çek Kanunu*, 102.

geniş bir alanı içermekte olup, yalnızca çek düzenlemeye sebebiyet veren kişiler ile sınırlı değildir. Gerçek kişi hakkında çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı verildiği takdirde bu yasak kişilerin adli sicil kaydına işleyecek, buradan tespit yapmak mümkün olacaktır⁶³⁵.

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, karşılıksız çek düzenleme suçunun faillerine ek olarak ÇekK md.5/1 uyarınca tüzel kişiler, tüzel kişiyi temsilen çek düzenleyenler ve karşılıksız çıkmış olan bir çekin sermaye şirketi adına düzenlenmesi ihtimalinde ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilmiş olan şirket yetkilileri hakkında da uygulanma imkanı olan bir yaptırımdır.

4.2.9.2.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Sonuçları

Bir kimsenin hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verildiğinde bu kimseler yasak devam ettiği müddetçe sermaye şirketlerinin yönetim organlarında yer alamayacaktır. Görevi devam eden yönetim kurulu üyeleri ise, görev süreleri sonuna kadar devam edebilecek ancak yasak kapsamında çek düzenleme ve çek hesabı açma eylemlerini yerine getiremeyeceklerdir (ÇekK md. 5/2). ÇekK md. 5/6 hükmüne göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenlerin elinde bulundurdıkları çekleri ilgili bankaya iade etme yükümlülükleri vardır⁶³⁶.

ÇekK md. 7/6'ya göre, aleyhinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı tesis edilmiş olan kimse tüm bu yasaklara karşın çek tanzim ederse, fiili daha ağır cezayı gerektiren başkaca bir suça vücut vermedikçe cezası bir yıl ile üç yıl hapis cezası arasında olacaktır. Hakkında böyle bir yasak olan kişinin, yasağa rağmen çek düzenlemesi ve alacaklının bu kişi hakkındaki yasağı bilmemesi halinde, yasağa karşın çek düzenleme fiili, daha ağır cezayı gerektiren bir suçu meydana getirdiği takdirde,

oldukları gibi yönetimle görevli kişilerin, özellikle kanunlara, esas sözleşmeye, iç yönergelere ve yönetim kurulunun yazılı talimatlarına uygun hareket edip etmediklerinin üst gözetiminden de sorumludurlar. Bu nedenle karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda şirket yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanmasında cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık bulunmamaktadır. ..." AYM, 26.07.2017, E. 2016/191, K. 2017/131 (RG 10.10.2017, 30206). Bu kararda tüzel kişi adına düzenlenen çekin karşılıksız çıkması halinde çekte imzası bulunan şirket yetkilisinin yönetimde olması sebebiyle çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına maruz kalmasının Anayasa md. 38 hükmüne aykırılık teşkil etmediği savunulmuştur. Anayasa Mahkemesi, bu aykırılık iddiasını oy çokluğuyla reddetmiştir.

⁶³⁵ Hayrettin Çağlar, "5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı" *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1 (2009),12.

⁶³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. başlık "4.2.7.2.3."

şartlarının oluşması halinde sanığın daha ağır cezayı gerektiren dolandırıcılık suçundan cezalandırılması gerekecektir. Bununla birlikte karekod uygulaması ile birlikte, çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığını öğrenme imkânı bulunan çek alacaklısının, yasağı bilmeme ve bilebilecek durumda olmama hali ortadan kalkmış durumdadır⁶³⁷.

Mahkeme tarafından çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilmesi halinde, yasak kararı verilen kişi çek hesabı sahibi ise, bu kişiye ait mevcut bulunan çek hesabının kapatılıp kapatılmayacağı konusunda ÇekK’nda bir düzenleme bulunmamaktadır.

Kanun’da açık bir hüküm olmadığından bu konuda doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre; ileri düzenleme tarihli çekler de dahil olmak üzere hesap sahibinin elindeki tüm çeklerin bankaya verilmesi ve çek hesabının kapatılması gerekmektedir⁶³⁸. Bu görüşü savunanlar kanun koyucunun çek hesabının kapatılacağına ilişkin düzenleme getirmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Reisoğlu⁶³⁹ ise çek hesabı açma yasağı kararından önce açılmış olan çek hesabının kapatılmaması gerektiğini savunmaktadır. Yazar karardan sonra artık aleyhinde yasaklama kararı veren kişinin yeni bir çek hesabı açamayacağını ancak karardan önce açılan çek hesapları ile ilgili bir düzenleme olmadığını kabul etmektedir. Doktrinde kabul edilen ve kanaatimizce de uygun olan bu görüşe göre, ileri düzenleme tarihli olan çeklerin mevcut çek hesabında yeterli bedel varsa ya da çek bedelinin hesap sahibi tarafından hesapta bulundurulması durumunda çeklerin bu hesaptan ödenmesi mümkün olabileceğinden aleyhine çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı tesis edilen kimselerin mevcut hesaplarının kapatılmaması gerekir.

4.2.9.2.3. Çek Yapraklarının İadesi

ÇekK md. 5/6’ya göre, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler ellerinde bulunan bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlü tutulmuştur. Yasaklı kişiler sadece muhatap bankanın çeklerini değil; ellerinde

⁶³⁷ Çiğdem Kavasoglu Akbulut, “Çek Kanunu’nda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 100.

⁶³⁸ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 488-490.

⁶³⁹ Reisoğlu, “Yeni Çek Kanunu”, 26; Reisoğlu, *Çek 2011*, 380.

bulunan bütün bankalardaki çek yapraklarını ilgili bankalara iade etmekle yükümlüdürler⁶⁴⁰.

ÇekK md. 5/7'göre, "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür." Kanun koyucu yasaklı kişilerin ileri düzenleme tarihli çeklerin listesini bankaya bildirmesi için süre belirtmiş olmasına rağmen henüz düzenlenmemiş olan çeklerin hangi süre içerisinde bankaya iade edilmesi gerektiğini düzenlenmemiştir. Buradaki sürenin de aynı şekilde yasaklama kararının tebliğinden itibaren on gün içerisinde iade edilmesi kanaatindeyiz.

4.2.10. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren veya Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler

Çek Kanunu md. 6'da karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımlarını ortadan kaldıran üç farklı sebep sayılmıştır.

4.2.10.1. Sürenin Sona Ermesi

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı belirli süre ile verilmekte olup, bu sürenin sona ermesi ile bu yasaklar kendiliğinden ortadan kalkmaz. Karşılıksız çek düzenleme suçunu işleyen kişinin ÇekK md. 6'da belirtilen şartları sağlaması durumunda hükmü veren mahkemeye başvurarak bu yasakları kaldırması mümkündür. ÇekK md. 6/3'e göre hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişi, cezanın infazının tamamlandığı tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra hükmü veren mahkemeden yasağın kaldırılmasını isteyebilecektir. Mahkeme tarafından verilen karar itiraza tabidir. ÇekK md. 6/3'e göre bu itiraz hakkında İİK md. 353/1 hükmü uygulanacak olup karara karşı kararın yüze karşı okunmasından bir başka ifadeyle tefhiminden veya tebliğden itibaren yedi gün içerisinde itiraz edilebilecektir. İİK md. 353/1'e göre itiraz incelemesi sonucunda verilen karar ise, kesindir.

⁶⁴⁰ Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 488.

4.2.10.2. Etkin Pişmanlık

ÇekK md. 6/1 gereğince karşılıksız kalan çek bedelinin üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre hesaplanacak olan kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun'a göre ticari işlere uygulanacak avans faizi oranı üzerinden hesaplanacak olan temerrüt faiziyle birlikte bedelin ödenmesi halinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kalkacaktır. Önemle belirtmek gerekir ki; mahkemelerin 3095 sayılı Kanuna göre avans faizi üzerinden bir ödemeye hükmedebilmesi için hamilin ayrıca talepte bulunması gerekmektedir. Ancak ÇekK md.6/1'deki düzenlemenin lafzından hamilin talepte bulunmasına gerek olmaksızın ticari işlere uygulanacak temerrüt faizinin başka bir deyişle avans faizi üzerinden hesaplanacak temerrüt faizinin karşılıksız kalan çek bedeli ile birlikte tamamının ödenmesi halinde çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı için etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanılabileceği görülmektedir⁶⁴¹. Yargılama sürecinde karşılıksız kalan çek bedelinin ödenmesi halinde düşme kararı verilecek olup, mahkûmiyet kararı verildikten sonra ilgili bedelin hamile ödenmesi durumunda da hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılması kararı verilecektir (ÇekK md.6/1).

4.2.10.3. Şikâyetten Vazgeçme

ÇekK md. 6/2'de, md. 6/1'e atıf yapıldığından şikâyetinde bulunmuş olan kimsenin şikâyetinden vazgeçmesi durumunda da karşılıksız çekin tüm sonuçları ortadan kalkacaktır. Şikâyetten vazgeçen kişinin, icra mahkemesine şikâyetinde bulunan hamil olması gerekmektedir. Hamilin birden çok olması halinde ise aralarından birinin şikâyetten vazgeçmesi yeterli olup, icra mahkemesi tarafından yaptırımların kaldırması gerekmektedir⁶⁴². Çek Kanunu md. 6/2'ye göre karşılıksız çek nedeniyle açılan dava hakkında yargılama aşamasında şikâyetten vazgeçme olması halinde mahkeme davanın düşmesi yönünde karar verecektir.

Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinin ardından şikâyetten vazgeçme halinde ise TCK md.73/4 uyarınca bu vazgeçmenin cezanın infazına engel olmayacağı

⁶⁴¹ Çetin Arslan, "Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık", *TAAD*, 1/5 (2011), 176. Ayrıca bu düzenlemenin yerinde olmadığı çek tazminatının da etkin pişmanlık için ödenmesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Şükrü Yıldız, "5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükmünün Çek Tazminatına Etkileri", *EÜHFD*, 13/3-4 (2009), 159, <https://dergipark.org.tr/>, E.T.11.04.2023.

⁶⁴² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak*, 493.

düzenlense de ÇekK md.6/2'nin şikâyetten vazgeçme halinde ÇekK md.6/1'in uygulanacağını düzenlendiği için mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra yapılan şikâyetten vazgeçmenin hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılacağı kabul edilmelidir⁶⁴³. Ancak 25.05.2005 tarih 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu md. 4'e göre gerek şikâyetten vazgeçme gerekse ödeme hallerinde, ceza hükmünün tüm neticeleri ortadan kalkmış olsa dahi verilmiş olan karar adli sicil kaydında kalmaya devam edecektir.

4.2.11. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağına İlişkin Çek Kanununda Yer Alan Diğer Suçlar

4.2.11.1. Yasağa Rağmen Çek Düzenleme Suçu

Çek Kanunu md. 7/6'ya göre; bir kimse hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olmasına rağmen çek tanzim ederse fiili daha ağır bir cezayı gerektiren başka bir suça vücut vermediği takdirde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı kabul edilmiştir. Çek düzenleme yasağına aykırı olarak çek düzenlenmesi halinde hapis cezası verilecektir.

Bu suçun fiili, çek hesabı açma yasağı bulunan kimsenin yasağa karşın çek tanzim etmesi şeklindedir. İşbu eylemi icra ederek fail sıfatını taşıyabilecek olan kişi ise aleyhinde yasak kararı verilmiş olmasına rağmen çek tanzim eden gerçek kişidir. Suçun konusunu, yasak kararından sonra düzenlemiş olduğu çekler oluşturmaktadır. Bu suç ancak kastla işlenebilen nitelikte olup, failin yasaklı olduğunu bilmesi veya bilebilecek durumda olması yeterlidir. Yasaklı olan kişinin durumu bilemeyecek durumda olması halinde ise, manevi unsur oluşmayacaktır. Çalışmanın önceki kısımlarında ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere çek düzenleyen kişinin ehliyeti için ayrıca çek hesabı açmaktan yasaklı olmaması gibi bir şart aranmadığından hamilin yasaklı olmasına rağmen çek düzenlemiş olması, düzenlenen çekin geçerliliğine etki etmeyecektir.

4.2.11.2. Bankaların Çek Hesabı Açtırmak İsteyenleri Araştırma ve Kontrol Yükümlülüğü ile Buna Bağlanan Suçlar

TTK md.782/1'e göre çekte muhatap sıfatı sadece bankalara ait olup, bankalar ÇekK md.2/1'e göre kendilerine çek hesabı açmak için başvuran kimselerin yasaklı olup

⁶⁴³ Burhan Caner Hacıoğlu, “Son Yasal Değişiklikler Açısından Karşılıksız Çek”, 271; İstanbul BAM 14. CD, 27.06.2019, E.2018/4534, K.2019/1872, <https://www.kazancihukuk.com/>, E.T. 12.10.2022.

olmadığını araştırmak zorundadır. Bu araştırma bağlamında talepte bulunan kimsenin ekonomik ve sosyal halini basiret ve özen içinde belirlemelidir⁶⁴⁴. Bu uygulamanın 5941 sayılı Kanun ile getirilmiş olan ve çekin güvenilirliğini artıran üç basamaklı düzenlemelerden biri olduğu söylenebilir⁶⁴⁵.

Uygulamada bu yükümlülüğe aykırı davranan banka hakkında çek bedelinin %70'i oranında tazminat ödemesi gerektiğine ilişkin Yargıtay⁶⁴⁶ ve BAM⁶⁴⁷ kararları mevcuttur.

4.2.11.2.1. Banka Görevlisinin Yasaklı Kişiye Çek Defteri Vermesi

ÇekK md. 2/4'e göre, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişi ile bu kişilerin yönetim organında görev yaptığı veya ticaret sicilinde tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilemez. ÇekK md. 7/3'e göre beyanname alınmadan veya beyanname alınmasına rağmen çek defteri verilmesi yasaklı olan kişiye çek defteri veren banka görevlisi hakkında elli günden yüz elli güne kadar adli para cezası uygulanacaktır.

Bu suçun konusunu, beyanname almaksızın veya beyanname almasına karşın yasaklı olan kişiye çek defterinin verilmesi oluşturmaktadır. Suça ilişkin eylemleri gerçekleştirebilecek kişi yasaklı olmasına rağmen çek defterini veren banka görevlisidir.

⁶⁴⁴ Yördem, "6728 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı", 359; Özgür Çatıkkaş, Hüsamettin Duran, "5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri", *Maliye Finans Yazıları*, 26/95 (2012), 39.

⁶⁴⁵ Çekin güvenilirliğini artırmak için bankalara çek hesabı açtırmak isteyenleri araştırma yükümlülüğü getirilmesi, çeklere karekodlu sistem getirilmesi ve karşılıksız çıkan çekler için getirilen yaptırımlarla üç basamaklı bir koruma sistemi getirildiği kabul edilmektedir. Semih Sırrı Özdemir, "Çek Kanunu Çerçevesinde Bankanın Hesap Açtırmak İsteyen Kişiye İlişkin Araştırma Yükümlülüğü Üzerine Değerlendirmeler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3/70 (2021), 764, <https://dergipark.ORGtr/>, E.T.10.04.2023.

⁶⁴⁶ Y. 11. HD, 30.01.2012, E. 2010/9052, K. 2012/980, UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 25.6.2021.

⁶⁴⁷ "Mahkemece, iddia, savunma ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, davalı bankanın ... Şubesi tarafından gereken araştırma yapılmayıp, dava dışı ... adına çek hesabı açıldığı, açılan bu hesaptan keşide edilen çekin davacıya, dava dışı Şenol Karabulut tarafından ticari ilişki nedeniyle verildiği, verilen çekin karşılıksız çıkması sonucu davacının bilirkişi raporunda belirtilen şekilde zarara uğradığı, davalı bankanın çek hesabı açarken gereken özeni göstermesi gerekirken göstermeyip, karşılıksız çek nedeniyle davacıyı zarara uğrattığı, gereken özeni göstermeyen davalının sorumlu olduğu gerekçesiyle davanın kabulüne karar verildiği anlaşılmaktadır. Bilirkişi incelemesi ve dosya kapsamına göre; Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin aynı konu ve aynı eylemler nedeniyle emsal dosyalarda bankanın %70, çek lehtarının %30 kusurlu kabul edilmesine ilişkin kararlarının istikrarlı bir şekilde uygulandığı, buna göre karşılıksız çıkan çekin 13.500,00 TL bedelli olduğu, davalı bankanın %70 kusuruna karşılık gelen miktarının çekin bankaya ibraz tarihinden itibaren değişen oranlarda avans faizi ile birlikte davalıdan tahsiline dair verilen karar yerinde olup..." İstanbul BAM 14. HD, 28.03.2019, E. 2018/956, K. 2019/473. UYAP Bilişim Sistemi, E.T. 4.5.2022.

Bu suç banka görevlisi tarafından işlenebilir. Failin sadece belirli kişiler olabildiği suçlar özgü suç⁶⁴⁸ olduğundan bu suç da özgü suç niteliğindedir.

4.2.11.2.2. Banka Görevlisinin Yasaklı Kişi Adına Çek Hesabı Açması

ÇekK md. 2'ye göre, bankalar ağırlaştırılmış özen yükümlülüğü bulunan basiretli tacir olduklarından herhangi bir kimse kendilerine başvurarak çek hesabı açılmasını talep ettiğinde bu kimselerin mevcut durumda çek hesabı açma yasağının olup olmadığını kontrol etmekle yükümlüdür. Çek hesabı düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilen kişiye yeni bir çek hesabı açılması yasaklanmıştır. Böyle bir yasak bulunmasına rağmen yasaklı kişiye çek hesabı açan banka görevlisi ÇekKmd. 7/7'ye göre üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu durumda ortaya çıkan suçun konusu; banka görevlisi tarafından aleyhine çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kimse için açılan çek hesabıdır. Suçun faili ise hakkında yasaklama kararı olmasına rağmen bu yasağa tabi kişi için çek hesabı açan banka görevlisidir. Bu suçun tipe uygun eylemini sadece bankada çalışan kişi icra edebileceğinden bu suç da özgü suç niteliğini haiz olup sadece banka görevlilerince işlenebilecektir⁶⁴⁹.

Suçun fiil unsuru (maddi unsurunu), çek hesabı açma ve çek düzenleme yasağı kararı verilmiş olan kişi hakkında, bu yasağı bilen banka görevlisinin yasağa rağmen çek hesabı açmış olması oluşturmaktadır. Bu suç ancak kasten işlenebilen suçtur⁶⁵⁰.

⁶⁴⁸ Centel, Zafer ve Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 497.

⁶⁴⁹ Mustafa Yavuz, “Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”, *Bankacılar Dergisi*, 29/106 (2018), 124; Akın “Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları”, 94.

⁶⁵⁰ Yavuz, “Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”, 124.

SONUÇ

Çalışmamızın içeriğinde, karşılıksız çek ve karşılıksız çek düzenlenmesinin hukuki ve cezai yaptırımları ele alınmıştır. Önemle ifade etmek gerekir ki; karşılıksız çekten söz edebilmek için her şeyden önce ortada geçerli bir çekin bulunması gerekmektedir. Bir senedin çek vasfını haiz olabilmesi için Türk Ticaret Kanunu md. 780’de düzenlenen zorunlu ve alternatif zorunlu unsurlarını taşıması gerekmektedir. Çekin Türk Ticaret Kanunu’nda belirtilen bu unsurları taşıması yeterli olup, Çek üzerinde Çek Kanunu’nda belirtilen unsurların bulunmaması ise çekin geçerliliğine etki etmeyecektir. Çek, kanunen gerekli olan zorunlu unsurları bünyesinde barındırmıyorsa bu durumda senet çek vasfını taşımayacak, çekin bedelinin bankada bulunmaması durumu ise karşılıksız çek suçuna vücut vermeyecektir. Çekin tedavül kabiliyetinin fazla olması, muhatapın sadece banka olması gibi sebeplerle çek, ticari hayatta diğer senetlere nazaran güvenilir bir kambiyo senedidir ve ticari hayatın öznelere tarafından sıklıkla tercih edilir.

Kanun koyucu çeki bir ödeme aracı olarak öngörmüş ve çekte vade düzenlemesine yer vermemiştir. Ayrıca çekin ibraz sürelerini de son derece kısa tutarak adeta nakit para gibi kısa sürede ödeme yapılması gereken bir senet olarak kabul etmiştir. Bunların yanı sıra çekin diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak hamile de düzenlenebileceğini öngörerek çekin tedavül gücünü artırmış, çeke adeta paranın ikamesi rolü yüklemiştir.

Çekin ibraz süreleri Türk Ticaret Kanunu md. 796’da düzenlenmiştir. Bir çekin karşılıksız çıkmasından bahsedebilmemiz için öncelikle yetkili hamil tarafından çekin süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. Bu süreler içinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çek hakkında, karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır. Çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılabilmesi ve karşılıksız çeke bağlanan hukuki sonuçların oluşabilmesi için çekin düzenleme tarihine göre belirlenecek olan yasal ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya veya takas odasına ibraz edilmesi zorunludur. Burada uygulamada karşımıza çıkan sorunlardan birisi çekin ibraz sürelerinin belirlenmesidir. Çalışmamızda ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere çekin düzenleme yeri ile ödeme yerinin aynı veya farklı olması durumunda kanun koyucu farklı ibraz süreleri öngörmüştür. Ancak artık çekin muhatap bankanın herhangi bir şubesine veya takas

odasına ibraz edebilmesi bu hükme ihtiyaç kalmadığını göstermektedir. İhtiyaç olmamasına rağmen farklı ibraz sürelerinin uygulamada ve doktrinde farklı görüşlere yol açtığını görülmektedir. Kanaatimizce bu konuda “aynı yer” kavramına ilişkin kanun koyucu tarafından açık bir düzenleme getirilebileceği gibi Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile de sorun çözülebilecektir. Kanaatimizce artık düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı ülke olan çekler aynı yer kapsamında kabul edilerek ödeme için ibraz süresi için 10 günlük ibraz süresi kabul edilmelidir.

Yasal süresi içerisinde ibraz edilen çeke ilişkin ilgili çek hesabında çekin karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmaması durumunda karşılıksızdır işlemi yapılması gerekecektir. Çek hesabında çek bedelinin ibraz tarihinde kısmen veya tamamen bulunmaması halinde çeki ibraz eden yetkili hamilin diğer çek borçlularına ve düzenleyene başvuru hakkı bulunmaktadır. Başvuru hakkı kapsamında yetkili hamil, lehtar, cirantalar ve varsa avalistlerden herhangi bir sıralamaya bağlı olmadan çekin karşılıksız kalan kısmını, karşılıksız kalan kısım için tespit gününden itibaren işleyecek temerrüt faizini, protesto masrafını ve çekin binde üçünü aşmamak kaydıyla komisyon tutarını talep edebilecektir. Ayrıca çeki düzenleyenden çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ve çek bedelinin karşılığının bulunmamasından doğan zararlarını da talep edebilecektir.

Yasal ibraz süresi içinde muhatap bankaya çeki ibraz etmeyen ya da karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra başvuru hakkını ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl içinde kullanmayan veyahut çekin ödenmemesi durumunu tespit ettirmeyen hamil, başvuru hakkını kaybeder. Başvuru hakkını kaybeden hamilin başka hukuki yollardan alacağını talep etmesi mümkün olabilecektir. Hamil başvuru hakkını kaybettiğinde alacağına ulaşmak için ticaret hukukunda kambiyo senetleri için özel sonuçları bulunan sebepsiz zenginleşme davasına başvurabilecektir. Ayrıca hamil, düzenleyen ile aralarındaki bulunan asıl borç ilişkisine bir diğer deyişle temel ilişkiye de dayanabilecektir. Şartların oluşması halinde hamil karşılığın devri imkânına da başvurabilecektir.

15.07.2016 tarihinden önce suç olarak değil de kabahat olarak düzenlenen karşılıksız çek düzenleme fiili, 15.07.2016 tarihi itibarıyla 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair

Kanun'un 63. maddesi ile 5941 sayılı Çek Kanunu madde 5 hükmünde yapılan değişiklik uyarınca artık suç olarak kabul edilmiştir.

Çek Kanunu md. 5 uyarınca çekin karşılığının çıkmaması ve gerekli işlemlerin yapılması halinde karşılıksız çıkma durumuna neden olan kişi hakkında hamilin süresi içinde şikâyet hakkını kullanmasıyla icra mahkemesi tarafından karşılıksız çıkan bir çek yaprağı için binbeş yüz güne kadar adli para cezası verileceği öngörülmüştür. Aynı Kanun maddesinde verilecek olan adli para cezasının miktarının çekin karşılıksız kalan miktarından az olamayacağı hüküm altına alınmıştır. Mahkeme tarafından adli para cezasının yanında Kanunda belirtilen kişiler için koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verileceği hususu da Kanunda düzenlenmiştir.

Aleyhine adli para cezası verilen kişi tarafından bu adli para cezasının da ifa edilmemesi halinde adli para cezası, hapis cezasına çevrilmektedir. Ayrıca eklemek gerekir ki, mahkeme tarafından çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilen kişiler kararın tebliğinden itibaren on gün içerisinde ellerindeki çek yapraklarını ilgili bankalarına iade etmekle yükümlüdürler.

2016 yılında 6728 sayılı Kanun ile Çek Kanunu'nda yapılan değişikliklerle çeke olan güveni artırmak amacıyla karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin caydırıcı düzenlemeler getirilmeye çalışılmışsa da uygulamada verimli neticeler alınamadığı değerlendirilmesi yapılabilecektir. Bu bağlamda kanaatimizce uygulamadaki sorunların çözülmesi için en azından adli para cezasının yanında karşılıksız kalan çek bedeli ve faizinin hamile ödenmesi halinde hapis cezasına dönüştürülmeyeceğine ilişkin düzenleme getirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Belirttiğimiz üzere çek bir ödeme aracıdır ve çekin niteliği gereği çeke vade konulamamaktadır. Ancak Çek Kanunu'nun kabul edildiği yıl itibariyle, ekonomik kriz gerekçesiyle geçici bir hüküm ile ileri düzenleme tarihli çeklerin bankaya ibrazı yasaklanmıştır. Ancak bu geçici maddeye ilişkin düzenlemenin, günümüze kadar maddede belirtilen tarihlerin düzenli olarak revize edilmesi ile uzatıldığı ve adeta süreklilik arz eden bir hale dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu geçici hükmün ekonomik kriz gerekçesinden sıyrılarak artık kanun koyucunun hukuk politikası haline geldiğini belirtmek mümkündür. Çekin niteliğine uygun olmayan bu

geçici hükmün kaldırılması suretiyle, çekin kanuni düzenleme amacına uygun olarak yeniden bir ödeme aracı haline dönüştürülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Ayrıca belirtmek gerekir ki kanun koyucu çekin güvenilirliğini artırmak için karşılıksız çek suçunu düzenleyip kanunlarda sürekli değişikliklere gitmeyi bir çözüm yolu olarak kabul etse de kanaatimizce bunlar bir çözüm oluşturmamaktadır. Gerek pandemi süreciyle ekonomik hayatta yaşanan sorunların artması, gerekse enflasyonist ekonomik sistem ile birlikte nakit akışının azalması, ülkemizde yaşanan deprem ile birlikte bölgesel ekonomik sorunların da boy göstermesi ile birlikte tacirler ve esnaflar başta olmak üzere ticari hayatın içerisindeki pek çok kişi nakit para bulmakta zorluk yaşamaya başlamıştır. Çekler karşılıksız çıktıkça kişilerin çek kullanmaya ilişkin güvenleri son derece azalmaktadır. Ayrıca bir çekin karşılıksız çıkması ile birlikte ciro silsilesindeki her bir borçlu, temel ilişkide sorumlu olduğu meblağlardan çok daha fazlasını ödemek zorunda kalmaktadır.

Kanaatimizce çekin güvenilirliğini ve ticari hayattaki kullanımını artırmak için geçici maddelerle getirilen ileri düzenleme tarihli çek uygulaması, vade vasfını haiz çek uygulamasına dönüştürmüştür. Karşılıksız çek düzenleme için öngörülen hükümlerle çekin güvenilirliğini artırmak yerine teknolojik gelişmeler ile birlikte karekod uygulaması gibi kayıtlı ekonomi içerisinde kalarak çek sahibinin maddi imkânlarının bankalar tarafından daha çok göz önünde bulundurulduğu sistemlerin geliştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bankaların basiretli tacir olarak hareket etmelerinin doğal bir sonucu olarak çek defterinin verilmesi aşamasında sıkı bir denetimin gerçekleşmesi, çekin karşılıksız çıkması ihtimalini azaltabilecektir. Ayrıca bu düzenlemelerin yanı sıra belirli bir orana kadar verilen çeklerin karşılıksız çıkması halinde çekin karşılığı olmamasına rağmen çekin ödenmesine dair bankanın garantörlüğüne ilişkin düzenlemelerin getirilmesi de yararlı olabilecektir. Bankalara çek defteri verirken daha sıkı ve etkili bir araştırma yükümlülüğünün yüklenmesi ve belirli orana kadar karşılıksız çıkan çeklerle ilgili ilave bir garantörlük sorumluluğunun getirilmesi bankaların çek hesabı açarken daha tedbirli ve gerektiğinde temkinli yaklaşmasını sağlayabilecektir.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde ayrıca, manevi unsur başlığı altında, karşılıksız çek düzenleme suçunun Kanun'da kast veya taksirle işlenip işlenemeyeceği meselesi üzerinde de durulmuştur. Karşılıksız çek düzenleme suçunun Kanun'da taksirli

halinin düzenlenmemiş olması sebebiyle kişinin taksirle bu suçu işlemesi durumunda cezalandırılmaması gerektiğini savunmaktayız. Ancak uygulamada karşılıksız çek düzenleme suçundan yargılanan sanığın bu suçu kast ile mi yoksa taksirle mi işlediğine ilişkin bir değerlendirme yapılmaksızın karar verildiği görülmektedir. Suçun kasten mi yoksa taksirle mi meydana geldiğinin tespiti bile uygulamada olanaksızken, mevzuatımızda taksirli sorumluluk hali ile ilgili bir düzenlemeye sahip olmayan karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin yapılan yargılamalarda, bu araştırmaya yer verilmeden doğrudan sanığın cezalandırılmasının kabulü mümkün olmamalıdır.

Karşılıksız çek düzenleme suçu şikâyetle bağlı suçlardan olup, Çek Kanunu md. 5 hükmü uyarınca şikâyet hakkının sadece hamile verildiği görülmektedir. Ancak bu durum uygulamada bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Başvuru hakkı kapsamında ödeme yapıp çeki geri alan cirantanın da karşılıksız çek düzenleme suçundan dolayı mağduriyete uğradığı açıktır. Ancak Çek Kanunu md.5 gereği cirantaya, karşılıksız çek düzenlenmesinden dolayı şikâyet hakkı verilmemiştir. Bu sebeple kanuni bir düzenleme yapılarak diğer çek borçlularına da şikâyet hakkının verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akın, Kadir. “Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Akıpek, Jale, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş. *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri ve Kişiler Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2021.
- Aksoy, Nazım, Mehmet Sürücü. “Karşılıksız Çeklerdeki Hukukî Ve Cezai Sorumluluğun Türk Ve Rus Ticari Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”. *SDÜHFD*. 12/1 (2022): 405-444.
- Aksu, Raziye. *Aval Kurumu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Albayrak, Hakan, Ahmet Bozdağ. “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 33 (2018): 243-282.
- Alışkan, Murat, Cankat Rifat. “Teori ve Uygulamada Kambiyo Senedinin Arka Yüzüne Lehtarın Ciroşundan Önce Atılan İnza (Şeklindeki Garanti Ciroşu)”. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/2 (2017): 29-54.
- Alışkan, Murat. *Kambiyo Senetlerinde Temlik Ciroşu*. İstanbul: Yaylın Yayıncılık, 1998.
- Ali Sedat Uluğ, “Hukuki Yönden Karşılıksız Çek Kavramının Analizi”, *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3/2 (2020): 350-372.
- Altınay, Özgür Serhat. “Karşılıksız Çek ve Çekin Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verenler Hakkında Uygulanacak Hukuki ve Cezai Yaptırımlar”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Arkan, Sabih, Celal Göle. “Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı”. *BATİDER*. 12/2-3 (1984): 53-61.
- Arkan, Sabih. “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler”. *BATİDER*. 22/1 (2003): 5-22.
- Arslan, Çetin. “Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık”. *TAAD*, 1 /5 (2011):159-210.
- Arslan, Firdevs. “Kambiyo Senetlerinde Aval”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 6/1 (2020): 93-132.
- Arslan, Özkan. “Karşılıksız Çek Düzenlemek Tekrar Suç Haline Getirildi”. *Mali Çözüm Dergisi*, 137 (2016): 203-213.
- Arslanlı, Halil. *Ticari Senetler Dersleri*. İstanbul: Üniversite Kitabevi, 1954.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, Mehmet Emin Alşahin, ve Kerim Çakır. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Atasoy, Ömer Adil, Kandemir, Burcu. “Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğunun Yerine Getirilmemesinden Doğan Sorumluluk”, 2018, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 83-104.
- Atık Tüzemen, Ebru. “Bonoda Lehtarın Düzenleyen Lehine Aval Verip Veremeyeceği Hususunda Bir Değerlendirme”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, c. 6, sayı. 2, 2020, 311-327.

- Aydın, Hanife, Zehra Badak. “Çekin Ödeme İçin İbrazında Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20/41 (2021): 898-923.
- Aydın, Sema. “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1-2 (2010): 73-96.
- Ayli, Ali, Didem Yardımcıoğlu. “Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/ Özel Sayı (2014) : 3195-3239.
- Bahtiyar, Mehmet. “5941 sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”. *Makaleler III*. İstanbul: Beta Yayınevi (2014): 371-389.
- Bahtiyar, Mehmet. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2018.
- Bahtiyar, Mehmet. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012.
- Balıkçı, Eylül. “Dava Ve Takip Konusu Olabilmesi Bakımından Kripto Paralar”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16/2 (2021): 273-312.
- Başal, Koparan. “3167 Sayılı Kanunun Uygulanmasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar”. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*. 15/2 (1989): 51-60.
- Başıbüyük, İsa. “Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ankara Barosu Dergisi*. 70/2 (2012): 307-319.
- Bayraktar, Köksal. “Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”. *Journal of Istanbul University Law Faculty*. 50/ 1-4 (1984): 197-212.
- Belen, Mehmet Bahattin. “Bankaların Çeklerle İlgili Yükümleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı, 2007.
- Bilgen, Mahmut. *Uygulamada Kambyo Senetleri (Poliçe, Bono, Çek)*. Ankara: Adalet Yayınları, 2010.
- Bilgili, Fatih, Ertan Demirkapı. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Bursa: Dora Yayınları, 2021.
- Bozer, Ali, Celal Göle. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2020.
- Bozgeyik, Hayri. “Kambyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme”. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. VII (2003): 622-623.
- Bozkurt, Yaşar Sevgi. “Karekodlu Çek”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 15/195 (2020): 1573-1635.
- Büyükişli, Ahmet. “Karşılıksız Çeke Bağlanan Sonuçlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, 2019.
- Can, Mertol. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: İmaj Yayıncılık, 2015.
- Can, Mertol. “Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukukî Durumu”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2/2 (1998): 0-0.
- Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011.
- Centel, Nur. “Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu -Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4 (2016): 3313-3326.
- Coşkun, Mahmut. *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.

- Coşkun, Mahmut. *İcra İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Coşkun, Muzaffer. *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi, 1994.
- Çağlar, Hayrettin. “5941 Sayılı Çek Kanunu Hükümlerine Göre Ticaret Şirketi Yöneticilerinin, Temsilcilerinin ve İmza Yetkililerinin Çek Hesabı Açma ve Çek Düzenleme Yasağı”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/1 (2009): 1-20.
- Çatıkkaş, Özgür, Hüsamettin Duran, “5941 Sayılı Çek Kanununda Bankaların Yükümlülükleri”. *Maliye Finans Yazıları*, 26/95 (2012): 23-58.
- Çelik Öztürk, Zeynep. “Çekin Unsurları Ve Çekte Ödeme”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Çelik, Ümmü Gülsüm. “Çekte Düzenleme Yeri Ve İbraz Süreleri”, *Dicle Akademi Dergisi*. 2/2 (2022): 95-133.
- Çetin Halman, Emine. *İcra ve İflas Suçları ve Yargılama Usulü*. Ankara: Adalet Yayınları, 2012.
- Çöl, Hüseyin Cem. “İleri Tarihli Çeke İlişkin Sorunlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 53/1 (2004): 195-217.
- Demir, Şamil. “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen İdari ve Cezai Yaptırımlar”. *Ankara Barosu Dergisi*. 1 (2013): 221-247.
- Demirci, Serdar. “Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü Bugünüyle Çek”. *Ankara Barosu Dergisi*. 78/3 (2020): 1-47.
- Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara, Seçkin Yayınevi. 2006.
- Demirsatan, Barış. “Türk Borçlar Kanunu'nun 78. Maddesinin Uygulama Alanına İlişkin Olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 14.3.2012 Tarih ve E. 2011/13-748 K. 2012/140 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71/2 (2014): 563-576.
- Dobur, Sümeýra. “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Unsurları Ve Çeke Yazılabilecek Kayıtlar”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, 2019.
- Doğan, İlyas. *İnsan Hakları Hukuku*. Ankara: Astana Yayınları, 2015.
- Doğanay, İsmail. *Türk Ticaret Hukuku Şerhi C.2*. Ankara: Beta Basım Yayınevi, 1990.
- Domaniç, Hayri. *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi IV*. İstanbul: Temel Yayınları, 1990.
- Donay, Süheyl. *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu 6273 Sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2012.
- Donay, Süheyl. *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2010.
- Dönmezer, Sulhi. “Karşılıksız Çek”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 43/1-4 (1977): 302-324.
- Dural, Mustafa, Suat Sarı. *Türk Özel Hukuku Cilt I*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2019.
- Ekşi, Dağlar. “4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması Ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21/2 (2003): 205-228.

- Ercan, İsmail. *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Erim, Gizem. “Karekodlu Çek Uygulaması”. *Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu*, Konya, (2017) :19, <https://www.kto.org.tr/E.T.06.04.2023>
- Eriş, Gönen. *Açıklamalı- İctihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1995.
- Eriş, Gönen. *Açıklamalı-İctihatlı Türk Ticaret Kanunu, Kıymetli Evrak ve Taşıma C.2*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1988.
- Eriş, Gönen. *Uygulamalı Çek Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1993.
- Ersoy, Ayşe Nur, “5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai Ve İdari Yaptırımları”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4/1 (2019). 259-310.
- Erşan, Safa. “Türk Hukukunda Karşılıksız Çek Keşide Etmek Fiiline Öngörülen Yaptırımların Tarihsel Gelişimi ve Sorunları”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 13/49 (2022), 455-490.
- Ertekin, Erol, İzzet Karataş. *Uygulamada Ticari Senetler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1998.
- Ertem, Burcu, Uğur Ersoy. “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunda Faillik Sorunu”. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 5/1 (2020): 1499-1518.
- Feyzioğlu, Metin. “Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması”, içinde *AIHS ve Anayasa m. 38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, 15-73. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, 2002: 15-39.
- Gençtürk, Muharrem. “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*. 15/2 (2010): 237-257.
- Gençtürk Muharrem. “Çek Kanununda Düzenlenen Yeni Sisteme Göre İleri Tarihli Çekler Üzerine Bir Değerlendirme”. *EÜHFD*, C. XV, S. 1–2 (2011):119-159.
- Göle, Celal. *Çek Hukuku*. Ankara: Ankara Yayınevi, 1989.
- Gül, İbrahim. “Türk Hukukunda Medeni Ceza Sorumluluğu Nasıl Olmalı?”. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 9/18 (2019):343-372.
- Günay, Erhan. *Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Günay, Erhan. *Uygulamalı Çek Rehberi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Günay, Meryem, Mehmet Günay. “5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. /2 (2010): 323-346.
- Güngör, Şener. Mustafa Kaya. *4814 Sayılı Kanunla Değişik Çek Suçları, Açıklamalar - Kararlar - İlgili Mevzuat*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2004.
- Güngör, Seda. *Kambiyo Senetlerinde Ehliyet ve Ehliyetsizliğin Mutlak Def'i Olarak İleri Sürülmesi*, Sosyal Bilimler Metinleri, 2023(1).
- Gürses, Ali Kerem. “Karşılıksız Çekin Hukuki Sonuçları ve Muhatap Bankanın Sorumluluğu”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

- Hacıoğlu, Burhan Caner. “Son Yasal Değişiklikler Açısından Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunun Soruşturma ve Kovuşturma Usulü”. *AÜEHFD*, 5/ 3-4 (2003): 263-283.
- Hacıömeroğlu, Abdülhamid Oğuzhan. *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Kıymetli Evrak Hukukunda Ciro*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2017.
- Hasan Onur Akay, Teyitli Çek, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2011), 77.
- İçel, Kayıhan. “Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 0/7 (2016), 621-635.
- İmregün, Oğuz. *Kıymetli Evrak Hukuku: Genel Hükümler-Kambiyo Senetleri-Makbuz Senedi-Varant*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2007.
- İnan, Nurkut. *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981.
- Kaçak, Nazif. *Yeni Çek Kanunu Şerhi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Kacar Ercan, Işıl “Öldürmeye Teşebbüs Ve Kasten Yaralama Suçu Bağlamında Kastın Tespiti”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2019.
- Kahveci, Ali. “Yargıtay Kararları Işığında Olası Kast Ve Bilinçli Taksir”, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- Kalpsüz, Turgut, Faruk Erem ve Gürkan Çelebican. *İktisadi ve İdari Yönden Çek*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1974.
- Kalpsüz, Turgut. “Çek Hukukunda Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili”. *BATİDER*. 11/2 (1981): 33-62.
- Karaahmetoğlu, Cihat Alp. “Kambiyo Senetlerinde Def’iler”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Karamanlioğlu, Argun. “Kambiyo Senetlerinde Düzenleyenin İmzası ve Bulunmamasının Sonuçları”. *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1/2 (2013): 89-116.
- Karayalçın, Yaşar. *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- Kavasoğlu Akbulut, Çiğdem. “Çek Kanunu’nda Yapılan Son Değişiklikler İle Birlikte Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Hukuki ve Cezai Sonuçları”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Kavlu, Bengünur. “Sonucu Nedeniyle Ağırlaşmış Suçlar”. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 9/26 (2020): 575-606.
- Kaya, Asım. “Çekte Kabul Yasağı ve Hukuki Sonuçları”. *Terazi Hukuk Dergisi*. 10/105 (2015): 83-85.
- Kayanççek, Murat. “5941 Sayılı Çek Kanunu’na İlişkin Eleştiriler ve Değişiklik Önerileri (Uygulama ve Doktrin)”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 1/8 (2012): 261-292.
- Kayıhan, Şaban, Mustafa Yasan. *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2016.

- Kendigelen, Abuzer, İsmail Kırca. *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul: On İki levha Yayıncılık, 2021.
- Kendigelen, Abuzer. “Çekte Cayma Ödeme Yasağı”. *İstanbul Barosu Dergisi*. 64/7-8-9 (1990): 587-621.
- Kendigelen, Abuzer. “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı”. *Makalelerim Cilt-I: 1986-2001*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, (2018): 83-120. (Çekten Cayma).
- Kendigelen, Abuzer. “Müracaat Hakkını Kaybeden Çek Hamilin Başvurabileceği Hukuki Yollar”. *Makalelerim Cilt II: 2001-2017*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, (2018): 303-317. (Müracaat Hakkı).
- Kendigelen, Abuzer. *Çek Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Keser, Yıldırım. “Aşkın Zararın İspatı”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 11/2 (2020): 485 -491.
- Keskin, Senem Ülkün. *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki Ve Cezai Sorumluluklar*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2011.
- Kılıçoğlu, Ahmet Mithat. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.
- Kınacı, Ali. “Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Barosu İşbirliği İle Düzenlenen 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli”. İçinde *5941 Sayılı Çek Kanunu’nda Düzenlenen Suçlar ve Koruma Tedbiri Gerektiren Füller*, editörler Mehmet Özdamar vd., 45-68. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 2010.
- Kınacıoğlu, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1999.
- Kınacıoğlu, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 1987.
- Kıran, Süleyman. “Kambiyo Senetlerinde Bedelin Kripto Olarak Belirlenmesi”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 0/2 (2021):2029-2069.
- Kırca, İsmail. “5941 Sayılı Çek Kanunu-Bir Değerlendirme”, *5941 Sayılı Çek Kanunu Konferans*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2010.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmaz. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmaz. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmaz. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt I*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017.
- Köle, Mehmet, Fatma Görgülü. “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 21/35 (2016): 79-157.
- Kurt, Eda, Ömer Adil Atasoy. “Çek Kanunu’nda Yapılan Son Düzenlemeler Işığında Karşılıksız Çek Sorununa Bir Çözüm Olarak Karşılıklı Sigorta ve Türkiye’deki Uygulaması”. *Hacettepe HFD*, Özel Sayı, (2022):112-141.
- Kurt, Eda. “Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Karşı Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek Uygulaması”. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021.

- Kurt, Hüseyin. “6728 Sayılı Kanun Kapsamında Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Sorumluluk ve Yaptırımlar”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Kuru, Baki. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*. İstanbul: Yetkin Yayınları, 2021.
- Maviş, Volkan. “Dolandırıcılık Suçunun Hile Unsuruna İlişkin Sorunlar”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 6/3 (2015): 597-626.
- Moroğlu, Erdoğan, Abuzer Kendigelen. *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Muşul, Timuçin. *İcra ve İflas Hukuku Esasları*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- Naneli, Ömer. “Türk Hukukunda Mevduat Hesabı Üzerine Çek Keşide Edilmesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 12 (2018): 537-562.
- Narbay, Şafak, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan “Yer” Kavramına “De Lega Lata” ve “De Lege Feranda” Çözüm Önerileri, Ünal Tekinalp’e Armağan *Cilt.I*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2003. 793-821.
- Narbay, Şafak, Ferhat Çelik. “Süresi İçinde İbraz Edilmeyen Çekin Hukuki Niteliği”. *Legal Hukuk Dergisi*. 14/167 (2016):10. 6039-6073.
- Narbay, Şafak, Şengül Al Kılıç. “Yargıtay 11’inci Hukuk Dairesi’nin 23.01.2017 Tarih ve 2017/38 Esas, 2017/444 Karar Sayılı Kararı Çerçevesinde Şirketin Yetkili Temsilcisi Aracılığıyla Düzenlenen Bonolarda Asıl Borçlu Sıfatının Belirlenmesi Üzerine Düşünceler”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*. 78/1 (2020): 193-223. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.1.0007>.
- Narbay, Şafak, Zehra Güney. “6728 Sayılı Kanun’un Çeke İlişkin Hükümlerinin ‘Çekte Şekil Şartları’ Bakımından Değerlendirilmesi”. *Terazi Hukuk Dergisi*. 12/126 (2017): 42-60. <https://jurix.com.tr/article/7480#>
- Narbay, Şafak. *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999.
- Oğuz, Sefer, Ertan Demirkapı ve H. Aydın Okuyan. “Türk Çek Uygulamasında Hukuki Değişikliklerin Değerlendirilmesi”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. 12/2 (2017):177-187.
- Oğuz, Sefer. “Muhatap Bankanın Çekten Doğan Hukuki Sorumlulukları”. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 10/2 (2022):371-394.
- Oğuzman, Kemal, Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. I*. İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018.
- Oğuzman, Kemal, Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. II*. İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020.
- Okçuoğlu, Yavuz. “Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Dava Açmasıyla Zamanaşımı Kesilir mi?”. *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*. 3/ (1986): 1-42.
- Oruç Kübra Betül, “Tahrif Edilmiş Çekte Muhatabın Sorumluluğu”. *Konya Barosu Dergisi*,1 (1), 2022:191-224.
- Önal, Batuhan. “Karşılıksız Çek ve Türk Hukukunda Düzenlenişi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2022.
- Önder, Mehmet Fahrettin. “5941 Sayılı Çek Kanunu Uyarınca Çek Türlerinin Açıkça Renkleri ve İsimleriyle Ayrılmasının Ortaya Çıkaracağı Sonuçlar”. *Süleyman*

- Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15/1 (2010): 297-311.
- Özbek, Veli Özer vd. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Özbek, Veli Özer. “Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”. *Ceza Hukuku Dergisi*. 5/14 (2010): 7-27.
- Özdamar, Mehmet. “Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 6/1-2 (2002): 101-154.
- Özdemir, Semih Sırrı. “Çek Kanunu Çerçevesinde Bankanın Hesap Açtırmak İsteyen Kişiye İlişkin Araştırma Yükümlülüğü Üzerine Değerlendirmeler”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3/70 (2021): 761-799.
- Özgenç, İzzet. *Çek Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011.
- Öztan, Fırat. “Ticari Senetlerde İmzaların İstiklali İlkesi”. *BATİDER*. 10/2 (1979): 391-396.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Turhan Yayınevi, 1997.
- Öztan, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Öztürk, Bahri, Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Parlar, Ali. *Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçları*. Ankara: Bilge Yayıncılık, 2015.
- Paslı, Ali. “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2010): 73-96.
- Pekcanitez, Hakan. *Medeni Usul Hukuku C.I*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Poroy, Reha. *Kıymetli Evrak Hukuku Esaslar*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1989.
- Pulaşlı, Hasan. *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. Ankara: Adalet Yayınları, 2020.
- Reisoğlu, Seza, “Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek”. *Bankacılar Dergisi*, 14/44 (2003): 64.
- Reisoğlu, Seza. “Yeni Çek Kanunu ve Başlıca Uygulama Sorunları”. *Bankacılar Dergisi*. 76 (2011): 21-41.
- Reisoğlu, Seza. “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”, *TBB Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum* (2009), 2 https://www.tbb.org.tr/dosyalar/konferans_sunumlari
- Reisoğlu, Seza. “Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar”. *Bankacılar Dergisi*. 72 (2010): 50-64.
- Reisoğlu, Seza. *Çek Hukuku*. Ankara: Yazarın Kendi Yayınevi, 2011.

- Reisoğlu, Seza. *Türk Hukukunda ve Banka Uygulamasında Çek*. Ankara: 1985.
- Sandal, Asiye Evrim. “Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Seçkin, Mehmet Beyhan. “Ceza Muhakemesinde Mağdur Ve Şikâyetçinin Hakları”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8/15 (2020): 621-664.
- Selçuk, Sami. “Çek Keşidesinin Koşulları Ve Karşılıksız Çek”. *Adalet Dergisi*. 65/4-5 (1974), 259-268.
- Selçuk, Sami. *Çek Suçları, Öğreti-Mevzuat-İçtihat*. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, 1993.
- Serozan, Rona. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm Üçüncü Cilt*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2016.
- Seven, Vural. “Kambiyo Senetlerinde (Police, Bono ve Çek) Alonj”. *İzmir Barosu Dergisi*, 1 (2017): 55-77.
- Soydal, Osman. *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Yeni Çek Kanunu Işığında Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçu*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2010.
- Sulhi Dönmezer, “Karşılıksız Çek”, *Amme Hukuku* 2, 43/1-4 (1977), 302-324.
- Sulu, Muhammed. “Kambiyo Senetlerinde Yetkisiz Temsil Ve Temsil Yetkisinin Kötüye Kullanılması Sorunları”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 26/3 (2022), 145-182.
- Surlu, Aydan Ömür. “İnsan Haklarının ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin Yargıtay İçtihatlarına Yansıması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 87 (2010): 150-194.
- Susuz, Kağan. *Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008.
- Süphandağ, Yavuz. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2013.
- Şehirli, Feyzan Hayal. “Yargıtay Kararlarında Karşılıksız Çek”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52/01 (1997):670.
- Şen, Ersan, Erkam Malbeleş. *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.
- Şen, Ersan. *Yeni Çek Kanununda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu*, Ankara: Seçkin, 2010. (Çek Suçu).
- Şen, Ersan. *Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Şen, Ersan. *Yorumluyorum 17*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Şimşek, Edip. *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*. Ankara: Yonca Matbaası, 1982.
- Tamer, Ahmet. “Teyitli (Karşılıklı, Bloke) Çek”. *Bankacılar Dergisi*, 87 (2013): 3-17.
- Tekil, Fahiman. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1984.
- Tekil, Müge. *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul: Beta Basım, 1997.
- Topçuoğlu, Metin. “Yeni Çek Kanunu’na Göre Tüzel Kişileri Temsilen Çek Düzenlenmesi ve Sonuçları”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 14/2 (2010): 141-167.
- Toroslu, Nevzat. *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Ankara: Savaş Yayınevi, 2008.
- Tuna, Ergun. *Ticaret Hukuku Prensipleri, Kıymetli Evrak*. İstanbul: Beta Yayınları, 2004.

- Turanlı, Hüsnü. “Türk Hukukunda Alonj”. *TFM* 3/1 (2017):119-128.
- Türcan, Mehmet. “Yargıtay Kararları Işığında Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, 2018.
- Tüzemen Atik, Ebru. “Kambiyo Senetlerinde Yetki Kaydı Ve Bu Kaydın Tacir Veya Kamu Tüzel Kişisi Olmayan Avalist Ve Cirantalara Etkisi”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/2 (2021): 3-48.
- Uyar, Talih. “Kambiyo Senetlerine İlişkin Haciz Yolu İle Takiplerde Borca İtiraz Nedenleri”. *İstanbul Barosu Dergisi*. 88/5 (2014): 205-267.
- Uyar, Talih. “Karşılıksız Çek Çekmek (Keşide Etmek) Suçu”. *Ankara Barosu Dergisi*, 5-5-6 (1987): 671-683.
- Uyar, Talih. *İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri*, Manisa: Şafak Basım ve Yayınevi 1989.
- Uzunallı, Sevilay, Ali Haydar Yıldırım. *Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017.
- Ülgen, Hüseyin vd. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Ülgen, Hüseyin vd. *Ticari İşletme Hukuku*. İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2021.
- Ünver, Yener. *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- Vergili, Betül. “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5941 Sayılı Çek Kanunu Kapsamında Karşılıksız Çek Kavramı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Yağmur, Setenay. “Türk Hukukunda Çeke Konulabilecek Kanunda Öngörülme-yen Bazı İhtiyari Kayıtlar”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22/3 (2016): 2867-2892.
- Yavuz, Mustafa. “Çek Kanununda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı”. *Bankacılar Dergisi*. 106 (2018):112-126.
- Yıldırım, Ali Haydar. “Çek Cezası”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/ Özel Sayı (2014) : 3449-3506.
- Yıldırım, Zeki, Ekrem Çekintürk. “İbraz Edilen Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılması Halinde Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 103 (2012): 27-84.
- Yıldız, Kübra. “Kambiyo Hukukuna Özgü Bir Kişisel Güvence Türü: Aval”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 17/2 (2018): 483-516.
- Yıldız, Şükrü. “5941 Sayılı Çek Kanunundaki Etkin Pişmanlık Hükmünün Çek Tazminatına Etkileri”. *EÜHFD*. 13/3-4 (2009): 153-160.
- Yıldız, Şükrü. “5941 sayılı Çek Kanununun Çek Hukukuna Etkileri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9/18 (2010): 71-83.
- Yılmaz, Ejder. *İcra ve İflas Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Yördem, Yılmaz. “6728 Sayılı Kanunda Yapılan Değişiklikler ve Karşılıksız Çek Sorunsalı”. *TAAD*. 9/33 (2018): 347-413.
- Zafer, Hamide. *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m 1-75*, İstanbul, Beta Yayınevi, 2010.

Zeytin, Zafer, Ömer Ergün. *Türk Medeni Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Abdullah ARSLAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Hukuk Fakültesi
Bölümü	Hukuk
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	